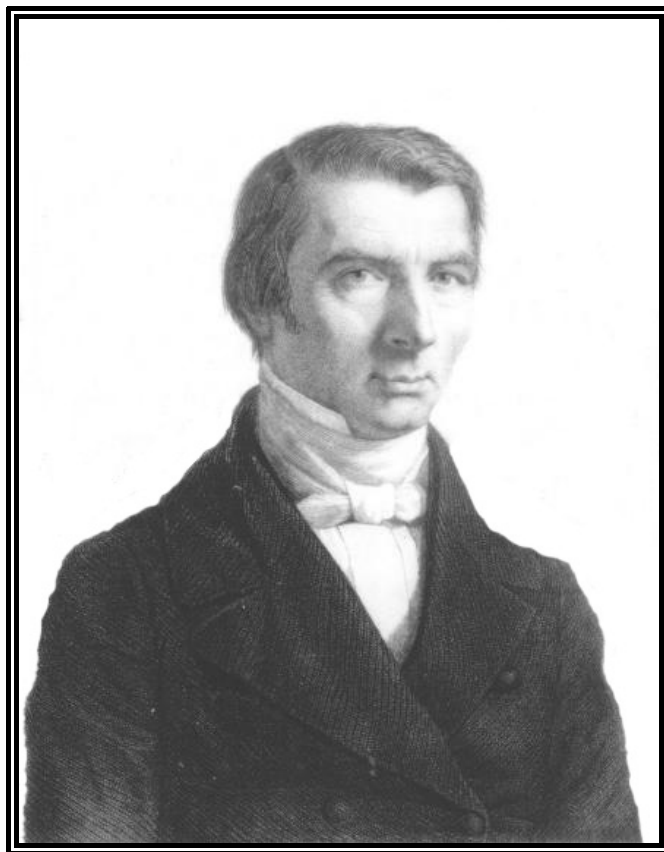

EKONOMICKÉ SOFISMY
-
CLAUDE FRÉDÉRIC BASTIAT

1801-1850

EKONOMICKÉ SOFISMY

-

1845

1848

Překlad:
Vladimír Krupa
Petr Mach
Ján Pavlík

OBSAH

Předmluva Henryho Hazlitta	5
----------------------------------	---

První díl Ekonomických sofismů (1845)

1. Úvod	10
2. Nedostatek a hojnost	13
3. Překážka a příčina	10
4. Úsilí a výsledek	23
5. Vyrovnání výrobních podmínek	29
6. Naše výrobky jsou zatíženy daněmi	43
7. Obchodní bilance	48
8. Petice výrobců svíček	52
9. Rozdílné tarify	57
10. Ohromný objev!	58
11. Vzájemnost	61
12. Peněžní ceny	63
13. Zvyšuje protekcionismus mzdy?	66
14. Teorie a praxe	70
15. Konflikt principů	75
16. Opět vzájemnost	78
17. Zablokované řeky jako obhájci protekcionismu ...	80
18. Negativní železnice	81
19. Neexistují absolutní principy	82
20. Národní nezávislost	85
21. Dovozy a vynálezy	87
22. Suroviny	91
23. Metafory	99
24. Závěr prvního dílu	102

Druhý díl Ekonomických sofismů (1848)

1. Fyziologie loupeže	108
2. Dva systémy etiky	123
3. Dvě sekery	131
4. Podřízený pracovní výbor	134
5. Vysoké a nízké ceny	137
6. Řemeslníkům a dělníkům	145
7. Čínský příběh	152
8. Post hoc, ergo propter hoc	156
9. Loupežné subvencování	158
10. Výběrčí daní	164
11. Utopista	169
12. Sůl, poštovní služby a tarif	176
13. Protekcionismus aneb tři konšelé	189
14. Něco jiného	199
15. Malý arzenál obhájce volného obchodu	207
16. Pravá a levá ruka	212
17. Dominance skrze průmyslovou převahu	218

PŘEDMLUVA HENRYHO HAZLITTA

Frédéric Bastiat se narodil v Bayonne 29. června 1801. Jeho otec byl velkoobchodníkem, ale Frédéric v devíti letech osiřel a byl vychováván svým dědečkem a svou tetou.

Dostalo se mu dobrého, ačkoliv nikterak výjimečného vzdělání, které obnášelo jazyky, hudbu a literaturu. Politickou ekonomikou se začal zabývat v devatenácti letech a přečetl hlavně díla Adama Smitha a Jeana-Baptisty Saye.

Bastiatův život v mládí přesto nebyl primárně životem učenice. Ve věku sedmnácti let začal pracovat jako účetní v obchodě svého strýce a strávil tam přibližně šest let. Pak zdědil statek svého dědečka v Mugronu a stal se sedlákem. Na místní úrovni byl politicky aktivním a tak se stal *juge de paix* v roce 1831 a byl zvolen členem *conseil général* v Landes v roce 1832.

Bastiat žil v revolučním období. Bylo mu 14 let, když byl Napoleon poražen u Waterloo. Zažil revoluci v roce 1830. Co však inspirovalo jeho publicistickou aktivitu, byl jeho zájem o činnost R. Cobdena a anglické Ligy proti obilným zákonům. V roce 1844 si získal okamžitou proslulost po publikování článku „Vliv francouzských a anglických celních tarifů na budoucnost těchto dvou národů“ v *Journal des économistes*.

Pak začal chrlit brilantní série článků, pamfletů a knih, které byly přerušeny až jeho předčasnou smrtí v roce 1850. První se objevila série *Sophismes économiques*, pak nejrozličnější eseje a druhá série *Sophismes*, a nakonec v posledním roce jeho života *Harmonies économiques*.

Ale seznam Bastiatových spisů za krátké období šesti let nemůže být jediným měřítkem jeho ohromující aktivity. Byl jedním z hlavních organizátorů francouzské *Asociace pro volný obchod* v Bordeaux a stal se sekretářem obdobné organizace v Paříži; shromažďoval fondy, vydával týdenní noviny, organizoval shromáždění, vyučoval - krátce, jeho omezená energie z něj tryskala na všechny strany. Uhnal si plicní infekci. Mohl dýchat a mluvit pouze s velkými obtížemi. Nakonec ho jeho zdravotní stav přiměl odjet za léčbou do Itálie, kde zemřel v Římě, na Štědrý den v roce 1850.

Je ironií osudu, že to, co Bastiat považoval za svoje mistrovské dílo, jeho *Harmonies économiques*, které ho stály tolik úsilí, nakonec daleko nejvíce

poškodilo jeho posmrtnou reputaci. Dokonce se mezi některými ekonomy stalo módou psát o Bastiatovi ve shovívavém nebo posměšném tónu. Tato móda vrcholí v téměř opovrhlivé jednostránkové poznámce, kterou o Bastiatovi udělal pozdní Joseph Alois Schumpeter ve své *History of Economic Analysis*: „Je prostě případem plavce, který se cítí dobře jen na mělčině, a když se dostane do hluboké vody, tak se utopí. Netvrdím, že by byl Bastiat špatným teoretikem. Tvrdím, že nebyl vůbec žádným teoretikem“.

Není mým cílem zde pojednávat o teoriích v *Ekonomických Harmoniích*. Toho se velmi dobře zhostil Dean Russell ve svém úvodu k novému překladu *Harmonií*, vydanému současně s tímto novým překladem *Sofismů*.

Přesto je v Schumpeterově komentáři zrnko pravdy, což můžeme otevřeně připustit. A přesto spatříme daleko větší pravdu o Bastiatovi, která Schumpeterovi uniká. Je pravdou, že Bastiat také ve svých *Sofismech*, neučinil žádný velký originální příspěvek k abstraktní ekonomické teorii. Jeho analýzy omylů spočívají hlavně na využití teorií Smitha, Saye a Ricarda. Chyby v těchto teoriích často činí jeho boření omylů méně pádným a přesvědčivým, než by jinak mohlo být. Pozorný čtenář *Sofismů* jistě pozná, že Bastiat se například nikdy nezbavil klasické nákladové či dokonce pracovní teorie hodnoty, i když jeho argumentace je často nekonzistentní s těmito teoriemi. Ale žádný ze slavných ekonomů Bastiatovy doby (s možnou výjimkou opomíjeného Němce von Thüнена) neobjevil mezní či subjektivní teorii hodnoty. Ta se rozšířila až dvacet let po Bastiatově smrti.

Schumpeterův odsudek Bastiata nepostrádá pouze velkorysost, ale je neinteligentní, a to ze stejného důvodu, z jakého je neinteligentní vysmívat se jabloni, že na ní nerostou banány. Bastiat nebyl originálním ekonomickým teoretikem. Byl nade vše ostatní autorem ekonomických pamfletů, největším bořitelem ekonomických mýtů a největším bojovníkem za volný obchod na evropském kontinentu. I sám Schumpeter (téměř sklouznutím pera) připouští, že kdyby Bastiat nenapsal *Ekonomické Harmonie*, „jeho jméno by mohlo vejít do historie jako jméno nejbrilantnějšího ekonomického žurnalisty, který kdy žil“. Co tam dělá to „by mohlo“, to nevím. Zkrátka se tam je.

A v tomto přínosu není nic, nač bychom se měli dívat blahosklonně. Ekonomie je především praktickou vědou. Objevy fundamentálních principů nejsou k ničemu, dokud se neuplatní v praxi, a v praxi se neuplatní, dokud jim nebude široce porozuměno. Navzdory stovkám

ekonomů, kteří poukazovali na výhody volného trhu a volného obchodu, protekcionistické iluze přežívají a daří se jim dodnes ve většině zemí světa. Ale kdokoliv si přečte Bastiata a porozumí mu, musí získat imunitu před protekcionistickou nákazou či iluzemi sociálního státu, mimo jejich velmi zmírněné formy. Bastiat zabil protekcionismus a socialismus tím, že je zesměšnil.

Hlavní metodou jeho argumentace bylo přehánění. Byl mistrem *reductio ad absurdum*. Někdo navrhl, aby byla nová železnice z Paříže do Madridu v Bordeaux přerušena. Argumentoval tím, že pokud bude zboží a pasažéři přinuceni se ve městě zdržet, přinese to zisky skladníkům, hostinským, hoteliérům a dalším. Dobrá, řekl Bastiat, ale proč potom také nepřerušit železnici v Angoulême, Poitiers, Tours, Orléansu, a na všech dalších místech? Čím více přerušení, tím větší zisky pro sklady, hostinské a nosiče. Budeme mít železnici složenou ze samých mezer -*negativní železnici!*

Máme zde množství dalších návrhů, jak snížit efektivitu, aby se vytvořilo více pracovních míst? Dobrá, říká Bastiat. Požádejme krále, ať zakáže lidem používat pravou ruku, nebo lépe, ať jim přikáže pravou ruku přímo useknout. Tím získáme okamžitě dvojnásobek pracovních míst, aby bylo možné udělat to samé množství práce (za předpokladu nezměněné poptávky).

Bastiátovým mistrovským kouskem je ovšem Petice výrobců svíček a spřízněných oborů, které žádají o ochranu před nekalou konkurencí slunce. Poslanecká sněmovna se v ní žádá, aby přijala zákon, který přikáže zazdít všechna okna a ucpat všechny škvíry, světlíky a vikýře, zkrátka všechny otvory, kterými může světlo pronikat do vnitřku domů. Následkem toho budou výrobci svící a další spřízněné živnosti prosperovat a dále je jejich argumentace rozepsaná podle hlavních principů všech protekcionistických argumentů.

Petice výrobců svíček je zničující. Je to záblesk ryzího génia, *reductio ad absurdum*, které nikdo nepřekoná, a dostačující k tomu, aby sama o sobě zajistila Bastiatovi mezi ekonomy nesmrtelnost.

Ale Bastiat uměl víc než jen blýsknout se půvabným vyjadřováním. Jeho logika je stejně mocná. Jakmile uchopil a vysvětlil některý princip, uměl postavit argument tolika způsoby, že neponechal žádný prostor pro nepochopení. Znovu a znovu ukazoval na chybu plynoucí z výlučného zájmu o problémy individuálních producentů. Poukazoval na to, že spotřeba je konečným smyslem veškeré ekonomické aktivity a produkce

je pouze prostředkem, a že obětovat zájmy spotřebitele zájmům producenta znamená „zaměnit účel a prostředky“.

Pokud alespoň někteří z nás si tyto pravdy dnes uvědomují jasněji, tak z velké části za toto vyjasnění vděčíme Frédéricu Bastiatovi. Byl jedním z prvních ekonomů, který útočil nejen na omyly protekcionismu, ale také socialismu. Odpovídal na socialistické omyly dlouho před tím, než je většina jeho současníků shledala hodnými pozornosti. Nebudu zde příliš mluvit o tomto vyvracení socialistických argumentů, protože to patří spíše do *Esejí* a do *Harmonií*; ale představuje to velmi důležitou část jeho přínosu.

Bastiat je obviňován z toho, že byl propagandistou a apologetem. To bezpochyby byl. A je jenom neštěstím, že musel tak dlouho zůstat sám, zatímco jiní „ortodoxní“ ekonomové se nechtěli pouštět do kritiky socialismu nebo obrany kapitalismu ze strachu, že by ztratili pověst „vědecké nezaujatosti“, a tak toto pole přenechali bez boje socialistickým a komunistickým agitátorům, kteří podobnými skrupulemi netrpěli.

Dnes můžeme Bastiatova opět využít. Ve skutečnosti ho zoufale potřebujeme. Ale díky Bohu, můžeme Bastiata číst v novém překladu; a čtenář těchto stránek je může shledat nejen jako Cobden, „stejně vzrušujícími jako dobrý román“, ale překvapivě moderními, jelikož sofismy, na která odpovídají se neustále objevují v téže formě a téměř v doslovném znění skoro v každém vydání dnešních novin.

HENRY HAZLITT

EKONOMICKÉ SOFISMY

-
DÍL PRVNÍ

V politické ekonomii se můžete mnoho naučit ale málo udělat.

Jeremy Bentham

ÚVOD

V tomto stručném vydání jsem se soustředil především na prozkoumání některých argumentů, které jsou vznášeny proti zavedení volného obchodu.

Nechci se zde pouštět do kontroverzí s protekcionisty. Raději se snažím vysvětlit principy upřímným lidem, kteří dosud k této otázce váhají zaujmout jasné stanovisko, protože je trápí mnoho pochybností.

Nejsem jeden z těch co říkají, že obhájci protekcionismu jsou motivováni pouze svými sobeckými zájmy. Místo toho věřím, že odpor k volnému obchodu spočívá hlavně na chybách, nebo jestli chcete na *polopravdách*. Nedůvěra k volnému obchodu je docela upřímná, jinak by tolik lidí z něho nepociťovalo obavy.

Možná jsou moje ambice příliš velké, ale přiznávám, že bych byl rád, kdyby se tato stručná práce stala *příručkou* pro ty, kteří jsou povoláni rozhodovat mezi těmito dvěma principy. Dokud se člověk důkladně neseznámí s doktrínou volného obchodu, jeho myšlenky jsou neustále zabarveny sofismaty protekcionismu v té či oné formě. Aby od nich svou mysl očistil, musí v každém případě projít zdoluhavým analytickým procesem; a ne každý má dost času toto podstoupit. Zákonodárci nejméně ze všech. Proto jsem se snažil poskytnout takovou analýzu v nejsrozumitelnější a nejstručnější podobě.

Může být vznesena otázka, jestli jsou výhody svobody tak dobře skryty, že jsou patrné pouze profesionálním ekonomům?

Ano, musíme připustit, že naši oponenti v tomto nad námi mají nespornou výhodu. Stačí jim vždy pouze několik slov, aby představili svou polopravdu; zatímco na to, abychom dokázali, že se jedná o polopravdu je potřeba dlouhé a suchopárné pojednání.

To vyplývá ze samé podstaty věci. Protekcionismus soustředí na jedno místo, dobro, které přináší, zatímco škody, které působí jsou rozprostřeny po rozlehlé oblasti. Dobro můžeme přímo vidět očima; škody odhalíme pouze vnitřním zrakem své mysli. V případě volného obchodu je pravda právě opačná.

Totéž platí téměř o všech ekonomických otázkách.

Můžete říct: „Tady je stroj, kvůli kterému je třicet dělníků bez práce.“

Nebo: „Tady je marnotratník, jehož chování podporuje spoustu průmyslových odvětví.“

Nebo: „Dobytí Alžírsko zdvojnásobilo obchod v Marseille.“

A nakonec: „Vládní výdaje poskytují živobytí stovkám tisíc rodin.“

Každý Vám porozumí, protože tato tvrzení jsou jasná, jednoduchá a evidentní. Můžete zajít dál a odvodit z nich následující principy:

„Stroje jsou zlo.“

„Extravagance, výboje a velké daně jsou dobro.“

A Vaše teorie budou široce přijímány, protože je můžete podpořit nepopíratelnými fakty.

Ale z naší strany se nemůžeme omezit na pozorování jednoho případu a okamžitého dopadu. Víme, že tento účinek sám se stane příčinou. Abychom mohli vynést soud nad nějakým opatřením, musíme sledovat celý řetězec příčin a následků až k jejich konečnému vyústění. Jinými slovy, jsme odkázáni k *apelu na rozum*.

Pak se ovšem vystavujeme známému pokřiku: „Vy jste teoretici, metafyzici, ideologové[2], utopisté a doktrináři“; a všechny předsudky veřejnosti povstanou proti nám.

Co máme potom dělat? Musíme se dovolávat trpělivosti a dobré vůle laskavého čtenáře a, jestliže je to možné, přednést své důkazy tak jasně, aby se pravda a omyl ukázaly docela zřetelně, takže jednou provždy bude vítězství patřit buď protekcionismu nebo volnému obchodu.

V této souvislosti musím učinit důležité prohlášení.

Několik článků z této knihy se již objevilo v *Journal des économistes*.

V jinak laskavé kritice kterou publikoval Vikomt de Romanet[3] (*Moniteur industriel*,[4] 15. a 18. květen 1845), se tvrdí, že žádám zrušení tarifů. Pan de Romanet se mýlí. Žádám jen zrušení protekcionistického systému. My neodmítáme platit vládě daně; ale, jestliže je to možné, chtěli bychom vládu odradit od toho, abychom museli platit daně jeden druhému.

Napoleon jednou prohlásil: „Tarif není nástrojem zdanění, ale prostředkem, jak ochránit průmysl.“ My bychom chtěli prosadit opak a tak říkáme: „Tarif by neměl být nástrojem vzájemného okrádání v rukou továrníků, ale může být mechanismem zdaňování stejně dobrým jako kterýkoliv jiný.“ My jsme velmi vzdáleni – nebo abych v této věci mluvil za sebe – já jsem velmi vzdálen tomu, žádat naprosté zrušení tarifů, ve kterých vidím klíčový prvek k udržení naší fiskální stability. Věřím, že jsou schopny přinést do státní pokladny velké příjmy; abych se vyjádřil přímo, když vidím, jak pomalu a těžce se prosazují rozumné ekonomické doktríny ve srovnání s tím, jak rychle se zvyšují vládní výdaje, tak se

spoléhám daleko víc na to, že si zásadní ekonomickou reformu vynutí potřeba naší státní pokladny spíše, než osvícené veřejné mínění.

„A jaké jsou tedy Vaše závěry?“

Já zde nepotřebuji dosáhnout závěrů. Pouze bojuji proti sofismatům; toť vše.

„Ale přece nestačí pouze bořit; musíte také něco konstruktivního navrhnout.“

Za sebe si myslím, že svrhnout chybu znamená vyzdvihnout pravdu, která je s ní v protikladu. Mimoto jsem se nikdy nezdráhal říkat, jaká jsou má přání. Rád bych přesvědčil veřejné mínění, aby přijalo zákon o tarifech ohraničený podobnými podmínkami:

Celní sazby:

Zboží základní potřeby 5%

Zboží druhotné potřeby..... 10%

Luxusní zboží ..... 15% nebo 20%

Bezpochyby takové rozlišení již patří do domény idejí, které jsou cizí opravdové politické ekonomii a já jsem dalek toho, abych je považoval za tak praktické a tak spravedlivé, jako o nich lidé obvykle soudí. Toto ale není předmětem této knihy.

Poznámky:

- 1) Jeremy Bentham (1748-1832), vlivný anglický filozof a právník. Jeho *Kniha omylů* (*Book of Fallacies*) pravděpodobně inspirovala název tohoto Bastiatova díla.
- 2) Ideology se původně nazývali následovníci Étienne Bonnota de Condillac (1715 - 1780), kteří se zabývali hlavně psychologíí a rovněž psali o politice a ekonomii. Napoleon použil slovo "ideolog" jako pejorativní označení pro nepraktické a vizionářské myslitele a Bastiat ho zde používá ve stejném smyslu.
- 3) Auguste, Vikomt de Romanet, autor *Rapport fait au Comité central pour la défense du travail national* (1843) novinář a protekcionista.
- 4) *Moniteur Industriel*: Noviny vydávané Výborem na obranu domácího průmyslu, protekcionistické organizace založené P. A. H. Mimerelem de Roubaix.

NEDOSTATEK A HOJNOST

Co je lepší pro člověka a pro celou společnost? Hojnost nebo nedostatek? „Co je to za hloupost?“, podiví se jistě mnozí. „Jak by něco takového mohlo někoho napadnout? Copak někdo vůbec někdy navrhoval nebo tvrdil, že nedostatek je základem lidského blahobytu?“

Ano! Přesně to je navrhováno. Ano! Přesně to někteří tvrdí a tvrdí to pomalu každý den. Dokonce bych neváhal prohlásit, že *teorie nedostatku* je tou nejpopulárnější ze všech ekonomických teorií. Je břemenem v konverzacích, novinových článcích, knihách a proslovech politiků. A jakkoli podivné se to může zdát, je jisté, že politická ekonomie nedokáže splnit své poslání, pokud nedokáže lidi přesvědčit o pravdivosti tohoto prostého tvrzení: „Bohatství je hojnost komodit.“

Neslyšíme snad, jak někdo každý den říká: „Cizinci nás chtějí zaplavit svými produkty?“ Čili lidé se bojí hojnosti.

Neprohlásil snad pan de Saint-Cricq[1]: „Je zde nebezpečí nadprodukce!“ Takže on se obává hojnosti.

Nerobí snad dělníci stroje? Takže se bojí nadprodukce – čili jinými slovy hojnosti.

Nepronesl snad pan Bugeaud[2] tato slova: „Ať obilí zdraží a farmáři budou bohatí“? Nuže obilí může zdražit pouze tehdy, jestliže je ho nedostatek. Čili pan Bugeaud vychvaluje nedostatek.

Nezaložil snad pan d' Argout[3] svůj argument proti cukrovarnickému průmyslu na jeho velké produkci? Neříká snad zas a znova: „Pěstování cukrové řepy nemá žádnou budoucnost a její plochy nesmějí být rozšířeny, protože pouze několik málo hektarů v každém departmánu zcela postačí zásobit všechny konzumenty ve Francii?“ Takže dobro on vidí v neúrodě a nedostatku, a zlo v plodnosti a hojnosti.

Neublikují snad *La Presse*, *Le Commerce* a většina ostatního tisku každé ráno alespoň jeden článek, který dokazuje ministrům ve vládě, že je správnou a rozumnou politikou dosáhnout vyšších cen všeho skrze manipulaci se cly? A nesnaží se snad ministři každý den vyhovět těmto žádostem tisku? Ale cla zvýší cenu věcí jen proto, že zredukuje jejich *nabídku* na trhu! Takže noviny a vláda uvádějí do praxe teorii nedostatku, a proto mám pravdu, když tvrdím, že tato teorie je tou nejpopulárnější ze všech teorií.

Jak se mohlo vůbec stát, že v očích dělníků, novinářů i státníků, hojnost se jeví nebezpečím a nedostatek výhodou? Zkusme vysledovat vznik této iluze k jejímu zdroji.

Můžeme vyzpozorovat, že člověk získává bohatství v poměru k tomu, jak dobře prodá svou práci, což je vyjádřeno tím, že jí *prodá za vyšší cenu*. Vyšší cena jeho práce může existovat díky nedostatku a vzácnosti té komodity či služby, kterou svou prací produkuje. Z toho můžeme vyvodit, že co se týče jeho, tak nedostatek znamená jeho obohacení. Aplikací tohoto poznatku na veškeré pracující můžeme odvodit *teorii nedostatku*. Čímž se dostáváme k tomu, že uplatníme tuto teorii v praxi a ve snaze prospět všem producentům, uměle zvýšíme ceny a způsobíme nedostatek veškerého zboží restriktivními a protekcionistickými způsoby, eliminací strojů a dalšími analogickými prostředky.

To samé platí pro hojnost. Můžeme pozorovat, že když je produktů mnoho, prodávají se za nižší cenu, takže jejich producenti vydělají méně. Jestliže jsou všichni producenti v tomto stavu, tak jsou všichni ohroženi chudobou. Proto je to hojnost, která ruinuje společnost. A jelikož každý člověk, který věří nějaké teorii jí hledí uplatnit v praxi, můžeme vidět, jak v mnoha zemích lidské zákony bojují proti hojnosti zboží.

Tento sofismus, vysloven jako všeobecná generalizace, by třeba udělal jen malý dojem. Ale pokud je aplikován na omezený soubor faktů – na určité průmyslové odvětví nebo pouze na jistou skupinu výrobců – je extrémně svůdný, což se dá snadno vysvětlit. Zakládá se na sylogismu, který není zcela falešný. Je pouze nekompletní. To, co je v sylogismu pravdivé, je vždy nezbytně přítomno v mysli. Ale tu chybějící část je velmi snadné nevzít do úvahy.

Člověk produkuje, aby mohl konzumovat. Je nezbytně vždy obojím – producentem i konzumentem. Argument, který jsem tu právě předložil, bere do úvahy pouze první úhel pohledu. Z druhé strany povede argumentace ke zcela opačnému závěru.

Spotřebitel se stane bohatším úměrně tomu, jak může nakoupit všechno levněji. Nakupuje věci levněji úměrně tomu, jak jsou hojné. Tudíž hojnost ho obohacuje a tento argument, aplikovaný na všechny konzumenty, povede k *teorii hojnosti!*

Je to nedokonalé porozumění konceptu směny, co dalo vzniknout těmto iluzím. Jestliže prozkoumáme původ našeho vlastního zájmu, naprosto jasně zjistíme, že je dvojitý. Jako prodávající máme zájem na vysokých cenách a následkem toho na nedostatku. Jako nakupující máme zájem na nízkých cenách čili na hojnosti zboží. Nemůžeme tudíž postavit náš

argument na tom či onom aspektu našeho vlastního zájmu, pokud nejprve nezjistíme, který z nich souzní se všeobecným a trvalým zájmem lidské rasy.

Pokud by byl člověk osamělým živočichem, pokud by pracoval jen a pouze pro sebe a konzumoval přímo plody svojí práce – krátce kdyby se neúčastnil žádné směny – teorie nedostatku by vůbec neměla šanci vzniknout. Bylo by až příliš evidentní, že hojnost by byla pro něj přívětivější, jakýkoli by byl její zdroj. Ať už by to byly důmyslné nástroje, výkonné stroje, které by vynalezl k zúrodnění půdy, štedrost samotné přírody nebo dokonce mysteriózní invaze zahraničního zboží, které by vlny zdarma vyplavily na pobřeží. Žádný osamocení člověk by nikdy nepomyslel, že z důvodů zajištění práce, kterou by se mohl zaměstnat, by měl zničit nástroje, které mu ji usnadňují, znehodnotit úrodnou zemi nebo naházet zpátky do moře zboží, které bylo vyplaveno na břeh. Velmi dobře by chápal, že práce není cílem sama o sobě, ale pouze prostředkem. A bylo by absurdní odmítnout cíl ze strachu, že způsobí škodu prostředku. Chápal by rovněž, že jestliže musí dvě hodiny denně věnovat zajišťování svých základních potřeb, jakákoli okolnost (stroj, úrodnost půdy, velkorysý dar etc.), která by mu ušetřila hodinu práce, mu dává navíc hodinu k dispozici, aby mohl dále zlepšovat svůj životní úděl. Krátce porozuměl by, že *úspora práce* není nic jiného než *pokrok*.

Ale směna nám brání vidět tuto prostou pravdu. Ve společnosti s rozvinutou dělbou práce, produkce a spotřeba věcí není vykonána stejným jedincem. Každá osoba pak nebere svou práci již jako prostředek, ale jako účel. Směna vytváří, ve vztahu ke každému objektu, dva zájmy, zájem producenta a zájem konzumenta. A tyto zájmy jsou vždy ve vzájemném protikladu.

Je tedy nezbytné analyzovat a prozkoumat jejich podstatu.

Vezměme si případ jakéhokoli producenta. V čem spočívá jeho bezprostřední zájem? Ve dvou věcech: 1) aby co nejmenší množství lidí vykonávalo tu samou práci, kterou dělá on. 2) aby co největší množství lidí chtělo získat produkty jeho práce. Politická ekonomie to vyjadřuje stručně: aby nabídka byla velmi omezená a poptávka velmi rozsáhlá. Nebo ještě jinak: omezená konkurence a neomezený trh.

V čem spočívá zájem spotřebitele? Aby nabídka produktu byla neomezená a poptávka omezená.

Protože tyto dva zájmy jsou navzájem neslučitelné, jeden z nich bude souznít se všeobecným zájmem a druhý s ním bude ve sporu.

Ale který z těchto zájmů by měl zákonodárce upřednostňovat pro dosažení všeobecného blaha – jestliže, samozřejmě, by vůbec nějaký měl upřednostnit?

Abychom to zjistili, zkusme se zamyslet nad tím co nastane, pokud by tajné touhy lidí měly dojít naplnění.

Jakožto producenti, musíme připustit, že chováme naděje, které jsou značně protispolečenské. Jsme snad pěstiteli vína? Pak by nám jistě bylo po chuti, kdyby se zkazilo všechno víno na světě, mimo toho našeho: *toto je teorie nedostatku*. Jsme majiteli hutí? Pak si nepřejeme, aby na trhu bylo jiné železo, krom toho našeho, jakákoli je jeho potřeba, protože tato potřeba, velmi citelná a nedokonale uspokojená, nám přinese vyšší cenu: *toto je také teorie nedostatku*. Jsme farmáři? Pak můžeme prohlásit spolu s panem Bugeaudem: „Nechť je obilí drahé“, (čili je ho nedostatek) a budeme prosperovat: *toto je pořád teorie nedostatku*.

Jsme snad lékaři? Pak si nemůžeme zastírat, že objev univerzálního léku, který by zbavil lidstvo všech nemocí, by znamenal smrtelnou ránu pro naši profesi. Jakožto lékaři, naše tajná přání jsou protispolečenská. Nechci tvrdit, že lékaři snad opravdu dávají těmto přáním průchod. Chci věřit, že jakožto lidé a křesťané by s radostí přivítali takový objev, a že by neběželi za zákonodárci s žádostí, aby byla zachráněna jejich pracovní místa zákazem tohoto léku. Ale tak dalece, jak lékař vděčí vykonávání této profese za svůj blahobyt, svou prestiž a za prostředky na obživu své rodiny, je nemožné, aby jeho tužby – nebo chcete-li tak jeho zájem – nebyl protispolečenský.

Vyrábíme snad bavlněné látky? Přejeme si je tedy prodat za cenu, která je nejvýhodnější pro nás. Srdečně tedy přivítáme zákaz, který postihne konkurenční výrobce. Například vyloučením dovozu zahraničních textilií zmenšíme nabídku, a tudíž vytvoříme, použitím násilí k našemu prospěchu, nedostatek oblečení.

Stejně tak můžeme prozkoumat všechna ostatní odvětví a vždy zjistíme, že producent jako takový, má protispolečenské zájmy. Jak říká Montaigne: „Obchodník bohatne extravagancí mladých, farmář vysokou cenou obilí, architekt chátřáním domů, soudce soudními spory a hádkami. Dokonce církevní hodnostář vděčí za úctu a důležitost upomínáním na naši smrt a na naše hříchy. Žádný lékař nemá potěšení z dobrého zdraví svého přítele. Žádný voják z míru, v němž žije zem, a to platí i pro zbytek.“

Kdyby se stalo, že tajná přání všech producentů by byla realizována, svět by rychle upadl do barbarství. Plachta by nahradila páru, pádlo by

nahradilo plachtu, a postupně bychom nahradili vůz mulou a mulu nosičem. Vlna by zakazovala bavlnu, bavlna vlnu a tak dále, dokud by nedostatek všech věcí nezpůsobil, že by sám člověk zmizel z povrchu zemského.

Předpokládejte nyní na okamžik, že legislativní i exekutivní moc by byla dána k dispozici Mimerelovu výboru, a že každý z jeho členů by měl právo zavést do praxe svůj oblíbený zákon. Je tak těžké si představit jakému druhu průmyslového zákoníku by byla veřejnost podrobena?

Jestliže nyní přesuneme svou pozornost k zájmu spotřebitele, zjistíme, že je v dokonalém souladu se všeobecným zájmem, i.e., s tím co si vyžaduje blaho celého lidstva. Když jde zákazník kupovat na trh, přeje si ho najít hojně zásobený. Přeje si počasí příznivé bohatým výnosům, více a více obdivuhodných vynálezů, které zvětší množství produkce a její dostupnost, ušetření práce i času, překlenutí vzdáleností dokonalejší dopravou, a aby duch míru a spravedlnosti umožnil zmenšit břemeno daní, a aby padly celní překážky všech druhů. Ve všech těchto ohledech, zájem spotřebitele se shoduje s veřejným zájmem. Může rozšiřovat svá přání až do absurdních a fantastických rozměrů, přesto se nestane, že by nebyla ve shodě s přáními jeho bližních. Může si přát jídlo a úkryt, střechu a krb, vzdělání a morálku, bezpečí a mír, sílu a zdraví, všechno, aby bylo dostupné bez námahy, bez dřiny a bez omezení, jako prach na cestách, voda v moři, vzduch, jež nás obklopuje a sluneční svit, jež na nás dopadá. A přesto by splnění takových přání nebylo žádným způsobem v konfliktu s dobrem celé společnosti.

Možná by lidé řekli, že jestliže by tato přání byla splněna, množství produktivní práce by se stále zmenšovalo a zmenšovalo a nakonec by nezbylo pro ní žádné zaměstnání. Ale proč? Protože, v tomto naprosto hypotetickém případě, veškerá představitelná přání a potřeby všech lidí světa by byly zcela uspokojeny. Člověk, stejně jako Všemohoucí, by tvořil všechny věci pouze svým přáním a vůlí. Dokázal by mi někdo vysvětlit, jaký by byl důvod v takovém případě litovat zániku průmyslové produkce?

Představme si nyní imaginární legislativní shromáždění složené z továrníků, jehož každý člen by měl moc zavést do praxe zákon vyjadřující jeho tajná přání z pozice producenta. Zákony, vzešlé z takového shromáždění, by vytvořily systém restrikcí a monopolů a zavedly tak do praxe teorii nedostatku.

Stejným způsobem, legislativní orgán, jehož každý člen by prosazoval svůj zájem z pozice spotřebitele, by vytvořil systém volného obchodu

zrušením veškerých restriktivních zákonů a všech lidmi vytvořených obchodních bariér –krátce uvedl by do praxe teorii hojnosti.

Čili můžeme vyvodit, že sledovat pouze krátkodobý zájem producenta při tvorbě zákonů znamená brát ohled na protispolečenský zájem. Naproti tomu zvolit si za základ pro rozhodování zájem spotřebitele znamená přihlídnout k všeobecnému zájmu lidstva, jakožto základu sociální politiky.

Dovolte mi ještě jednou zdůraznit tento bod i když riskuji, že se už budu pouze opakovat.

Existuje základní rozpor mezi prodávajícím a kupujícím.

První chce, aby zboží na trhu bylo vzácné, v omezené nabídce a drahé.

Druhý požaduje, aby ho byla hojnost, veliká nabídka a bylo laciné.

Spousta zákonů, které by přinejmenším měly zachovat neutralitu, zvýhodňuje pozici prodávajícího oproti kupujícímu, producenta oproti konzumentovi, vysoké ceny oproti nízké, nedostatek oproti hojnosti.

Působí, jestliže ne záměrně, tak přinejmenším nezamýšlenými, ale logickými důsledky podle hypotézy, že *národ je bohatý, jestliže má všeho nedostatek*.

Tyto zákony říkají, že je to producent, kdo musí být zvýhodněn tím, že mu vytvoříme dobré podmínky na trhu. Aby byl dosažen takový cíl, je nezbytné zvýšit ceny produktů. Aby se zvýšily ceny, je nezbytné omezit nabídku. A omezení nabídky znamená vytvořit nedostatek.

Předpokládejme, že v současné době, kdy jsou podobné zákony ve své plné síle, dokázali bychom sečíst veškeré věci, nikoli ve smyslu jejich peněžní hodnoty, ale podle jejich hmotnosti, rozměrů, objemu a množství. Všechny věci, nalézající se ve Francii, schopné uspokojit přání a potřeby lidí – maso, oblečení, palivo, obilí etc.

Předpokládejme dále, že by zítřejšího dne byly zrušeny všechny obchodní bariéry proti dovozu zahraničního zboží.

A tři měsíce poté bychom provedli další součet těchto věcí abychom určili následky tohoto opatření.

Není snad pravdou, že by se ve Francii nacházelo více obilí, potravin, oblečení, plátna, železa, uhlí, cukru etc. při druhém sčítání než při prvním?

Je prostou pravdou, že tarify na zboží nemají žádný jiný účel, než zabránit nám v dovozu těchto věcí, aby tím omezily jejich nabídku, zabránily snížení jejich ceny a zamezily tomu, aby jich byla hojnost.

Nuže dá se snad věřit tomu, že lidé se najedí lépe díky zákonům, které způsobují, že je v zemi méně chleba, masa a cukru? Že budou lépe

oblečení, když bude v zemi méně lněného a vlněného oblečení? Budou jejich domy lépe vytopeny, když bude méně uhlí? Stane se jejich práce snadnější, když tu bude méně železa a mědi nebo méně náčiní a strojů?

Už Vás slyším naříkat, že jestliže nás cizinci *zaplaví* svými produkty, odnesou si naše peníze.

No ale jaká škoda tedy z toho plyne? Člověk se nenají peněz, neobleče sám sebe zlatem ani nebude topit v domě stříbrem. Jaký je rozdíl v tom, když je v zemi více nebo méně peněz, pokud je více chleba v kredenci, více masa ve spíži, více oblečení ve skříni a více dřeva v kůlně?

Restriktivní zákony nás vždy postaví před dilema.

Buď přiznáme, že vytvářejí nedostatek nebo to nepřiznáme.

Pokud to připustíme, tak přiznáváme to, že působí lidem veškerou škodu, jakou mohou působit. Jestliže to nepřipustíme, pak popíráme, že omezují nabídku zboží a zvyšují cenu a následně tedy popíráme, že mohou producentům jakkoli prospět.

Tyto zákony mohou být buď škodlivé nebo zbytečné. Nemohou být k užítku.

Poznámky:

- 1) Pierre Laurent Barthélemy, hrabě de Saint-Cricq, člen poslanecké sněmovny, ministr průmyslu a obchodu 1828 - 1829.
- 2) Thomas Robert Bugeaud de la Piconnerie (1784 - 1849), maršál Francie a guvernér v Alžírsku, byl rovněž členem poslanecké sněmovny, statkářem, zajímal se o zemědělství a podporoval protekcionistická opatření v tomto odvětví.
- 3) Antoine Maurice Appolinaire, hrabě d' Argout (1782 - 1858), finanční odborník, guvernér Banque de France, ministr průmyslu a obchodu 1831 - 1832

PŘEKÁŽKA A PŘÍČINA

Považovat překážku za příčinu - zaměnit nedostatek za hojnost - znamená použít stejné sofisma v jiném přestrojení. Zaslouží si, aby bylo prostudováno ve všech formách.

Člověk v primitivním stavu postrádá vše.

Mezi jeho strádáním a uspokojením jeho potřeb se nachází množství překážek, a účelem práce je odstranit tyto překážky. Je nezbytné prošetřit, jak a proč tyto překážky jeho blahobytu mohou být považovány za příčinu blahobytu.

Předpokládejme, že potřebuji odcestovat do místa vzdáleného sto mil. Ale mezi tímto místem a mnou jsou hory, řeky, bažiny, neprostupný les a loupežníci - krátce, překážky; a na překonání těchto překážek musím vynaložit spoustu úsilí, nebo - což vyjde nastejno - jiní musí vynaložit toto úsilí a nechat si za to ode mě zaplatit. Není jasné, že za takových okolností bych na tom byl lépe, kdyby tyto překážky vůbec neexistovaly?

Na dlouhou cestu životem od kolébky až do hrobu si člověk musí opatřit spoustu jídla, ochránit se před nepřízní počasí a mít se na pozoru před řadou nemocí. Hlad, žízeň, nemoc, horko a zima jsou překážkami ležícími na jeho cestě. Ve stavu izolovanosti by je musel překonávat všechny sám a to lovem, rybařením, farmařením, spřádáním, šitím a budováním; a je jasné, že na tom bude tím lépe, čím méně takových překážek bude existovat. Ve společnosti se člověk nemusí vypořádávat s každou z těchto překážek, něco pro něho udělají jiní; a na oplátku zase on odstraní některou z překážek, se kterou se potýkají jeho bližní.

Je rovněž při zvážení toho všeho jasné, že by bylo pro celé lidstvo či společnost dobré, kdyby tyto překážky šly odstranit co nejdříve a byl jich co nejmenší počet.

Když však detailně prozkoumáme tento společenský fenomén a názory lidí, jak je změnilo zavedení směny, snadno rozpoznáme, jak lidé začali zaměňovat potřeby s bohatstvím a překážku s příčinou.

Dělba práce, která je následkem možnosti podílet se na směně, umožnila každému člověku potýkat se pouze s jednou překážkou. Místo toho, aby sám za sebe musel překonávat všechny, a dělá to nikoliv pro sebe, ale ku prospěchu svých bližních, kteří odměnou poskytují tu samou službu jemu.

Výsledkem je, že každý člověk spatřuje bezprostřední příčinu své prosperity v překážce, z jejíhož překonávání si udělal živnost. Čím obtížněji překonatelná překážka, tím důležitější a intenzivnější tento pocit je, a tím více jsou mu jeho bližní ochotní zaplatit za její překonání, tzn., tím ochotněji odstraňují překážky, které stojí v jeho cestě.

Například lékař se nezaměstnává tím, že by si sám pekl chleba, vyráběl si svoje náčiní či si šil své vlastní oblečení. Jiní pro něho tyto věci udělají a on oplátkou léčí nemoci, které postihují jeho pacienty. Čím častější, krutější a početnější tyto nemoci jsou, tím více jsou lidé ochotni - a je to samozřejmě jejich závazek - pracovat v jeho osobní prospěch. Z jeho úhlu pohledu je nemoc - což je všeobecná překážka lidskému blahobytu - zdrojem a příčinou jeho osobního blahobytu. Všichni producenti, ve vztahu k oboru, ve kterém působí, uvažují tím samým způsobem. Majitel lodi odvozuje svůj zisk z překážky zvané vzdálenost; sedlák z té zvané hlad; výrobce textilu z té zvané zima; učitel žije z nevědomosti; klenotník z marnotratnosti; právník z chamtivosti; notář z možných zlých úmyslů; stejně jako lékař žije z nemocí, které trápí lidstvo. Je tedy celkem pravdivé, že okamžitý zájem každé profese je pokračování a třeba i zvětšení té konkrétní překážky, jejímuž překonávání se věnuje.

Při pohledu na toto se někteří teoretikové snaží vynalézt systém založený na těchto přáních jednotlivců a prohlašují, že potřeba je bohatstvím, že práce je bohatstvím, a že překážka je samotným blahobytem. Rozmnožit překážky znamená v jejich očích povzbudit průmysl.

Pak přicházejí státníci. Drží v rukou vládní moc; a co je přirozenějšího než využít tuto moc k zvětšení a rozšíření překážek, jestliže je to totéž jako zvětšování a rozmnožování bohatství? Říkají například: „Pokud zabráníme železu dostat se k nám z míst, kde je ho hojnost, vytvoříme v naší zemi překážku k jeho získání. Tato překážka, pokud bude akutně pocítována, přiměje lidi platit za její překonání. Určité množství našich spoluobčanů se začne věnovat jejímu překonávání, a tato překážka jim tak zajistí jejich živobytí. Čím větší bude, strmější, nepřístupnější, obtížněji překonatelná, tím větší zisk bude z tavení železné rudy a tím více lidí všechna odvětví průmyslu budou muset zaměstnat. Tudíž zakažme zahraniční železo; vytvořme překážku a tak vytvoříme poptávku po práci, která s ní bude zápolit.“

Stejná úvaha vede k ničení strojů.

Řekněme, že nějací lidé potřebují uskladnit své víno. To je překážka; a prací jiných lidí je odstraňovat tuto překážku a to výrobou sudů. Je tedy štěstím, že tato překážka existuje, protože poskytuje pracovní místa a

obohacuje určitou část spoluobčanů. Pak je však vynalezen geniální stroj který porazí dub, nařeže ho, rozdělí na prkna, spojí je a sestaví z nich sud. Překážka je tak velmi zmenšena a nastane přebytek bednářů. Přijměme zákon, který zachová obojí. Zakažme stroje.

Abychom se vyhnuli tomuto sofismatu, musíme si dobře zapamatovat, že lidská práce není účelem, ale prostředkem. Nikdy nezůstane nezaměstnaná. Pokud odstraní jednu překážku, přesune se k další; a lidstvo se zbaví dvou překážek s tím samým množstvím práce, které dříve stačilo pouze k odstranění překážky jedné. Pokud se práce bednářů stane zbytečnou, přesune se jinam. Ale čím bude zaplacená, ptají se lidé. Přesně tím, čím je placená dnes; protože když určité množství práce bude k dispozici, jakožto následek odstranění překážky, bude k dispozici i odpovídající množství zboží pro zaplacení této práce. Tvrdit, že někdy přijde doba, kdy bude lidská práce postrádat zaměstnání, znamená přinést důkaz, že se lidstvo přestane potýkat z překážkami. V takovém případě však práce nebude nemožná, stane se zbytečnou. Nebudeme mít už co dělat, takže se staneme všemocnými; a bude nám stačit vyslovit rozkaz, aby byly všechny naše potřeby a přání uspokojeny.

ÚSILÍ A VÝSLEDEK

Již jsme viděli, že jsou zde překážky mezi našimi potřebami a jejich uspokojením. Uspěli jsme v odstraňování či zmenšování těchto překážek zaměstnáním našich produktivních kapacit. Tudíž může být velmi všeobecně řečeno, že práce je úsilí, které přináší výsledky.

Co je ale základním měřítkem našeho blahobytu, tedy našeho bohatství? Je to výsledek úsilí, nebo úsilí samo o sobě? Vždy existuje poměr mezi vykonaným úsilím a dosaženým výsledkem. Spočívá pokrok v relativním zvětšení prvního nebo druhého člena tohoto vztahu?

Obě teze mají své obhájce a političtí ekonomové jsou ve svých názorech na ně rozděleni.

Podle první teze, bohatství jsou užitečné výsledky práce a nikoliv práce samotná. Bohatství se zvyšuje úměrně k zvýšení *poměru mezi výsledkem a úsilím*. Absolutní dokonalost, jejímž archetypem je Bůh, spočívá v situaci, kdy je s nulovým úsilím dosaženo maximálního výsledku.

Druhá teze praví, že úsilí (tedy práce) je samo o sobě měřítkem bohatství. Pokrok podle ní spočívá ve zvyšování *poměru mezi úsilím a výsledkem*. Její ideál může být reprezentován věčnou a neproduktivní dřinou Sisyfa.

Zastánci první doktríny tak přirozeně vítají vše, co vede ke sníženému úsilí při současném zvýšení produkce: mocné stroje, které znásobí síly člověka; svobodnou směnu, která umožní lepší dělbu práce podle přírodních zdrojů a podmínek, kterých se dostalo různým národům; intelekt, který přináší nové objevy; zkušenost, která ověřuje hypotézy; konkurenci, která stimuluje producenty; etc.

Stejně tak logicky zastánci druhé doktríny vítají vše, co má za účinek zvětšení dřiny a zmenšení produkce: privilegia, monopoly, restrikce, zákazy, rozbíjení strojů, neúrodu, etc.

Je dobré poznamenat, že *univerzální praxe* lidstva se vždy řídí prvním principem. Nikdo nikdy neviděl a nikdo ani neuvidí sedláka, dělníka, obchodníka, řemeslníka, vojáka nebo učence, kteří by nevěnovali kapacitu svých myslí tomu, aby si usnadnili práci, měli jí rychleji hotovou a ušetřili si úsilí – krátce, aby s *menším úsilím udělali více*.

Opačná doktrína je zbožím na skladě teoretiků, zákonodárců, novinářů, státníků a ministrů vlády – tedy mužů, jejichž úlohou ve světě je provádět na společnosti své experimenty.

Přesto se dá vyzorovat, že ve svých osobních záležitostech jednají podle stejného principu jako všichni ostatní; snaží se obdržet za svou práci to největší možné množství užitečných služeb a zboží.

Lidé si tedy při pohledu na ně mohou myslet, že přeháním, a že to nejsou opravdoví *Sisyfisté*.

Jenže to ve skutečnosti pouze znamená, že nikdo v praxi tento princip nedovede do jeho logického extrému. To nastane vždy, když člověk vyjde ze špatných premis. Ty ho brzy zavedou k tak absurdním a škodlivým následkům, že se musí zkrátka zastavit. To proto nikdy průmyslová praxe *Sisyfismus* neumožnila; trest by následoval po chybě příliš těsně, aby zůstala neodhalena. Ale v doméně vládních zásahů se takoví teoretici a státníci mohou držet falešného principu dlouhou dobu, než odhalí jeho falešnost při jeho komplexních praktických následcích, zvláště v oblastech, se kterými nejsou dobře obeznámeni; a když v těchto důsledcích konečně odhalí jejich příčinu a přijmou princip opačný, tak se dostanou do rozporu sami se sebou, a pak hledají ospravedlnění v onom nesrovnatelně absurdním módním axiomu: V politické ekonomii neexistují absolutní principy.

Pojďme se tedy podívat, který z těchto dvou principů převládá v průmyslové praxi, a který v průmyslové legislativě.

Již jsem zde opakoval výroky pana Bugeauda[1]; ale pan Bugeaud je ve skutečnosti dvěma osobami - sedlákem a zákonodárcem.

Jako sedlák zaměřuje pan Bugeaud svou snahu na to, aby si ušetřil práci a získal chléb levně. Když dává přednost dobrému pluhu před špatným; když vylepšuje svoje pastviny; když hnojí svá pole; když si povolává na pomoc veškeré procesy, jejichž sílu a efektivitu mu odhalila věda a zkušenost; je to pouze s jediným cílem: *zmenšit poměr úsilí ku výsledku*. Samozřejmě nemáme žádný jiný způsob, jak hodnotit schopnosti sedláka a rozsah zlepšení způsobeného jeho činností, než změřit, jak se zmenšilo úsilí a jak se zvětšil výsledek; a jelikož všichni sedláci na světě jednají v souladu s tímto principem, člověk může říct, že všichni lidé se snaží, bezpochyby ku svému prospěchu, získat chléb a všechny ostatní komodity levněji – snížit úsilí nezbytné k tomu, aby dané množství komodity měli k dispozici.

Tato očividná tendence lidstva, jakmile je její existence jasná a ověřená, zdá se, by měla dostačovat, aby byl správný princip zákonodárci jasný stejně jako cesta, jakou by mohl průmyslu pomoci (nakolik je v jeho pravomoci to udělat); jelikož by bylo absurdní tvrdit, že lidský zákon by se měl přičít zákonu Prozřetelnosti.

Přesto pan Bugeaud jakožto zákonodárce se nechal slyšet: „Nerozumím teorii lacinosti; Raděj dám přednost tomu, abych viděl dražší chleba a hojnější práci.“ A následkem toho pan poslanec z Dordoně hlasoval pro legislativní opatření, která mají omezit obchod, a to přesně z toho důvodu, protože díky obchodu bychom mohli levněji získat to, co přímou produkcí můžeme mít pouze s vyššími náklady.

Je docela evidentní, že princip pana Bugeauda - zákonodárce je diametrálně odlišný od principu pana Bugeauda - sedláka. Kdyby byl konzistentní, tak by buď hlasoval proti restriktivním opatřením nebo by na vlastním statku uvedl do praxe princip, ke kterému se přihlásil z řečnické tribuny. Ve druhém případě by zasíval do té nejkamenitější půdy, protože takovým způsobem by si zajistil *spoustu práce s malým výsledkem*. vzdal by se používání pluhu, protože obracení půdy rýčem by uspokojilo jeho přání mít dražší chléb a hojnější dřinu.

Vzývaný cíl a uznávaný efekt restriktivního opatření je zvýšení množství práce potřebné k získání stejného výsledku.

Dalším vzývaným cílem a uznávaným efektem je zvýšení cen, což neznámá nic jiného než nedostatek zboží. Tudíž, dovedená do extrému, je politika protekcionismu čirým *Sisyfismem*, jak jsme ho definovali: *nekonečná práce s žádným výsledkem*.

Baron Charles Dupin[2], o němž se říká, že vnáší mezi peery světlo ekonomické vědy, obvinil železnice, že *poškozují říční plavbu*; a je to vskutku přirozené, že rychlejší doprava zmenší užívání té méně efektivní. Ale železnice mohou poškodit plavbu jedině tím, že jí vezmou zakázky; a zakázky převezmou pouze, když zvládnou přepravu výhodněji, a přepravovat zboží výhodněji mohou pouze, když *sníží poměr mezi úsilím a výsledkem*. Tudíž, když si baron Dupin stěžuje na toto zmenšení úsilí, které je nutné k získání daného výsledku, pak následuje doktrínu *Sisyfismu*. Logicky, jestliže preferuje loď oproti vlaku, měl by preferovat vůz oproti lodi, nákladní mulu oproti vozu, a lidského nosiče oproti všem ostatním druhům transportu, jelikož ten potřebuje vydat nejvíc práce a má nejmenší výsledky.

„V práci spočívá bohatství národa,“ zněl výrok pana de Saint-Cricq[3], ministra obchodu, který obchodu nasadil na nohy těžké okovy. Nedejte se zmýlit, že by tento výrok byl pouze vyjádřením ve smyslu: „Ve výsledcích práce spočívá bohatství národa.“ Ne, tento ekonom měl skutečně na mysli, že *intenzita práce je měřítkem bohatství*; a důkazem je, jak krok za krokem, jednou restrikcí za druhou (vždy zavedenou s těmi nejlepšími úmysly) zařídil, aby Francie musela vydat dvojnásobek práce, aby si

opatřila například to samé množství železa. V Anglii železo stojí osm franků; ve Francii stojí šestnáct. Za předpokladu, že jeden den práce stojí v průměru jeden frank je jasné, že by si Francie mohla skrze směnu opatřit quintal železa za osm dní práce. Díky restriktivnímu opatření pana de Saint-Cricq musí Francie vynaložit šestnáct dnů práce, aby si opatřila quintal železa přímou produkcí. Dvojnásobek práce pro uspokojení identické potřeby, tudíž dvojnásobek bohatství, tudíž bohatství je poměřováno nikoliv výsledky, ale intenzitou práce. Není toto *sisyfismus* ve své nejčistší podobě?

A tak, aby nemohlo dojít k omylu o smyslu tohoto výroku, jeho excelence se uráčila vysvětlit svoje myšlenky ještě názorněji a stejně jako nazvala intenzitu práce *bohatstvím*, nechala se slyšet, že hojnost výsledků práce, čili věci vhodných k uspokojování našich potřeb, je *chudobou*. „Chudoba je všude, kde stroje nahradily lidskou práci, všude, kde je nadprodukce, tam byla narušena rovnováha mezi produkční kapacitou a kupní silou spotřebitelů.“ Podle pana de Saint-Cricq je jasné, že když je Francie v kritické situaci, tak je to proto, protože toho vyprodukovala příliš; její práce byla využita příliš inteligentně, je příliš plodná. Jsme příliš dobře krmeni, příliš dobře oblékáni, je nám poskytnuto příliš mnoho věcí; produkce se stala příliš rychlou a předběhla naši poptávku. Je nezbytné vyřešit takovou katastrofickou situaci a to restriktivními opatřeními, aby se pracovalo více a vyprodukovalo méně.

Také jsem citoval mínění dalšího ministra obchodu, pana d'Argout[4]. Zaslouží si chvilku naší pozornosti. Ve snaze omezit pěstování cukrové řepy prohlásil: „Pěstování cukrové řepy je bezpochyby užitečné, ale *tato užitečnost je omezena*. Její potenciál je daleko menší, než jí lidé bláhově předvídají. Abychom se o tom přesvědčili, stačí si pouze uvědomit, že rozšiřování jejího pěstování je možné pouze do meze dané poptávkou spotřebitelů. Zdvojnásobte či ztrojnásobte si současnou spotřebu cukru ve Francii; *stejně zjistíte, že pouze malý kus země vystačí pro uspokojení potřeby spotřebitelů*. (To je pozoruhodný stesk!) Žádáte důkaz? Kolik hektarů bylo osázeno cukrovou řepou v roce 1828? Celkem 3 130, čili 1/10 540 celkové orné půdy. Kolik je to dnes, kdy naše domácí zdroje pokrývají jednu třetinu naší spotřeby? Celkem 16 700 hektarů čili 1/1 978 celkové orné půdy, čili čtyřicet pět centiarů na komunu[5]. I za předpokladu, že naše produkce pokryje celou naši národní spotřebu, budeme mít pouze 48 000 hektarů cukrové řepy čili 1/689 celkové orné půdy.“

Dva prvky v tomto citátu stojí za pozornost: fakta a doktrína. Fakta nám dokazují, že stačí pouze málo půdy, kapitálu a manuální práce k vyprodukování velkého množství cukru, a že každá komuna ve Francii by si byla schopna zajistit hojnost cukru, kdyby jeden svůj hektar věnovala pěstování cukrové řepy. Doktrína spočívá ve vykreslování takové situace jako škodlivé, a v pohledu na efektivitu a produktivitu cukrovarnického průmyslu jako na *omezení pro jeho užitečnost*.

Nestavím se zde jako obránce cukrové řepy a ani nechci vynášet soudy o podivných faktech, která nám předkládá pan d'Argout[6]. Pouze si myslím, že je záhodno prozkoumat doktrínu státníka, kterému Francie na dlouhou dobu svěřila osud svého zemědělství a svého obchodu.

Na začátku jsem řekl, že existuje proměnlivý poměr mezi intenzitou práce a jejími výsledky; že absolutní nedokonalost spočívá v nekonečném úsilí bez jakéhokoliv výsledku; absolutní dokonalost v nekonečných výsledcích bez jakéhokoliv úsilí; a zdokonalování v postupném zmenšování úsilí v porovnání s výsledkem.

Ale pan d'Argout nás učí, že to, co vnímáme jako život je ve skutečnosti smrt, a že důležitost průmyslu je přímo úměrná jeho neproduktivitě. Co se například dá očekávat od pěstování cukrové řepy? Spolehme se na to, že 48 000 hektarů půdy s odpovídajícím kapitálem a prací by stačilo zásobit cukrem celou Francii? Tudíž je to průmysl s *omezenou užitečností* – samozřejmě omezenou ve vztahu k poptávce po práci, jelikož podle bývalého ministra obchodu zaměstnat velké množství dělníků je jediné kritérium užitečnosti nějakého průmyslového odvětví. Tato užitečnost by byla ještě omezenější, kdybychom díky úrodnosti půdy či intenzitě pěstování cukrové řepy mohli získat z 24 000 hektarů to, co dnes vypěstujeme na 48 000. Ach, oč lépe bychom na tom byli, kdyby bylo nutné dvacetkrát či stokrát tolik půdy, kapitálu a práce *k získání toho samého výsledku!* Můžeme vložit naděje do nějakého nového průmyslového odvětví a to by bylo hodno státní podpory a ochrany, pokud by nabídlo široké uplatnění naší domácí pracovní síle. Ale vyprodukovat hodně s málo pracovníky? To by byl špatný příklad, a je to příležitost pro zákon, aby dal věci do pořádku.

Co ale platí pro cukr musí stejně platit i pro chléb. Pokud tedy má být *užitečnost* průmyslu posuzována nikoliv podle množství potřeb, které dokáže uspokojit s daným množstvím práce, ale docela naopak podle toho, o kolik víc zaměstná práce, aby uspokojil dané množství potřeb, tak bychom si měli přát, aby každý hektar půdy vyprodukoval pouze málo pšenice, aby každý žok pšenice obsahoval jen málo zrn – jinými slovy,

aby naše země byla neúrodná; jelikož množství půdy, kapitálu a práce potřebné k nakrmení lidí by bylo nesrovnatelně větší, člověk by dokonce mohl říct, že množství pracovních příležitostí by bylo nepřímo úměrné její úrodnosti. Modlitby pánů Mesérse, Bugeauda, Saint-Cricq, Dupina a d'Argouta by byly vyslyšeny: chléb by byl drahý; práce hojnost; a Francie bohatá, alespoň ve smyslu, jaký tito pánové přikládají tomuto slovu.

Co bychom si měli přát ještě víc je to, aby lidská inteligence byla oslabena či zcela zmizela; jelikož dokud bude existovat, tak se bude bezohledně snažit zvýšit *poměr výsledku k úsilí*. V tom právě inteligence spočívá.

Je mou povinností zde zopakovat, že neobviňuji takové muže jako Mesérs, Bugeaud, Dupin, Saint-Cricq nebo d'Argout z toho, že by byli naprostými *Sisyfiky* za všech okolností. Rozhodně takoví nejsou ve svých soukromých obchodních aktivitách; každý z nich se jistě snaží získat *skrze směnu*, co by ho stálo více, kdyby si to měl *vyprodukovat sám*. Ale tvrdím, že jsou *Sisyfiky*, když se snaží zabránit zemi, aby jednala stejně.

Poznámky:

- 1) Thomas Robert Bugeaud de la Piconnerie (1784 – 1849), maršál Francie a guvernér v Alžírsku, byl rovněž členem poslanecké sněmovny, statkářem, zajímal se o zemědělství a podporoval protekcionistická opatření v tomto odvětví.
- 2) Charles Dupin (1784-1873) francouzský inženýr, matematik a ekonom, profesor Konzervatoře uměleckých řemesel, člen horní sněmovny a ministr Námořnictva. Mladší bratr Andrého Dupina.
- 3) Pierre Laurent Barthélemy, hrabě de Saint-Cricq, člen poslanecké sněmovny, ministr průmyslu a obchodu 1828 – 1829.
- 4) Antoine Maurice Appolinaire, hrabě d'Argout (1782 – 1858), finanční odborník, guvernér Banque de France, ministr průmyslu a obchodu 1831 – 1832
- 5) Centiar je 1/10 000 hektaru, tedy jeden čtvereční metr. Komuna byla nejmenší administrativní jednotkou ve Francii, v průměru s menší rozlohou než deset čtverečních mil. Chyby se mohl dopustit pan Argout, Bastiat nebo vydavatel, ale centiar zde by měl být správně ar (1/100 hektaru); což by s 35 000 komunami ve Francii dávalo 0,45 hektaru cukrové řepy na komunu.
- 6) Za předpokladu, že by 48 000 až 50 000 hektarů stačilo uspokojit současnou spotřebu, pak by trojnásobná spotřeba vyžadovala 150 000 hektarů, a ztrojnásobení spotřeby pan d'Argout připouští. Navíc, pokud by se pole s cukrovkou měnila každých šest let (jak bylo obvyklé) , pak by pěstování cukrové řepy úspěšně zabralo 900 000 hektarů, čili 1/38 veškeré orné půdy.

VYROVNÁNÍ VÝROBNÍCH PODMÍNEK

Říká se... ale abych se vyhnul obvinění, že vkládám sofismus protekcionistům do úst, nechť promluví jejich nejráznější zastánci sami.

„Věříme, že náš protekcionistický tarif by jednoduše měl vyvažovat rozdíl mezi čistými náklady na vyprodukování komodity u nás a obdobné komodity produkované v cizině... Ochranný tarif vypočtený na tomto základě prostě zajišťuje volnou konkurenci; ...volná konkurence může existovat jedině když je zajištěna rovnost výrobních podmínek. V případě koňského dostihu je předepsána váha kterou má každý kůň nést a podmínky jsou tak srovnány; jinak by to již nebyla soutěž. V případě ekonomiky, pokud nějaký prodávající může dostat své zboží na trh levněji než jiný, přestává být konkurentem a stává se monopolistou... Pokud bychom zrušili tuto ochranu, která představuje rozdíl mezi čistými náklady, cizinci by vtrhli na náš trh a získali monopoly.“[1]

„Každá osoba by si měla přát, pro své vlastní dobro stejně jako pro dobro svých spoluobčanů, aby produkce v jeho zemi byla ochráněna před konkurencí cizinců, kdykoliv mohou cizinci doručit své zboží za nižší cenu.“ [2]

Tento argument se objevuje znovu a znovu v dílech protekcionistické školy. Mým cílem je ho dopodrobna prozkoumat a proto žádám čtenáře o laskavou pozornost a trpělivost. V této kapitole se budu zabývat nerovnostmi, které vyplývají z přirozenosti věcí a v další pak nerovnostmi, které plynou z rozdílných daní.

Zde, stejně jako kdekoliv jinde, nacházíme obhájce protekcionismu na straně výrobců; zatímco my hájíme zájmy nešťastného spotřebitele, kterého oni absolutně odmítají brát do úvahy. Protekcionisté srovnávají průmysl s dostihovou dráhou. Ale na dostihové dráze je závod jak prostředkem tak účelem. Tam, kde pobízíte své koně s jediným účelem – zjistit který z nich je nejrychlejší – souhlasím, že byste jim měli zajistit rovné podmínky. Pokud je ale vaším cílem co nejrychleji dopravit do cíle důležitou zprávu, dali byste snad závaží navíc do sedla toho koně, který má největší šanci dostat se tam první? Přesto přesně toto dělají protekcionisté v případě průmyslu. Zapomínají na žádoucí výsledek, což je lidský blahobyť; jejich důkaz kruhem opomíjí tento výsledek a dokonce ho obětovává.

Ale jelikož nemůžeme přesvědčit své oponenty, aby přijali náš úhel pohledu, přijmeme jejich a prozkoumejme tuto otázku ve vztahu k produkci.

Pokuším se ukázat:

(1) Že požadovat vyrovnání výrobních podmínek znamená zaútočit na samotnou podstatu směny.

(2) Že není pravdou, že pracovní příležitosti z jedné země mohou být sníženy konkurencí země s příznivějšími výrobními podmínkami.

(3) Že i kdyby předchozí bod byl pravdou, tak protekcionistický tarif nezpůsobí vyrovnání výrobních podmínek.

(4) Že svobodný obchod sám od sebe tyto podmínky vyrovnává nakolik je to jen možné.

(5) A nakonec, že jsou to ty nejméně zvýhodněné země které mohou směnou získat nejvíce.

1) Vyrovnat podmínky pro výrobu neznamena pouze překázat směně v nějakém rozsahu, ale přímo zaútočit na samotnou podstatu směny; jelikož směna je založena přesně na rozdílu, nebo jestli chcete na nerovnosti schopností, úrodnosti půdy, klimatu a podnebí, kterou se snažíte eliminovat. Pokud Guienne posílá víno do Bretaně a Bretaň posílá pšenici do Guienne,[3] je to tak protože tyto dvě provincie nabízejí odlišné podmínky pro výrobu. Je snad mezinárodní obchod založen na jiném základě? Navíc útočit na nerovné podmínky ve kterých se směna zrodila a díky nimž existuje znamená v důsledku útočit na směnu samotnou. Pokud by protekcionisté měli moc důsledně zavádět svá přesvědčení do legislativy; pak by omezili každého člověka na život v naprosté izolaci. Přísně logická analýza mimo to ukáže, že neexistuje jediný jejich sofismus, který by nevedl ke zkáze a ničení.

2) *V praxi* není pravdou, že nerovnost ve výrobních podmínkách mezi dvěma obdobnými výrobami znamená nezbytně krach té méně zvýhodněné. Na dostizích vítězí jeden kůň a ostatní prohrávají; ale když dva koně pracují aby vyprodukovali něco užitečného, každý vyprodukuje množství úměrné své síle; a přestože silnější nám poskytne větší službu neznamena to, že slabší nám neposkytne vůbec žádnou. Pšenice se pěstuje ve všech departmánech Francie, ačkoliv mezi nimi existují ohromné rozdíly v úrodnosti; a když se náhodou vyskytne nějaký depártmán, kde se pšenice nepěstuje, tak je to proto, že by se tam nevyplatilo pěstovat pšenici ani pro vlastní spotřebu. Analogicky je jasné, že v systému svobodného obchodu, navzdory poměrným rozdílům, se

bude pšenice pěstovat v každém Evropském království; a pokud se najde nějaké, které se rozhodne přerušit pěstování pšenice, tak to udělá pokud najde, *ve svém zájmu*, lepší využití pro svou půdu, svůj kapitál a svou pracovní sílu. A proč úrodnost jednoho departmánu neanuluje úsilí sedláků v sousedním, méně úrodném departmánu? Protože ekonomické fenomény mají flexibilitu a elasticitu a takzvanou *schopnost dosáhnout vyrovnání*, které rovněž unikají pozornosti protekcionistické školy. Protekcionisté nás obviňují, že jsme doktrináři; ale oni sami jsou doktrináři vyššího řádu, jelikož postavili svou doktrínu na jednom jediném faktu namísto souhrnu faktů. V předchozím případě je rozdíl v ceně polností tím, co kompenzuje jejich odlišnou úrodnost. Na tvé půdě vyrostete třikrát víc než na mé, ale tvoje půda tě stála desetkrát tolik, takže ti stále mohu konkurovat. To je celé tajemství. A povšimněte si, že nadřazenost v některých aspektech vede k podřazenosti v jiných. Rovnováha je ustavena, nebo má sklon být ustanovena, nikoliv náhodně, ale nevyhnutelně přesně z tohoto důvodu; a nemůže být popřeno, že systém volného obchodu podporuje nejvíce tuto tendenci.

Vybral jsem si za příklad odvětví zemědělství, ale mohl jsem to stejně dobře udělat s odvětvím průmyslu. V Quimperu[4] jsou krejčí, ale to nezabrání aby byli i v Paříži, ačkoliv ti druzí musí platit více za nájem, nábytek, pomocníky a jídlo. Ale také mají odlišnou klientelu a tento fakt postačuje nejen k udržení rovnováhy, ale přiklání se na její stranu.

Tudíž když někdo mluví o vyrovnání výrobních podmínek, tak by se měl alespoň ujistit, jestli volný obchod nedělá to čeho chce dosáhnout arbitrární kontrolou.

Tato přirozená vyrovnávající tendence ekonomického fenoménu je tak důležitá pro diskusi a natolik vhodná, aby nás naplnila obdivem k Božské moudrosti, která vládne nad regulací společnosti založené na stejných právech, že se u ní na chvíli zdržím.

Protekcionisté si zvykli říkat: „Ty a ty národy nad námi mají výhodu protože mají levné uhlí, železo, stroje, kapitál či práci; jim nemůžeme konkurovat.“

Později prozkoumám další implikace tohoto tvrzení. Nyní se budu věnovat tomu abych zjistil, jestli se nadřazenost v jednom aspektu a podřazenost v druhém nakonec navzájem nevyvažují a tudíž jestli nevedou k rovnováze.

Předpokládejme, že existují dvě země, **A** a **B**. **A** má oproti **B** veškeré výhody. Z toho bude protekcionista vyvozovat, že veškerý průmysl se soustředí v zemi **A**, a že země **B** nebude nic vyrábět. **A**, jak řekne, bude

mnohem víc prodávat než kupovat; **B** bude víc kupovat než prodávat. O to bych se mohl přít, ale pro tento okamžik tento předpoklad přijmu.

Podle této hypotézy je po práci v zemi **A** velká poptávka, a brzy tam tedy vzrostou mzdy.

Po železe, uhlí, jídle a kapitálu je také v zemi **A** velká poptávka a brzy tam jejich cena stoupne.

Mezitím jsou práce, železo, uhlí, půda a jídlo poptávány málo v zemi **B** a tak tam mzdy a ceny poklesnou.

A to není vše. Jelikož **A** neustále prodává a **B** neustále kupuje, peníze odcházejí z **B** do **A**. Jsou pak hojné v **A** a vzácné v **B**.

Ale hojnost peněz znamená, že je jich na nákup čehokoliv potřeba hodně. Tudíž jsou v **A** opravdu vysoké *reálné životní náklady*, což pramení z vysoké poptávky a *nominálně vysoké životní náklady* následkem hojnosti drahých kovů.

Vzácnost peněz znamená že je jich na každý nákup potřeba málo. Tudíž budou v **B** *nominálně nízké životní náklady* spolu s *reálně nízkými životními náklady*.

Za těchto okolností bude průmysl mít veškerou motivaci – motivaci, abych tak řekl, o intenzitě vysokého stupně – opustit zemi **A** a usadit se v zemi **B**.

Ale hojnost peněz znamená, že je jich na nákup čehokoliv potřeba hodně. Tudíž jsou v **A** opravdu vysoké *reálné životní náklady*, což pramení z vysoké poptávky a *nominálně vysoké životní náklady* následkem hojnosti drahých kovů.

Vzácnost peněz znamená že je jich na každý nákup potřeba málo. Tudíž budou v **B** *nominálně nízké životní náklady* spolu s *reálně nízkými životními náklady*.

Za těchto okolností bude průmysl mít veškerou motivaci – motivaci, abych tak řekl, o intenzitě vysokého stupně – opustit zemi **A** a usadit se v zemi **B**.

Abychom se navrátili do reality, měli bychom říci, že průmysl by nečekal na tento okamžik, protože náhlé realokace se protíví jeho povaze; už od samotného počátku, pokud tomu nezabrání restrikce, se bude postupně dělit a přecházet mezi **A** a **B** podle zákona nabídky a poptávky, tedy podle zákona spravedlnosti a užitečnosti.

A když říkám, že pokud by bylo možné aby se průmysl koncentroval v jedné oblasti, tak sám tento fakt by znamenal vnik neodolatelné tendence k decentralizaci, nehovím si v žádné prázdné hypotéze.

Poslechněme si, co řekl továrník Manchesterské obchodní komoře (vynechal jsem čísla, kterými podporoval svoje argumenty)

„Kdysi jsme vyváželi textil; pak textil ustoupil vývozu příze, která je surovinou pro textil, následně vývozu strojů, které zpracovávaly přízi; poté kapitálu, se kterým jsme vyráběli naše stroje; a nakonec našich pracovníků a naší průmyslové zručnosti, která je zdrojem našeho kapitálu. Všechny tyto zdroje odešly, jeden po druhém, aby sloužily tam, kde to shledají nejvýhodnější – kdekoliv jsou životní náklady menší a život jednodušší – v Prusku, v Rakousku, ve Švýcarsku a v Itálii vidíme rozvíjející se ohromný průmysl podporovaný anglickým kapitálem a řízený anglickými inženýry.“

Zde můžete jasně vidět, že Příroda, nebo lépe řečeno Prozřetelnost, která je důvtipnější, inteligentnější a bystřejší než Vaše omezená a rigidní teorie předpokládá, neumožňuje existenci té koncentrace práce, těch monopolů veškerých výhod, které berete jako nesporný a nenapravitelný fakt. Prozřetelnost dohlédla prostředky stejně tak jednoduchými jako neselhávajícími, aby existovalo rozptýlení, rozšíření, vzájemná závislost a pokrok. Všechny tyto tendence Vaše restriktivní zákony paralyzují nakolik jen mohou; jelikož takové prostředky směřují, skrze izolování komunit, k tomu, aby uchovaly a zintensivnily rozdíly týkající se výrobních podmínek, aby zamezily jejich vyrovnání, zabránily jejich míšení, neutralizovaly vyrovnávací síly a zmrazily národy v jejich současných pozicích nadřazenosti a podřazenosti.

3) Za třetí říkat, že protekcionistický tarif vyrovnává výrobní podmínky, znamená rozšiřovat chybu špatným způsobem vyjadřování. Není pravdou, že importní clo vyrovnává podmínky pro výrobu. Ty zůstávají stejné, jako byly předtím. Ba co horšího, vše co tyto cla vyrovnávají jsou *podmínky prodeje*. Můžete třeba říct, že si hrají se slovy, ale já mohu totéž obvinění vznést proti svým oponentům. Pokud nemohou dokázat, že výroba a prodej jsou synonyma, jsem oprávněn je obvinít, pokud ne z hraní se slovy tak alespoň z jejich matení.

Dovolte mi toto znázornit příkladem:

Předpokládejme, že se nějaký pařížský spekulant rozhodne produkovat pomeranče. Ví, že pomeranče z Portugalska se v Paříži prodávají za deset centimů; on naproti tomu, kvůli nákladům na sazenice a skleníky, které bude potřebovat, a díky studenému počasí, které bude často mařit jeho úsilí, si nemůže říct o méně než o frank[5] pokud má mít vůbec nějaký zisk. Bude tedy požadovat, aby na pomeranče z Portugalska byl uvalen tarif devadesát centimů. „Prostředkem této celní sazby,“ řekne, „budou

výrobní podmínky vyrovnány," a sněmovna, tak jako vždy aplaudující tomuto způsobu uvažování, uvalí clo devadesát centimů na zahraniční pomeranče.

Trvám na tom, že navzdory tomuto tarifu *výrobní podmínky* nebyly žádným způsobem změněny. Zákon neochladil horké počasí v Lisabonu ani nezpůsobil, že by mrazíky v Paříži byly méně časté a méně štiplavé. Dozrávání pomerančů bude stále přirozené na březích řeky Tajo a umělé na březích Seiny; což znamená, že pěstování pomerančů bude stále vyžadovat daleko více lidské práce v jedné zemi než ve druhé. Jediné co bude vyrovnáno budou *podmínky prodeje*: Portugalci nám budou muset prodávat své pomeranče za jeden frank, z čehož devadesát centimů půjde na celní tarif. Těchto devadesát centimů evidentně zaplatí Francouzský spotřebitel. A všimněme si toho absurdního výsledku. Za každý snědený Portugalský pomeranč neztratí země nic; jelikož devadesát centimů vybraných navíc od spotřebitelů poputuje do státní pokladny. Peníze změní majitele, ale nebudou ztraceny. Nicméně za každý snědený Francouzský pomeranč bude ztraceno devadesát centimů, nebo přibližně tolik, protože kupující je jistě ztratí, ale prodávající je nezíská, jelikož podle této hypotézy neobdrží za pomeranče víc, než sou jeho čisté náklady. Nechám na protekcionistech, aby si z toho vyvodili závěr.

4) Pokud trvám na rozlišování mezi výrobními podmínkami a podmínkami prodeje, což protekcionisté bezpochyby shledají paradoxním, je to proto, že to hodlám využít jako základu pro další ještě podivnější paradox: Chcete opravdu vyrovnat *výrobní podmínky*? Pak tedy povolte volný obchod.

„Ach!“ řeknou; „tohle je už příliš. Už ve svém vtípkování zacházíte příliš daleko!“ Dobrá! Pokud to bude pouze pro ukojení zvědavosti, žádám protekcionisty, aby sledovali můj argument až k jeho závěru. Nebude to trvat dlouho. Obrátím se k příkladu, který obvykle užívám.

Na okamžik předpokládejme, že průměrný denní příjem každého Francouze je jeden frank, z čehož plyne, že přímo vyprodukovat jeden pomeranč ve Francii si vyžádá jeden den práce či její ekvivalent; zatímco vyprodukovat směnnou hodnotu Portugalského pomeranče bude trvat jen desetinu dne, což neznamená nic víc, než že v Lisabonu slunce vykoná to, co může být vykonáno v Paříži pouze za použití lidské práce. Není tedy evidentní, že pokud mohu vyprodukovat pomeranč, nebo – což vyjde nastejno – dost abych si ho koupil s desetinou denní práce, jsou pro mě výrobní podmínky naprosto stejné jako pro Portugalského

pěstitele, mimo nákladů na dopravu do Paříže, kterou musím v ceně zaplatit? Tudíž je jasné, že volný obchod vyrovnává výrobní podmínky, ať už přímo či nepřímo, natolik nakolik mohou být vyrovnány, protože odstraní veškeré rozdíly, mimo toho nevyhnutelného - nutnosti dopravy.

Navíc volný obchod také vyrovná podmínky pro požitky, pro uspokojení – krátce pro spotřebu. Lidé, zdá se, nikdy neberou tento aspekt do svých úvah, přestože je zásadní pro celou diskusi. Konec konců, spotřeba je konečným cílem veškerého našeho produktivního úsilí. V systému volného obchodu můžeme těžit z výhod Portugalského klimatu stejně jako samo Portugalsko; a obyvatelé Le Havru mohou mít stejný přístup k výhodám které příroda dala Newcastleu ve formě bohatých minerálních zdrojů, jako mají obyvatelé Londýna.

5) Jak mohou protekcionisté vidět, osvojil jsem si paradoxní humor a nyní jsem hotov zajít ještě dále. Tvrdím a docela upřímně věřím tomu, že pokud dvě země mají nerovné výrobní podmínky, *ta z nich, která se těší menší přízni přírody, může z volného obchodu získat více*. Abych toto dokázal, musím se poněkud odchýlit od obvyklé formy, kterou mají spisy tohoto druhu. Nicméně tak učiním - zaprvé proto, že následující these bude vyjádřením mé pointy a pak protože tato odbočka mi poskytne příležitost vysvětlit ekonomický zákon té nejvyšší důležitosti. Opravdu si myslím, že když bude tento zákon dobře pochopen, všechny ty sekty, které v naší době hledají v zemi fantazie onu ekonomickou harmonii, kterou nebyly schopny odhalit v realitě, by zaujaly poněkud vědecktější pohled na věc. Mluvím o zákonu spotřeby, který bohužel většina ekonomů zanedbává.

Spotřeba je účelem, konečnou příčinou všech ekonomických fenoménů a je to tudíž spotřeba, která je konečným a definitivním ospravedlněním, jenž má být nalezeno.

Ani nepříznivý ani příznivý efekt se nedotkne pouze výrobce. Výhody, které mu daruje příroda či společnost, stejně jako nevýhody, kterými ho stíhá, se tak říkajíc přenesou a mají sklon být nevědomky rozprostřeny na celou komunitu, tedy na masu spotřebitelů. To je obdivuhodný zákon jak ve svých příčinách tak v účincích; a ten, komu se podaří ho plně vysvětlit, bude mít právo říci: „Při cestě životem jsem splatil svůj dluh společnosti.“

Každá okolnost jenž přináší prospěch práci a výrobě těší producenta, jelikož *bezprostředním efektem* je, že může poskytnout více služeb komunitě a říci si o větší odměnu. Každá okolnost jenž překáží výrobě škodí producentovi jelikož *bezprostředním efektem* je omezení jeho

služeb a následně také jeho odměny. Přesně proto, že okamžitá výhoda nebo těžkost způsobená šťastnými nebo nešťastnými okolnostmi je v první řadě pocíťována producentem, ten je neodolatelně nucen vyhledávat ty první a vyhýbat se těm druhým.

Tím samým způsobem, když si pracovník úspěšně zlepší své dovednosti, sklídí *okamžité* výhody tohoto zlepšení. To je nezbytně nutné k tomu, aby ho to přimělo pracovat inteligentně; a je to správné, protože je správné odměnit úsilí korunované úspěchem.

Ale já tvrdím, že tyto dobré a špatné důsledky, jakkoliv samy o sobě trvalé, nezůstávají natrvalo vlastnictvím výrobce. Jinak by se nerovnosti mezi lidmi stávaly nekonečně a progresivně většími, a proto se tyto výhody a těžkosti výrobců stávají rychle součástí všeobecného osudu lidstva.

Jak tento proces probíhá? Vysvětlím to za pomoci několika příkladů.

Vraťme se do patnáctého století. Muži, kteří se živili uměním opisovat knihy, dostávali za službu kterou odváděli odměnu určenou průměrnou úrovní mezd. Mezi těmito písaři se vyskytl jeden, který hledal a objevil způsob jak rychle rozmnožit kopie téhož díla. Objevil knihtisk.[6]

Nejprve se z jednoho člověka stal boháč, zatímco spousta jiných zchudla. Jakkoliv ohromný to byl objev, člověk by na první pohled mohl váhat s úsudkem, jestli byl škodlivý nebo užitečný. Očividně se ve světě ocitnul prvek neomezené nerovnosti. Gutenberg profitoval ze svého vynálezu a používal svůj zisk k jeho dalšímu rozšiřování, dokud nezruinoval všechny opisovače. A veřejnost, tedy spotřebitelé, získala málo, jelikož Gutenberg snížil cenu knih jen natolik, aby je prodal pod cenou svých rivalů.

Ale Bůh ve své moudrosti zavedl harmonii nejen do pohybu nebeských těles, ale také do vnitřních mechanismů společnosti. Tudíž ekonomické výhody tohoto vynálezu nezůstaly v exkluzivním vlastnictví jednotlivce, ale staly se už pro věčnost společným dědictvím celého lidstva.

Během doby se znalosti rozšířily a Gutenberg už nebyl jediným tiskařem; ostatní ho napodobovali. Jejich zisky byly z počátku velké. Byli velmi štědře odměněni za to, že postupovali v předvoji inovátorů, a tyto veliké zisky byly nezbytné k tomu, aby je přilákaly a přiměli přispět k velkému konečnému výsledku. Vydělali hodně, ale méně než vynálezce, jelikož začala již působit *konkurence*. Cena knih byla pořád nižší a nižší a zisk tiskařů se zmenšoval spolu s tím, jak se vynález stával starším a tisk si zasluhoval menší zvláštní odměnu. Brzy tak dosáhl nový průmysl normálního stavu: odměna tiskařů již nebyla mimořádně vysoká, a stejně jako u písařů předtím byla dána pouze *průměrnou výší mezd*. Tudíž

výroba sama o sobě se opět stala měřítkem pro odměnu. Přesto vynález přinesl pokrok; ušetřil čas, práci a námahu nutnou k vyprodukování daného množství knih. Jak se ale tato úspora projevila? V lacinosti knih. A čím byl zisk? Zákazníků, společnosti, lidstva. Tiskaři, kteří neměli nadále žádnou zvláštní zásluhu, nedostávali ani žádnou zvláštní odměnu. Jako lidé, jako spotřebitelé, bezpochyby sdíleli výhody, které vynález poskytl společnosti. To bylo ale vše. Nakolik byli tiskaři, nakolik byli výrobci, navrátili se k podmínkám, které byly běžné pro všechny výrobce v zemi. Společnost jim platila za jejich práci a nikoliv za užitečnost vynálezu. Ten se stal společným a volně dostupným dědictvím lidstva.

Přiznávám, že ve mně moudrost a krása těchto zákonů probouzí obdiv a respekt. V nich spatřuji Saint-Simonovo[7]: *Každý podle svých možností; každému podle jeho produkce*. V nich spatřuji uskutečnění komunismu, tedy tendenci zboží stát se *společným* dědictvím lidstva; nikoliv Saint-Simonismus, ale komunismus vedený nekonečnou předvídavostí a neponechaným slabostem, vášním a tyranii lidí.

Co jsem říkal o tiskařském lisu bych mohl říct i o ostatních výrobních nástrojích, od hřebíku a kladiva po lokomotivu a elektrický telegraf. Společnost, která je vlastní, skrze ně získává hojnost spotřebního zboží; a vlastní je jako bezplatné dary, jelikož jejich účinkem je snížení cen komodit; a ta část ceny, která je eliminována přispěním vynálezu k produkci, jasně činí produkt v tomto rozsahu bezplatným. Vše, co zbývá zaplatit, je lidská práce; a ta je placena bez ohledu na výsledky vynálezu, když tento vynález projde skrze tento nevyhnutelný cyklus, který jsem právě popsal. Vezměme si například pilu. Povolám si pracovníka ke svému domu, ten přijde s pilou, já mu platím dva franky denně a on pro mě udělá dvacet pět prken. Pokud by pila nebyla vynalezena, nestihl by možná udělat za den ani jedno prkno, přesto by jeho denní výplata nebyla nižší. *Užitek* vyprodukovaný pilou je tudíž bezplatným darem, který jsem dostal od přírody, nebo spíše, je to podíl z dědictví, který jsem obdržel společně s mými bližními, díky moudrosti našich předků. Totéž platí o zemědělských nástrojích. Mám dva pracovníky na svém poli. Jeden pracuje s pluhem a druhý s rýčem. Výsledky jejich práce jsou docela odlišné, ale jejich denní mzda je stejná; jelikož odměna je úměrná nikoliv vyprodukovanému užítku, ale požadovanému úsilí.

Napínám čtenářovu trpělivost a prosím ho aby věřil, že jsem neztratil ze zřetele volný obchod. Doufám, že si zapamatuje závěr, ke kterému jsem dospěl: *Odměna je úměrná nikoliv užítku, který výrobce nabízí na trhu, ale jeho práci*. [8]

Dosud jsem uváděl příklady lidských vynálezů. Nyní pojednám o výhodách vyplývajících z přírody.

Každý výrobek je výsledkem spolupráce mezi přírodou a člověkem. Ale podíl užitku kterým přispívá příroda je vždy bezplatný. Je to pouze ta část užitku vytvořená lidskou prací, která je předmětem směny a následně odměny. Tato se bezpochyby velmi liší podle toho jak je práce intenzivní, jaké vyžaduje schopnosti, jakou rychlost, jaká je po ní poptávka, jaká je v daném oboru momentální konkurence, etc., etc. Nicméně je stejně v principu pravdou to, že příspěvek přírodních zákonů, který je obsažen ve veškeré produkci, se nezapočítává do ceny výrobku.

Neplatíme za vzduch který dýcháme, ačkoliv je pro nás natolik užitečným, že bychom bez něj nepřežili ani dvě minuty. Neplatíme za něj, protože nám ho příroda poskytuje bez přispění lidské práce. Pokud bychom ale chtěli ze vzduchu oddělit jeden z plynů z nichž je složen – například abychom provedli experiment – museli bychom k tomu vyvinout úsilí nebo by někdo jiný toto úsilí musel vyvinout místo nás a my bychom mu potom museli zaplatit ekvivalentním úsilím zahrnutým do nějakého jiného výrobku. Z tohoto je evidentní, že směna se týká vynaloženého úsilí, námahy, práce. Není to kyslík za který platím, jelikož ten mám všude k dispozici, ale práce, která je potřebná na jeho izolování, práce, která byla vykonána a kterou musím zaplatit. Bude řečeno, že se musí platit i za jiné věci – zásoby, materiál, vybavení? Ale to je stále práce spojená s těmito věcmi, za niž se platí. Cena uhlí znázorňuje práci, která je potřebná pro jeho vytěžení a přepravu.

Neplatíme za sluneční světlo, protože to je bezplatný dar přírody. Ale platíme za světlo pocházející z hoření plynu, loje, oleje a vosku, protože v těchto případech je zde nějaká lidská práce, která musí být odměněna; a všimněme si, že odměna odpovídá práci a nikoliv užitku, že jakékoliv z těchto osvětlení, ačkoliv vrhá intenzivnější světlo než druhé, může stejně stát méně zkrátka proto, že to samé množství lidské práce ho vyprodukuje více.

Pokud bych měl nosiči vody, který zásobuje můj dům, zaplatit úměrně k *absolutní užitečnosti* vody[9], celé moje jmění by nebylo dostatečné. Ale já mu platím úměrně k újmě, kterou musel podstoupit. Pokud by požadoval víc, jiní by pro mě tuto práci udělali místo něho a nakonec, v čase nouze, bych si to udělal sám. Předmětem naší dohody tudíž není voda, ale práce jenž musí být vykonána na získání vody. Tento bod je natolik důležitý a závěr, který z něj odvodím vrhne tolik světla na otázku

svobody mezinárodního obchodu, že ho raději objasním několika dodatečnými příklady.

Výživná látka v bramborách nás nestojí mnoho, protože můžeme získat hodně brambor s vynaložením málo práce. Platíme více za pšenici, protože její produkce vyžaduje větší množství lidské práce. Je zřejmé, že kdyby příroda dělala pro pšenici to co dělá pro brambory tak by se cena obého vyrovnala. Nicméně producenti obilí nemohou navždy vydělávat o moc více než producenti brambor. Zákon nabídky a poptávky jim stojí v cestě.

Pokud by se šťastným zázrakem zvýšila úrodnost veškeré půdy, spotřebitel a nikoliv zemědělec by těžil výhody z tohoto fenoménu, jelikož ten by vedl k hojnosti a tudíž k nízkým cenám jídla. Jelikož každý hektolitr pšenice by vyžadoval méně práce, sedlák by ho mohl vyměnit pouze za výrobek který také vyžaduje menší množství práce. Pokud by se naopak úrodnost půdy náhle snížila, byl by podíl přírody na produkci nižší a práce vyšší, takže cena pšenice by byla vyšší. Tudíž mám pravdu, když říkám, že každý ekonomický fenomén v dlouhém období rozptyluje svůj účinek mezi spotřebitelem, tj. lidstvo. Dokud nebudete schopni sledovat jeho účinky takto daleko, dokud se budete zastavovat jenom u těch *okamžitých* účinků, které se týkají pouze *výrobců*, nejste ekonomy; stejně jako nejste doktory pokud nesledujete účinek léku na celý organismus a spokojíte se s pozorováním jak ovlivní jazyk nebo hrdlo.

Tropické oblasti se hodí velmi dobře k produkci cukru a kávy. To znamená, že příroda odvede větší díl práce a pro lidskou práci zbude ten menší. Ale kdo těží z výhod této štědrosti ze strany přírody? Nejsou to tyto oblasti, jelikož konkurence jim umožňuje žádat odměnu pouze za vykonanou práci; místo toho je to lidstvo, jelikož následek štědrosti přírody je *levnost*; a z levného zboží mají prospěch všichni.

Kdyby v určité oblasti byli uhlí a železná ruda na povrchu, že by se člověku stačilo sehnout a sbírat je, budu ochotně souhlasit, že to z počátku budou obyvatelé tohoto zvýhodněného regionu, kteří budou profitovat z této šťastné okolnosti. Jakmile se ale rozvine konkurence, tak bude cena uhlí a železa klesat do té doby, dokud nebudou dary přírody dostupné bezplatně všem a pouze lidská práce samotná bude odměňována v souladu s průměrnou úrovní mezd.

Tudíž, následkem působení zákona nabídky a poptávky, dary přírody a vylepšení výrobního procesu jsou – nebo mají sklon postupně se stát – společným a bezplatným dědictvím spotřebitelů, mas, lidstva všeobecně. Takže země, jenž nemají přístup k těmto výhodám mohou vše získat

skrze směnu od těch zemí, které ho mají, jelikož směna se týká *produktů práce* bez ohledu na užitek, kterým k těmto produktům přispěla příroda; je jasné, že největší výhodu mají ty země, které mohou smísit svou práci s největším množstvím tohoto *přírodního užitku* při vytváření dané produkce. Tato produkce, která představuje méně lidské práce, bude méně odměňovaná; jinými slovy bude *levnější*, a jestliže všechny přírodní dary budou mít za následek *nižší ceny*, evidentně to není země v níž se vyrábí, ale země v níž se spotřebovává, která bude sklízet výhody.

Nyní tedy vidíme, jak absurdní je pro spotřebovávající zemi odmítat výrobky s odůvodněním, že jsou levné. To je jako říct: „Nestojím o nic, co mi dává příroda. Můžete vyrábět zboží a prodávat mi ho výměnou jen za polovinu práce kterou bych musel vynaložit, kdybych si toto zboží měl vyrobit sám. Můžete to dělat, protože ve Vaší zemi za Vás příroda polovinu práce udělala. Dobrá! Já tedy odmítám koupit toto zboží a budu čekat až se u Vás klima změní natolik, že Vás přinutí žádat dvakrát tolik mojí práce. Pak můžeme jednat za *rovných podmínek*.“

A je zvýhodněná země, **B** je země přírodou špatně zaopatřená. Tvrdím, že směna je výhodná pro obě země, ale zvláště výhodná pro **B**; protože to, co je předmětem obchodní směny není *užitek*, ale *hodnota*. V zemi **A** tedy je k dispozici větší množství užitku o téže hodnotě, jelikož k užitečnosti výrobku přispěla příroda i lidská práce, zatímco hodnota odpovídá pouze příspěvku práce. Tudíž směna je výhodnější pro **B**, jelikož platí **A** jenom za práci a získá více přírodního užitku než dává.

Nyní jsme v pozici, kdy můžeme zformulovat obecné pravidlo.

Směna znamená výměnu hodnoty; a jelikož konkurence činí hodnotu ekvivalentní práci, směna tedy znamená výměnu sobě rovných množství práce. Čím k výrobku přispěla příroda je oběma stranám směny přístupné *bezplatně*, z čehož plyne, že směna provedená se zeměmi s nejlepšími přírodními podmínkami je tou nejvýhodnější.

Teorie, jejíž obrysy jsem se v této kapitole pokusil načrtnout, ještě stále potřebuje v mnohém promyslet a upřesnit. Vztáhnul jsem jí pouze k předmětu volného obchodu. Možná ale v mysli pozorného čtenáře zaseje semínko které až dospěje, tak vymýtí nejen protekcionismus, ale spolu s ním i Fourierismus[10], Saint-Simonismus, komunismus a všechny další myšlenkové školy, jejichž cílem je zrušit vládu zákona *nabídky a poptávky* nad světem. Z pohledu výrobce je konkurence bezpochyby v rozporu s jeho *bezprostředním* zájmem; pokud ale vezmeme do úvahy všeobecný účel veškeré práce, i.e. všeobecný blahobyť – krátce, pokud přijmeme úhel pohledu spotřebitele – můžeme

shledat, že konkurence má v morální sféře tutěž roli jako rovnováha ve sféře fyzické. Je základem pro opravdový komunismus, opravdový socialismus a tu rovnost bohatství a postavení, jenž je tolik vzývána v dnešní době; a pokud tolik čestných publicistů a reformátorů požaduje arbitrární kontrolu, je to proto, že neporozuměli *svobodné směně*.

Poznámky:

- 1) Auguste, Vikomt de Romanet, *Rapport fait au Comité central pour la défense du travail national* (1843).
- 2) Christophe Joseph Alexandre Mathieu de Dombasle (1777 - 1843).
- 3) Guienne je provincie v jihozápadní části Francie
- 4) Quimper je město v Bretani s 20 000 obyvateli, s pozoruhodnými historickými a architektonickými pamětihodnostmi. Pravděpodobně pro svou vzdálenost od Paříže se ovšem stalo ve Francii terčem vtípkování obdobně jako u nás fiktivní Kocourkov.
- 5) 1 frank = 100 centimů
- 6) Johann Gutenberg (1398? - 1468) kterému je připisován vynález knihtisku, nebyl písařem a pravděpodobně ani příliš nezbohatl v tiskařském průmyslu. Bastiatovy znalosti ohledně historie knihtisku pocházely z větší části z rozličných padělaných dokumentů o Gutenbergovi, které byly v devatenáctém století obecně rozšířené a přijímané jako pravdivé.
- 7) Claude Henri de Rouvroy, hrabě de Saint-Simon (1760-1825), přední představitel francouzského socialismu; přídomek „utopický“, je s jeho pojetím socialismu spojován zejména pod vlivem Engelseva spisu *Vývoj socialismu od utopie k vědě*.
- 8) Je pravdou, že práce není odměňována uniformě. Odměna se liší podle toho zda je více či méně vyčerpávající, nebezpečná, jaké vyžaduje schopnosti etc. Díky konkurenci je toto vše v odměně zahrnuto a je to tato variabilní odměna o níž mluvím (poznámka Bastiata)

- 9) Pozorný čtenář si již jistě všiml, že v této části zakládá Bastiat svoji argumentaci na pracovní teorii hodnoty, která byla v jeho době široce přijímaná, přestože už tehdy mnoho ekonomů (včetně Bastiata samotného - jak je vidět i na konci této kapitoly) o její platnosti vyslovovalo své pochyby a nacházelo v ní nekonzistence (hlavně se jednalo o vysvětlení úroku, pozemkové renty atd.) V této konkrétní větě je ovšem zřetelně vidět ona logická chyba, kvůli které byla tehdy všeobecně zavržována konkurenční představa o tom, že hodnota je spojená také s užítkem a nikoliv pouze a výhradně s prací a kvůli které se většina tehdejších ekonomů přiklápěla k pracovní teorii i přes její logické chyby. To, že je hodnota dána mezním užítkem (a že uvažovat o užítku jako o absolutní užitečnosti je chybou) zformulovali a do ekonomické teorie prosadili Menger, Jevons, Walras a Marshall, čímž na konci 19. století v ekonomii vyvolali tzv. marginalistickou revoluci. Jejich pojetí hodnoty je dodnes v ekonomii široce přijímané a uznávané (je základem prakticky veškeré dnešní ekonomie) a na pracovní teorii hodnoty se hledí jako na omyl klasických ekonomů. Takto to vše vysvětluje Ludwig von Mises v *Human Action* (str.109 v českém vydání): " Podívejme se na stav ekonomického myšlení v době, než Carl Menger, William Stanley Jevons a Léon Walras rozpracovali moderní teorii hodnoty. Kdokoli chce vytvořit základní teorii hodnoty a cen, musí se nejprve vypořádat s užítkem. Skutečně není nic vhodnějšího než předpokládat, že věci se hodnotí podle jejich užitku. Pak nicméně nastává obtíž, která před starší ekonomy postavila nepřekonatelný problém. Pozorovali, že věci, jejichž užitek je větší, mají menší hodnotu než věci s menším užítkem. Železa si lidé cení méně než zlata. To se zdá být s teorií hodnoty a cen založenou na užitku a hodnotě užití v rozporu. Ekonomové tedy dospěli k názoru, že takovou teorii musejí opustit a pokusili se vysvětlit jevy hodnoty a tržní směny odlišnými teoriemi. Až později objevili, že onen zjevný paradox byl výsledkem chybného formulování daného problému. Hodnocení a volby, které dávají vzniknout směnným poměrům na trhu, se nevztahují na *zlato* a *železo*. Jednající člověk není v pozici, kdy by musel volit mezi *veškerým* zlatem a *veškerým* železem. Rozhoduje se v konkrétním čase za konkrétních podmínek mezi přesně omezeným množstvím zlata a přesně omezeným množstvím železa. Jeho rozhodnutí o volbě mezi 100 unci zlata a 100 tunami železa vůbec nezáleží na rozhodnutí, které by učinil, kdyby se dostal do vysoce nepravděpodobné situace volby mezi veškerým zlatem a veškerým železem. Jediné, na čem v jeho konkrétní volbě záleží, je, zda za současných podmínek považuje přímé či nepřímé uspokojení ze 100 uncí zlata za větší či menší než přímé či nepřímé uspokojení, které by mohl získat ze 100 tun železa. Nevyjadřuje akademický či filozofický soud týkající se „absolutní“ hodnoty zlata a železa; neurčuje, zda je zlato či železo důležitější pro lidstvo; nespekuluje jako autor knih o filozofii historie či o etických principech. Pouze volí mezi dvěma uspokojeními, která nemůže mít současně."
- 10) Charles François Marie Fourier (1772-1837), vlivný socialista, který ve svém časopise *Le Phalanstere* v r. 1832 navrhl, aby základními výrobně-administrativními jednotkami plánované socialistické společnosti byly tzv. „falangy“, z nichž každá měla představovat seskupení 1 600 jedinců, bydlících a pracujících pohromadě v jedné budově - falanstěře. Organizace života ve falanstěře je věrnou kopií kasárenské reglementace, jež byla v éře Napoleona I. zaváděna do všech státních a veřejných institucí ve Francii.

NAŠE VÝROBKY JSOU ZATÍŽENY DANĚMI

Toto je tentýž sofismus. Lidé požadují, aby byl uvalen tarif na zahraniční výrobky kvůli tomu, aby se neutralizoval efekt domácích daní uvalených na tytéž výrobky, když jsou vyráběny ve Francii. Toto je ta samá záležitost, kterou jsme již diskutovali v kapitole o vyrovnání podmínek pro výrobu. Zbývá nám dodat už jen málo. Domácí daň je umělá překážka, která má tentýž účinek jako přírodní překážka, tedy zvýšení nákladů. Pokud náklady vzrostou natolik, že se vyplatí importovat výrobky ze zahraničí a nevyrábět je doma, *pak ponechte věci tak, jak jsou*. Jednotlivec si ve svém vlastním zájmu vybere menší zlo. Ve skutečnosti bych mohl čtenáře odkázat na předchozí příklady; ale sofismus, s nímž zde chci bojovat, se objevuje znovu a znovu v peticích, nárocích a žádostech – mohl bych téměř říct požadavcích – protekcionistické školy a soudím, že si zaslouží samostatnou kapitolu

Pokud budeme mluvit o některé z oněch výjimečných daní, které jsou uvaleny na určité produkty, jsem připraven uznat, že je příhodné uvalit tu samou daň na zahraniční produkci. Například, bylo by absurdní osvobodit zahraniční sůl od solné daně, ale nikoliv proto, že by tím Francie něco ztratila z ekonomického úhlu pohledu. Právě naopak, jelikož princip je neměnný, Francie by získala odstraněním této daně stejně jako v případě odstranění jakékoliv jiné překážky, ať už přírodní nebo umělé. Ale v tomto případě překážka existuje z fiskálního důvodu. Tohoto důvodu musí být dosaženo; a pokud by zahraniční sůl byla na trhu prodávána nezdaněná, pokladna by ztratila stovky milionů franků které by musely být vybrány nějakou jinou daní. Bylo by potom evidentně nekonzistentní vytvořit překážku a přitom se vyhnout žádanému cíli. Pak by bylo samozřejmě daleko lepší spolehnout se na onu jinou daň a nezdanit francouzskou sůl vůbec. Toto je také jediný případ, kdy připouštím oprávněnost celního tarifu, který nebude ochranný, ale bude se skrze něj vybírat daň.

Ale je chybou argumentovat, že země, jenom proto, že je zatížená větším daňovým břemenem než její sousedé, by se měla tarify bránit jejich konkurenci a na tento sofismus budu nyní útočit.

Několikrát jsem prohlásil, že se chci omezit na čistě teoretickou úvahu a odhalit, nakolik je to jen možné, zdroj protekcionistických chyb. Pokud bych se s nimi pustil do polemiky, tak bych se jich zeptal: „Proč zaměřujete své tarify principiálně proti Anglii a Belgii, kde jsou nejvyšší

daně na celém světě? Nejsem pak oprávněn označit Vaše argumenty za pouhé výmluvy?“ Já ovšem nejsem jedním z těch, kteří věří, že protekcionisty motivuje jen jejich ziskost a nikoliv přesvědčení. Protekcionismus je příliš populární, aby všichni jeho přívrženci mohli být označeni za neupřímné. Pokud by většina lidí měla víru ve volný obchod, pak bychom měli volný obchod. Bezpochyby jsou to ziskové motivy, které jsou odpovědné za vznik našich tarifů, ale až poté, co se jim podařilo vytvořit upřímné přesvědčení. „Vůle“ řekl Pascal[1] „je jedním ze základních orgánů víry.“ Ale víra není o nic méně opravdová pokud má svoje kořeny ve vůli a v tajném působení sobeckosti.

Obraťme se nyní k sofismu založenému na premise o domácí daňové zátěži.

Stát může peníze vybrané na daních využít dobře nebo špatně. Využije je dobře, pokud za ně veřejnosti poskytne služby o ekvivalentní hodnotě, jakou vybral na daních. Využije je špatně, když promrhá své příjmy aniž by za ně něco veřejnosti poskytl.

V prvním případě je sofismem říci, že daně vytvářejí v zemi, kde se platí, výrobní podmínky nepříznivější než v zemi, kde tyto daně nejsou. Platíme dvacet milionů za soudy a policii, ale dostáváme bezpečnost, kterou nám tyto soudy a tato policie poskytují a čas, který nám tím šetří; a je nepravděpodobné, že výroba je bezpečnější nebo rychlejší u těch národů, kde každý člověk může vzít zákon do svých rukou. Platíme stovky milionů za cesty, mosty, přístavy a železnice. Ale tím získáme tyto cesty, přístavy, mosty a železnice; a pokud se při jejich budování nestala chyba, tak nelze říci, že díky nim jsou výrobní podmínky horší než v zemích, které nejsou zatíženy daněmi podporujícími veřejné práce, kde ale díky tomu žádné veřejné práce neprobíhají. A toto vysvětluje, proč, ačkoliv obviňujeme naše domácí daně z naší průmyslové podřadnosti, zaměřujeme své tarify proti těm zemím, které jsou samy nejvíce zdaňovány. Faktem je, že když jsou daně správně užity, mohou spíše zlepšit než zhoršit *výrobní podmínky* v těchto zemích. Tudíž můžeme opět usoudit, že protekcionistický sofismus není odvozen od pravdy ale naopak, je s ní v protikladu.

Pokud domácí daně přináší malý výnos, zrušte je, jestli můžete; ale tou nejpodivnější představitelnou metodou jak neutralizovat jejich efekt je doplnit daně uložené pro veřejné účely daněmi uloženými kvůli prospěchu jednotlivců. Pěkný způsob jak napravit situaci! Stát vybírá na daních příliš, říkáte. To je ale o důvod víc, abychom ještě nezdaňovali jeden druhého!

Protekcionalistický tarif je daň namířená proti zahraničnímu zboží, ale její účinky dopadají, na což nikdy nezapomínejme, na domácího spotřebitele. A spotřebitel je daňovým poplatníkem. A není absurdní mu říkat: „Jelikož jsou u nás vysoké daně, musíme zvýšit cenu všeho co kupuješ; jelikož si stát bere část tvého příjmu, musíme dát další část tvého příjmu monopolistovi?“

Ale prozkoumejme hlouběji tento sofismus, který se těší takové oblibě mezi našimi zákonodárci, ačkoliv je docela podivné, že titíž lidé, kteří brání neproduktivní daně (jelikož takové jsou podle naší současné hypotézy) jim také přičítají naší údajnou průmyslovou nedostatečnost, aby ospravedlnili jiné daně a restriktce jako kompenzační nástroj.

Zdá se mi jasné, že ani podstata ani následky protekcionalismu by se nezměnily, kdyby na sebe vzal formu přímé daně uvalené státem na celou společnost, jejíž výtěžek by byl distribuován jako subvence privilegovaným průmyslovým odvětvím.

Předpokládejme, že zahraniční železo stojí na našem trhu osm franků a francouzské dvanáct.

Podle této hypotézy existují dva způsoby jak může vláda zajistit francouzským výrobcům domácí trh.

Prvním je uvalení cla pěti franků na zahraniční železo. Je jasné, že to je z francouzského trhu vyžene, jelikož nepůjde prodat za méně než třináct franků, tj. osm franků čisté ceny a pět franků daně, a tudíž bude vytlačeno z trhu francouzským železem za dvanáct franků. V tomto případě to bude kupující, spotřebitel, který ponese veškeré náklady protekcionalismu.

Na druhou stranu by stát mohl uvalit daň na celou společnost a dát její výtěžek jako subvenci výrobcům železa. Protekcionalistický efekt by byl tentýž. V tomto případě by zahraniční železo také bylo vytlačeno z francouzského trhu, jelikož naši výrobci by prodávali svůj produkt za sedm franků, což by jim umožnila pětifranková subvence. A s domácím železem za sedm franků by cizinci nemohli prodávat svoje za osm.

Mezi těmito dvěma systémy vidím jediný rozdíl. Princip je tentýž; účinek je tentýž; ale v jednom případě protekcionalismus platí určití jednotlivci zatímco v druhém případě ho platí všichni.

Upřímně přiznávám, že bych dal přednost druhému systému. Zdá se mi spravedlivější, ekonomičtější a čestnější: spravedlivější, jelikož jestliže chce společnost platit subvence určitým svým členům, tak by měla být povinnost přispívat rovnoměrně rozložena; ekonomičtější, jelikož tak ušetříme mnoho nákladů na celníky a odstraníme mnohé restriktce; a

nakonec čestnější, jelikož pak veřejnost jasně uvidí podstatu této operace a bude vědět, co dělá.

Pokud by ale protekcionistický systém nabyl této formy, bylo by opravdu směšné od lidí slyšet: „Platíme vysoké daně za armádu, námořnictvo, soudy, veřejné práce, veřejné školy, národní dluh, etc.; celkem více než miliardu franků. A proto by bylo vhodné, kdyby nám stát vzal další miliardu, aby mohl pomoci těm ubohým výrobcům železa, chudým akcionářům Anzijské společnosti[2] a nešťastným majitelům lesů.“

Člověku stačí pouze prozkoumat tuto záležitost blíže, aby se přesvědčil, že tomuto se rovná sofismus, se kterým bojuji. Dělejte jak libo pánové; nemůžete někomu *dát peníze* aniž byste je zároveň nevzali od někoho jiného. Neustále trváte na vysávání daňových poplatníků až do sucha. Dobrá, ale alespoň s ním nezacházejte jako s hlupákem. Neříkejte mu: „Beru ti peníze abych ti splatil to, co jsem ti vzal předtím.“

Trvalo by velmi dlouho kritizovat vše, co je na tomto sofismu nepravdivé. Spokojím se s poukazem na tři body.

Argumentujete, že jelikož je Francie přetížena daněmi, je nutné chránit to nebo ono průmyslové odvětví. Tyto daně ale budeme muset platit v každém případě, ať už protekcionismus bude nebo ne. Když potom mluvčí určitého průmyslového odvětví argumentuje: „My platíme daně které zvyšují náklady na naši výrobu a požadujeme proto, aby protekcionistický tarif zvýšil odpovídajícím způsobem prodejní cenu našeho zboží,“ co je tento argument jiného než požadavek, aby bylo daňové břemeno přeneseno na zbytek komunity? Účelem tohoto požadavku je pokrýt, skrze zvýšenou cenu, sumu zaplacenou na daních. A protože celkové příjmy ze všech daní se vždy musí dostat do pokladny, a protože skrze zvýšení cen je břemeno přesunuto na veřejnost, tak ta zaplatí nejenom svůj podíl na daních, ale i podíl tohoto průmyslového odvětví. Ale pak řeknete, že bude ochráněn každý. Zaprvé je to nemožné a zadruhé, kdyby to bylo možné, tak kdo by zaplatil daně? Já zaplatím za Vás a Vy zaplatíte za mě; ale daň bude muset být zaplacená tak jako tak.

Tudíž jste obětí iluze. Platíte daně, abyste měli armádu, námořnictvo, církve, veřejné školy, soudy, cesty, etc., a přesto chcete od daní osvobodit nejprve jedno průmyslové odvětví, potom druhé, potom třetí a ve všech případech tím způsobem, že přemístíte toto břemeno na veřejnost. Ale tím vytváříte pouze nekonečné komplikace a s žádným jiným výsledkem, než jsou tyto komplikace samy. Pokud mi můžete nějak dokázat, že zvýšení cen díky protekcionismu dopadne na cizince, mohl bych vidět určitou platnost ve Vašem argumentu. Pokud ale před

zavedením protekcionismu francouzská veřejnost platila dně a po jeho zavedení bude platit i clo k těmto daním, tak opravdu nevidím, co může být protekcionismem získáno.

Zajdu ale ještě dál: Tvrdím, že čím vyšší jsou daně uvalené na naše domácí výrobky, tím rychleji musíme otevřít naše přístavy a naše hraniční přechody pro zboží z ciziny, které je zdaněné méně. A proč? Abychom na ně přenesli větší část našeho daňového zatížení. Není nesporným axiomem politické ekonomie, že daně v konečném výsledku zaplatí spotřebitel? Tudíž čím více se zahraniční obchod rozšíří, tím více nám zahraniční spotřebitel uhradí z daní uvalených na výrobky které mu prodáváme; zatímco my jim posíláme v tomto ohledu menší úhradu, jelikož podle naší hypotézy jsou jejich výrobky zdaněny méně než naše.

Nakonec, s ohledem na ony tíživé daně, které používáte jako ospravedlnění pro protekcionistický systém, nepoložili jste si někdy otázku, jestli to není sám systém, který je produkuje? K čemu by byly veliké armády a mocná námořnictva, kdybychom měli volný obchod... Ale to je již záležitost politiků.

A nezaměňujme při příliš hlubokém zkoumání jejich záležitosti s našimi.[3]

Poznámky:

- 1) Blaise Pascal (1623-1662) velký francouzský asketa, náboženský filozof, geometr a spisovatel; jeho nejznámější dílo je *Pensées*, sbírka fragmentů jeho nedokončené práce na obranu Křesťanství.
- 2) Anzijská společnost byla významným průmyslovým podnikem, jehož aktivity byly založeny na těžbě uhlí v severovýchodní Francii; v době kdy psal Bastiat svá *Sofismata* existovala již skoro 100 let.
- 3) Citát z la Fontaineovi bajky *La Belette entrée dans un grenier*.

OBCHODNÍ BILANCE

Naši odpůrci přijali taktiku, která nás staví do trapné pozice. Když vyložíme svoji doktrínu, tak jí přijmou tím nejzdvořilejším možným způsobem. Když zaútočíme na jejich principy, tak je opustí s lehkou grácií. Ptají se nás jenom, jestli naše doktrína, jejíž pravdivost připouštějí, bude vykázána pouze do knih, a jejich principy, jejichž chyby uznávají, budou vládnout v říši praktických záležitostí. Zajistíme jim vládu nad cly a tarify a oni nám přenechají sféru teorie.

„Jistě,“ řekl pan Gaulthier de Rumilly[1] při poslední příležitosti, „nikdo z nás nechce oživovat staré teorie obchodní bilance.“ Velmi dobře pane Gaulthiere, ale chybu nestačí pouze slovně klepnout přes prsty, musíte se vyhnout tomu, abyste pak celé dvě hodiny neřečnil jako by ta chyba byla pravdou.

Dovolte mi promluvit o panu Lestiboudoisovi[2]. Tady máme muže, který uvažuje konzistentně a argumentuje logicky. Jeho závěry neobsahují nic, co by nebylo obsaženo v jeho premisách; nepožaduje v praxi nic jiného, než co obhazuje v teorii. Jestli je princip, který zastává a premisy, ze kterých vychází pravdivé, je otevřenou otázkou, ale alespoň zakládá svůj úsudek na principu. Věří tomu, a hlasitě to prohlašuje, že jestliže Francie vydá deset a dostane patnáct, tak ztratila pět; a je docela jasné, že bude podle toho navrhovat zákony.

Říká: „Důležitou věcí je, že množství našeho importu se neustále zvětšuje a převyšuje množství našeho exportu, což znamená, že Francie každý rok nakoupí více zahraničního zboží a prodá méně vlastního. Čísla to dokazují. Co vidíme? V roce 1842 import převyšoval export o 200 milionů. Tato fakta přesvědčivě dokazují, že náš domácí průmysl není dostatečně ochraňován, že naše zásobování závisí na zahraničním průmyslu, a že konkurence našich rivalů náš průmysl ničí. Tento stav, zdá se dokazuje, že není pravdou, jak nám říkají ekonomové, že když dovážíme, tak také automaticky nezbytně vyvážíme odpovídající množství zboží. Je evidentní, že můžeme nakupovat nikoliv za naší obvyklou produkci, nikoliv za náš současný příjem, nikoliv za plody naší současné práce, ale z našich kapitálů, z produktů, které jsme naakumulovali z našich úspor, z toho, co je potřeba pro produkci - to znamená, že spotřebováváme a promrháváme naše úspory a tím se ochuzujeme a ruínujeme a spotřebováváme náš národní kapitál. Každý rok dáváme 200 milionů franků cizincům.“

Tady máme alespoň muže, který svoje názory dovede objasnit. Jeho slova neobsahují žádné pokrytectví a otevřeně se zastávají principu obchodní bilance. Francie dováží o 200 milionů více než vyváží. Takže Francie ztrácí ročně 200 milionů. A jaká je záchrana? Omezit dovoz. Závěr je nevyhnutelný.

Je to tudíž pan Lestiboudois, kdo bude muset nést hlavní nápor mého útoku; protože jak by se člověk mohl bavit s panem Gauthierem? Pokud mu řeknete: „Princip obchodní bilance je chybný,“ odpoví Vám, „Vždyť to říkám už od začátku.“ Když mu řeknete, „Ale princip obchodní bilance je správný,“ řekne Vám, „A to je přesně i můj závěr.“

Ekonomická škola mi jistě bude vytýkat, že se dohaduji s panem Lestiboudoisem. Řeknou, že bojovat v jeho případě proti principu obchodní bilance je jako potýkat se s větrnými mlýny.

Musíme však být opatrní, protože princip obchodní bilance není tak starý, nemocný či mrtvý, jak by pan Gauthier chtěl abychom věřili; protože celý parlament, včetně pana Gauthiera samotného, podporuje svým hlasováním teorii pana Lestiboudoise.

Přesto, abych neunavoval čtenáře, nebudu se touto teorií zabývat příliš do hloubky. Pouze jí podrobím faktické zkoušky.

Neustále nám říkají, že naše principy volného trhu platí pouze teoreticky. Řekněte mi ale pánové, myslíte, že účetní knihy obchodníků jsou platné v praxi? Zdá se mi, že jestliže něco na tomto světě má mít autoritu ohledně ztrát a zisků, pak je to obchodní účetnictví. Máme snad věřit tomu, že obchodníci z celého světa po staletí vedli svoje záznamy tak, aby ukazovaly ztráty jako zisky a zisky jako ztráty? Místo toho dám přednost víře, že pan Lestiboudois je mizerným ekonomem.

Jeden z mých přátel uskutečnil dvě obchodní transakce, které měly velmi odlišný výsledek, a tak jsem ze zvědavosti porovnal záznamy banky se záznamy celnice tak, jak jsou interpretovány panem Lestiboudoisem, se souhlasem šestiset zákonodárců.

Pan T. vypravil z Le Havru loď do Spojených států s nákladem francouzského zboží, většinou obecně známého jako *speciality poslední Pařížské módy*, celkem za 200 000 franků. To byla suma deklarovaná na celnici. Když náklad dorazil do New Orleans, muselo se zaplatit deset procent za lodní dopravu a celní tarif třicet procent, což dává dohromady sumu 280 000 franků. Zboží se mu podařilo prodat se ziskem dvacet procent, čili 40 000 franků, za celkovou sumu 320 000 franků, za které příjemce okamžitě nakoupil bavlnu. Náklady na přepravu, pojištění, komisní prodej, etc. přišly na deset procent, takže když náklad dorazil do

Le Havru, tak jeho cena byla 352 000 franků - toto číslo zanesla do svých záznamů celnice. Nakonec pan T. zrealizoval zisk dvacet procent, čili 70 400 franků, když bavlnu prodal za 422 400 franků.

Pokud bude pan Lestiboudois chtít, zašlu mu účetní knihu pana T. Tam uvidí v kolonce zisky dva záznamy, jeden za 40 000 franků a druhý za 70 400 franků; a pan T je naprosto přesvědčen, že v jeho záznamech není žádná chyba.

A nyní, co řeknou čísla zaznamenaná celnicí panu Lestiboudoisovi ve vztahu k této transakci? Řeknou mu, že Francie uskutečnila export za 200 000 franků a import za 352 000 franků; z čehož ctihodný pan poslanec odvodí „*to znamená, že spotřebováváme a promrháváme naše úspory a tím se ochuzujeme a ruinujeme a spotřebováváme náš národní kapitál, protože jsme právě dali 152 000 franků našeho kapitálu cizincům.*“

Nějaký čas poté vypravil pan T. další loď s obdobným nákladem, výrobky našeho domácího průmyslu za 200 000 franků. Naneštěstí se loď potopila krátce po opuštění přístavu a tak panu T. nezbylo nic jiného než zanést do své účetní knihy následující záznam:

Rozličné zboží dlužnost X: 200 000 franků za nákup různých komodit přepravovaných lodí N.

Zisky a ztráty: 200 000 franků naprosté celkové ztráty nákladu.

Nicméně celnice zaznamenala 200 000 franků *exportu* do své účetní knihy; a protože už nebude nic, co by mohla zaznamenat jako *import* v tomto účetním záznamu, vyplývá z toho, že pan Lestiboudois a celá sněmovna budou na tento lodní vrak pohlížet jako na *čistý zisk* 200 000 franků pro Francii.

Ještě daleko závažnější závěry by mohly být takové, že podle teorie obchodní bilance má Francie docela jednoduchý prostředek, jak může okamžitě zdvojnásobit svůj kapitál. Pouze stačí, aby její produkce prošla celnicí a poté byla svržena do moře. V takovém případě se export bude rovnat množství jejího kapitálu; import nebude existovat a dokonce bude nemožný a měli bychom tak získat vše, co si odnesl oceán.

„Vy jenom vtipkujete,“ řeknou protekcionisté. „My přece neříkáme nic tak absurdního.“ Ale jistěže říkáte, ba co víc, Vy podle toho jednáte a nutíte jednat své spoluobčany, nakolik je ve Vaší moci.

Pravdou je, že bychom měli převrátit princip obchodní bilance a počítat národní zisky z mezinárodního obchodu jako přebytek importu nad exportem. Tento přebytek, mínus náklady, představuje reálný zisk. Ale tato teorie, která je správná, vede přímo k principu volného obchodu.

Představuji Vám tuto teorii pánové, stejně jako ostatní, které byly předmětem předchozích kapitol. Zkuste jí podrobit stejnému testu jakému jsem podrobil já tu Vaši. Přehánějte jak je Vám libo. Předpokládejte, pokud Vás to potěší, že nás cizinci zaplaví horami veškerého zboží, aniž by za to od nás něco chtěli, i kdyby náš import byl *nekonečný* a náš export *nulový* a všechno zboží v obchodech tudíž bylo zcela *zadarmo*. Vyzývám Vás, abyste mi dokázali, že díky tomu budeme chudší.

Poznámky:

- 1) L. M. C. H. Gauthier de Rumilly (1792-1884) poslanec a autorita přes tarify, obchod a železnice.
- 2) G. T. Lestiboudois (1797-1876), lékař a poslanec, odpůrce svobodného obchodu.

PETICE...

výrobců svíček, svícňů, voskovic, lamp, lustrů, svítlen, kandelábrů, kratiknotů, zhasínadel, jakož i výrobců loje, oleje, pryskyřic, alkoholu a obecně všeho, co souvisí s osvětlením

Vysoce váženým členům poslanecké sněmovny.
Pánové!

Jste na dobré cestě. Odmítáte abstraktní teorie a nepřikládáte velký význam hojnosti a nízkým cenám. Věnujete se především péči o dobro výrobce. Vaším přáním je osvobodit ho od zahraniční konkurence neboli, abychom to vyjádřili jedním slovem, chcete docílit, aby domácí trh sloužil výhradně domácímu průmyslu.

Obracíme se na vás, jelikož vám chceme nabídnout vynikající příležitost, abyste mohli uplatnit vaši... teď jsme však na rozpacích, jaký název máme použít. Vaši teorii? To ne, nic není tak klamné jako teorie. Vaši doktrínu? Váš systém? Váš princip? Vy však nemáte rádi doktríny, máte hrůzu ze systémů a pokud se týče principů, vy přece prohlašujete, že v politické ekonomii neexistují žádné principy. Použijeme proto název: vaše praktiky vaše praktiky bez teorie a bez principů.

Naše průmyslové odvětví je vystaveno nesnesitelné a nekalé konkurenci ze strany jistého zahraničního rivala, jehož výrobní podmínky při produkci světla zcela zjevně převyšují veškeré naše možnosti a schopnosti, a sice v tak obrovské míře, že tento konkurent zaplavuje náš domácí trh světlem za pohádkově nízké ceny; v tom okamžiku, kdy se objeví, je konec s naším prodejem, všichni spotřebitelé se obracejí k němu a celé jedno velké francouzské průmyslové odvětví se svými nesčíslnými specializovanými výrobami je najednou prudce zasaženo naprostou stagnací. Tento rival a konkurent, jímž není nikdo jiný než slunce, vede proti nám natolik nemilosrdnou válku, až to v nás vzbuzuje reálné podezření, že ho proti nám štve perfidní Albion (mají tam v poslední době vynikající diplomacii); hlavní indicií pro toto podezření je fakt, že slunce se chová k onomu nafoukanému ostrovu se zvláštní šetrností, kterou ovšem okamžitě odkládá, jen co se obrátí k nám.[1]

Žádáme vás, abyste ve své laskavosti přijali zákon, jenž nařídí bezpodmínečné zazdění všech oken, vikýřů, světlíků, větráků, špehýrek a kukátek, zavření a zatlučení všech vnějších i vnitřních okenic, jakož i zatažení všech závěsů, záclon, opon a rolet jedním slovem naprosté

zahlázení všech otvorů, děr, štěrbin, trhlin, prasklin a spár, jimiž si sluneční světlo zvyklo bezohledně pronikat do našich domů, což nesmírně poškozují naše krásné a početné odvětví, o kterém můžeme s hrdostí říci, že poskytlo pracovní místa dělníkům v celé naší zemi, od níž by bylo hrubým nevděkem, kdyby se teď nepostavila na naši stranu v tom úžasné nerovném boji, který musíme každý den vést.

Apelujeme na vaši dobrou vůli, vážení páni poslanci, abyste nepokládali náš požadavek za nějakou formu satiry a nezamítli jej, aniž byste si alespoň vyslechli argumenty, které zde vznášíme na jeho podporu.

Takže nejprve, jestliže uzavřete, nakolik to jen bude možné, veškeré přístupy k přirozenému světlu, a takto vytvoříte potřebu světla umělého, najdeme pak takové průmyslové odvětví ve Francii, které by tím nebylo v konečném důsledku stimulováno?

Jestliže bude ve Francii větší spotřeba loje, bude zapotřebí více hovězího dobytka a ovcí a my budeme svědky zvětšení výměry pastvin a obhospodařované půdy jako takové, jakož i zvýšení produkce masa, vlny, kůže a zvláště hnojiva, jež je základem veškerého zemědělského bohatství.

Jestliže se ve Francii zvýší spotřeba oleje, budeme svědky expanze v produkci máku, oliv a řepky olejnaté. Tyto bohaté, leč půdu značně vyčerpávající plodiny přijdou v pravý čas, aby nám umožnily se ziskem využít nárůstu bonity půdy, který vznikne v důsledku rozvoje chovu dobytka a s tím souvisejícího zvýšení produkce hnojiv.

Naše močály, slatiny a písčité pláně se pokryjí stromy bohatými na pryskyřici. V našich horách budou početné roje včel sbírat voňavé poklady, které dnes bez jakéhokoliv užitku vyprchávají a ztrácejí se, podobně jako květy, z nichž emanují. Nebude tudíž ani jedno zemědělské odvětví, které by nezaznamenalo obrovský rozvoj.

Totéž platí o lodní dopravě. Tisíce nových lodí vyplují na lov velryb a v krátké době pak budeme mít námořní flotilu, jež bude s to obhajovat čest Francie a odpovídat patriotické nedůtklivosti níže podepsaných žadatelů, obchodníků se svíčkami atd.

Avšak co řekneme o speciálně *pařížských artiklech*? Hle, vždyť právě v Paříži se bude vyrábět bronz, křišťál, pozlacení i jemně tepané zlato na svícnech, lampách, lutrech a kandelábrech, jež budou zářit v prostorných obchodních domech, ve srovnání s nimiž jsou ty dnešní jen pouhými krámečky.

V té době již nenajdeme na písčítých dunách ani jednoho ubohého sběrače pryskyřice a ani jednoho bídného horníka v hlubinách jeho tmavé díry, kteří by nepobírali zvýšené mzdy a netěšili se rostoucímu blahobytu. Vážení pánové, není zde zapotřebí nic jiného, než abyste se trochu zamysleli, a hned se přesvědčíte, že neexistuje snad ani jeden Francouz, počínaje bohatým akcionářem Anzinské společnosti [2] a skromným prodávčem sirek konče, kterému by úspěch naší petice nezlepšil jeho hospodářskou situaci.

Předvídáme vaše námitky, pánové; ale nebude mezi nimi ani jedna jediná, kterou byste nebyli našli v těch plesnivých starých knihách sepsaných přívrženci svobodného obchodu. Osmělujeme se vás vyzvat, abyste vyslovili proti nám byť jen jedno slovo, které se v okamžiku neobrátilo proti vám samotným, jakož i proti zásadě, kterou se řídí celá vaše politika.

Řeknete nám, že toto protekcionistické opatření sice může přinést zisk pro nás, avšak Francie jako celek nic nezíská, protože spotřebitel bude muset hradit náklady?

My máme na to připravenou tuto odpověď:

Vy již nemáte žádné právo dovolávat se zájmů spotřebitele. Když na stal rozpor mezi jeho zájmy a zájmy výrobce, obětovali jste spotřebitele za každých okolností. Dělali jste to kvůli podpoře průmyslu a zvyšování zaměstnanosti. Ze stejného důvodu je vaší povinností udělat to i nyní.

Skutečně jste vy sami anticipovali tuto námitku. Když vám bylo řečeno, že volný dovoz železa, uhlí, obilí a textilu je v zájmu spotřebitele, odpověděli jste: „Ano. Ale je zase v zájmu výrobce, aby byl tento dovoz zakázán.“ – Výtečně! Je tedy jisté, že pokud je v zájmu spotřebitele, aby měl přístup k přirozenému světlu, tak naopak v zájmu výrobců je, aby ten přístup byl spotřebiteli znemožněn zákazem.

„Ale“, můžete ještě říci, „výrobce a spotřebitel jsou jedna a tatáž osoba. Jestliže výrobce profituje z ochranných opatření, pak také umožní prosperovat sedlákovi. A naopak, jestliže prosperuje zemědělství, otvírá se tím odbytiště pro průmyslové výrobky.“ Výtečně! Jestliže nám udělíte monopol na produkci světla ve dne, tak okamžitě začneme nakupovat velká množství loje, uhlí, oleje, pryskyřic, vosku, alkoholu, stříbra, železa, bronzu a křišťálu, abychom náš průmysl zásobili surovinami; a kromě toho pokud my spolu s našimi početnými dodavateli zbohatneme, zvýší se tím ohromně naše spotřeba, a staneme se tak zřídlem prosperity pro všechna odvětví domácího průmyslu.

A jestliže řeknete, že sluneční světlo je dar, který nám dobrotivá příroda poskytuje zdarma, a že odmítnout takový dar neznámá nic jiného než odmítat bohatství jako takové pod záminkou stimulace rozvoje prostředků, jimiž se získává?

Avšak pokud zaujmete tuto pozici, zasadíte tím smrtelný úder své vlastní politice; neztrácejte ze zřetele, že doposud jste zamezovali dovozu zahraničního zboží, protože a nakolik se toto zboží svým charakterem podobalo daru, který dostáváme zdarma. K tomu, abyste vyslyšeli požadavky jiných monopolistů, máte jenom poloviční motivaci, zatímco k tomu, abyste vyhověli naší žádosti, máte motivaci dokonalou, jelikož tato žádost je v dokonalé shodě s politikou, již provádíte; a založit vaše zamítnutí naší žádosti jen na té skutečnosti, že naše žádost má pevnější základ než jiné požadavky, by znamenalo totéž jako klást rovnici $(+) \times (+) = (-)$; jinými slovy by to znamenalo vršit *absurditu* na *absurditu*.

K tomu, aby byl vytvořen výrobek, je nutná součinnost lidské práce a přírody, přičemž vzájemná proporce mezi těmito činiteli závisí vždy na konkrétní zemi a na příslušných klimatických poměrech. Část, jež je příspěvkem přírody, je vždy poskytována zdarma, zatímco část, již přispívá lidská práce, je právě tím činitelem, který je zdrojem hodnoty a za který je nutné platit.

Jestliže se pomeranč, který k nám přichází z Lisabonu, prodává o polovinu levněji než pomeranč z Paříže, pak je tomu na příčině skutečnost, že přírodní teplo, které je jako takové k mání bezplatně, dělá ve prospěch lisabonského pomeranče to, čeho pařížští pěstitelé mohou dosáhnout jen za pomoci umělého vytápění, za něž se musí platit.

Lze tedy říci, že když se k nám doveze pomeranč z Portugalska, tak jej dostáváme napůl bezplatně, nebo jinými slovy, že jeho cena je poloviční ve srovnání s pomeranči vyprodukovanými v Paříži.

Nuže, právě jeho *napůlbezplatnost* (promiňte mi toto slovo) způsobuje, že prosazujete zákaz jeho dovozu. Říkáte: "Jak mohou francouzští výrobci vzdorovat zahraniční konkurenci, jestliže jsou nuceni vykonat veškerou práci, zatímco výrobcům v zahraničí postačuje, aby vykonali pouhou její polovinu, jelikož o tu druhou se postará slunce?" Avšak jestliže vás ona *napůlbezplatnost* nějakého produktu vede ke snaze vyloučit jej z konkurence ochrannými opatřeními, pak jak je možné, že *naprostá bezplatnost* u jiného produktu vás vede k tomu, abyste mu umožnili účast v konkurenčním boji? Budťo tedy nejste vůbec důslední ve své logice, anebo byste poté, co z konkurence vyloučíte napůlbezplatnost, měli

z ní vyloučit *a fortiori* a s dvojnásobnou horlivostí také onu naprostou bezplatnost.

Řekněme to ještě jednou: Když nějaký výrobek uhlí, železo, obilí nebo textil k nám přichází ze zahraničí a když ho můžeme získat s menším množstvím práce, než kdybychom ho sami vyrobili, tak příslušný rozdíl není nic jiného než dar, kterého se nám dostává bezplatně. Velikost tohoto daru je úměrná výši onoho rozdílu. Je to čtvrtina, polovina nebo tři čtvrtiny z hodnoty produktu pokud od nás cizí výrobce požaduje čtvrtinu, polovinu nebo tři čtvrtiny toho, co musíme zaplatit, když si koupíme tentýž produkt vyrobený u nás doma. Onen dar také může být tak velký, že se jím pokryje celá hodnota produktu: tehdy se ten, kdo nám produkt nabízí, stává dárce, který od nás nic nepožaduje, a to je právě případ slunce, které nás bezplatně obdarovává světlem. Otázka, kterou vám nyní ryze formálně klademe a na kterou chceme znát odpověď, zní: Co chcete pro Francii - dobrodiní bezplatné spotřeby, anebo výrobu, která sice musí být zaplácena, avšak podle našeho mínění je přesto výhodnější? Zvolte si jednu z těchto alternativ, ale řiďte se logikou; neboť jestliže ochraňujete domácí trh a vy tak skutečně činíte před zahraničním uhlím, železem, obilím a textilem a vaše rozhodnost přitom roste v přímé úměře k tomu, jak se ceny tohoto zboží přibližují k nule, pak jen uvažte, jaká by to byla nedůslednost, kdybyste povolili přístup slunečnímu světlu, jehož cena je rovna nule po celý boží den?

Poznámky:

- 1) Typicky francouzský Bastiatův esprit se zde projevuje narážkou na známe anglické mlhy, jeho ironie navíc odráží skutečnost, že ve 40. letech XIX století byly vztahy mezi Anglií a Francií mnohdy značně napjaté.
- 2) Anzijská společnost byla významným průmyslovým podnikem, jehož aktivity byly založeny na těžbě uhlí v severovýchodní Francii; v době kdy psal Bastiat svá *Sofismata* existovala již skoro 100 let.

ROZDÍLNÉ TARIFY

Chudý sedlák z Gironde[1] měl malou vinici. Po spoustě dřiny a potu se mu konečně poštěstila dobrá sklizeň, takže mohl vyrobit soudek vína. „Půjdu ho prodat,“ řekl svojí ženě, „a za to co utržím nakoupím přízi, abys mohla ušít naší dceři výbavu.“ Venkovan tedy zanesl svůj soudek do nejbližšího města a zde potkal Belgičana a Angličana.

Belgičan mu řekl: „Dej mi svůj soudek vína a já Ti za něj dám patnáct balíků příze.“

Angličan řekl: „Dej mi svoje víno a já ti dám dvacet balíků příze.“

Ale celní úředník, který byl přítomen řekl: „Dobrý muži, obchoduj s Belgičanem jestli si přeješ, ale já mám rozkaz zabránit Ti v obchodu s Angličanem.“

„Cože!“ vykřikl venkovan. „Vy chcete, abych se spokojil s patnácti balíky příze z Bruselu, když můžu mít dvacet balíků z Manchesteru?“

„Samozřejmě, nevidíš, že Francie by utrpěla ztrátu kdybychom dovezli dvacet balíků příze místo patnácti?“

„To nechápu,“ řekl vinař.

„A já ti to nedokážu vysvětlit,“ odpověděl celní úředník; „ale faktem je, že se všichni naši poslanci, ministři a novináři shodli na tom, že čím více se toho výměnou za naše produkty doveze, tím bude země chudší.“

Sedlák musel uzavřít obchod s Belgičanem, jeho dcera obdržela pouze tři čtvrtiny své výbavy a tihle dobří lidé stále dumají nad tím, jak se může člověk zruinovat, když dostane čtyři balíky příze místo tří a proč je bohatší s třemi povlečeními než se čtyřmi.

Poznámky:

- 1) Gironde - department na jihovýchodě Francie proslavený svými vinicemi jako Médoc, Sauternes a Graves

OHROMNÝ OBJEV!

V době, kdy se každý snaží objevit nějaký způsob, jak snížit náklady na přepravu; kdy, abychom uskutečnili tyto úspory, jsou zpevňovány cesty, zplavňovány řeky, zlepšovány parníky a Paříž je propojována s pohraničním železniční sítí a kdy jsou vynalézány atmosférické, hydraulické, pneumatické, elektrické a další pohonné systémy, kdy se každý, jak věřím, horlivě a upřímně snaží najít řešení problému, *jak snížit, nakolik je to jenom možné, rozdíl mezi cenami komodit mezi místem, kde jsou vyráběny a místem, kde jsou spotřebovávány*; nesplnil bych svou povinnost ke své zemi, ke své době a sobě samému, kdybych zatajoval nádherný objev, jenž jsem učinil.

Ačkoliv sny vynálezců jsou příslovečně optimistické, mám celkem jistotu, že jsem vynalezl spolehlivý prostředek, který přinese Francii produkty z celého světa a *vice versa*, při značném snížení nákladů.

Ale spolehlivost je jenom jednou z výhod mého ohromného objevu.

Můj objev nevyžaduje ani plánování, ani propočty, ani přípravné studie, ani inženýry, ani mechaniky, ani kapitál, ani investory, ani vládní podporu!

Neprovázejí ho nebezpečí ztroskotání, výbuchů, srážek, požárů či vykolejení!

Může být zaveden v jednom jediném dni!

Nakonec, a toto je bezpochyby tou nejlepší zprávou pro veřejnost, nezvětší náš státní rozpočet o jediný centim; právě naopak. Nezvýší počet vládních úředníků a požadavky na byrokracii - právě naopak. Neomezí ničí svobodu; právě naopak.

Nebyla to náhoda, ale pozorování, jenž mě přivedlo k mému objevu. Dovolte mi objasnit jak jsem ho učinil.

Zabýval jsem se touto otázkou:

„Proč věci vyráběné v Bruselu stojí více, když jsou dovezeny do Paříže?“

Netrvalo mi dlouho přijít na to, že toto zvýšení ceny je následkem existence *překážek* různých druhů mezi Paříží a Bruselem. Zprv je zde vzdálenost; nemůžeme jí překonat bez úsilí a ztráty času, což musíme podstoupit buď my sami nebo za to zaplatit někomu jinému. Pak jsou zde řeky, bažiny, zvrásnění terénu, bahno a spousta obdobných *překážek*, které musí být překonány. To se nám podařilo vybudováním naspů, postavením mostů, zpevněním cest, položením kolejnic, etc. To všechno ale stálo peníze a dopravované komodity tudíž musí nést svůj podíl na

nákladech. Mimo to jsou zde silniční lupiči, což vyžaduje zaměstnat policejní síly etc.

Mezi těmito překážkami na cestě z Bruselu do Paříže je ovšem jedna, kterou jsme si s velkými náklady vytvořili my sami. Jsou to muži utáboření podél celé hranice, po zuby ozbrojení a s úkolem činit potíže při přepravě zboží z jedné země do druhé. Říká se jim *celníci*. Jejich činnost má přesně stejný dopad jako bláto a rozbité cesty. Zdržují a překážejí obchodu; přispívají tak k rozdílu mezi cenou, kterou zaplatí spotřebitel a penězi, které obdrží výrobce, rozdílu jež se snažíme zredukovat nakolik je to možné.

A zde se rýsuje řešení problému. Snížení tarifů.

To bude mít tentýž efekt jako postavení Severní dráhy aniž by nás to něco stálo. Docela naopak! Přinese nám to ohromné úspory, které pocítíme ve svých peněženkách už od prvního dne.

Opravdu se divím tomu, jak jsme dospěli ke stavu, kdy platíme miliony franků za účelem odstranění *přírodních překážek* na cestách mezi Francií a jinými zeměmi a v ten samý okamžik platíme další miliony za účelem vytvoření *umělých překážek*, které mají tentýž účinek, takže tyto účinky se vzájemně vyruší a věci zůstanou, jak byly dříve, s jediným rozdílem, kterým jsou náklady na celou operaci.

Belgický výrobek stojí dvacet franků v Bruselu a třicet, když je převezen do Paříže, kvůli nákladům na dopravu. Tentýž výrobek vyrobený přímo v Paříži stojí čtyřicet franků. Jak řešíme tento problém?

Za prvé, uvalíme clo alespoň deseti franků na belgický výrobek, abychom zvýšili jeho prodejní cenu v Paříži na čtyřicet franků a potom platíme početné inspektory, aby dohlíželi na to, že nikdo neunikne tomuto clu. Výsledkem toho všeho je, že belgický výrobek zdraží o deset franků přeprava a o dalších deset franků daň.

Když jsme toto učinili, přemýšlíme dál: Náklady deseti franků na dopravu z Bruselu do Paříže jsou vysoké. Utraťme dvě stě nebo tři stá miliónů za postavení železnice a snížíme je tím na polovinu. Výsledkem ovšem bude to, že se belgický výrobek bude v Paříži prodávat za třicet pět franků z čehož je:

20 franků ..... jeho cena v Bruselu

10 franků ..... clo

5 franků ..... snížené náklady na přepravu železnicí

35 franků ..... konečná prodejní cena v Paříži

Nedosáhli bychom téhož výsledku snížením tarifu o pět franků? Pak bychom měli:

20 franků ..... cena v Bruselu
5 franků ..... snížené clo
10 franků ..... přeprava po obyčejných cestách
35 franků ..... konečná prodejní cena v Paříži

A tento postup by nám ušetřil 200 milionů za železnici plus náklady za celní inspekce, které by se jistě snížily, jelikož nižší tarif vytváří menší podnět pro pašování.

Bude ale řečeno, že tarif je nezbytný pro ochranu pařížského průmyslu. Budiž; potom ale nesnižujte jeho efektivitu stavbou železnice.

Jelikož jestliže trváte na požadavku, že belgický výrobek musí stát čtyřicet franků, jako stojí pařížský, tak budete muset zvýšit tarif na patnáct franků, abyste měli:

20 franků ..... cena v Bruselu
15 franků ..... ochranné clo
5 franků ..... přeprava po železnici
40 franků ..... konečná vyrovnaná cena v Paříži

Potom se ale já ptám: k čemu je dobrá železnice?

Čestně uznejte, není to trochu ponižující pro devatenácté století, že poskytuje budoucím věkům divadlo takového dětinského chování prováděného s tak chladnokrevnou vážností? Být někým oklamáný není moc příjemné; ale používat ohromný aparát zastupitelské vlády k tomu, abychom klamali sami sebe a ne pouze jednou – v záležitosti, která vyžaduje takto jednoduchou aritmetiku – to je jistě něco, co by mělo tlumit naší pýchu nazývat tuto dobu *osvíceným stoletím*.

VZÁJEMNOST

Ukázali jsme si, že vše, co po cestě zvyšuje náklady na dopravu, působí jako ochrana trhu, nebo chcete-li, že ochrana trhu působí stejně jako vše, co zvyšuje náklady na dopravu.

Lze tedy popravdě říci, že cla jsou jako močál, údolí, propast, strmý svah, zkratka překážka, která ve svém důsledku zvyšuje rozdíl mezi spotřební cenou a cenou výrobní. Stejně tak močály a bažiny představují doslova ochranná cla.

Existují lidé (není jich, pravda, mnoho, ale jsou), kteří začínají chápat, že umělé překážky nejsou o nic méně překážkami a že ochrana trhu nám nijak nepřidává na blahobytu, a to přesně ze stejného důvodu, který způsobuje, že doprava po kanálu je výhodnější než po kamenité, strmé a nepohodlné cestě.

Říkají však zároveň, že tato otevřenost musí být vzájemná. Kdybychom snížili bariéry vůči Španělsku, aniž by je Španělsko snížilo vůči nám, jistě bychom na tom prodělali. Uzavírejme tedy obchodní smlouvy na základě spravedlivé vzájemnosti, dělejme ústupky, aby druzí ustupovali nám, obětujme něco tím, že nakoupíme, abychom tak vydělali tím, že prodáme. Lidé, kteří takto uvažují – a nerad jim to říkám – kteří se řídí, ať už jsou si toho vědomi, nebo ne, podle zásady protekcionismu, jsou jen o něco méně důslední než úplní prohibicionisté.

Ukážu to na následujícím podobenství.

Stulta a Puera [1]

Byla jednou kdesi dvě města, Stulta a Puera, a ta nechala mezi sebou velmi nákladně vybudovat silnici. Když byla hotová, Stulta si řekla: „Teď mě Puera zaplaví svými výrobky. Tomu je třeba zabránit.“ Nato založila a zaplatila oddíl Bariéristů, nazvaný podle toho, že jejich úkolem bylo klást překážky do cesty povozům přijíždějícím z Puery. Brzy nato si i Puera pořídila oddíl Bariéristů.

Když uplynulo několik staletí a rozmohla se osvěta, úroveň vědění Puery se zvýšila natolik, že pochopila, že vzájemné překážky mohou být vlastně pro obě strany škodlivé. Vyslala tedy do Stulty diplomata, který – když pomíneme jeho zdobnou mluvu – hovořil asi takto: „Postavili jsme silnici, a teď si na ni klademe překážky. To je proti zdravému rozumu. Bývalo by lepší nechat vše tak, jak tomu bylo na začátku. Nemuseli bychom platit napřed silnici, a pak ještě překážky. Jménem Puery k Vám přicházím s

návrhem, ne snad abychom se naráz vzdali vzájemných překážek – to by znamenalo jednat zásadově, a my přece pohrdáme zásadami stejně jako Vy – ale abychom je trochu zmírnili, samozřejmě tak, aby ústupky každé strany byly vždy pečlivě a spravedlivě posuzovány." Taková byla vyslancova slova.

Stulta si vyžádala čas na rozmyšlenou. Poradila se postupně se svými továrníky a zemědělci. Po několika letech nakonec prohlásila, že odstupuje od jednání.

Když to obyvatelé Puery uslyšeli, svolali poradu. Jeden stařec (vždy ho podezřívali, že se nechal od Stulty tajně podplatit) se postavil a pravil: „Překážky Stulty škodí našemu vývozu, to je nepříjemné. Ty naše zase škodí našemu dovozu, a to je další nepříjemnost. S těmi jejich nic nenaděláme, ale ty druhé záležitosti jen na nás. Zbavme se tedy alespoň jedněch, když už nemůžeme odstranit ty druhé. Zrušme naše Bariéristy, i když nám Stulta neoplatí stejně. Jednou se jistě i ona naučí lépe hospodařit.“

Jiný radní, který byl rázný a praktický muž a zásady neuznával a čerpal z dávné zkušenosti svých předků, na to řekl: „Neposlouchejme toho snílka, toho teoretika, toho novátora, toho utopistu, toho ekonoma, toho stultofila. Vždyť kdyby překážky mezi Stultou a Puerou nebyly vyrovnané a jaksepatří vyvážené, byli bychom ztraceni. Bylo by obtížnější vycházet než vcházet, vyvážet než dovážet. Byli bychom vůči Stultě v nevýhodě, tak jako jsou Havre, Nantes, Bordeaux, Lisabon, Londýn, Hamburk či Nový Orléans v nevýhodě vůči městům u pramenů Seiny, Loiry, Garonny, Temže, Labe a Mississippi; protože je obtížnější plout proti proudu než po proudu řeky.“ (Jeden z přítomných: „Města u ústí řek odjakživa vzkvétají více než ta u pramenů.“ Druhý z přítomných: „To není možné.“ První hlas: „Ale je to tak.“ Druhý hlas: „Dobrá, tak vzkvétají proti pravidlům.“)

Takto uzavřená argumentace shromážděním otřásla. Rečníkovi se nakonec podařilo všechny přesvědčit slovy o národní nezávislosti, o národní cti, o národní důstojnosti, o národní práci, o záplavě výrobků, daních, o ničivé konkurenci; stručně řečeno, dosáhl toho, že překážky zůstaly tak, jak byly. A pokud vás to zajímá, mohu vás zavést do jisté země, kde na vlastní oči uvidíte, jak Cestáři i Bariéristé pracují s tím nejlepším svědomím z pověření jednoho a téhož zákonodárského shromáždění a za peníze jedněch a týchž daňových poplatníků, a přitom jedni silnici budují, zatímco druhí ji zahrazují.

Poznámky:

1) Tato jména jsou odvozena z latinských slov znamenajících "bláznovská" a "dětinská"

PENĚŽNÍ CENY

Přejete si rozhodnout mezi volným obchodem a protekcionismem? Přejete si docenit význam ekonomického fenoménu? Prošetřete v plném rozsahu jeho účinek na *hojnost nebo nedostatek komodit* a na *růst nebo pokles cen*. Vyvarujte se přemýšlení v termínech *peněžních cen*; ty Vás pouze zavedou do neproniknutelného labyrintu.

Pan Mathieu de Dombasle[1], poté co dokázal, že politika protekcionismu činí věci dražšími, dodal:

„Zvýšení cen zvýší životní náklady a *následně* cenu práce, a každý obdrží při zvýšení ceny toho co prodává kompenzaci za zvýšení cen toho co kupuje. Tudiž pokud každý zaplatí více jako spotřebitel, každý také obdrží více jako producent.“

Je jasné, že by šlo obrátit tento argument a říci: „Jestliže každý obdrží více jako producent, každý také zaplatí více jako spotřebitel.“

A co tohle dokazuje? Vůbec nic, krom toho, že politika protekcionismu zbytečně a nespravedlivě *redistribuuje* bohatství. Loupež dělá to samé.

Nicméně před tím než začneme argumentovat, že takový propracovaný mechanismus má tak jednoduchý vyvažující efekt, musíme přijmout ono „*následně*“ v argumentu pana de Dombasle, a být si jistí, že cena práce opravdu poroste s cenou ochraňovaných komodit. Toto je otázka faktů ve vztahu k nimž vyčkám na vyjádření pana Moreau de Jonnés[2]; dokáže-li nás přesvědčit, že mzdy stouply stejně jako hodnota akcií dolů Anzijské společnosti[3]. Za sebe o tom pochybuji, protože věřím, že cena práce, stejně jako všechny ostatní ceny, je řízena vztahem mezi nabídkou a poptávkou. Je mi jasné, že *restriktivní opatření* zmenší nabídku uhlí a následkem toho zvýší jeho cenu; ale již mi není tak jasné, jak zvýší celkovou poptávku po práci která vyústí ve vyšší mzdy. Co činí takový následek nepravděpodobným je ten fakt, že množství poptávané práce závisí na množství dostupného kapitálu. Protekcionismus může být schopen přinutit tento kapitál k přesunu z jednoho průmyslového odvětví do druhého, ale nedokáže zvýšit jeho celkové množství o jediný centim.

Ale tato velmi důležitá otázka bude důkladněji rozebrána v další kapitole. Co se týče peněžních cen tak tvrdím, že neexistují žádné absurdnosti které by se nedaly zdůvodnit úvahou kterou předvedl pan de Dombasle.

Předpokládejme, že existuje izolovaný národ který každý rok spálí polovinu veškerých věcí které vyprodukoval. A pomocí teorie pana de Dombasle lze dokázat, že díky tomu nebude vůbec chudší.

Ve skutečnosti vše co po požáru zůstane bude mít dvojnásobnou cenu; takže majetek všech bude mít přesně tutěž *nominální* hodnotu jako před požárem. Kdo ale v takovém případě utrpí ztrátu? Pokud si Jan koupí oblečení za vyšší cenu tak také prodá za vyšší cenu svou pšenici; a pokud Petr utrpí ztrátu při nákupu pšenice, pokryje ji při prodeji svého obleku. „Každý získá ze zvýšení ceny toho co prodává kompenzaci za celkové zvýšení cen toho co nakupuje; pokud každý zaplatí více jako spotřebitel, každý také obdrží více jako výrobce.“

Tohle je naprostý blábol a nikoliv věda. Pravda ve své podstatě je taková: Ať už člověk zničí oblečení a pšenici jejich spálením nebo spotřebováním, efekt na *ceny* je týž, ale nikoliv efekt na *bohatství*; jelikož je to přesně možnost užívat a spotřebovávat věci, která představuje bohatství či blahobyť.

Obdobně restriktivní opatření, ačkoliv redukují hojnost věcí, mohou zvýšit jejich cenu takže je každý člověk v *peněžním vyjádření* stejně bohatým jako dříve. Ať už vlastní tři hektolitry pšenice po dvaceti francích nebo čtyři hektolitry po patnácti francích, výsledek bude šedesát franků v obou případech; jsou ale obě množství shodná pokud se podíváme na jejich schopnost uspokojovat lidské potřeby?

Toto je úhel pohledu spotřebitele a je to situace spotřebitele, k níž vždy budu obracet pozornost protekcionistů; protože spotřeba je konečným cílem veškerého našeho úsilí, a pouze pokud se budeme na věci dívat z pohledu spotřebitele můžeme nalézt řešení našich problémů. Argument je stále tentýž: Není pravdou, že restriktivní opatření omezením směny, omezením dělby práce, nutností kompenzovat těžkosti geografické situace a klimatických podmínek, v konečném důsledku zmenšují množství zboží vyprodukovaného daným množstvím práce? A jaký je v tom rozdíl, jestliže menší množství zboží vyprodukovaného v protekcionistickém systému má tutěž *nominální hodnotu* jako větší množství zboží v systému volného obchodu? Člověk nežije z *nominální hodnoty*, ale z komodit které produkuje; a čím více těchto komodit má, bez ohledu na jejich cenu, tím je bohatší.

Nikdy jsem neočekával, že bych mohl narazit na antiekonomu logicky konzistentního natolik, aby explicitně odvodil, že bohatství národa spočívá na monetární hodnotě věcí bez ohledu na jejich hojnost. A přece jsem našel toto v knize pana de Saint-Chamans[4] (strana 210):

„Pokud bude zboží v hodnotě patnácti milionů franků prodáno do zahraničí, z normální produkce o předpokládané hodnotě padesát milionů franků, zbývající zboží za třicet pět milionů již nebude schopno uspokojit

normální poptávku. Jeho hodnota tedy stoupne na padesát milionů franků. V takovém případě se národní příjem zvýší o patnáct milionů... přesně o tu částku patnácti milionů obdržených v penězích za zboží prodané do zahraničí."

Toto je opravdu nádherný pohled na věc! Pokud národní průmysl vyprodukuje ročně zboží v hodnotě padesáti milionů franků, stačí pouze čtvrtinu prodat do zahraničí a budeme o čtvrtinu bohatší! Tudíž kdybychom prodali polovinu tak by naše bohatství stoupl o polovinu a kdybychom vše až do posledního vlákna vlny a posledního zrnka pšenice vyměnili za peníze, tak by se naše bohatství zvýšilo na 100 milionů! Jak jednoduchá cesta k bohatství se zde otvírá vytvořením nekonečně vysokých cen prostřednictvím absolutní vzácnosti!

Stále trváte na srovnání obou doktrín? Podrobte je testu rozvedení do krajnosti.

Podle doktríny pana de Saint-Chamans by Francouzi byli stejně bohatí s tisícinou jejich roční produkce, protože ta by byla tisíckrát dražší.

Podle naší doktríny by Francouzi byli nekonečně bohatí kdyby jejich roční produkce byla nekonečně velká, a následkem toho by neměla vůbec žádnou peněžní hodnotu.

Poznámky:

- 1) Christophe Joseph Alexandre Mathieu de Dombasle (1777 - 1843) statkář a agronom, známý zlepšovatel zemědělských strojů a také autor několika prací o zdanění v nichž podporoval svoje protekcionistické myšlenky.
- 2) Alexandre Moreau de Jonnés (1778-1870), francouzský ekonom a statistik, mezi lety 34-52 vedl oddělení statistiky ministerstva obchodu.
- 3) Anzijská společnost byla významným průmyslovým podnikem, jehož aktivity byly založeny na těžbě uhlí v severovýchodní Francii; v době kdy psal Bastiat svá *Sofismata* existovala již skoro 100 let.
- 4) Auguste, vikomt de Saint Chamans (1777-1861), poslanec a státní rada v období Restaurace, protekcionista a zastánce vyrovnané obchodní bilance.

ZVYŠUJE PROTEKCIONISMUS MZDY?

Atheisté bouří proti náboženství, proti kněžím a proti Bohu. „Pokud budete pokračovat ještě chvíli,“ řekl jeden z posluchačů, který sám nebyl příliš ortodoxní, „uděláte ze mě pobožného člověka.“

Obdobně, když čtu naše nezralé pisálky, naše romanopisce, naše reformátory, naše navoněné afektované pamfletáře, cpoucí se cukrovou polevou a šampaňským, nadívající svá portfolia prvotřídními obligacemi[1], či dostávajícími bohaté honoráře za svoje tirády proti egoismu a individualismu naší doby; když je slyším, jak horlí proti drsnosti našich institucí a truchlí nad osudem nájemných dělníků a proletariátu; když je vidím, jak zvedají k nebesům oči plné slz při pohledu na chudobu pracujících mas - chudobu, se kterou se ve skutečnosti nikdy nedostali do styku, krom vykreslování jejích lukrativních obrazů; svádí mě to jim povědět: „Pokud budete pokračovat, uděláte ze mě člověka netečného k osudu dělníků.“

Ó jaká přetvářka! To je odporná choroba naší doby! Dělníci, pokud čestný muž, upřímný humanista, vykreslí pravdivý obraz Vaší bídy a jeho kniha vzbudí vůbec nějaký dojem, chytí se jí dav reformátorů. Převrátí jí tím i oním způsobem; zneužijí ji; překrutí ji; zveličí ji; dovedou její myšlenky do absurdních či nechutných extrémů. Mají lék na veškeré Vaše trápení a jsou vždy připraveni Vám ho předepsat oděný velkými slovy jako „asociace“ či „organizace“; lichoťí Vám a lísají se k Vám tak podlézavě, že se brzy octnete ve stejně překerní situaci jako otroci: seriózní muži se budou stydět podpořit otevřeně Vaši věc, protože jak někdo může navrhnout něco smysluplného uprostřed těchto sentimentálních deklamací?

Ale já odmítám přijmout postoj takové zbabělé lhostejnosti, který nemůže být ospravedlněn ani afektovaností, která ho provokuje.

Dělníci, jste v podivné situaci! Lidé Vás okrádají, jak Vám za okamžik dokážu. Ne; to slovo беру zpět. Vypudíme z našeho jazyka každé násilné a eventuálně chybné vyjádření - chybné, tj. ve smyslu, že tato loupež je zahalená a přestrojená sofismaty a je prováděna, člověk se tomu zdráhá uvěřit, proti vůli lupiče a se souhlasem oloupeného. Ale přesto všechno, lidé Vás okrádají o to, co Vám po právu za Vaši práci patří, a nikdo se nezabývá tím, aby se Vám dostalo *spravedlnosti*. Ó, kdyby vše potřebné k Vašemu utěšení byl hlučný apel na filantropii, charitu, ponižující almužnu; pokud by stačila velká slova - *organizace, komunismus,*

falanstéry, lidé by jimi neskrblili ve Vašem zájmu. Ale *spravedlnost*, čistě a jednoduše *spravedlnost*, to je něco, o čem nikdo nesní, že by Vám to dal. A přesto nebylo by správné aby, po těžkém pracovním dnu za hubenou mzdu, to málo, co jste si vydělali, jste směli vyměnit za co největší množství zboží pocházejícího od kohokoliv na této planetě?

Jednoho dne k Vám možná promluví také o komunismu, asociacích a organizacích a pak zjistíte, co můžete očekávat od těchto prázdných fantazií, kterým jste dovolili, aby Vás sváděli na scestí.

Mezitím prozkoumejme, jestli na Vás lidé páchají nespravedlnost přijímáním zákonů, které určují nejen osobu, od které nakupujete věci, jež musíte mít, jako chléb, maso, plátěné či vlněné oblečení, ale také cenu, kterou za to platíte.

Je pravdou, že by politika protekcionismu, kvůli které musíte nepochybně platit vyšší ceny za vše, a která Vám v tomto ohledu škodí, také přinášela úměrné zvýšení Vašich mezd?

Na čem závisí výše mezd?

Jeden z dělníků to vyjádřil velmi lapidárně: „Když se dva dělníci ucházejí o stejnou práci, mzdy klesají; když se dva zaměstnavatelé ucházejí o stejného dělníka, mzdy rostou.“

Pro účely stručnosti mi dovozte toto vyjádřit poněkud vědecktěji, i když možná méně jasně: Úroveň mezd závisí na nabídce a poptávce po práci.

Na čem závisí *nabídka*?

Na množství dělníků na pracovním trhu; a protekcionismus očividně nad tímhle nemá žádnou kontrolu.

Na čem závisí *poptávka*?

Na množství kapitálu dostupného pro investice. Ale zvýší se množství kapitálu, když zákon řekne: „Lidé, ode dneška nesmí ze zahraničí nakupovat to a to a to; musí se to vyrobit u nás?“ Vůbec ne. Může to maximálně přinutit kapitál, aby se z jednoho odvětví přesunul do jiného, ale nepřidá to jediný centim k celkovému dostupnému kapitálu. Tudíž poptávka po práci se nezvýší.

Lidé s hrdostí poukazují na určitou továrnu. Spadl snad kapitál, který ji založil a udržuje z Měsíce? Ne, musel být stažen ze zemědělství, z dopravy, z produkce vína, etc. A proto od okamžiku, kdy jsme zavedli protekcionistické tarify, je více dělníků v našich dolech a na předměstích našich průmyslových měst, ale je méně námořníků v našich přístavech a méně zemědělců a pěstitelů vína na našich polích a svazích našich kopců.

Mohl bych se tímto zabývat velmi dlouho a podrobněji, ale dám přednost názornému příkladu.

Venkovan vlastnil statek o třiceti jitrech[2], do kterého investoval 10 000 franků. Rozdělil svou půdu na čtyři díly a plodiny na nich měnil v následujícím pořadí: první kukuřice, druhá pšenice, třetí jetel, čtvrté žito. On a jeho rodina spotřebovali pro sebe pouze velmi skromný podíl obilí, masa a mléčných produktů, které jim statek poskytoval a tak mohl přebytek prodat a nakoupit olej, plátno, víno, etc. Většinu svého kapitálu každý rok utratil za mzdy a platby za najmutí pomocníků žijících v sousedství. Tyto investice byly pokryty z toho co prodal a jeho kapitál se dokonce rok od roku zvětšoval. Náš venkovan si byl dobře vědom toho, že peníze neprodukují nic dokud nejsou zapřažené do práce, podporoval tedy dělnickou třídu tím, že věnoval tyto roční přebytky na oplocení a vyčištění půdy a vylepšení svého zemědělského náčiní a budov. Dokonce část svých úspor uložil u bankéře v sousedním městě. A bankéř nenechal tyto peníze zahálet ve svém trezoru, ale půjčil je rejdařům a podnikatelům stavějícím továrny, takže tyto peníze byly neustále vypláceny ve formě mezd.

Mezitím venkovan zemřel; a jeho syn, jakmile převzal svoje dědictví si řekl: „Musím připustit, že se můj otec celý život obětoval. Nakupoval olivový olej, a tudíž platil *tribut* Provinci, ačkoliv na naší půdě by se daly pěstovat olivovníky. Nakupoval plátno, víno a pomeranče, a tak platil *tribut* Bretani, Médocu a Hyerským ostrovům, ačkoliv konopí, víno i pomerančovníky by u nás nějak růst mohly. Platil tribut mlynáři a tkalci, ačkoliv naši služebníci by dokázali tkát len a mlít obilí. Ruinoval se a kromě toho nechával cizince vydělávat mzdu, kterou by snadno mohl distribuovat tady u nás.“

Posílen touto logikou mladý pán změnil systém rotace půdy na statku. Rozdělil jí na dvacet malých políček. Na jednom pěstoval olivovníky, na druhém morušovníky, na třetím len, na čtvrtém hrozny, na pátém pšenici etc. Tímto způsobem dokázal poskytnout svojí rodině všechno, co potřebovala a stal se *nezávislým*. Již více si nebral nic ze všeobecné cirkulace zboží, ale také do ní ničím nepřispíval. Stal se proto bohatším? Nikoliv, protože jeho půda se nehodila k pěstování hroznů a podnebí nepřálo olivovníkům, a tak za nějakou dobu měla rodina všeho méně než v době, kdy otec získával tyto věci prostřednictvím směny.

A pro nájemné pracovníky zde nevzniklo více pracovních míst než předtím, protože mladý pán stejně nemohl na mzdách vyplatit více, než byl jeho kapitál; a tento kapitál namísto, aby se zvětšoval jako výsledek nového systému, se pomalu zmenšoval. Jistě, bylo zde pětkrát tolik polí, ale pouze pětinové velikosti; na statku se vyráběl olivový olej, ale méně

pšenice; statkář již nekupoval plátno, ale ani neprodával žito. Velkou část peněz musel investovat do mnoha druhů nástrojů nezbytných k pěstování mnoha druhů plodin a výrobě mnoha druhů věcí. Výsledkem bylo, že nabídka práce zůstala stejná, ale protože zbylo méně peněz na výplaty, tak ty se musely nevyhnutelně snížit.

Toto je obrázek v malém měřítku toho, co se stane, když se země izoluje za zdí tarifů. Jistěže se rozmnoží počet průmyslových oborů, ale zmenší se jejich důležitost. Přijme tak řečený systém *průmyslové rotace*, který je komplikovanější, ale nedává lepší výsledky. Naopak. V takovém případě, protože totéž množství práce a kapitálu se musí vypořádat s většími obtížemi, velká část variabilního kapitálu, z něhož se vyplácejí mzdy, musí být přeměněna na fixní kapitál. Nezáleží, jak rozličná zaměstnání budou, celkový počet pracovních míst se nezvýší, stejně jako se nezvětší množství vody v rybníku, pokud bude rozdělena do množství menších nádrží; a protože tak bude pokrývat větší plochu a větší plocha bude vystavena slunci, více se jí vsákne, vypaří a ztratí.

Produktivita daného množství kapitálu a práce je nepřímo úměrná překážkám, které musí překonávat. Je neoddiskutovatelné, že mezinárodní obchodní bariéry nutí kapitál a práci v každé zemi do podniků, kde se musí potýkat s většími obtížemi. Všeobecný výsledek tak musí být snížení produkce - méně zboží schopného uspokojit potřeby zákazníků. Pokud tedy existuje všeobecné snížení množství zboží, jak by se podíl pro dělníky mohl zvýšit? Předpokládá se snad, že bohatí, kteří vytvářejí zákony, nastaví věci takovým způsobem, že nejenom se jejich podíl sníží při celkovém snížení, ale dokonce dovolí, aby tento snížený díl byl dále snížen tím, co z něho přidají k dílu dělníků? To je těžko uvěřitelné. Takovou podezřelou štedrost bude pro dělníky moudřejší odmítnout.

Poznámky:

- 1) Bastiat se v originálu zmiňuje o konkrétních cenných papírech, které se v jeho době těšili důvěře veřejnosti: Comptori Ganneron, banka do níž bylo na vrcholu spekulací vlny investováno téměř čtyři sta milionů franků; akcie společnosti obchodující z kožešinami založená Sirem Alexandrem MacKenziem a později sloučená s původní Společností Hudsonova zálivu; a akcie Francouzské severní dráhy.
- 2) V originále *arpent* - stará francouzská jednotka plochy lišící se od oblasti k oblasti, přibližně rovna jednomu akru.

TEORIE A PRAXE

My, obhájci volného obchodu, jsme často obviňováni z toho, že jsme teoretiky, kteří nehledí na praxi a neberou jí do svých úvah.

„Do jak nepříznivého světla staví pan Say[1],“ říká pan Ferrier[2], „tu předlouhou řadu ctihodných politiků a velkolepou skupinu spisovatelů, kteří nesouhlasí s jeho názory! A pan Say si toho je dobře vědom.“ Podívejme se jak se s tím vypořádal:

„Lidé na podporu dlouhotrvajících chyb často tvrdí, že přece musí být nějaké zrnko pravdy v těch myšlenkách, tak všeobecně přijímaných ve všech zemích. Jistě, je pochopitelná nedůvěra k poznání a závěrům, které jdou přímo proti přesvědčení, které bylo až do dnešního dne bráno jako pravdivé a jisté mnoha lidmi váženými pro jejich znalosti a moudrost. Připouštím, že tento argument je velmi přesvědčivý a může zpochybnit i ty nejneoddiskutovatelnější záležitosti, ačkoli je faktem, že i další chybné názory, jejichž nepravdivost je nyní nade vše pochybnost dokázána, byly všeobecně přijímány a zastávány po celá staletí. Není to tak dávno, kdy ještě celé národy, od těch nejbarbarštějších až po ty nejosvícenější, a všichni lidé od nejnižšího nosiče až po nejmoudřejšího filozofa měli za nezpochybnitelnou pravdu, že se svět skládá ze čtyř prvků. Nikdo ani nepomyslel na zpochybnění této doktríny, která je, jak dnes již dobře víme, chybná. A každý přírodovědec by se dnes znemožnil kdyby tvrdil, že existují prvky země, voda, oheň a vzduch.“

Na tuto námitku pan Ferrier odpovídá:

„Pokud si pan Say myslí, že jeho komentář je adekvátní odpovědí na onu velmi silnou námitku, tak se mýlí. Je pochopitelné, že i velmi dobře informovaní lidé mohli žít v mylném přesvědčení i po několik století. Tento fakt ale nic nedokazuje. Ať už jsou nebo nejsou voda, oheň vzduch a země považovány za prvky, tak to nic nemění na jejich praktickém využívání lidmi. Taková chyba nemá žádné následky. Nevede k pobouření. Neotřásá myšlením lidí a hlavně nemá žádný následek pro bohatství či chudobu lidí, a proto mohla tato chyba přetrvat tak dlouho. Fyzický svět se chová jako by neexistovala. Může ale totéž nastat, pokud se chyba dotýká morálního světa? Máme snad předpokládat, že absolutně chybný a v následcích škodlivý systém vlády by mohl přetrvat několik staletí mezi mnoha národy a se všeobecnou podporou tolika vzdělaných mužů? Může být vysvětleno, jak tento systém je slučitelný s trvalým nárůstem prosperity a bohatství těchto národů? Pan Say přiznává, že

onen argument je velmi přesvědčivý. To opravdu je, a zůstal přesvědčivým, protože pan Say ho spíše posílil než vyvrátil."

A poslechněme si, co nám o tomto říká pan de Saint-Charmas[3]:

„Až od poloviny osmnáctého století – od té doby než každý subjekt a každý princip nezačal být zpochybňován – tito dodavatelé teoretických idejí, které prý platí pro všechno, aniž by byly použity na cokoliv, začali psát o politické ekonomii. Systém politické ekonomie, který existoval před tím neměl psanou formu, ale byl praktikován vládami. Colbert[4], jak se říká, byl jeho vynálezcem a tento systém převládl u všech národů Evropy. A co je pozoruhodnější – převládá až dodnes navzdory urážení a posměchu, který je proti němu namířen a navzdory všem objevům moderní ekonomie. Tento systém, který jeho autoři nazvali merkantilismem, spočívá v zákazu, ať již přímým vyloučením nebo uvalením celních přírážek, dovozu zahraničního zboží, které by svou konkurencí mohlo zničit domácí průmysl. Ekonomové všech směrů prohlásili tento systém za absurdní a pravděpodobně ochuzující celé země, byl vyhnán z jejich teoretických knih, aby našel útočiště v praxi všech národů a oni teď nemohou pochopit proč, ve věci, která se týká bohatství národů, se vlády nespolehnou raději na radu těchto autorů než na dlouho trvající praktickou zkušenost. A navíc nemohou pochopit, proč francouzská vláda ve věcech politické ekonomie vytrvale odporuje pokroku ve vědě a zachovává v praxi ty vžitě chyby, které naši ekonomičtí spisovatelé vyvrátili. Ale dost toho merkantilistického systému, který má na své straně pouze fakta, a který není obhajován žádným pisatelem!“(Du système de l'import)

Takováto slova mohou v čtenářích vzbudit dojem, že ekonomové, kteří požadují svobodný obchod, stejně jako fourieristé[5] vynalezli nějaký zcela nový společenský řád, vizionářský a bizarní, který nemá precedent v celé historii lidské rasy. Přesto se mi zdá, že jestliže je něco umělým a bizarním zásahem do společnosti, tak to není volný obchod, ale protekcionismus. Není to svoboda vstupovat do dobrovolné směny, ale je to tarif postavený proti přirozenému řádu v tvorbě cen.

Nicméně mým cílem teď nebude srovnávat a hodnotit tyto dva systémy ale zjistit, který z nich je založený na zkušenosti.

V této otázce, která nás nyní zajímá, obhájci tarifů a monopolů tvrdí, že fakta jsou na jejich straně, a že my máme na své straně pouze teorie.

Vašemu oku lahodí ta dlouhá série státních zásahů, dlouhá zkušenost v Evropě, na kterou se odvoláváte, což panu Sayovi připadalo jako argument, který má jistou váhu. A připouštím, že svou odpověď

nevyvrátil tento protekcionistický argument. Ale rozhodně popírám tvrzení, že fakta jsou na Vaší straně. Jediná fakta, která máte jsou izolované případy vyplývající z vládního nátlaku, kdežto na naší straně máme všeobecnou praxi celé lidské rasy, svobodné a dobrovolné jednání všech lidí.

My říkáme:

„Pro člověka je lepší si věc koupit, když by bylo nákladnější, kdyby si jí měl vyrobit sám.“

A Vy říkáte:

„Je lepší si věc udělat sám i když to bylo nákladnější než si ji koupit od někoho jiného.“

Nyní pánové pomiňme teorii, příklady a logiku, jež Vás protekcionisty vždy naplňuje odporem. Které z těchto dvou tvrzení se těší podpoře všeobecné praxe? Navštivte pole, dílny, mlýny a obchody. Rozhlédněte se kolem sebe kamkoli půjdete. Zjistěte si, co se děje ve Vaší vlastní domácnosti. Sledujte svoje vlastní činy. A potom řekněte, kterým principem se řídí farmáři, řemeslníci, továrníci i obchodníci. Kterým principem se řídíte Vy ve své vlastní praxi?

Šije si snad farmář své vlastní oblečení? Pěstuje krejčí, obilí které konzumuje? Peče snad Vaše hospodyně chleba doma, pokud zjistí, že jí vyjde levněji koupit ho v pekárně? Nezávisí snad celá ekonomie a společnost na dělbě práce, což znamená na směně? A co je směna jiného než naše kalkulace, která obsahuje úvahu o tom, co by nás stálo kdybychom si měli nějakou věc vyrobit přímo a kolik oproti tomu ušetříme času a úsilí, když jí získáme nepřímo?

Nejste to tedy Vy, kdo o sobě můžete říct, že jste praktičtí lidé, protože nenajdete jednu jedinou osobu na celé zemi, která by dobrovolně jednala podle Vašeho principu.

Ale samozřejmě říkáte, že jste nikdy nezamýšleli vztáhnout Váš princip na jednotlivce a na individuální vztahy. Zajisté rozumíte tomu, že by to znamenalo zpřetrhat všechny společenské vztahy a přinutit lidi, aby žili jako šneci, každý ve své ulitě. Myslíte tedy pouze, že toto je převládající praxe ve vztazích mezi jednotlivými skupinami lidí.

Toto tvrzení je ovšem také mylné. Rodina, komunita, okres, provincie, to jsou všechno skupiny, které také neuplatňují Váš princip v praxi. Všechny nakupují věci, které by pro ně bylo nákladnější přímo vyprodukovat. A národy by jednaly stejně pokud byste jim v tom nezabránili silou.

Praktičtí lidé jsme tudíž my. My jsme ti, kdo staví své principy na zkušenostech. Pro odporování restrikcím, které jste uvalili na určitá

odvětví mezinárodního obchodu, stavíme svojí argumentaci na praxi a zkušenosti každého jednotlivce a každé skupiny jednotlivců, jejichž jednání je dobrovolné, a tudíž může být uváděno jako argument.

Vy na druhé straně začínáte s donucením nebo zákazem a poté poukazujete na vynucené jednání, které má podporovat Vaši věc: „Pohledte, praxe dokazuje že máme pravdu!“

Napadáte naši teorii a teorii všeobecně. Ale když prosazujete princip protikladný k tomu našemu, nezastáváte náhodou svojí vlastní teorii? Zbavte se svých iluzí pánové. Vy jste přeci teoretici stejně jako my. Mezi naší a Vaší teorií je ale rozdíl:

Naše spočívá na sledování všeobecných faktů, všeobecných názorů, kalkulací a dějů a hlavně na jejich rozřídění a rozlišení tak, aby se jim dalo lépe porozumět. Naše teorie není v rozporu s praxí, protože to není nic víc než vysvětlená a popsaná praxe.

My pozorujeme, že člověk je veden svým pudem sebezáchovy a touhou po zlepšení své situace, a to co dělá svobodně a dobrovolně je přesně to, co nazýváme politickou ekonomikou. A my nikdy nezapomeneme poukázat, že většina lidí je v praxi dobrými ekonomy, vyrábí nebo směňují podle toho, jestli je pro ně výhodnějším jedno nebo druhé. Každý si osvojuje znalost této vědy skrze svou vlastní zkušenost. A tato věda sama není nic jiného než ta samá zkušenost, přesně pozorovaná a metodicky popsaná a interpretovaná.

Vy na druhé straně můžete být oprávněně nazýváni teoretiky v tom pejorativním smyslu slova. To, co jste vynalezli není podpořeno praxí ani jednoho jediného člověka na zemi, a tudíž potřebujete donucování, abyste přinutili lidi produkovat to, co by bylo výhodnější nakoupit. To, co požadujete je, aby se lidé zřekli této výhody a jednali podle doktríny, která je v základu rozporná.

Vzpírám se rozšiřování této doktríny, která, jak sami připouštíte by byla absurdní, kdyby se měla aplikovat na vztahy mezi jednotlivci, rodinami, komunitami či provinciemi. Podle Vašeho vlastního pojetí je aplikovatelná pouze na mezinárodní vztahy.

A proto se snižujete k tomu, abyste opakovali každý den: „Neexistují absolutní principy. Co je dobré pro jednotlivce, rodinu, komunitu, provincii je špatné pro národ. Co je dobré v malém měřítku – koupit pokud je koupě výhodnější než produkce – je špatné ve větším měřítku. Politická ekonomie platná pro jednotlivce není platná pro celý národ,“ a další nesmysly stejného druhu.

A jakému účelu to všechno slouží? Řekněme si to na rovinu. Vy toužíte dokázat, že my spotřebitelé jsme Vaším majetkem! Že Vám patříme tělem i duší! Že máte exkluzivní práva nad našimi žaludky a našimi údy! Že jenom Vám náleží výsada nás živit a šatit za cenu, jakou si určíte, jakkoli jste neschopní, chamtiví, nebo v ekonomicky nevýhodné pozici! Ne, Vy nejste praktičtí lidé. Jste nepraktičtí vizionáři - a vyděrači.

Poznámky:

- 1) Jean-Baptiste Say (1767-1832) Francouzský ekonom a obhájce volného obchodu, autor slavného zákona trhů. Jeho myšlenky měly na Bastiata velký vliv.
- 2) F. L. A. Ferrier (1777-1861) Francouzský celní úředník a autor knih o tarifu a financí. Zde úryvek z jeho díla *De l'administrateur commerciale opposé a l'économie politique*
- 3) Auguste, vikomt de Saint Chamans (1777-1861), poslanec a státní rada v období Restaurace, protekcionista a zastánce vyrovnané obchodní bilance.
- 4) Jean-Baptiste Colbert (1619-1683) Francouzský státník a hlavní finanční poradce Ludvíka XIV. Merkantilismus nebyl v jeho době nikterak novým učením. Colbert ho pouze začal využívat jako promyšlený systém státní podpory vybraným průmyslovým odvětvím, zatímco v dřívějších fázích bylo cílem merkantilismu prosté omezování dovozu - který byl považován za nežádoucí jako takový.
- 5) Charles François Marie Fourier (1772-1837), vlivný socialista, který ve svém časopise *Le Phalanstere* v r. 1832 navrhl, aby základními výrobně-administrativními jednotkami plánované socialistické společnosti byly tzv. „falangy“, z nichž každá měla představovat seskupení 1 600 jedinců, bydlících a pracujících pohromadě v jedné budově - falanstéře. Organizace života ve falanstéře je věrnou kopií kasárenské reglementace, jež byla v éře Napoleona I. zaváděna do všech státních a veřejných institucí ve Francii.

KONFLIKT PRINCIPŮ

Jedna z věcí která mě mate je tato:

Čestní političtí teoretici, poté, co prostudovali ekonomické problémy čistě z hlediska producentů, dospěli ke dvěma následujícím závěrům:

„Vláda by měla přinutit spotřebitele, kteří jsou podřízeni jejím zákonům, aby jednali ve prospěch domácího průmyslu.“

„Vláda by se měla snažit rozšiřovat svou moc také na zahraniční spotřebitele, aby je mohla přinutit jednat ve prospěch domácího průmyslu.“

První politika je zvána *protekcionismem* a druhá *otevíráním trhů* pro naši produkci.

Premisa, na které jsou obě tyto politiky založeny se jmenuje *obchodní bilance*.

„Národ ochuzuje sám sebe, když dováží a obohacuje se, když vyváží.“

Protože pokud každý nákup ze zahraničí je *zaplacený tribut* a národní ztráta, je docela přirozené omezit a dokonce zakázat import.

A jestliže každý prodej do cizí země je *obdržený tribut* a národní zisk, je docela přirozené snažit se *otevřít trhy* pro naše produkty a to i ozbrojenou silou.

Protekcionistický systém a *koloniální systém* jsou tak zkrátka dva aspekty jedné a té samé teorie. *Zabránit* spoluobčanům, aby nakupovali od cizinců a *přinutit* cizince, aby nakupovali od nás, jsou pak následky jednoho principu.

Je nemožné nepoznat, že podle této doktríny - pokud je pravdivá - všeobecný blahobyt národa je závislý na *monopolech*, čili domácí loupeži, a vojenských výbojích, čili zahraniční loupeži.

Navštívil jsem jednu z chalup, které se na francouzské straně přimykají ke svahům Pyrenejí.

Otec rodiny pobíral pouze hubenou mzdu za svou práci. Jeho polonahé děti se třásly v ledovém severním větru; oheň byl vyhaslý a na stole nebylo nic. Na druhé straně hory byla vlna, dřevo a obilí; ale to vše bylo odepřeno rodině tohoto nádeníka, protože druhá strana hory již nebyla Francií. Zahraniční dříví se nedostane na jejich ohniště; pastýřovy děti nepoznají chuť Biskajských bochníků[1]; a vlna z Navarry nebude nikdy zahřívát jejich údy. A to vše má být kvůli všeobecnému blahobytu. Výborně. Pak ovšem musíte připustit, že v tomto případě je všeobecný blahobyt v rozporu se spravedlností.

Regulovat zákonem spotřebitele a omezit jejich výběr na produkty domácího průmyslu, znamená neoprávněně zasahovat do jejich svobody zákazem činnosti - směny - která sama o sobě není žádným způsobem v konfliktu s morálkou; krátce znamená to páchat *nespravedlnost*.

A přesto má být tohle nezbytné, pokud má být udržena produkce a prosperita země nemá utrpět smrtelný úder.

Pisatelé protekcionistické školy tudíž dosáhli melancholického závěru, že existuje radikální neslučitelnost mezi spravedlností a všeobecným blahobytem.

Na druhé straně, pokud je v zájmu všech národů prodávat a nikoliv kupovat, následné násilné akce a reakce musí být přirozeným stavem v jejich vztazích; protože každý se bude snažit vnutit svoje produkty všem a všichni se budou snažit odmítat produkci ostatních.

V realitě prodej implikuje koupi; a jelikož podle této doktríny prodávat znamená prosperovat a kupovat znamená ztrácet, každá mezinárodní transakce je výhodou pro jednu zemi a újmou pro druhou.

Na druhou stranu je člověk neodolatelně přitahován k tomu, z čeho má prospěch a instinktivně odporuje tomu, co mu škodí. Tudíž závěr je nevyhnutelný. Každý národ v sobě má přirozenou tendenci k expanzi a stejně přirozenou tendenci odporovat pronikání do svého prostoru a obě tyto tendence jsou stejně škodlivé všem ostatním národům; či jinými slovy, antagonismus a válka je přirozeným stavem lidské společnosti.

Takže teorie o které mluvím může být shrnuta do dvou axiomů:

Bohatství národa je neslučitelné se spravedlností doma.

Bohatství národa je neslučitelné s mírem v zahraničí.

A co mě udivuje a šokuje je to, jak političtí teoretici a státníci, kteří upřímně vyznávají takovou doktrínu, jejíž základní principy jsou v tak zásadním rozporu s mírem a spravedlností si mohou zachovat svůj duševní klid a vyrovnanost.

Kdyby mě studium ekonomické vědy dovedlo k takovým závěrům, pokud bych si nemohl jasně uvědomovat, že svoboda, všeobecný blahobyt, spravedlnost a mír jsou nejen slučitelné, ale také těsně propojené a tak řečeno identické, chtěl bych raději zapomenout vše, co jsem se naučil a kladl bych si tuto otázku:

„Jak by mohl Bůh chtít, aby člověk mohl dosáhnout prosperity jen skrze nespravedlnost a válku? Jak by mohl chtít, aby se člověk zřekl války a nespravedlnosti za cenu svého blahobytu?“

Nezavádí mě věda na scestí pokud vyžaduje, abych akceptoval tak hrozivé rouhání, které toto dilema implikuje? Jak bych si mohl troufnout

učinit takovou doktrínu základem pro zákony velkých národů? A pokud dlouhá řada vynikajících učenců odvodila daleko příznivější závěr z té samé vědy, jejímuž studiu zasvětili svůj život; když tvrdí, že svoboda a všeobecný blahobyť jsou naprosto slučitelné se spravedlností a mírem, a že všechny tyto velké principy probíhají paralelně jeden s druhým až do věčnosti, aniž by se navzájem dostaly do konfliktu, nemají na své straně předpoklad, který zapadá do všeho co víme o Božské dobrotě a moudrosti, která se projevuje v harmonii fyzického vesmíru? Tváří v tvář takovému předpokladu a tolika impozantním autoritám, mám snad, po pouze povrchním studiu věřit, že ten samý Bůh vložil antagonismus a nesoulad do morálního zákona? Ne; dříve než bych uvěřil, že principy sociálního řádu jsou protikladné, anarchické a ve věčném a nesmířitelném konfliktu; než bych chtěl nutit své spoluobčany k přijetí systému, ke kterému mě moje rozumování dovedlo; měl bych snahu prověřit každý krok v argumentu a ujistit se, že jsem na nějakém místě nesešel z cesty.

A pokud bych, po nepředpojatém dvacetkrát opakovaném zkoumání, vždy dorazil k tomuto děsivému závěru, že si člověk musí vybrat mezi materiálním dobrem a morálním dobrem, byl bych tak otřesený, že bych raději odmítl tuto vědu, pohřbil bych se v dobrovolné nevědomosti a hlavně bych se už odmítl podílet jakýmkoliv způsobem na veřejných záležitostech. Břemeno odpovědnosti za tak bolestnou volbu bych přenechal lidem s jiným charakterem.

Poznámky:

- 1) Ve francouzštině *la méture*, poměrně vzácné slovo z nářečí obyvatel Pyrenejí. Je to chléb pečený ze směsi několika druhů obilí, obvykle žita a pšenice. Biskaj a Navarra jsou Španělské provincie.

OPĚT VZÁJEMNOST

Pan de Saint-Cricq[1] se táže: „Jsme si jistí, že cizinci od nás nakoupí tolik, kolik nám prodají?“

Pan de Dombasle[2] by rád věděl: „Jaký důvod máme věřit tomu, že angličtí obchodníci se budou shánět v naší zemi spíše než v nějaké jiné, po produktech, které potřebují, aby se hodnota toho, co k nám dovezou rovnala hodnotě toho, co od nás vyvezou?“

Žasnu nad tím, jak muži, kteří sami sebe zvou *praktickými*, mohou zaměstnávat svůj rozum věcmi naprosto vzdálenými veškeré praxi!

V praxi je to možná jedna směna ze sta, možná jedna směna z tisíce či desetitisíce, která se odehraje jako přímý barter jednoho produktu za jiný? Od doby, kdy jsou na světě peníze, který farmář by si řekl: „Přeji si koupit boty, klobouk, právní radu, a vzdělání pro syna pouze od obuvníka, kloboučníka, právníka a učitele, kteří ode mě nakoupí mou pšenici o naprosto stejné hodnotě?“ Proč by potom takové nesnáze měly samy na sebe uvalovat národy?

Jak obchod ve skutečnosti probíhá?

Představme si národ, který nemá žádné obchodní vztahy se zbytkem světa, a jehož jeden obyvatel vyprodukoval pšenici. Prodá jí na *domácím* trhu za nejvyšší cenu, jakou může dostat a výměnou obdrží ... co? Peníze, tzn. záruky nebo směnky, které jsou nekonečně dělitelné, a jejichž prostřednictvím je oprávněn čerpat z nabídky domácího zboží kdykoli to shledává vhodným. Na konci celé této operace si vezme z celku přesně tolik, nakolik k němu přispěl a *jeho spotřeba se přesně rovná jeho produkci*.

Pokud je umožněna v tomto národě svobodná směna s okolním světem, tak již to není *domácí* trh, ale *všeobecný* neboli světový trh, na kterém každý jedinec nabízí své produkty a odkud získává prostředky k uspokojení svých přání a potřeb. Není jeho starostí, jestli to, co nabízí na trhu koupí jeho krajan nebo cizinec; jestli peníze, které získá pocházejí od Francouze či Angličana; jestli výrobky, za něž poté vymění tyto peníze, byly vyprodukovány na druhé straně Rýna nebo Pyrenejí. Pro každého jednotlivce vždy platí přesná rovnovážnost mezi tím, čím přispěl a co si odnesl z velké společné hromady; a pokud je toto pravdou pro každého jednotlivce, je to pravdou pro národ jako celek.

Celý rozdíl mezi těmito dvěma případy spočívá v tom, že v tom druhém má každá jednotka k dispozici větší trh, na kterém může kupovat a

prodávat a následkem toho má více příležitostí, aby provedla obě operace co nejvýhodněji.

Může být namítnuto, že jestliže nikdo nebude kupovat produkty určitého jednotlivce, které nabízí na trhu, tak tento jednatel si následkem toho také nebude moci koupit nic od nikoho jiného. Totéž platí pro národy.

Odpověď je taková, že jestliže národ nemůže koupit nic od jakéhokoli jiného národa, tak také již nic neprodá na světovém trhu; bude pracovat pouze sám pro sebe. Bude přinucen v tomto případě k tomu, k čemu ho chcete donutit už od začátku tzn. k *izolaci*.

A tak bude zrealizován ideál protekcionistického systému.

Není bláznivé, že se snažíte podřídit národ takovému systému ze strachu, že jinak riskujeme, že k němu jednoho dne dospějeme bez Vašeho přičinění?

Poznámky:

- 1) Pierre Laurent Barthélemy, hrabě de Saint-Cricq, člen poslanecké sněmovny, ministr průmyslu a obchodu 1828 - 1829.
- 2) Christophe Joseph Alexandre Mathieu de Dombasle (1777 - 1843) statkář a agronom, známý zlepšovatel zemědělských strojů a také autor několika prací o zdanění v nichž podporoval svoje protekcionistické myšlenky.

ZABLOKOVANÉ ŘEKY JAKO OBHÁJCI PROTEKCIONISMU

Před několika lety jsem byl v Madridu, kde jsem navštívil zasedání Cortes[1]. Předmětem diskuse byla dohoda s Portugalskem o zlepšení splavnosti na řece Douro. Jeden z poslanců vstal a promluvil: „Pokud bude Douro splavněno, náklady na lodní přepravu poklesnou. Portugalské obilí bude následkem toho na trzích v Kastílii levnější a to bude znamenat hroživou konkurenci pro náš *domácí průmysl*. Jsem proti tomuto projektu, pokud nás páni ministři neujistí, že zvýší clo, aby se udržela rovnováha.“ Ve shromáždění se nenašel nikdo, kdo by dokázal na tento argument odpovědět.

O tři měsíce později jsem byl v Lisabonu. Táž otázka se projednávala v senátu. Ctihodný hidalgo prohlásil: „Pane předsedající, tento projekt je absurdní. S velkými náklady postavíme ke břehům Douro stráž, abychom zabránili invazi Kastilského obilí a v tentýž okamžik navrhuje, rovněž s velkými náklady, vyčistit pro tuto invazi cestu. To je nekonzistence, které se nechci účastnit. Zanechme raději Douro našim dětem ve stejném stavu, v jakém nám ho nechali naši otcové.“

Později, když se u nás diskutovalo o vylepšení splavnosti Garonny, vzpomněl jsem si na argumenty Iberských řečníků a řekl jsem si: Pokud budou zástupci z Toulouse stejně dobrými ekonomy jako ti z Palencie a zástupci z Bordeaux stejně schopnými logiky jako ti z Oporta, jistě nechají Garonnu

„podřimovat v konejšivém šumění svých plynoucích vlnek.“[2]

Splavnění Garonny by totiž způsobilo škodu Bordeaux *invazí* zboží z Toulouse a úpadek Toulouse, které by bylo *zaplaveno* produkty z Bordeaux.

Poznámky:

- 1) Cortes - španělský parlament
- 2) Modifikovaná verze zosobnění Rýna ve *Čtvrté epištole* francouzského básníka Nicolase Boileau-Despréauxe (1636-1711)

NEGATIVNÍ ŽELEZNICE

Je smutnou skutečností, jak jsem již řekl dříve, že když se na věci díváme z hlediska zájmů výrobce, nepochybně poškodíme zájem celé společnosti, protože výrobce jako takový si nepřeje nic než námahu, nouzi a překážky.

Velice dobře to ilustruje článek, který jsem objevil v novinách města Bordeaux.

Pan Simiot[1] si klade takovouto otázku:

Má být železnice z Paříže do Španělska v Bordeaux přerušena?

Odpovídá na ni kladně za pomoci celé řady argumentů, kterými se zde nebudu zabývat, uvedu však za všechny alespoň jeden:

Železnice z Paříže do Bayonne musí být v Bordeaux přerušena, aby cestující spolu se zbožím přinesli v rámci vynucené zastávky v tomto městě výdělek převozníkům, obchodníkům, poslíčkům, úschovnám, hotelům, atd.

Je jasné, že i zde se zájmy zprostředkovatelů práce kladou před zájmy spotřebitelů.

Má-li však požívat výhod plynoucích z mezery v železnici město Bordeaux, a je-li výsledný zisk v zájmu veřejnosti, pak přece musejí o stejnou výhodu žádat i města Angoulême, Poitiers, Tours, Orleans, a mnohá další, všechny zastávky na cestě: Ruffec, Châtellerault, atd., atd. Musejí žádat o přerušeni železnice v zájmu veřejnosti, a samozřejmě i v zájmu národního průmyslu, neboť čím více bude mezer na železnici, tím početnější budou na každé zastávce také úschovny, nosiči a překládkové služby. Touto metodou dojdeme k železnici, která se skládá ze samých mezer, tedy k negativní železnici.

Ať se to pánům ochranářům líbí, nebo ne, jejich princip restrikcí je naprosto stejný jako princip mezer: obětuje spotřebitele výrobcům a cíl prostředkům.

Poznámky:

- 1) Alexandre Étienne Simiont, autor *Gare du chemin de ferde Paris - Bordeaux* (Bordeaux, Durand 1846) a poslanec za Girondisty v zákonodárném shromáždění.

NEEXISTUJÍ ABSOLUTNÍ PRINCIPY

Můžeme jenom žasnout nad tím, s jakou lehkostí jsou někteří lidé ochotní oddat se nevědomosti v záležitostech, které je nanejvýš důležité, aby znali; a můžeme mít jistotu, že jsou odhodláni zůstat neporazitelně ignorantští, pokud prohlásí za svůj axiom, že neexistují absolutní principy.

Navštivte jednání parlamentu a naslouchejte debatě o otázce, jestli by měl zákon zakázat mezinárodní směnu nebo jestli by měl povolit volný obchod.

Poslanec vstane a prohlásí:

„Pokud povolíte tyto směny, cizinci nás zaplaví svým zbožím - Angličané textilem, Belgičané uhlím, Španělé vlnou, Italové hedvábím, Švýcaři hovézím, Švédové železem a Prusové pšenicí, takže v této zemi již nebude možné provozovat žádný průmysl.“

Druhý odpoví:

„Pokud zakážete tyto směny, tak se již nebudeme moci podílet na bohatství, které Příroda rozdělila mezi různé země. Nebudeme moci využít mechanickou zručnost Angličanů, bohatství belgických dolů, úrodnosti polské půdy, štavnatosti švýcarských pastvin, nízké ceny španělské práce a horkosti italského klimatu; a budeme si sami muset produkovat v horších podmínkách to, co bychom mohli mít, skrze směnu, za výhodnějších podmínek.“

Jeden z těchto poslanců se určitě musí mýlit. Ale který? Je dobré to zjistit, protože to není pouhá akademická otázka. Jste na křižovatce; musíte se rozhodnout, kterým směrem půjdete a jeden z nich nevyhnutelně vede k *chudobě*.

Aby se vyhnuli tomuto dilematu, lidé říkají, že neexistují absolutní principy.

Tento axiom, který je dnes tak módní, nejen podporuje lhostejnost, ale také ministerské ambice.

Pokud převládne jedna z teorií, ať už protekcionismus nebo doktrína volného obchodu, náš celý tarifní zákoník se v obou případech smrskne do velmi jednoduchého zákona, který v jednom případě vyhlásí: *Veškerá směna s cizími zeměmi se zakazuje*; a v druhém: *Veškerá směna s cizími zeměmi se povoluje*, a mnoho ctihodných mužů tak ztratí svou důležitost.

Pokud však směna nemá sama o sobě žádný zvláštní charakter; pokud se neřídí žádným přirozeným zákonem; pokud je někdy prospěšná a

někdy škodlivá; pokud podnět k ní nevychází z dobra, které poskytuje a její limit neleží v dobru, které odnáší; pokud je její efekt mimo pochopení těch, kteří se jí účastní; krátce pokud neexistují absolutní principy, pak musíme vážit, bilancovat a regulovat každou transakci, musíme vyrovnat podmínky pro výrobu a snažit se udržet zisky na průměrné úrovni - kolosální úkol, který velmi dobře zajistí těm, kteří ho budou provádět slušné platy a velkou autoritu.

Při návštěvě Paříže jsem si řekl: Tady máme milion lidských bytostí, které by všechny zemřely během několika dnů, kdyby zásoby všech druhů neustále neproudily do této obrovské metropole. Namáhal jsem svou představivost, aby byla schopna obsáhnout ohromné množství zboží, které musí zítra projít jejími branami, jestliže její obyvatelé mají být uchráněni hrůz hladu, povstání a drancování. A přesto všichni v tomto okamžiku spali pokojně, aniž by se na moment znepokojovali myšlenkami na tak děsivé vyhlídky.

Na druhé straně osmdesát departmánů dnes pracovalo, bez jednotného plánu nebo vzájemné dohody, aby udržely Paříž zásobenou. Jak se každý následující den podaří přinést na tento gigantický trh to, co je právě potřeba - a aby toho nebylo ani málo ani příliš? Co je tou vynalézavou a utajenou silou, která zařizuje úžasnou pravidelnost takového komplikovaného pohybu, pravidelnost, v níž má každý tak implicitní důvěru, ačkoliv na ní závisí jeho prosperita a samotný jeho život?

Tou silou je *absolutní princip*, princip svobodné směny. Vkládáme takovou víru do vnitřního světla, které Prozřetelnost umístila do srdcí všech lidí, a jemuž bylo svěřeno uchování a neomezené zlepšování našeho druhu, světlo které nazýváme *vlastním zájmem*, které je tak jasné, tak stálé a tak pronikavé, když je mu ponechána volnost.

Jak byste dopadli obyvatelé Paříže, kdyby si nějaký ministr usmyslel nahradit důvtip této síly svým vlastním vynálezem; pokud by navrhl podřídit tento zázračný mechanismus svému nejvyššímu velení, převzít kontrolu toho všeho do svých vlastních rukou, určovat komu, kde, jak a za jakých podmínek by všechno mělo být vyráběno, dopravováno, vyměňováno a spotřebováno? Ačkoliv může existovat mnoho utrpení uvnitř Vašich hradeb, ačkoliv nouze, zoufalství a možná hladovění způsobují prolítí více slz než Vaše srdečná dobročinnost může usušit, je pravděpodobné, a troufnu si říci je jisté, že svévolná vládní intervence takového druhu a rozsahu by nekonečně rozmnožila toto utrpení a rozšířila mezi všechny tato neštěstí, která nyní postihují jenom malé množství Vašich spoluobčanů.

Pokud máme důvěru v tento princip co se týče našich domácích transakcí, proč bychom ho neměli mít když se to týká našich mezinárodních transakcí, které jsou méně početné, méně citlivé a méně komplikované? A pokud neexistuje potřeba, aby Pařížský magistrát reguloval místní průmysl, aby vyrovnal naše příležitosti, naše zisky a ztráty, aby se zabýval odplýváním peněz z Paříže nebo vyrovnáním podmínek pro výrobu mléka v Paříži a mimo Paříž, proč by potom mělo být nezbytné, aby celnice vykonávaly protekcionistické funkce nad naším mezinárodním obchodem?

NÁRODNÍ NEZÁVISLOST

Mezi argumenty, které jsou vznášeny ve prospěch protekcionismu, nesmíme zapomenout na ten, který je založen na myšlence *národní nezávislosti*.

„Co budeme dělat v případě války,“ ptají se lidé, „pokud se vydáme na milost Angličanům ohledně železa a uhlí?“

Angličtí monopolisté zase nikdy neopomenou zdůraznit:

„Co se stane s Velkou Británií v čase války, pokud se stane závislou na potravinách z Francie?“

Jednou věcí, kterou lidé obvykle přehlížejí je, že tento druh závislosti vyplývající ze směny, i.e. z komerční transakce, je reciproční závislostí. Nemůžeme se stát závislími na cizincích, aniž se oni zároveň nestanou závislími na nás. A toto je to, co vytváří samotnou podstatu společnosti. Přerušit tato přirozená propojení neznamena stát se nezávislým, ale kompletně se izolovat.

A všimněme si rovněž, že když se někdo izoluje v očekávání války, tak samotný akt izolace, je už začátkem války. Válka se pak vede snáze, relativně oproti předchozímu stavu izolovanosti představuje pro lidi menší zátěž a následkem toho je méně nepopulární. Pokud by národy spoutaly sebe navzájem na mezinárodním trhu, jejich vztahy by nemohly být přerušeny, aniž by jejich příslušníci neutrpěli dvojí ztrátu; pak by již nebylo více zapotřebí mocných loďstev a mohutných armád, které jsou pro ně značným břemenem; mír ve světě by nebyl dáván v sázku rozmarům Thiersů[1] nebo Palmerstonů[2]; a válka by vymizela pro nedostatek materiálu, zdrojů, motivů a veřejné podpory.

Jsem si dobře vědom toho, že budu zahrnut výčitkami (jak je to dnešní módou) za to, že zakládám bratrství mezi národy na něčem tak přízemním a prozaickém jako je jejich vlastní zájem. Existují tací, kteří by dali přednost tomu, aby toto bratrství vyrůstalo z dobročinnosti, lásky a možná i trochy sebezapření a určitém obětování části materiálního bohatství, aby to byla záležitost velkorysých darů.

Kdy bude konec takovýmto dětinským tirádám? Kdy se konečně zbavíme tohoto pokrytectví? Kdy přerušíme tuto ošklivou nekonzistenci mezi tím, co říkáme a tím, co praktikujeme? Vysmíváme se a spíláme vlastnímu zájmu - tedy proklínáme něco, co je užitečné a dobré (protože říct, že je něco v zájmu všech národů je jako říct, že je to dobré samo o sobě), jako by vlastní zájem nebyl nezbytnou, věčnou a nezničitelnou motivační silou,

keré Prozřetelnost svěřila zdokonalování lidstva. Nejsme všichni líčení jako andělé bez vlastního zájmu? A nezačíná se již veřejnost dívat se znechucením na tento patetický jazyk, linoucí se ze stránek nejlépe placených spisovatelů? Ó přetvářko, tys rakovinou naší doby!

Cože! Protože blahobyt a mír jsou propojeny, protože Boha potěšilo ustanovit tuto nádhernou harmonii v morální sféře, nemám obdivovat a uctívat Jeho rozhodnutí a vděčně přijímat zákony, které učinili spravedlnost nezbytnou podmínkou štěstí? Chcete mír jenom natolik, nakolik je v rozporu s blahobytem, a volný obchod Vám je na obtíž, protože, jak říkáte, po Vás nevyžaduje žádnou oběť. Jestliže ale shledáváte sebeobětování tak atraktivním, co Vám brání ho provozovat ve Vašich soukromých záležitostech? Společnost Vám za to bude vděčná, nebo alespoň ti, co toto ovoce budou sklízet; ale snažit se k tomu přinutit lidstvo jako k principu je vrchol absurdity, protože sebeobětování všech znamená obětovat každého; je to zlo povýšené na důstojenství morální teorie.

Díky bohu však velká část této nabubřelosti může být psána a čtena bez toho, aby svět přestal být poháněn svou přirozenou motivační silou, což je, ať už se to někomu líbí či ne, vlastní zájem.

Je mimochodem docela podivné vidět city ušlechtilého sebezapření povolány na podporu loupeže. Protože to je nakonec to, k čemu všechna tato ostentativní nezaujatost vede. Tito pánové, tak choulostiví, že nechtějí, aby byl mír založen na vlastním zájmu lidstva, se neštítí strkat ruce do cizích kapes, a zvláště do kapes chudých; protože, který paragraf z celních zákonů chrání chudé? Pánové, nakládejte, jak je Vám libo s Vaším majetkem, ale nechte nás naložit stejně s plody našeho úsilí, užívat je nebo je směňovat, jak si přejeme. Řečňte si, jak je Vám libo o ctnostech sebezapření, to je vše velmi ušlechtilé a vznešené; budte při tom ale alespoň upřímní.

Poznámky:

- 1) Louis Adolphe Thiers (1797-1877), francouzský státník a významný historik. Během své dlouhé politické kariéry byl poslancem a ministerským předsedou, posléze byl v r. 1871 zvolen prezidentem Třetí republiky.
- 2) Henry John Temple, Vikomt Palmerston (1784 - 1865), Britský politik, v době napsání *Ekonomických sofismů* byl ministrem zahraničí a byl znám svým nepřátelstvím k Francii.

DOVOZY A VYNÁLEZY

Ničení strojů a zakazování dovozu cizího zboží – to jsou dva požadavky vycházející ze stejné doktríny.

Tedy lidé, kteří sice tleskají velkým vynálezům, avšak souhlasí s protekcionismem, jsou značně nekonzistentní.

Co vytýkají svobodnému obchodu? Dávají mu za vinu, že nechává cizince, kteří jsou buď dovednější než my nebo žijí v příhodnějších podmínkách než my, vyrábět zboží, které bychom bez existence volného obchodu mohli vyrábět sami. Stručně řečeno mu dávají za vinu, že snižuje *národní zaměstnanost*.

Neměli by však potom stejně tak vytýkat strojům, že provádí to, co bychom mohli dělat holýma rukama, a že takto stroje ohrožují *lidskou práci*?

Není potom zahraniční dělník, pracující v příhodnějších podmínkách než dělník francouzský jako *ekonomický stroj*, jenž ho poškozují svojí konkurencí? A není stroj, který provede určitý úkon za nižší cenu než určitý počet dělníků, jako *cizí konkurent*, který bere domácím dělníkům práci?

Pokud je tedy výhodné chránit *národní práci* před konkurencí zahraniční práce, je rovněž neméně vhodné chránit *lidskou práci* před konkurencí práce mechanické.

Proto by se každý, jenž podporuje protekcionismus a má trochu logiky v hlavě, neměl zastavit u zákazu cizích výrobků, rovněž musí odstranit výtěžky pluhu či tkalcovského člunku.

Z toho důvodu mám raději logiku lidí, kteří sice brojí proti invazi zahraničního zboží, ale mají alespoň odvalu postavit se i proti nadprodukcí, jež vychází z vynalézavosti lidského ducha.

Mezi ně patří pan de Saint-Chamans[1], který říká: "*Jedním z nejsilnějších argumentů proti volnému obchodu a proti přílišnému užívání strojů je, že lidé přicházejí o práci, když kvůli zahraniční konkurenci krachují manufaktury a stroje berou lidem místo v dílnách.*" (Z daňového systému, str. 438).

Pan de Saint-Chamans přesně rozpoznal podobnost, lépe řečeno totožnost, která existuje mezi dovozem a stroji. Proto chce zakázat jedno i druhé. Je to opravdu potěšující mít co do činění s takovouto smělou argumentací, která je sice mylná, ale aspoň důsledná.

Avšak pohledme na potíže, která takové lidi čeká! Je-li pravda, že oblasti vynalézání a práce se à priori nemohou rozmáhat jinak než jedna na úkor druhé, pak v místě, kde je nejvíce strojů – například v Lancastru – se musíme setkávat s nejméně dělníky. Pokud se na druhé straně ukáže, že ve skutečnosti stroje a pracovní příležitosti vedle sebe existují, ve vyšší míře u bohatých národů než u divochů, plyne z toho nevyhnutelný závěr, že se tyto dva výrobní činitele vzájemně nevylučují.

Nemohu pochopit, jak by myslící bytost mohla zůstat v klidu před následujícím dilematem:

Bud' vynálezy člověka neomezují pracovní příležitosti, jak to potvrzují všeobecná fakta, protože je více toho i onoho u Angličanů a Francouzů než mezi Huróny a Čerokézy; a pak jsem se dal špatnou cestou, třebaže nevím ani kde a kdy jsem se ztratil. Pokud bych svůj omyl vnesl do legislativy své země, spáchal bych tak na lidstvu zločin.

Anebo vynálezy snižují pracovní příležitosti, jak naznačují dílčí fakta, protože neustále pozoruji, jak jeden stroj nahrazuje dvacet, sto pracovníků. Jsem proto nucen pronést zjevný, věčný a neřešitelný protiklad mezi intelektuální a fyzickou schopností člověka, mezi pokrokem a životní úrovní. Nemohu se pak zdráhat tvrdit, že Stvořitel měl dát člověku rozum, nebo ruce – sílu duševní, nebo fyzickou; ale On si s ním zahrál tak, že mu zároveň přisoudil schopnosti, které se vzájemně potírají.

Potíž je to nepříjemná. Nuže, jak se s tímto dilematem vypořádat? Tímto neobyčejným výrokem:

„V politické ekonomii není absolutních principů.“

Prostě a jednoduše se dá říct:

„Nevím, kde je pravda a kde lež; neznám, co je obsahem obecného dobra či zla. Netrápím se tím. U každého zákona dokážu rozpoznat jediné bezprostřední účinek na mou životní úroveň.“

Principy neexistují! Stejně tak by se dalo říct: „Neexistuje realita, poněvadž principy nejsou nic jiného než vzorce, které shrnují poznanou realitu.“

Existence strojů a dovozu má bezpochyby své dopady. Ty jsou dobré nebo špatné. V tom se mohou názory různit. Ale ať se stavíte na jakoukoli stranu, vycházíte z jednoho z těchto dvou *principů*: Stroje představují dobro, nebo Stroje představují zlo. Dovozy jsou prospěšné, nebo Dovozy jsou škodlivé. Ale říci: „Žádné principy neexistují“, to je nejnižší bod úpadku, kam může lidský duch klesnout. Přiznávám, že se stydím za svou zemi, když slyším takové hrozné bludy vyslovovat a

podporovat ve francouzském parlamentu; tedy za přítomnosti a souhlasu elity našich spoluobčanů, a to za účelem ospravedlnění zákonů, které na nás zákonodárci uvalují za totální neznalosti jejich důsledků.

Můžete namítnout, že tím jejich sofismus nevyvrátím. To, že stroje neškodí lidské práci, ani dovoz národní práci, je třeba dokázat.

To v textu jako je tento nelze vyčerpávajícím způsobem učinit. Mým cílem je spíše na problémy upozornit, ne je rozřešit; podnítit úvahy, než uspokojit touhu po vědění. Není nikdy lepšího přesvědčení, než kterého dosáhneme vlastním úsilím. Nicméně se Vás pokusím na správnou cestu úvah navést.

Omyl odpůrců dovozu a strojů spočívá v tom, že je posuzují na základě bezprostředních a dočasných dopadů místo toho, aby se dobrali obecných a konečných důsledků.

Bezprostředním efektem důmyslného stroje je, že k dosažení daného výsledku se určité množství práce stává zbytečným. Ovšem tím působení stroje nekončí. Protože daný výstup je dosažen s mnohem menší námahou, veřejnost jej získává za nižší cenu. Kupující tak získávají sumu úspor, která jim poslouží uspokojit další potřeby. Tím se celkově podpoří zaměstnanost právě v míře, v jaké je ušetřena v daném konkrétním odvětví, kde se zavedly nové stroje. Z toho plyne, že úroveň zaměstnanosti nepoklesne, třebaže míra uspokojení vzrostla.

Podpořme toto spojení efektů příkladem.

Předpokládám, že pokud se ve Francii prodá deset milionů klobouků za 15 franků, přinese to kloboučnickému obchodu příjem 150 milionů. Je vynalezen stroj, jenž dokáže vyrábět klobouky za 10 franků. Příjem průmyslu se sníží na 100 milionů za předpokladu, že se nezvýší spotřeba. Ale zbývajících 50 milionů neznamena újmu pro lidskou práci. Protože ti, co ušetřili při nákupu klobouků, mohou uspokojit jiné potřeby a utratit ušetřené peníze jinde. S pěti uspořenými franky si Jean koupí pár bot, Jacques knížku, Jérôme kus nábytku atd. Celkově práce poroste opět až do objemu 150 milionů, což je stejná suma jako předtím u klobouků, navíc nutno přičíst všechna uspokojení, která odpovídají 50 milionům, co ušetřil stroj. Tato uspokojení představují čistý přínos, který Francie z vynálezu získá. Je to dar přírody pramenící z lidského génia. Nepopíráme, že se jisté množství práce v průběhu transformace přesune, ale nelze souhlasit s tím, že se odstraní, ne-li sníží.

Stejně je to s dovozem. Vraťme se k naší hypotéze.

Řekněme, že Francie vyráběla deset milionů klobouků, jejichž výrobní cena byla 15 franků. Cizinci zaplaví náš trh s klobouky za 10 franků. Stále tvrdím, že národní zaměstnanost ani trochu nepoklesne.

Francouzská pracovní síla bude totiž pracovat na nákup 10 milionů klobouků po 10 francích jen do úrovně 100 milionů franků.

A každému kupujícímu pak zůstane 5 franků úspory na každém klobouku, což dá celkově 50 milionů, které poslouží k nákupu jiného zboží – a k zaplacení další práce.

Zaměstnanost zůstane na stejné úrovni, navíc dodatečné zboží nakoupené z úspory 50 milionů při nákupu klobouků bude tvořit čistý přínos z dovozu neboli ze svobody obchodu.

Nenechejme se zastrašit obrazem útrap, které na základě této hypotézy přesun práce doprovázejí.

Pokud by zákaz dovozu nikdy neexistoval, práce by se sama uspořádala podle zákona směny a žádný přesun by se neuskutečnil.

Když na druhé straně zákaz dovozu přinesl umělé a neproduktivní uspořádání práce, pak tento zákaz a nesvoboda, a nikoliv svobodný obchod, jsou příčinou tohoto nevyhnutelného přesunu během přechodu od zla k dobru.

Ať alespoň nikdo netvrdí, že – když nelze tento nešvar odstranit, aniž by se to dotklo těch, kteří z něj profitují – musí protekcionismus, když jednou vznikne, trvat navěky.

Poznámky:

- 1) Auguste, vikomt de Saint Chamans (1777-1861), poslanec a státní rada v období Restaurace, protekcionista a zastávce vyrovnané obchodní bilance.

SUROVINY

Říká se, že nejvýhodnější ze všech druhů obchodů je ten, při kterém se vyměňuje vyrobené zboží za suroviny, jelikož tyto suroviny jsou oporou pro život *domácí práce*.

Tudíž je z toho vyvozen závěr, že nejlepší systém tarifů bude takový, který umožní dovoz surovin a vystaví co nejvíc překážek dovozu hotového zboží.

V politické ekonomii neexistuje širěji přijímaný sofismus, než je tento. Není drahý pouze protekcionistické škole, ale také – a to je vážnější – některým zastáncům liberální školy; což je politováníhodné, protože to nejhorší co se dobré věci může stát není to, že bude schopně napadena, ale že bude nekompetentně obhajována.

Svoboda směny bude pravděpodobně sdílet osud svobody všeobecné: pronikne do našich zákonů teprve poté, co se usídí v našich myslích. Pokud je pravdou, že reforma musí být všeobecně přijímána, aby bylo odhodláno jí zavést, pak platí, že jí nic nemůže zdržet tolik jako to, co uvádí veřejné mínění v omyl; a co je vhodněji uzpůsobeno k tomu zmýlit veřejné mínění než práce, které sice obhájí volný obchod, ale jsou samy založeny na doktríně protekcionismu?

Před několika lety se tři Francouzská města – Lyon, Bordeaux a Le Havre – vzbouřila proti protekcionistickému systému. Celý národ – a také celá Evropa – s úžasem hleděla na to, co považovala za prapor volného obchodu. Běda, ve skutečnosti se stále jednalo o prapor monopolu – monopolu o něco chamtivějšího a daleko absurdnějšího než byl ten, který se snažili tito rebelové svrhnout. S užitím *sofismu*, který se zde pokusím odhalit, neudělali nic víc než zopakovali, s dodatečnou nekonzistentností, doktrínu *ochrany pro domácí práci*.

Co je ve skutečnosti protekcionistický systém? Poslechněme si co, nám na toto téma může povědět pan de Saint-Cricq[1]:

„V práci spočívá bohatství národa, protože pouze práce samotná vytváří materiální předměty které uspokojují naše potřeby, a protože univerzální blahobyt spočívá v hojnosti těchto předmětů.“ Tolik k premisám jeho argumentu.

„Ale tato hojnost musí být produktem domácí práce. Pokud by byla produktem zahraniční práce, tak by domácí práce byla nezaměstnaná.“ Zde spočívá chyba. (*Viz. předchozí kapitoly.*)

„Co by tedy měla pro své zemědělství a průmysl země udělat? Zajistit své trhy pro produkty své vlastní půdy a své práce.“ Toto je cíl, kterého má být dosaženo.

„A proto musí uvalit restriktce prostřednictvím tarifů a, pokud to bude nutné, zcela zakázat dovoz produktů půdy a práce cizích národů.“ Toto jsou prostředky k dosažení cíle.

Srovnejme tento systém s tím, navrhovaným peticí z Bordeaux

Ta rozděluje zboží do tří kategorií.

„První se sestává z jídla a ze *surových materiálů*, na něž ještě žádná práce nebyla aplikována. V principu by měl moudrý ekonomický systém umožnit dovoz tohoto zboží *beze cla*.“ Kde není žádná práce není žádná potřeba ochrany.

„Druhá se sestává z výrobků které prošly *hrubým zpracováním*. Toto hrubé zpracování opravňuje k *uvalení nízkého cla*.“ Zde protekcionismus začíná, protože, podle signatářů petice, práce začíná přispívat k hodnotě produktu.

„Třetí zahrnuje hotové zboží, které nemůže žádným způsobem poskytnout zaměstnání pro domácí práci; tato třída tedy může být nejvíce zdaněna.“ Zde práce a spolu s ní protekcionismus dosahují svého maxima.

Je jasné, že signatáři petice zastávají názor, že zahraniční práce poškozuje domácí práci; toto je klasická *chyba* protekcionistického myšlení.

Požadují, aby byl Francouzský trh chráněn pro Francouzskou práci; toto je *cíl* protekcionistického systému.

Požadují, aby byla zahraniční práce předmětem restrikcí a daní. Toto jsou klasické *prostředky* protekcionistického systému.

Jaký rozdíl tudíž můžeme najít mezi signatáři petice z Bordeaux a panem de Saint-Cricq, vůdcem protekcionistického sboru?

Jenom jeden: smysl přikládání slovu *práce*.

Pan de Saint-Cricq ho rozšiřuje na všechno, tudíž trvá na *ochraně* všeho.

„V práci spočívá *veškeré* bohatství národa,“ říká; „ochraňujte *veškeré* zemědělství, *veškerý* průmysl – to je zvolání které se bude zas a znova ozývat v této sněmovně.“

Signatáři petice považují za práci jenom tu činnost, která se odehrává v továrnách; tudíž by udělili privilegium ochrany jenom zboží vyrobenému v továrnách.

„Surové materiály jsou ty *na něž ještě žádná práce nebyla aplikována*. V principu by měl být umožněn dovoz tohoto zboží *beze cla*. Hotové zboží

nemůže poskytnout zaměstnání pro domácí práci; tato třída tedy může být nejvíce zdaněna.“

Mým cílem zde není prozkoumat, jestli je ochrana domácí práce rozumná. V tomto se pan de Saint-Cricq a signatáři z Bordeaux shodnou, a já, jak si mohl pozorný čtenář povšimnout v předcházejících kapitolách, nesouhlasím s žádným z nich.

Mým cílem zde je pouze určit, který z nich – pan de Saint-Cricq nebo signatáři z Bordeaux – užívá slovo *práce* v jeho pravém významu.

V tomto ohledu musím říci, že pozice pana de Saint-Cricq je stokrát lépe podložena, což si můžeme demonstrovat na dialogu, který by se mezi nimi mohl odehrát:

Pan de Sanit-Cricq: „Uznáváte, že produkty naší domácí práce by měly být chráněny. Uznáváte, že když produkt zahraniční práce vstoupí na náš trh, tak tím u nás zničí přesně tolik pracovních příležitostí kolik jich dá cizincům. Ale tvrdíte, že existuje spousta zboží které má hodnotu, jelikož je kupováno a prodáváno, a na něž víceméně *žádná lidská práce nebyla aplikována*. A do toho zahrnujete pšenici, mouku, maso, dobytek, slaninu, sůl, surové železo, měď, olovo, uhlí, vlnu, kůže, osivo, tec.

„Pokud mi dokážete, že *hodnota* těchto věcí nepochází z práce, pak uznám, že je nesmyslné je ochraňovat.“

„Pokud ale na druhou stranu dokážu já Vám, že stejné množství práce je ve vlně o hodnotě 100 franků a v textilu o hodnotě 100 franků, budete muset uznat, že ochraňovat jsme povinni obojí.“

„Takže proč balík vlny *má hodnotu* 100 franků? Není to přesně proto, že to je jeho prodejní cena? A co je tato prodejní cena jiného než součet toho, co muselo být vyplaceno na mzdách, platech, úroku a ziscích všem dělníkům a kapitalistům kteří spolupracovali na výrobě tohoto balíku?“

Signatáři: „Ve vztahu k vlně můžete mít pravdu. Ale můžete říct, že pytel obilí, ingot železa, quintal uhlí jsou produktem práce? Nebyly *vytvořeny přírodou*?“

Pan de Sanit-Cricq: „Bezpochyby, příroda vytvořila základní prvky všech těchto věcí, ale je to práce, která vytvořilo jejich *hodnotu*. Já sám jsem se mýlil, když jsem tvrdil, že práce *vytváří* materiální věci a toto chybné vyjádření mě dovedlo k mnoha dalším chybám. Není v moci člověka tvořit, udělat něco z ničeho, ať už je průmyslníkem nebo zemědělcem; a pokud by *výrobou* bylo myšleno *tvoření*, veškerá naše práce by se musela považovat za neproduktivní, Vaše jakožto obchodníků více než všech ostatních s možnou výjimkou té mé.“

„Zemědělec tudíž nemůže oprávněně tvrdit, že vytvořil pšenici, je ovšem oprávněně tvrdit, že vytvořil její *hodnotu* – svou prací a prací svých služebníků, pastevců krav a ženců změnil na obilí určité substance, které se mu žádným způsobem nepodobají. Jak se toto liší od práce mlynáře, který jí přemění na mouku, či pekaře, který z ní upeče chléb?“

„Aby se člověk mohl obléknout, je potřeba vykonat mnoho úkonů. Před aplikací jakékoliv lidské práce, opravdové suroviny na *oblečení* jsou vzduch, voda, teplo, oxid uhličitý, světlo a minerální látky, které se musí spojit dohromady. Toto jsou *suroviny* o kterých může být pravdivě řečeno, že na ně *nebyla aplikována žádná lidská práce*, jelikož nemají žádnou *hodnotu*, a já bych nesnil o tom, abych je (pomocí protekcionismu) chránil. Ale první aplikace *práce* přemění tyto substance v krmivo, druhá ve vlnu, třetí v přízi, čtvrtá v sukno a pátá v hotový oblek. Kdo by byl tak drzý aby řekl, že jakákoliv z částí tohoto podniku není prací, od první brázdy vyryté sedlákovým pluhem až do posledního stehu krejčího jehly?“

„A protože tato práce je rozdělena mezi několik průmyslových odvětví z důvodu vyšší rychlosti a lepší kvality při výrobě hotového produktu, což je v tomto případě oblek, chcete arbitrární rozlišení důležitosti těchto úkonů podle pořadí v němž následuje jeden za druhým, takže první z nich si nezasluhuje název práce, zatímco poslední, který má výjimečně být hoden tohoto názvu, si jediný zasluhuje privilegium ochrany?“

Signatáři: „Ano, my víme, že pšenice a vlna nejsou výrobky, na které by nebyla aplikována žádná lidská práce. Ale sedlák na rozdíl od továrníka nedělá všechno sám či s pomocí svých dělníků. Příroda mu pomáhá; a pokud je práce zapojena do produkce pšenice, ta není výlučně produktem práce.“

Pan de Sanit-Cricq: „Ale veškerá hodnota spočívá výlučně na práci potřebné k jejímu vyprodukování. Jsem rád, že příroda přispívá k fyzické produkci pšenice. Dokonce bych si mohl přát, aby byla výlučně produktem přírody. Ale Vy musíte připustit, že jsem svou prací přiměl přírodu aby mi přišla na pomoc; a když Vám prodávám pšenici, tak si prosím povšimněte, že to není *práce přírody*, za kterou žádám odměnu, ale *moje vlastní*.“

„Z Vašeho způsobu argumentace se dá ovšem vyvodit, že zboží vyrobené v továrně také není výlučně produktem práce. Nepovolává si snad továrník přírodu na pomoc? Nepomáhá si snad parní stroj využitím hmotnosti atmosféry, stejně jako já mám prospěch z její vlhkosti která

pomáhá při orbě? Jsou snad zákony gravitace, přenosu energie, vztahu chemických prvků, jeho dílem?“

Signatáři: „Dobrá. Tento případ je analogický tomu s vlnou. Ale uhlí je jistě výtvořem přírody a samotné přírody. Je opravdu tím produktem, na který *nebyla aplikována žádná lidská práce.*“

Pan de Sanit-Cricq: „Ano, příroda vytvořila uhlí, ale práce vytvořila jeho hodnotu. Během milionů let kdy leželo pohřbeno a neznámé v hlubinách země, nemělo uhlí žádnou hodnotu. Někdo se k němu musel dostat a vyhledat ho: to je forma práce. Někdo ho musel přinést na trh: to je také forma práce. Tudíž jak jsem říkal, cena kterou za něj platíte na trhu není nic jiného než odměna za práci potřebnou k jeho vytěžení a přepravě.“[2]

Je očividné, že dosud měl pan de Saint-Cricq lepší argumenty. Hodnota surovin, stejně jako hodnota hotového zboží, představuje náklady na výrobu, tedy *práce* potřebné k jejich dodání na trh. Není možné představit si předmět který má hodnotu ale aniž by na něj *byla aplikována jakákoliv lidská práce*, takže rozlišení signatářů je bezvýznamné v teorii a bylo by nespravedlivé v praxi, kvůli nerovnému rozdělení ekonomických výhod které by vyplynulo z jeho aplikace. Jedna třetina Francouzského národa zaměstnaná v průmyslu by se těšila privilegii monopolu na základě tvrzení, že *pracují*, zatímco dvě třetiny – tedy zemědělská populace – by byla ponechána konkurenci na základě předpokladu, že produkuje *bez práce*.

Bezpochyby jejich odpovědí by bylo, že je výhodnější pro národ dovážet to, co je nazýváno surovinou, ať už jsou produkovány prací či ne, a vyvážet hotové výrobky.

Tento názor je velmi často prezentován a široce akceptován.

„Čím hojnější budou suroviny,“ říkají signatáři z Bordeaux, „tím více se bude tovární výroba rozšiřovat a expandovat.“

„Suroviny poskytují neomezené možnosti k zaměstnání obyvatel země do které jsou dováženy.“

„Jelikož suroviny jsou esenciální pro práci,“ říká Le Havreská petice, „musí být předmětem zvláštního zacházení a postupně přejít do těch nejnižších celních sazeb.“

Táž petice má za to, že protekcionismus pro tovární výrobky by neměl být *zredukován postupně*, ale až po dlouhé době a nikoliv na *nejnižší* sazby, ale na dvacet procent.

„Mezi věcmi které musí být laciné a hojné,“ říká Lyonská petice, „továrníci počítají *veškeré suroviny.*“

To vše je založeno na iluzi.

Viděli jsme, že veškerá *hodnota* představuje práci. Je pravdou, že tovární práce znásobuje desetkrát, někdy i stokrát, hodnotu nedokončeného výrobku; což znamená, že distribuuje desetkrát nebo stokrát více v příjmech v celém národě. Tudíž lidé mají sklon uvažovat takto: Produkce quintalu železa představuje výdělek pouhých patnácti franků pro všechny třídy pracujících. Přeměna tohoto quintalu železa na hodinky přinese 10 000 franků. Troufne si někdo říct, že není v nejvyšším zájmu národa obdržet za svou práci 10 000 franků místo patnácti?

Tento způsob uvažování zanedbává fakt že směna, ať už mezinárodní nebo meziosobní, neprobíhá v termínech stejných množství nebo stejné hmotnosti. Lidé nevymění quintal železa za quintal hodinek, nebo libru hrubé příze za libru kašmírových šálů; ale určitou hodnotu jedné věci za *stejnou hodnotu* věci jiné. Směnit hodnotu za ekvivalentní hodnotu znamená směnit množství práce za stejné množství práce. Tudíž není pravdou, že když národ prodává textil nebo hodinky za 100 franků získává víc, než když prodává vlnu nebo železo za 100 franků.

V zemi, kde nemůže být přijat žádný zákon a uložena žádná daň bez svolení těch, kterým zákon vládne a na něž daň dopadne, může být veřejnost oloupena jedině poté, co je podvedena. Naše nevědomost je *surovinou* pro všechna vydírání, která jsou na nás praktikována a můžeme si být předem jistí, že každý *sofismus* je předchůdcem loupežného činu. Přátelé, když upozorujete sofismus v petici, dejte si dobrý pozor na svou peněženku jelikož si můžete být jistí, že právě o tu signatářům jde.

Podívejme se, jaký motiv rejdařů z Bordeaux a Le Havru a továrníků z Lyonu se skrývá za jejich rozlišením mezi zemědělskými produkty a továrními výrobky.

„Je to hlavně první kategorie [v níž jsou suroviny, *na které nebyla aplikována žádná lidská práce*],“ říkají signatáři z Bordeaux, „která představuje *hlavní podporu pro naše obchodní loďstvo*... V principu by moudrý ekonomický systém vyžadoval aby tato skupina byla dovážena beze cla... Druhá kategorie [polotovary] mohou být *zdaněny v určitém rozsahu*. Třetí [hotové zboží které nevyžaduje další práci], považujeme za *nejvíce zdanitelné*.“

Signatáři z Le Havru jsou toho názoru, „že je pro nás imperativem postupná redukce cla na suroviny na tu *nejnižší sazbu*, takže průmysl může úspěšně využít *námořní kapacity*, které mu poskytnou primární a nezbytné prostředky pro zaměstnání jeho práce.“

Továrníci se pohotově revanšovali rejdařům za jejich pozornost. Obdobně Lyonská petice požadovala bezcelní dovoz surovin „aby dokázala,“ jak říká, „že zájmy průmyslových měst nejsou vždy v rozporu se zájmy přístavních měst.“

To není; ale musíme říci, že zájmy obou, tak jak je signatáři peticí chápou, jsou v tomto případě v rozporu se zájmy zemědělců a spotřebitelů všeobecně.

To je pánové, oč Vám ve skutečnosti jde! To je cílem vašeho ekonomického rozlišení! Chcete po zákonu, aby zabránil hotovému zboží překročit oceán, takže daleko nákladnější přeprava surovin v nezpracovaném stavu, kdy obsahují nečistoty a odpad, poskytne více práce Vaším *námořním kapacitám*. Toto nazýváte *moudrým ekonomickým systémem*.

Proč potom podle tohoto principu nepožadovat, aby se dřevo z Ruska dováželo s větvemi, kůrou a kořeny; zlato z Mexika v jeho minerálním stavu a kůže z Buenos Aires stále natažené na kostech zapáchajících zdechlin?

Očekávám, že jakmile získají v parlamentu většinu majitelé železnic, prosadí zákon zakazující v Cognacu výrobu té brandy, která se pije v Paříži. Neposkytl by snad zákon vyžadující přepravu deseti sudů vína za každý sud brandy pařížskému průmyslu *nezbytný prostředek k zaměstnání jeho práce* a k využití našich lokomotiv?

Jak dlouho budou lidé zavírat oči před tak prostou pravdou?

Průmysl, námořní kapacity a práce prohlašující za svůj cíl všeobecný blahobyť, společné dobro; přitom vytváří zbytečné průmyslové kapacity, nadbytečné přepravní kapacity, podporují nepotřebnou práci nikoliv pro dobro veřejnosti ale na její náklady. Co je žádoucí samo o sobě není práce, ale spotřeba; veškerá neproduktivní práce je čirou ztrátou. Platit námořníkům, aby přepravovali přes moře nepoužitelný odpad je totéž jako platit jim, aby do vody házeli oblázky. Tudíž jsme dospěli k závěru, že všechny ekonomické sofismy, přes jejich nekonečnou různost, spočívají v záměně *cíle* a *prostředků* a v upřednostňování jednoho na úkor druhého.

Poznámky:

- 1) Pierre Laurent Barthélemy, hrabě de Saint-Cricq, člen poslanecké sněmovny, ministr průmyslu a obchodu 1828 - 1829.
- 2) Nezmiňuji se zde explicitně o části odměny která náleží podnikateli, kapitalistovi, etc. z několika důvodů: zaprvé, pokud se na tuto záležitost někdo podívá pozorně tak zjistí, že vždy zahrnuje odměnu za peníze zaplacené předem, nebo platbu za práci odvedenou v minulosti; zadruhé, protože pod všeobecným pojmem práce nemyslím pouze mzdu dělníka, ale legitimní odměnu pro všechny faktory podílející se na produkci; a za třetí, protože výroba průmyslového zboží i surovin je vždy zatížena platbami úroků a jinými náklady než na *manuální* práci, takže námitka, sama o sobě absurdní, by se vztahovala na nejkomplicovanější přádelenskou výrobu stejně, a možná více, jako na tu nejprimitivnější formu zemědělství. (pozn. Bastiata)

METAFORY

Někdy sofisma expanduje natolik, že se přemění v ucelenou, propracovanou a složitou teorii. V životě běžných lidí se ale častěji zkracuje a smrskává, zřídá se formy principu a ukrývá se za slovem či frází.

Paul-Louis[1] se modlil: „Rač nás dobrý Pane ochránit před nástrahami ďábla – a před metaforami!“ A je opravdu těžké říci, co z toho v tomto světě způsobilo více zla. Je to ďábel, říkáte; to on vložil loupeživého ducha do srdcí nás všech a díky němu jsme tak slabá stvoření náchylná podlehnout hříchům. Ano, ale pak stále ještě zbývá protiakce proti loupění ze strany těch, kteří jím trpí. A co paralyzuje tuto protiakci je *sofistika*. Meč, který *zášť* vložila do rukou útočnicka, by byl bezmocný, kdyby *sofisma* neroztříštilo štít v rukou napadeného; a Malebranche[2] měl pravdu, když napsal na přední stranu své knihy: *Omyl je příčinou lidského neštěstí*.

Pohledme, jak se to děje. Ambiciózní pokrytci mohou mít nějaký zlý cíl, jako například zasít mezinárodní nesvár do mysli veřejnosti. Tato setba může vyklíčit a vést k všeobecné válce, zastavit pokrok civilizace, způsobit prolití proudů krve a uvrhnout na zemi nejhorší ze všech katastrof – *invazi*. V každém případě nás tyto pocity nepřátelství snižují v očích ostatních národů a nutí Francouze, kteří si uchovali kapku smyslu pro spravedlnost, aby se červenali za svojí zemi. To je bezpochyby velké zlo; a aby se veřejnost mohla bránit před machinacemi těch, kteří by jí vystavili takovému riziku, potřebuje pouze jasně zahlédnout jeho podstatu. A jak může být zabráněno takovému vhledu? Použitím *metafor*. Zmást a překroutit význam třech, čtyřech slov a práce je hotova.

Samotné slovo *invaze* je toho dobrým příkladem.

Francouzský výrobce železa říká: „Musíme se ochránit před *invazí* anglického železa!“ A anglický vlastník půdy vykřikuje: „Musíme odrazit *invazi* francouzského obilí!“ A pak naléhají na vytvoření bariér mezi oběma národy. Bariéry následuje izolace; izolace dá vzrůstat nenávisti; nenávist vede k válce a válka k *invazi*. „Jaký je mezi tím rozdíl?“ řekne *sofista*. „Není lepší riskovat možnost invaze než přijmout jistou invazi?“ A lidé mu uvěří a bariéry zůstanou zachovány.

A přesto, jaká je analogie mezi obchodem a *invazí*? Což není rozdíl mezi válečnou lodí, která do našich přístavů připluje šířit oheň a zkázu a obchodní lodí, která nám připluje nabídnout dobrovolnou výměnu zboží?

Totéž platí o slově *záplava*. Toto slovo se užívá obvykle v pejorativním smyslu, když povodeň zničí pole a stavení. Pokud by ovšem zanechala větší hodnotu než jakou odplavila, jako záplavy na Nilu, pak bychom jí uctívali jako Egyptě. Než se zdvihne pokřik proti *záplavě* zahraničního zboží, než budou vztyčeny nákladné hráze a bariéry do její cesty, měli by si lidé položit otázku, jestli tato záplava ničí nebo zúrodňuje? Co bychom si pomysleli o Mohamedu Alim[3], pokud by neutrácel velké sumy za stavbu hrází, které mají rozšířit oblast, jež Nil zaplavuje, a místo toho utratil své piastry za prohloubení koryta, takže Egypt by již nebyl zúrodňován tímto *zahraničním* bahnem spláchnutým z Měsíčních hor?[4] My vykazujeme stejnou moudrost a úsudek, když utrácíme miliony franků abychom svou zemi ochránili – před čím? Aby byla zaplavena požehnaním, které příroda věnovala jiným zemím.

Mezi metaforami, které zahalují škodlivé teorie, není žádná více rozšířená nežli ta, kterou obsahují slova *tribut* a *poplatník*.

Tato slova se stala natolik běžnými, že je lidé berou jako synonyma ke slově *nákup* a *nakupující*, a nedělají mezi nimi rozdíl.

Přesto se *tribut* liší od *nákupu* stejně jako *krádež* od *výměny*; a rád bych slyšel někoho říkat: „Cartouche[5] se vloupal do mojí pokladny a *nakoupil* z ní sto franků,“ jako slyším v našich legislativních výborech, že jsme zaplatili Němcům *tribut* za tisícovku koní, které nám prodali.

Co odlišuje akci Cartouche od *nákupu* je to, že v pokladně nenechal, se svolením jejího majitele, hodnotu ekvivalentní k tomu, co si odnesl.

A co odlišuje naši platbu 500 000 franků do Německa od *tributu* je přesně ten fakt, že jsme ty peníze dali jako protihodnotu za tisíc koní, o kterých jsme my sami usoudili, že stojí za 500 000 franků.

Je opravdu nutné podrobovat takovéto lingvistické absurdity seriózní kritice? Je, protože se zcela vážně míněny objevují v knihách a v novinách.

A nedá se předpokládat, že by šlo pouze o sklouznutí pera některých ignorantských pisálků. Za každého spisovatele, který se zdržuje takových výrazů, Vám vyjmenuji deset, kteří je používají, včetně těch nejvzdělanějších – pan d'Argout[6], bratři Dupinovi, pan Villéle[7], peerové, poslanci, ministři vlády – krátce muži, jejichž slova mají váhu zákona, a jimž tato trapná sofismata slouží jako základ, podle něhož vládnou zemi.

Oslavovaný moderní filozof oděl do aristotelovských kategorií sofisma které spočívá v dokazování kruhem a to použitím jediného slova. Citoval několik takových případů a pouze k nim dodal slovo *poplatník*. Šlo o

otázku, jestli jsou nákupy ze zahraničí výhodné nebo škodlivé. „Jsou škodlivé“, řekl. Proč? Protože z nás činí *poplatníky* cizinců. Ale to je jednoduše užití slova, které již předpokládá potvrzení v otázce.

Jak se takovéto klamně slovní obraty mohly stát součástí rétoriky monopolistů?

Peníze *opouští zemi*, aby uspokojily chamtivost vítězných nepřátel. Peníze také *opouštějí zemi*, aby se jimi zaplatilo za import. Tyto dvě záležitosti jsou brány jako analogické tím, že se bere do úvahy jenom ta skutečnost, kterou se podobají a zanedbá se ta, kterou se liší.

Přestože to, že se v druhém případě jedná o úhradu, která byla svobodně dohodnuta, ustavuje mezi těmito dvěma událostmi takový rozdíl, že je opravdu není možné řadit do téže kategorie. Jednou věcí je *být přinucen* vydat sto franků někým, kdo Vás drží pod krkem a docela jinou je to, když je Vy sami *dobrovolně* vydáte výměnou za to, co si přejete. Stejně byste mohli říct, že se neliší případ když hodíte chléb do řeky od případu, kdy ho sníte, protože chléb je *zničený* v každém případě. Co je chybného na takovémto zdůvodnění, stejně jako na tom obsahujícím slovo *tribut*, je to, že bere dvě události jako v každém ohledu srovnatelné a to jednoduše pro jejich podobnost v jednom ohledu a při zanedbání toho, v čem se liší.

Poznámky:

- 1) Paul-Louis Courier de Méré (1772-1825) Francouzský armádní důstojník, učenec a publicista. Citace pochází z jeho politické satiry *Pamphlet des pamphlets*.
- 2) Nicolas de Malebranche (1638 - 1715) teolog a filozof, autor *La Recherche de la vérité*.
- 3) Mohamed Ali, také známý jako Mehmed Ali (1769 - 1849) vicekrál Egypta, který se snažil zavádět reformy po Evropském vzoru.
- 4) Měsíční hory v centrální části Afriky byly tradičně označovány za místo, kde pramení Nil. Nicméně sedimenty které přináší do Egypta pocházejí převážně z Etiopie a splavuje je Modrý Nil.
- 5) Louis Dominique Cartouche (1693 - 1721), slavný pařížský psanec a lupič.
- 6) Antoine Maurice Appolinaire, hrabě d'Argout (1782 - 1858), finanční odborník, guvernér Banque de France, ministr průmyslu a obchodu 1831 - 1832
- 7) J. P. G. M. A. Seraphin, hrabě de Villéle (1773 - 1854), Francouzský státník a extrémní konzervátec, v Bastiatově době byl členem horní komory parlamentu (peerem.)

ZÁVĚR

Veškeré sofismy, na které jsem dosud útočil, se týkaly pouze otázky politiky protekcionismu; a i mezi těmi, ke škodě čtenáře, jsem pominul některé z těch nejlepších – *získaná práva, působení praktických obtíží, znehodnocování měny, etc., etc.*

Ale politická ekonomie není omezena v tomto úzkém prostoru. Fourierismus, Saint-Simonismus, komunismus, mysticismus, sentimentalismus, falešný humanitarianismus, afektované usilování o imaginární rovnost a bratrství; otázky vztahující se k luxusu, mzdám, strojům; takzvané tyranii kapitálu; koloniím, odbytištím, dobovačným výpravám, populaci, emigraci, asociacím, daním a půjčkám, nyní zaplevelily pole vědy množstvím parazitických argumentů, *sofismů*, které volají po rýči a motyce pracovitého ekonomu.

Není to ale tak, že bych přehlédl slabinu ve svém plánu, nebo spíše v absenci mého plánu. Útočit jeden po druhém na všechny nekoherentní sofismy, které jsou někdy ve vzájemném konfliktu, ale častěji jeden z druhého vycházejí, znamená odsoudit se k neuspořádanému a vrtkavému zápasu a vystavit se neustálému opakování.

Velmi bych preferoval zkrátka popsat, jak věci *jsou* místo abych se zabýval tisíci aspekty toho, jak je nevědomost *vidí!* Ukázat zákonitosti, podle nichž společnost prosperuje nebo hyne, znamená zničit všechny sofismy naráz. Když Laplace[1] popsal vše, co bylo v jeho době známé o pohybech nebeských těles, tak tím rozehnal – aniž by je musel jmenovat – veškeré astrologické fantazie Egypťanů, Řeků a Hindů daleko jistěji, než kdyby jejich nespočetné množství měl popírat přímo. Pravda je jediná; kniha, která jí ukáže má velkolepou a trvalou strukturu:

Smělejší než pyramidy
A trvalejší než bronz,
Vzdoruje chtivosti tyranů..

Chyba je různorodá a pomíjivá: dílo, které s ní bojuje nemůže být samo o sobě ani velké ani trvalé.

Dokud ale postrádám sílu a možná i příležitost vydat se cestou Laplacovou a Sayovou[2], tak mohu jen věřit, že forma, kterou jsem zvolil bude mít svou skromnou užitečnost. Zdá se mi zvláště vhodné

přizpůsobená potřebám naší doby, kdy vytížení lidé mohou studiu věnovat pouze příležitostně několik prchavých okamžiků.

Veliké pojednání by mu bezpochyby bylo nadřazené, ale pouze za podmínek, že by bylo čteno, zvažováno a důkladně zkoumáno. Jeho čtenáři vždy bude jen vybraná hrstka. Jeho posláním pak nejprve ustavit a poté rozšířit doménu získaných znalostí.

Vyvracení obecných předsudků nemůže mít tak velké ambice. Jeho cílem je pouze vyčištění cesty pro pravdu a připravení lidských myslí k jejímu pochopení, náprava veřejného mínění a zlomení nebezpečných zbraní v rukou těch, jež je zneužívají.

Vyvracení obecných předsudků nemůže mít tak velké ambice. Jeho cílem je pouze vyčištění cesty pro pravdu a připravení lidských myslí k jejímu pochopení, náprava veřejného mínění a zlomení nebezpečných zbraní v rukou těch, jež je zneužívají.

Právě v politické ekonomii má tento stále propukající boj s populárními omyly opravdovou praktickou hodnotu.

Vědy mohou být rozděleny do dvou kategorií.

Některé budou známy striktně vzato pouze učencům. To jsou ty, jejichž praktická aplikace je svěřena konkrétní profesi. I přes svojí neznalost z nich má běžný člověk užitek. Ačkoliv neví nic o mechanice nebo astronomii, užívá si užitku jenž mu poskytují hodinky a námořní navigace; a to mu pouze stačí vložit svou důvěru do rukou hodináře nebo kormidelníka. Využívá k dopravě parníku nebo vlaku, ačkoliv neví nic o konstrukci parního stroje. Chodí podle zákona rovnováhy aniž by nad ním musel uvažovat, stejně jako pan Jourdain vytváří prózu aniž by to věděl.[3]

Na druhé straně jsou vědy, které ovlivňují veřejnost jenom natolik, nakolik jim veřejnost porozumí a odvozují svou působnost nikoliv od znalostí shromážděných několika mimořádně vzdělanými muži, ale od znalostí rozptýlených mezi všemi lidmi. Toto zahrnuje etiku, hygienu, politickou ekonomii a – v zemích, kde je člověk svým vlastním pánem – politiku. Jsou to právě tyto vědy o nichž Bentham[4] řekl: „Je užitečnější dosáhnout jejich rozšíření než pokroku.“ Co je platné, pokud velký muž, nebo samotný Bůh, vyhlásí pravidla etiky pokud budou lidé naplnění chybnými ideami a budou zaměřovat hřích za ctnost? Co je platné, když Adam Smith,[5] Jean-Baptiste Say a – podle pana de Saint-Chamans[6] – ekonomové všech škol vyhlásí, že vzhledem k obchodním transakcím je *svoboda* nadřazena *donucení*, pokud ti, kteří tvoří zákony i ti, pro které jsou tvořeny, jsou přesvědčeni o opaku?

Tyto vědy, které jsou oprávněně zvány *společenskými*, mají tuto zvláštnost přesně proto, že jejich praktická aplikace zahrnuje všechny a nikdo si v nich nepřipustí svou neznalost. Pokud někdo potřebuje vyřešit problém v chemii nebo geometrii, tak nepředstírá, že má jejich vrozené znalosti ani není zahanben, když by se měl poradit s panem Thénardem[7] nebo vyhledat informace na stránkách Legendra[8] nebo Bezouta[9]. Ve společenských vědách ale lidé zřídka kdy uznávají nějakou autoritu. Jelikož každý člověk každý den jedná podle svých vlastních idejí, ať už dobrých či špatných, rozumných či absurdních, ohledně etiky, hygieny, ekonomie a politiky, každý se cítí být dost kompetentní vykládat, diskutovat a rozhodovat o uspořádání těchto záležitostí. Jste snad nemocní? Neexistuje jediná stará dáma která by Vám nebyla připravená říci jak příčinu, tak poradit s léčbou Vaší nemoci: „Je to v tělesných šťávách,“ bude tvrdit; „potřebujete je pročistit.“ Co jsou to ale tělesné šťávy? A existují vůbec? To jsou otázky, kterými se netrápí. Na tuto dámu si okamžitě vzpomenu vždy, když slyším, jak jsou obtíže společnosti vysvětlovány takovými banálními frázemi jako: nadprodukce, tyranie kapitálu, nadměrná průmyslová kapacita, a další nesmysly, o kterých člověk ani nemůže říct *Verba et votes, praeterea que nihil*[10], jelikož obsahují tolik osudných chyb.

Z tohoto můžeme odvodit dva závěry: (1) Sofismy jsou rozšířenější ve společenských vědách než kdekoli jinde, jelikož v nich většina lidí bere v úvahu jen svůj vlastní názor nebo své instinktivní pocity; a (2) v těchto vědách jsou sofismy zvláště škodlivé, protože zavádějí veřejné mínění na scestí právě v té oblasti, kde je veřejné mínění autoritativní – v politice a tvorbě zákonů.

Tudíž tyto vědy vyžadují dva druhy knih: ty, které je objasňují a ty, které je propagují, ty, které vyloží pravdu a ty, které bojují s chybami.

Zdá se mi, že základní nedostatek ve formě této stručné knihy, *opakování*, je tím, co jí dává její hlavní užitečnost.

S ohledem na tuto otázku, kterou se zabývám, každý ze sofismů má bezpochyby svou vlastní frazeologii a specifický účel, ale mají společný kořen: *přehlížení zájmu člověka jakožto spotřebitele*. Ukázat, že tento sofismus je *počátkem* tisíců cest k chybám znamená naučit veřejnost ho rozpoznávat, porozumět mu a nedůvěřovat mu za všech okolností.

Konec konců mým cílem zde nebylo vytvořit přesvědčení, ale vzbudit pochybnosti.

Neočekávám, že až čtenář odloží tuto knihu vykřikne: „Už vím!“ Budu děkovat nebesům, když si poctivě přizná: „Já nevím!“

„Já nevím, ale začínám mít obavy, že je něco podivného na tom vychvalovaném požehnání nedostatku.“ (Sofismus I.)

„Již nejsem tak nadšený z úžasných přínosů překážek.“ (Sofismus II.)

„*Úsilí bez výsledku* se mi už nezdá tak žádoucí jako *výsledek bez úsilí*.“ (Sofismus III.)

„Může být pravdou, že klíčem k úspěchu v obchodu není totéž, co v soubojích (dle rady šermířských mistrů): *rozdávat a nepřijímat*.“ (Sofismus VI.)

„Rozumím tomu, že předmět získává hodnotu v poměru k množství práce, která na něj byla aplikována; ale pro účely směny jsou tyto dvě hodnoty stejné, pokud jedna z nich má původ v použití pluhu a druhá Jacquardova tkalcovského stavu?“[11] (Sofismus XXI)

„Uznávám, že by bylo podivné kdyby se podmínky člověka měly zlepšovat tím, že by byl poroben a kdyby se měl stát bohatším tím, že bude zdaněn; a upřímně, zbavilo by mě to velké úzkosti a povzneslo by mi náladu, kdyby se podařilo ukázat, jak autor *Sofismů* tvrdí, že neexistuje neslučitelnost mezi prosperitou a spravedlností, mezi mírem a svobodou, mezi rozšiřováním pracovních příležitostí a technickým pokrokem.“ (Sofismy XIV až XX)

„Tudíž, aniž bych byl plně uspokojen jeho argumenty, o kterých si nejsem jist, zda jsou dobře zdůvodněny, měl bych se poradit s experty v této vědě.“

Uzavřeme tuto monografii posledním důležitým pozorováním.

Svět se nemá dostatečně na pozoru před vlivem, jaký na něj má *sofistika*.

Když byla svržena *vláda silnějšího*, *sofistika* přinesla vládu *lživějšího*, a těžko říci, který z těchto dvou tyranů je pro lidstvo větší pohromou.

Člověk má neumírněnou náklonnost k potěšení, vlivu, prestiži, moci a bohatství.

A je veden mocným podnětem, aby tyto věci získával na úkor druhých.

Ale ti druzí, z nichž se sestává veřejnost, jsou stejně mocně vedeni k tomu, aby hájili to co získali, za předpokladu, že mohou a že *vědí jak*.

Loupež, která hraje tak důležitou roli ve světských záležitostech, má pouze dva nástroje: *sílu* a *podvod*, a dva protivníky: *odvahu* a *vědomosti*.

Lidské kroniky přetékaají záznamy o síle zneužité pro loupení. Sledování této záležitosti by znamenalo zreprodukovat téměř celou historii všech národů: Asyřanů, Babylónanů, Médů, Peršanů, Egyptanů, Řeků, Římanů, Gótů, Franků, Hunů, Turků, Arabů, Mongolů, Tatarů, nemluvě o

Španělech v Americe, Angličanech v Indii, Francouzích v Africe, Rusech v Asii, etc., etc.

Ale alespoň u civilizovaných národů se dnes lidé, kteří vytváří bohatství, stali dost početnými a *silnými*, aby ho mohli hájit. Znamená to snad, že již nejsou okrádáni? Vůbec ne; jsou okrádáni stejně jako dříve a navíc okrádají jeden druhého.

Jediným rozdílem je, že se změnili nástroje okrádání; již to není *síla* ale *podvod*, kterým je veřejnost zbavována svého bohatství.

Pro okrádání veřejnosti je nezbytné jí podvést. Podvést jí znamená přesvědčit jí, že je okrádána pro svoje vlastní dobro a přimět ji akceptovat výměnou za její majetek služby, které jsou jen fiktivní nebo ještě horší. To je účel sofistiky, ať už teokratické, ekonomické, politické či monetární. Tudíž od doby, kdy je brutální síla zkrocena, je *sofismus* nejen druhem zla, ale samotnou jeho podstatou. Musí tudíž být držen na uzdě. A za tímto účelem se veřejnost musí stát *lstivější* než je chytrák, stejně jako se stala *silnější* než je silák.

Dobří lidé, s tímto na mysli k Vám směřuji svůj první esej – ačkoliv předmluva je to podivně nemístná a věnování poněkud opožděné.

Poznámky:

- 1) Pierre Simon, Markýz de Laplace (1749-1827) Francouzský astronom a matematik.
- 2) Jean-Baptiste Say (1767-1832) Francouzský ekonom a obhájce volného obchodu, autor slavného zákona trhů. Jeho myšlenky měly na Bastiata velký vliv.
- 3) V Moliérově hře *Měšťan šlechticem (Le Bourgeois gentilhomme)* pan Jourdan - měšťan, který se učí šlechtickým způsobům, nikdy nezjistil, že obyčejnou řeč lze vznešeně nazývat "prózou."
- 4) Jeremy Bentham (1748-1832), vlivný anglický filozof a právník. Jeho *Kniha omylů (Book of Fallacies)* pravděpodobně inspirovala název tohoto Bastiatova díla.
- 5) Adam Smith (1723-1790) Skotský morální filozof a ekonom. Je považován za zakladatele ekonomické vědy.
- 6) Auguste, vikomt de Saint Chamans (1777-1861), poslanec a státní rada v období Restaurace, protekcionista a zastánce vyrovnané obchodní bilance.
- 7) L. J. Thénard (1777-1857) francouzský chemik
- 8) A. M. Legendre (1752-1834) francouzský geometr
- 9) Étienne Bezout (1730-1783) francouzský matematik
- 10) Latinsky: „Pouhá slova a zvuky a nic víc.“
- 11) Komplexní a efektivní spřádací stroj byl vyvíjen po dlouhou dobu a jeden z početných přispěvatelů k jeho vývoji byl J. M. Jacquard (1752-1834) podnikatel a vynálezce z Lyonu.

EKONOMICKÉ SOFISMY

- DÍL DRUHÝ

Požadavek průmyslu na vládu je stejně prostý jako byl Diogenův požadavek na Alexandra: „Ustup mi ze slunce.“

Jeremy Bentham

FYZIOLOGIE LOUPEŽE

Proč se neustále zabývám tou suchopárnou vědou - politickou ekonomikou? Proč? Tato otázka je rozumná. Práce bývá většinou ze své podstaty tak nepříjemná, že člověk má právo se tázat k jakému účelu slouží.

Pojďme to prozkoumat a uvidíme.

Neřadím se k těm filozofům, kteří oslavují chudobu, když ne ve svém vlastním konání, tak alespoň v konání celého lidstva.

Mluvím ke komukoliv, kdo si v nějakém ohledu váží bohatství; a tímto slovem rozhodně nemám na mysli opulentnost hrstky, ale komfort, blahobyt, zabezpečení, nezávislost, vzdělání a důstojnost všech.

Existují pouze dva způsoby, jak si opatřit prostředky nezbytné k udržení, obohacení a zlepšení života: *produkce a loupež*.

Někteří lidé říkají: „*Loupež* je nahodilá událost, čistě lokální a přechodné zlo prokleté morální filozofií, pronásledované zákonem a nehodné pozornosti *politické ekonomie*.“

Přesto jakkoliv nepředpojatý a optimistický může člověk být, je nucen uznat, že *loupež* je v tomto světě praktikována v příliš velkém měřítku, že je součástí všech velkých lidských záležitostí, takže si jí jakákoliv společenská věda - politická ekonomie nejméně ze všech - nemůže dovolit ignorovat.

Zašel bych dále. To co zabraňuje sociálnímu řádu se zlepšovat (alespoň do té míry, do jaké je ho možné zlepšit) je neustálá snaha některých členů společnosti žít a prosperovat na náklady někoho jiného.

Takže kdyby *loupež* neexistovala, společnost by byla dokonalá a společenské vědy by se pak staly zbytečnými.

A jdeme ještě dále. Když se *loupež* stane způsobem života jisté skupiny lidí žijících ve společnosti, vytvoří si samozřejmě v průběhu doby zákonný systém, který jí opravňuje a morální systém, který jí glorifikuje.

Postačí abych vyjmenoval některé z nejočividnějších forem *loupeže*, abychom si uvědomili, jakou pozici mají v lidských záležitostech.

První je *válka*. Mezi divochy jeden kmen vybiže druhý, aby získal jeho loviště, což je alespoň nepopiratelný příklad *loupeže*.

Další je *otroctví*. Když člověk přišel na to, že práce může zemi zúrodnit, zařídil si existenci se svým bližním za následujících podmínek: „Tvoje bude dřina; moje bude sklizeň.“

Pak přichází *teokracie*. „Podle toho co mi dáš nebo nedáš, Ti otevřu bránu do nebe nebo do pekla.“

Nakonec se objevují monopoly. Jejich odpornou charakteristikou je, že sice umožňují existenci velkého zákona společnosti: *služba se vyměňuje za službu*, ale zavádějí násilí do vyjednávání a následkem toho narušují spravedlivou rovnováhu mezi *službou obdržanou* a *službou poskytnutou*.

Loupež si v sobě vždy nese zárodek vlastní zkázy, který jí nakonec zahubí. Zřídka se stává, aby většina okrádala menšinu; jelikož v takovém případě by byla menšina rychle zredukována a nebyla by více schopna uspokojit chtivost většiny.

Téměř vždy je to většina, která je utlačována menšinou; přesto je i v tomto případě loupež odsouzena k tomu jednou skončit.

Pokud je provozována prostřednictvím síly, ve formě války či otroctví, v dlouhém období síla přirozeně přejde na stranu většiny.

A pokud je prostředkem podvod, ve formě teokracie či monopolu, udrží se dokud ho lidská inteligence neprohlédne a většina se před ním eventuálně nezačne mít na pozoru.

Mimoto existuje další věčný zákon, jehož působení je nakonec pro všechny systémy loupeže stejně fatální: Loupež působí nejenom *redistribuci* bohatství, ale nevyhnutelně ho též část *zničí*. Válka destruuje mnohé hodnoty. Otroctví paralyzuje mnoho schopností. Teokracie vyplývá mnoho energie na dětinské a bláznovské účely. Monopol také transferuje bohatství z jedné kapsy do druhé, ale velká část je ho ztracena v tomto procesu.

Toto je obdivuhodný zákon. Bez jeho existence, za předpokladu rovnováhy sil mezi utlačovatelem a utlačovaným, by loupež neměla konce. Díky tomuto zákonu má tato rovnováha vždy tendenci se porušit; ať už proto, že utlačovatelé zjistí, že příliš mnoho bohatství je ničeno nebo pokud se nedopracují sami k tomuto zjištění, tak se zlo neustále zhoršuje a je v povaze čehokoliv, co se neustále zhoršuje jednou skončit.

Ve skutečnosti vždy přijde doba, kdy progresivně zrychlující destrukce bohatství zajde tak daleko, že utlačovatel se stane chudším než by byl, kdyby zůstal čestným. To je případ, když válka stojí národ víc než je hodnota kořisti; když má otrokář větší náklady na práci otroků než na svobodnou práci; když teokracie tak otupila lidi, a tak podkopala jejich energii, že se už z nich nedá vymáčkout více; když monopol musí zvýšit svoje úsilí, aby absorboval větší podíl, jelikož toho zbývá méně, stejně jako se musí vynaložit více úsilí na podojení krávy, jejíž vemeno je prázdné.

Monopoly jsou evidentně poddruhem z rodu loupeží. Existují v několika variantách - mezi jinými prebendy, privilegia a obchodní restrikce.

Některé z těchto forem jsou jednoduché a naivní, jako feudální práva. Ve feudálním systému jsou masy okrádány a vědí o tom. Tento systém zahrnuje zneužití síly a závisí na něm.

Další formy jsou komplikovanější. Často jsou masy okrádány, aniž by o tom věděly. Může se dokonce stát, že věří, že loupeži vděčí za vše. Nejen za to, co je jim umožněno si ponechat, ale také za to, co je jim sebráno a co je ztraceno v průběhu celé operace. Navíc tvrdím, že v průběhu doby se díky geniálnímu mechanismu jakým jsou *cla* může stát, že se spousta lidí stane lupiči, aniž by o tom věděla a aniž by o to usilovala. Monopoly tohoto druhu jsou zplozenci podvodu a živí se chybami. Rozkvétají ve stínu nevědomosti a mizí pouze pod světlem poznání.

Již jsem řekl dost abych dokázal, že politická ekonomie má evidentní praktickou užitečnost. Je pochodní, která odhalí podvod a zažene chybu, zničí tu formu společenského nepořádku nazývanou loupež. Někdo - a věřím, že to byla žena - jí správně definoval jako „bezpečnostní zámek na úsporách lidí.“

Komentář

Pokud by mělo být osudem této malé knížky vydržet ještě po dvě či tři tisíciletí, být znovu a znovu čtena, zvažována a studována větu po větě, slovo po slovo a písmeno po písmenu, v jedné generaci za druhou, jako nový Korán; pokud by měla zaplnit všechny knihovny světa lavinou anotací, vysvětlení a parafrází; mohl bych zanechat předchozí poznámky jejich osudu bez obav z jejich poněkud obskurní jadrnosti. Ale jelikož je u nich komentáře zapotřebí, věřím, že bude moudřejší pokud ho poskytnu já sám.

Opravdová a spravedlivá vláda nad lidskými záležitostmi spočívá v *dobrovolné směně jedné služby za druhou*. Loupež spočívá v narušení, ať už silou či podvodem, svobodné výměny za účelem obdržení služby, aniž by za ní nějaká byla poskytnuta výměnou.

Násilná loupež spočívá v tom, počkat si až člověk něco vyprodukuje a pak mu to násilím odebrat.

Na to je speciálně pamatováno v přikázání: *Nepokradeš!*

Když je toto praktikováno jedincem na jiném, nazývá se to *krádež* a trestá se to uvězněním; když je toto praktikováno jedním národem na jiném, nazývá se to *výboj* a je to zahaleno slávou.

Proč takový rozdíl? Hledání příčiny stojí za chvíli zamyšlení. Odhalí nám totiž neodolatelnou moc veřejného mínění, které nás podobně jako

atmosféra naprosto obklopuje, takže ho skoro ani nevnímáme. Rousseau měl naprostou pravdu, když prohlásil: „Vyžaduje to velký vědecký nadhled rozpoznat fakta, jež jsou nám nejbližší.“[1]

Lupič, právě z důvodu, že jedná sám, má veřejné mínění proti sobě. Všechny proti sobě popuzuje a všichni se ho obávají. Nicméně, když má několik společníků, se kterými se dělí o svoji kořist, tak zde již můžeme začít rozpoznávat moc veřejného mínění; již pouhá chvála a podpora jeho kompliců mu dává pocit, že nedělá nic špatného a dokonce pak může být i pyšný na svou ničemnost.

Válečník žije v jiném světě. Veřejné mínění, které by ho hanobilo existuje pouze v podrobeném národě; necítí tak jeho tlak. Ale mínění těch kolem něho schvaluje jeho činy a podporuje ho v nich. On a jeho druzi mají silný pocit společného zájmu, který je sjednocuje. Vlast, která si sama vytvořila nepřátele a nebezpečí shledává nezbytným podporovat odvahu svých dětí. Zahrnuje počtami, proslulostí a slávou ty nejneohroženější mezi nimi, ty, kteří nejvíce rozšířili její hranice a přinesli největší kořist. Básníci opěvují jejich činy a ženy je zasypávají květinami. A taková je moc veřejného mínění, že dokáže oddělit představu nespravedlnosti od loupeže a zbaví lupiče i náznaku pocitu, že udělal něco špatného.

Veřejné mínění, které reaguje na vojenskou loupež, a které se zvedne mezi oloupenými, má velmi malý vliv. Přesto není zcela bez efektu, a získává na důležitosti s tím, jak národy přicházejí do kontaktu jeden s druhým a k lepšímu vzájemnému porozumění. V tomto propojení je evidentní, že studium jazyků a svobodná komunikace mezi rozdílnými národy vede k převažujícímu mínění, které odporuje tomuto druhu loupeže.

Naneštěstí se často stává, že ti, kdo žili pod jhem loupeživého národa se sami stanou lupiči, když k tomu dostanou příležitost, a tudíž budou ovládnuti těmi samými předsudky.

Když se toto děje, existuje jediný lék: čas. Lidé se musí sami poučit skrze těžkou zkušenost o nesmírných nevýhodách, jaké má vzájemné loupění.

Někteří navrhují jinou formu ukrocení těchto vášní: morální vliv. Ale účelem morálního vlivu je podporovat čestné jednání. Jak by potom mohl zabránit loupeži, jestliže jí veřejné mínění řadí mezi ty nejušlechtlejší činnosti? Existuje mocnější morální vliv než má náboženství? Existovalo snad nějaké náboženství více nakloněné míru a šířeji přijímané než křesťanství? A přesto, čeho jsme po devatenáct století byli svědky? Toho,

jak člověk válčí s člověkem nejen navzdory tomuto náboženství, ale přímo v jeho jménu.

I dobovačný národ nevede pouze ofenzivní války. I na něho přicházejí zlé dny, kdy jeho vojáci musí bránit své domovy, své vlastnictví, své rodiny, svou národní nezávislost a svou svobodu. V takové době získává válka charakter ušlechtilého tažení. Vlajka, posvěcena ministry knížete míru, symbolizuje vše, co je posvátné na této zemi; lidé ji ctí jako živý symbol vlasti a své věrnosti k ní; a vojenské ctnosti jsou vynášeny nad všechny ostatní. Ale poté, co nebezpečí pomine, veřejné mínění zůstane stejné a přirozenou reakcí tohoto pomstychtivého ducha, který bývá občas mylně zaměňován s vlastenectvím, je touha po tom, aby oslavovaná vlajka vítězně táhla od jednoho hlavního města k druhému. Zdá se, že příroda takto připravila svůj trest pro agresora.

Je to strach před tímto trestem, a nikoliv zvyšování našich znalostí, který udržuje zbraně v našich arzenálech, jelikož se nedá popřít, že i ty nejcivilizovanější národy vedou války a zajímají se velmi málo o jejich spravedlnost, pokud nemusejí mít strach z žádných represí. Himaláje, Atlas a pohoří Kavkaz jsou toho svědkem.

Pokud náboženství bylo bezmocné, pokud poznání je bezmocné, jak tedy války zastavit?

Politická ekonomie demonstrovala, že i v případě vítězné války je tato vždy vedena v zájmu menšiny a na náklady většiny. Vše, co je třeba je, aby masy jasně pochopily tuto pravdu. Veřejné mínění, které je stále rozdělené, se pak zcela postaví na stranu míru.

Násilná loupež také může nabýt jiné formy. Místo čekání na dobu až člověk vyprodukuje něco, co by se mu dalo vzít, lupič se zmocní samotného člověka, zbaví ho jeho svobody a donutí ho k práci. Lupič mu neříká: „Pokud pro mě uděláš tohle, já pro Tebe udělám tamto“; ale: „Tvoje bude dřina, moje bude uspokojení.“ To je otroctví, které vždy implikuje zneužití síly.

Důležitou otázkou je, jestli je nebo není v samotné povaze nesporně dominantní síly být zneužita. Z mé strany bych nikdy nevkládal víru do ní samotné a říkám, že bychom stejně tak dobře mohli chtít, aby padající kámen našel sám v sobě sílu se ve vzduchu zastavit, jako se spoléhat na to, že dominantní moc sama na sebe uvalí nějaká omezení.

Velmi rád bych viděl nějakou zemi nebo nějakou dobu, v níž bylo otroctví zrušeno svobodným a dobrovolným činem otrokářů.

Otrokářství je druhým jasným příkladem neschopnosti náboženských a humanitárních citů v konfliktu s mocnou silou vlastního zájmu. Toto může

znít politováníhodně určitým moderním myšlenkovým školám, které očekávají, že sebezapření se stane principem, který reformuje společnost. Tak musí začít reformou lidské podstaty.

Na Antilách[2] se otrokáři hlásili ke křesťanství již před tím, než tam otroctví bylo zavedeno. Několikrát denně opakují tato slova: „Všichni lidé jsou bratři; miluj svého bližního jako sebe samého.“ A přece mají otroky a nic jim nepřipadá legitimnější. Očekávají snad moderní reformátoři, že jejich etické principy jednou budou stejně univerzálně přijímané, stejně známé, stejně autoritativní, a stejně často na rtech všech lidí, jako slova evangelia? A pokud si slova z evangelií nedokázala po staletích ze rtů prorazit cestu k lidskému srdci skrze mohutnou bariéru vlastního zájmu, očekávají snad tento zázrak od svých etických principů?

Je tedy otroctví nezničitelné? Ne. *Vlastní zájem*, který ho stvořil ho také zničí, za předpokladu, že zvláštní zájmy, které způsobily zranění, nebudou ochraňovány takovým způsobem, aby zabránily všeobecným zájmům v jeho vyléčení.

Další pravdou demonstrovanou politickou ekonomikou je, že svobodná práce je esenciálně progresivní, zatímco otrokářská práce je nezbytně statická. Tudíž triumf té první nad tou druhou je neodvratný, jakmile se ta první stane produktivnější. Co se stane s pěstováním indiga černochoy?[3]

Svobodná práce, zaměstnaná pěstováním cukrové třtiny, povede k postupnému snižování ceny cukru. Otroci se stanou pro své pány méně výnosní. Otroctví v Americe by již muselo dávno zkolabovat pod svou vlastní vahou, kdyby evropské zákony neudržovaly ceny cukru a bavlny uměle vysoko. Tudíž můžeme vidět otrokáře, jejich věřitele a jejich zástupce v parlamentu, jak se intenzivně snaží zachovat účinnost těchto zákonů, protože ty jsou dnes základním pilířem celé budovy otrokářství.

Bohužel tyto zákony mají díky neznalosti politické ekonomie stále podporu i mezi lidmi, kteří si přejí zničení otroctví; zde je rovněž jasné, že veřejné mínění vládne.

Pokud vládne dokonce v doméně síly, vládne ještě více v doméně podvodu. To je ve skutečnosti doména, ve které je veřejné mínění nejdůležitější. Podvod spočívá ve zneužití intelektu. Veřejné mínění se stává osvětenějším, jak se lidské intelektuální vědomosti zvětšují. Tyto dvě síly mají tutéž podstatu. Podvod ze strany lupiče implikuje důvěřivost ze strany oloupeného a přirozeným protijedem na důvěřivost je pravda. Z toho můžeme vyvodit, že osvěcením lidských myslí zbavujeme tento druh loupeže její potravu.

Stručně se zmíním o několika druzích loupeže, které jsou prováděny podvodem ve velkém měřítku.

První je loupež skrz teokratický podvod.

V čem spočívá? V přimění lidí, aby se vzdali skutečných služeb ve formě jídla, oblečení, luxusních předmětů, prestiže, vlivu a moci výměnou za fiktivní služby.

Pokud řeknu člověku: „Poskytnu Ti nesmírnou službu,“ mám závazek dodržet své slovo, jinak by tento člověk brzy poznal co čekat a můj podvod by byl rychle odhalen.

Ale předpokládejme, že mu řeknu: „Výměnou za Tvoji službu, Ti poskytnu nesmírnou službu nikoliv na tomto světě, ale na tom příštím. Jestli budeš po své smrti věčně šťastným nebo zavrženým závisí zcela na mě; jsem prostředníkem mezi Bohem a člověkem a můžu Ti otevřít bránu do nebe nebo do pekla podle toho, co se mi zlíbí.“ Pokud mi ten člověk uvěří, tak je mně vydán na milost.

Tento podvod byl široce rozšířený už od počátku lidské civilizace, a rozsah moci, kterou vládli už Egyptští kněží pomocí těchto prostředků, je dobře znám.

Je snadné pochopit, jak jedná takový podvodník. Postačí si pouze položit otázku, co bych dělal na jeho místě.

Pokud bych se s takovými záměry ocitnul mezi nevzdělanými lidmi, a pokud by se mi je podařilo nějakým mimořádným a zdánlivě zázračným činem přesvědčit, že vládnu nadpřirozenými schopnostmi, prohlásil bych se za Božího vyslance s absolutní mocí nad posmrtným osudem lidí.

Poté bych zakázal jakékoliv zkoumání mých prohlášení. A zašel bych dále: jelikož rozum by byl mým nejnebezpečnějším nepřítelem, zakázal bych použití samotného rozumu, alespoň co se týče tohoto úžasného předmětu. Prohlásil bych tuto otázku a všechny otázky s ní související za *tabu*, jak říkají divoši. Odpovídat na ně, klást je, nebo jenom o nich přemýšlet by se stalo neodpuštělným zločinem.

Bylo by jistě vrcholem geniality ustanovit taková *tabu* jako bariéru veškerým intelektuálním snahám, které by mohly vést k odhalení mého podvodu. Co by mohlo být lepší zárukou jeho trvalosti než učinit každou pochybnost svatokrádežným zločinem?

Nicméně k této fundamentální záruce bych ještě dodal nějaké další. Například takovou, aby znalosti nebyly nikdy rozšířeny mezi masami, tak bych si se svými komplici přisvojil monopol nad vědou a vzděláním; ukryl bych je pod rouškou mrtvých jazyků a hieroglyfické abecedy, a abych nebyl zaskočen nějakým nebezpečím, vymyslel bych instituci, která by mi

umožnila nahlížet den za dnem do skrytých zákoutí svědomí každého člověka.

Nepřišlo by nevhod, kdybych také uspokojil některé opravdové potřeby mého lidu, zvláště pak, kdybych tím zvýšil svůj vliv a svou autoritu. Například lidé mají velkou potřebu vzdělání a morálky, a já bych ze sebe udělal zdroj obojího. Tímto způsobem bych vedl podle svých přání mysl a srdce mého lidu. Ustanovil bych trvalé spojení mezi morálkou a svou autoritou tím, že bych prohlásil, že jedna nemůže existovat bez druhé, takže kdyby se kdokoliv odvážil vznést tabuizovanou otázku, celá společnost, která nemůže přežít bez morálky, by cítila, jak se zem chvěje pod jejíma nohama a obrátila by svůj hněv proti tomuto troufalému novátorovi.

Když se věci dostanou do takového stavu, tito lidé by mi evidentně patřili více než kdyby byli mými otroky. Otrok proklíná svoje okovy; mí lidé by žehnali svým a já bych jim mohl vypálit pečeť poddanství, ne na jejich ramena, ale do jejich srdcí a svědomí.

Veřejné mínění samo může svrhnout tuto budovu nepravosti; kde ale začít, jestli je každý kámen tabuizován? To je úkolem času a tiskařského lisu.

Bůh mě chraň toho, že bych chtěl vyrušit onu pohodlnou víru, která vidí tento život jako cestu slzavým údolím do budoucího šťastného života! Ale ona neodolatelná tužba, která nás nutí přijmout takovou víru byla hanebně zneužita a nikdo, ani papež, to nemůže popřít. Zdá se mi, že existuje jeden neklamný znak podle něhož je možno určit, jestli byli lidé takovým způsobem podvedeni či nikoliv. Prozkoumejte náboženství a jeho kněze a hledejte, jestli jsou kněží nástrojem náboženství nebo jestli je náboženství nástrojem kněží.

Pokud je kněz nástrojem náboženství, pokud jeho jedinou tužbou je rozšiřovat jeho etické principy a jeho blahodárný vliv, bude mírný, tolerantní, skromný a dobrotivý; jeho život bude odrazem jeho duchovního principu; bude chválit svobodu a rovnost mezi lidmi a mír a bratrství mezi národy; odolá svodům světské moci, jelikož s ní nechce být nikterak propojen; ze všech věcí na světě má největší potřebu zdrženlivosti; bude mužem pro lidi, mužem dobré rady a jemné útěchy; mužem jehož názory jsou vážené a mužem, který je poslušen evangelií.

Pokud je naopak *náboženství nástrojem kněze*, bude s ním zacházet jako s nástrojem, který člověk mění, ohýbá či překrucuje pro své vlastní účely tak, aby z něho pro sebe vytěžil ten největší užitek. Rozmnoží počet tabuizovaných otázek; přizpůsobí své morální principy tak, aby se hodily

do měnící se doby a okolností. Bude se snažit oslnit populaci svými nastudovanými gesty a pózami; stokrát za den bude mumlat slova, která již dávno ztratila veškerý smysl a stala se prázdou zvyklostí. Bude kupčit s relikviemi, ale jenom natolik, aby neotrásl vírou lidí v jejich svatost. Zapojí se do světských intrik; a vždy bude stát na straně těch u moci za jediné podmínky, že ti u moci budou stát na jeho straně. Ve stručnosti, z každého jeho činu bude patrné, že jeho cílem není podpořit víru prostřednictvím kněžstva, ale podpořit kněžstvo prostřednictvím víry; a jelikož tolik úsilí implikuje cíl, a tímto cílem podle naší hypotézy nemůže být nic jiného než moc a bohatství, přesvědčivým důkazem, že lidé byli podvedeni je to, když je kněz bohatý a mocný.

Je docela jasné, že takto se dá zneužít pravá víra stejně jako falešná. Samozřejmě, čím větší je respekt před její autoritou, tím nebezpečnější je, když je nesprávně zneužita. Ale je velký rozdíl v následcích. Zneužití takové autority vždycky urazí rozumné, osvícené a sebevědomé příslušníky populace. Jejich víra bude otřesena a oslabení pravé víry je daleko politováníhodnější než zhroucení falešné.

Rozsah, v jakém je tato metoda loupeže praktikována, je vždy nepřímo úměrný bystrosti lidí, protože je v přirozenosti zneužití, že zachází tak daleko, nakolik může. Ne, že by velkorysý a víře oddaný kněz nebyl k nalezení uprostřed těch nejnevzdělanějších lidí; ale co zastaví darebáka, aby si oblékl sutanu? Lupiči podléhají Malthusovu zákonu: rozmnožují se spolu s prostředky pro svou existenci; a prostředkem k existenci darebáků je důvěřivost hlupáků. Hledejte jak chcete, ale nenajdete náhradu za informované a osvícené veřejné mínění. To je jediným lékem.

Další druh loupeže je znám jako *komerční podvod*, termín, který se mi zdá příliš omezený, protože vina se vztahuje nejen na obchodníka, který falšuje své zboží nebo dává špatnou váhu, ale také na šarlatánského doktora a šejdířského právníka. V takovém případě je jedna z vyměňovaných služeb falešným penízem; ale jelikož byla směna nejprve dobrovolně dohodnuta je evidentní, že loupež tohoto druhu se zmenší v okamžiku, kdy se veřejnost stane informovanější.

Další na řadě je zneužití *vládních služeb* - obrovské pole, na němž rozkvétá loupež, tak obrovské, že mu zde věnujeme pouze letmý pohled.

Pokud by Bůh stvořil člověka samotářským tvorem, každý by pracoval sám pro sebe. Bohatství jednotlivce by tak bylo v poměru k službám, které by tento jedlivec pro sebe vykonal.

Ale jelikož je člověk tvorem společenským, služba je směřována za službu – tvrzení, jehož termíny můžete zaměnit pokud chcete.

Členové společnosti mají určité potřeby, které jsou tak všeobecné, tak univerzální, že jejich uspokojování svěřili organizovaným vládním službám. Mezi těmito požadavky je potřeba bezpečnosti. Lidé platí daně, ve formě služeb rozličných druhů těm, kteří uskutečňují službu dohledu nad společnou bezpečností.

Takové uspořádání není v konfliktu s principem směny, který byl formulován politickou ekonomikou: *Udělej pro mě toto a já udělám pro tebe tamto*. V základu je tato transakce stejná; odlišuje se pouze metodou platby; ale tento fakt je velmi důležitý.

V běžné soukromé transakci zůstává každá strana jediným soudcem obojího, služby, kterou obdrží i služby, kterou poskytne oplátkou. Může vždy směnu odmítnout nebo jí učinit jinde; tudíž potřebuje nabídnout na trhu takové služby, jaké shledává dobrovolně přijatelné.

Toto neplatí pro stát, zvláště před zavedením zastupitelské demokracie. Ať už potřebujeme jeho služby či nikoliv, ať už jsou opravdové či předstírané, musíme vždy přijmout co je nabízeno a zaplatit cenu, která je stanovena.

A protože existuje u všech lidí tendence maximalizovat si služby, které získají a minimalizovat služby, které za ně poskytnou, nastal by chaos kdybychom v soukromých transakcích neměli zajištěno vyjednávání o ceně.

Toto vyjednávání ovšem zcela, nebo skoro zcela, chybí při našich transakcích s vládou. A přesto stát, který se konec konců skládá z lidí (ačkoliv toto se dnes popírá, alespoň implikacemi některých návrhů), jedná podle univerzální tendence. Chce nám poskytovat mnoho služeb - daleko víc než bychom si přáli - a přinutit nás je akceptovat jako reálné služby, které k tomu mají často velmi daleko, a to všechno proto, aby si od nás vzal oplátkou služby ve formě daní.

Stát také podléhá Malthusovu zákonu. Má tendenci expandovat v poměru k prostředkům, které může získat na svou existenci a žít si nad tyto prostředky, které nejsou nic jiného než majetek lidí. Běda lidem, kteří nedokáží omezit sféru státního jednání! Svoboda, soukromé podnikání, bohatství, štěstí, nezávislost, osobní důstojnost, vše zmizí pohlceno státem!

Je zde jedna okolnost, na kterou je nutné upozornit: Nejdůležitější ze služeb, které požadujeme od státu, je bezpečnost. K tomu, aby nám ji stát zajistil, musí disponovat silou, která je s to překonat všechny

individuální, kolektivní, domácí i zahraniční síly, které by jej mohly ohrozit. Když se toto zkombinuje se skutečností, že lidé mají onen osudný sklon žít na útraty jiných, tak to vede k situaci, v níž zcela samozřejmě hrozí velké nebezpečí.

Abychom to v plné míře docenili, stačí uvážít, v jak obrovském rozsahu byla v dějinách lidstva praktikována ta forma loupeže, která je založena na zneužívání vládní moci a jejich přehmatech. Stačí si pouze položit otázku, jaké služby byly lidem poskytovány, a jaké služby byly oproti tomu od lidí vyžadovány vládami Asýrie, Babylónu, Egypta, Říma, Persie, Turecka, Číny, Ruska, Anglie a Francie. Enormní nepoměr mezi jedněmi a druhými, ať již se jedná o kterýkoliv ze zmíněných států, přímo bije do očí.

Alespoň byla ustanovena zastupitelská demokracie, a člověk by mohl a priori předpokládat, že toto veškeré zneužívání skončí jako mávnutím kouzelného proutku.

Ve skutečnosti je taková vláda založena na následujícím principu: „Lid sám, skrze své zástupce, si určí povahu a rozsah funkcí, které považuje za vhodné svěřit *vládě* a velikost daní, jakou hodlá platit výměnou za tyto *služby*.“

Tendence přivlastňovat si majetek druhých, je tudíž postavena do přímé konfrontace s tendencí chránit si svůj vlastní majetek. Existuje tedy důvod předpokládat, že druhá tendence převládne nad tou první.

Abych se vyjádřil jasně, jsem přesvědčen, že dlouhodobě může systém zastupitelské demokracie uspět. Přesto musím připustit, že dosud se tak nestalo a dominuje tendence první.

Proč? Existuje jednoduchý důvod: Vláda projevila příliš mnoho bystrosti a lidé příliš málo.

Vlády jsou velmi pohotové. Postupují metodicky, krok za krokem, podle dobře promyšleného plánu, který se neustále zlepšuje skrze tradici a zkušenosti. Studují člověka a jeho touhy. Pokud například předpokládají, že lidé inklinují k válce, podněcují a popuzují tento katastrofální sklon. Svou diplomacií obklopí národ nebezpečími a, jako přirozený následek, požadují, aby jim národ poskytl námořníky, vojáky, arzenály a opevnění. Často se ve skutečnosti nemusí trápit s takovými požadavky, protože vše, co chtějí, je jim nabídnuto. Poté mohou rozdělovat lukrativní zaměstnání, penze a povýšení. To vše vyžaduje spoustu peněz; tudíž uvalí na národ daně a vydají dluhopisy.

Pokud má národ otevřenou dlaň, vláda mu nabídne vyléčení veškerých nemocí lidstva. Slíbí obnovení obchodu, učinit zemědělství prosperujícím,

rozšířit průmysl, povzbudit umění a literaturu, zlikvidovat chudobu, etc., etc. Vše, co je zapotřebí je vytvořit několik nových vládních úřadů a zaplatit pár dalších byrokratů.

Krátce, tato taktika spočívá v zavádění, pod záminkou poskytování skutečných služeb, toho co není nic jiného než restrikcí; tudíž národ neplatí za služby, ale za omezování. Vlády rostou do gigantických rozměrů, končících absorbováním poloviny národního příjmu. Lidé jsou pak udiveni, když zjišťují, že ačkoliv slýchají o úžasných vynálezech, které umožňují vyrábět ohromná množství zboží, musí pracovat stejně tvrdě jako dříve a nejsou na tom lépe než dříve.

Potíží je, že zatímco vlády jednájí takto mazaně, lidé zatím nevykazují prakticky žádnou schopnost tyto triky prohlédnout. Když jsou povoláni vybrat ty, kterým svěří vládní moc, kteří budou určovat množství a platby za vládní činnost, koho si vyberou? Státní úředníky. Svěří samotným exekutivním autoritám moc určovat si limity svých aktivit a své požadavky. Jednájí jako Moliérův měšťan, který se chce stát šlechticem, a který svěří výběr a počet svých obleků svému krejčímu.

Mezitím jdou věci od deseti k pěti a lidé vzhlížejí nikoliv k nápravě (do toho dosud nedospěli), ale ke zlu.

Vládnutí je tak příjemná profese, že se všichni touží na něm podílet. Tudíž demagogové nikdy nepřestanou říkat lidem: „My jsme si vědomi Vašeho utrpení a zbavíme Vás ho. Věci se změní pokud Vám budeme vládnout my.“

Toto období, které obvykle trvá velmi dlouho, je plné rebelií a nejistoty. Pokud lidé podlehnou, náklady na tento střet jsou přidány k jejich daňovému břemenu. Pokud vítězí, vláda pouze přejde do jiných rukou a zneužívání moci pokračuje.

A toto bude pokračovat dokud se lidé nenaučí rozpoznat svůj skutečný zájem. Takže pokaždé docházíme ke stejnému závěru: Jedinou nadějí je postupná osvěta veřejného mínění.

Některé národy vykazují zvláštní náchylnost podlehnout vládní loupeži. Jsou to ty, v nichž lidé postrádají víru ve své vlastní schopnosti a důstojnost, a cítili by se ztraceni, kdyby nebyli *řízení a spravováni* na každém kroku. Aniž bych toho mnoho scestoval, viděl jsem země, kde lidé věří, že zemědělství by bez vládní podpory neučinilo žádný pokrok; že by nebyli žádní koně, kdyby vláda nedotovala jejich chov; že by otcové nedávali vzdělávat své syny, nebo by je učili jenom nemravností, pokud vláda nerozhodne, co je vhodné učit; etc., etc. V takových zemích mohou revoluce přicházet v těsném sledu a vlády

budou padat jedna za druhou, ale ovládaní nebudou méně ovládanými a neustále budou vydáni na milost svým vládcům (protože sklony, o nichž zde píše jsou základní látkou, z níž jsou vlády zhotoveny), dokud lidé nepřijdou na to, že je lepší nechat co nejvíce *služeb*, aby byly směňovány zúčastněnými stranami za *dobrovolně sjednanou cenu*.

Viděli jsme, že společnost spočívá na *směňování služeb*. Měly by být směňovány pouze dobré a čestné služby. Ale také jsme si ukázali, že lidé mají vlastní zájem a neodolatelně inklinují k přehánění relativní hodnoty služby, kterou poskytují. Já samozřejmě nemohu vidět jakýkoliv jiný limit tohoto přehánění než poskytuje dobrovolné přijetí či odmítnutí směny ze strany těch, jimž jsou služby nabízeny.

Tudíž se někteří lidé obrátili na zákon, aby jiné lidi zbavil tohoto přirozeného práva. Tento druh loupeže se nazývá privilegium či monopol. Pojdme si vyjasnit jejich původ a charakter.

Každý ví, že služba, kterou nabízí na trhu bude oceněna a zaplácena v poměru k její všeobecné vzácnosti. Každý tudíž ocení zavedení zákona, který vyžene z trhu všechny ostatní, kdož jsou připraveni nabízet stejnou službu jakou nabízí on; nebo, což znamená v podstatě totéž, pokud existují nějaké výrobní prostředky, které jsou nezbytné pro provedení oné služby, bude žádat zákon, který ho učiní jejich exkluzivním vlastníkem.

Zde řeknu málo o této variantě loupeže a omezím se pouze na stručný komentář.

V případě izolovaného monopolu vždy dojde k tomu, že se jeho prostřednictvím obohacují ti výrobci, kteří jej získali na základě příslušného zákona. Může se pak stát, že každá třída výrobců bude namísto snahy o zrušení onoho izolovaného monopolu požadovat pro sebe podobný monopol. Tento druh loupeže tak dostává systematický charakter, což znamená, že každý jedinec se stává obětí té nejnejpřímější mystifikace, protože v konečném důsledku žije v domněnání, že získává více ze své účasti na všeobecném trhu, který *nabízí všeho méně*.

Není třeba dodávat, že tento znamenitý systém kromě toho vnáší mezi všechny společenské třídy, všechny profese a všechny národy vztah univerzálního antagonismu; který generuje neustálé, ale vždy nepředvídatelné zásahy vlády; že tudíž s sebou přináší ty druhy zneužívání, které byly popisovány v předchozích odstavcích; že uvrhuje všechna průmyslová odvětví do zoufalé nejistoty a navyká lidi na to, že zákon a nikoliv oni sami, je zodpovědný za to, jak žijí. Bylo by obtížné si představit bohatší zdroj společenských nepořádků.

Ospravedlnění

Může padnout otázka: „Proč to ošklivé slovo loupež? Kromě toho, že je kruté, je také urážlivé a iritující; pouze proti Vám obrací klidné a umírněné muže a ztrpčuje celou kontroverzi.“

Na tohle odpovídám, že já respektuji jednotlivce; věřím v upřímnost většiny obhájců protekcionismu a nečiním si právo zpochybňovat osobní poctivost, čestnost, či humanismus kohokoliv. Opakuji, že protekcionismus je následek - osudný následek - běžných chyb, kterých se dopouští všichni lidé nebo alespoň velká většina. Ale přesto musím poukázat na věci takové jaké jsou.

Představte si, že by někdo jako Diogenes vystrčil hlavu ze svého sudu a řekl: „Athéňané, nutíte otroky, aby Vám sloužili. Nikdy Vás nenapadlo, že praktikujete na svých bližních tu nejohavnější formu loupeže?“

Nebo si představte tribuna řečnického na Fóru: „Římané, založili jste svůj způsob života na úspěšném drancování cizích národů.“

Jistě, vždyť by jenom vyjádřili nespornou pravdu. Musíme z toho však vyvozovat, že Athény a Řím byly obývány výlučně nečestnými lidmi, a že Sokrates, Platon, Kato a Cincinnatus byli opovržením hodnými jednotlivci?

Kdo by mohl pojmout takovou myšlenku? Konec konců, tito velcí mužové žili v prostředí, které je učinilo slepými k jejich nespravedlnosti. Je dobře známo, že Aristoteles si nedokázal ani představit společnost, která by mohla existovat bez otroků.

V dnešní době otroctví stále existuje, aniž by způsobovalo majitelům plantáží příliš velké hryzáni svědomí. Armády slouží jako nástroj pro velkolepé dobovačné výpravy - jinými slovy pro loupež ve velkém měřítku. Znamená to snad, že v nich není mnoho důstojníků a mužů individuálně stejně čestných, a možná čestnějších, než je průměrný muž věnující se průmyslovému podnikání - mužů, kteří se stydí při pouhé myšlence na krádež, a kteří by čelili raději tisícové smrti nežli zneuctění?

Nejsou to jednotlivci, které obviňuji, ale všeobecná tendence veřejného mínění, která je zaslepuje a svádí - tendence, kterou je vina celá společnost.

Totéž platí o monopolech. Obviňuji systém a nikoliv jednotlivce; společnost a nikoliv její konkrétní členy. Pokud ti největší filozofové nebyli schopni vidět špatnost otroctví, oč snadněji podlehne omylu sedlák či továrník ve vztahu k podstatě a účinkům protekcionismu!

Poznámky:

- 1) Citace pochází z prvního dílu *Rozpravy o nerovnosti* J. J. Rousseaua. Bastiatovi se natolik zalíbila, že jí používá ještě na pěti dalších místech v *Ekonomických harmoniích*.
- 2) Poznámka směřuje k Francouzským karibským ostrovům jako Martinik a Guadeloupe, kde existovalo otroctví až do roku 1848.
- 3) Efektivnější (a humánnější) metody produkce třtiny v Indii způsobily prudký pokles její produkce v karibiku.

DVA SYSTÉMY ETIKY

Poté, co se čtenář dopracoval - pokud se vůbec dopracoval - ke konci předcházející kapitoly, může zcela oprávněně zvolat: „Nuže, mýlil jsem se, když jsem obviňoval ekonomy, že jejich věda je suchá a chladná! Jaký to obraz lidstva! Loupež je zde prezentována jako všudypřítomná síla, taktak že ne jako zcela normální jev, jako něco, co si nasazuje ty nejrůznější masky a provádí se pod nejrůznějšími záminkami, ať již legálními či nelegálními, co zneužívá ke svým cílům vše nejsvětější, co střídavě těží ze slabosti a z důvěřivosti lidí a co neustále narůstá, přičemž míra jeho růstu odpovídá rychlosti, s níž se kolem člověka rozmnožují prostředky jeho obživy! Lze si vůbec představit ještě žalostnější obraz světa?“

Otázka však nespočívá v tom, je-li tento obraz žalostný, nýbrž v tom, zdali je pravdivý. Dějiny nám říkají, že je.

Je dost zvláštní, že ti, kdo hanobí politickou ekonomii (neboli *ekonomismus* - označovat naši vědu tímto jménem jim působí mimořádné potěšení), protože studuje člověka a svět tak, jak jsou, propadají daleko hlubšímu pesimismu než samotní ekonomové, alespoň co se týče minulosti a přítomnosti. Jen otevřete jejich knihy a časopisy. Co tam uvidíte? Takovou hořkost a nenávist vůči společnosti, že samotné slovo civilizace je pro ní synonymem nespravedlnosti, nepořádku a anarchie. Odtud se dostávají až k tomu, že ztracují *svobodu* - tak nepatrná je totiž jejich důvěra v to, že by přirozený řád společnosti mohl vést k neustálému rozvoji lidského rodu. Svoboda! Právě ona je podle nich tím, co nás stále více a více strhává do propasti.

Je pravda, že tito odpůrci svobody jsou optimisty, pokud se týče budoucnosti. Neboť i když se lidstvo, samo o sobě neschopné, ubíralo špatným směrem po dobu 6 000 let, nyní je zde někdo, jehož prostřednictvím se lidstvu konečně dostalo zjevení o pravé cestě ke spáse; a jen co se stádo stane natolik poslušným, že bude ukázněně běhat tam, kam ukáže pastýřova hůl, zavede je tento spasitel do zaslíbené země, kde se každému dostává blahobytu bez jakéhokoliv úsilí a kde se řád, bezpečnost a harmonie poskytuje lidem automaticky jakožto prémie za jejich neschopnost předvídat.

Lidé pro to nemusí udělat nic jiného než dovolit reformátorům, aby změnili, jak to řekl Rousseau, *jejich fyzickou a morální konstituci*.

Politické ekonomii nebylo svěřeno poslání, aby odhalila, jaká by byla společnost, kdyby se Bohu bylo zalíbilo stvořit člověka jinak, než jaký reálně je. Lze jen litovat, že Prozřetelnost na samém počátku zapoměla požádat o radu některé z našich moderních sociálních reformátorů. A tak jako by byla nebeská mechanika naprosto odlišná, kdyby ji byl Stvořitel konzultoval s Alfonsem Učeným,[1] byl by i společenský řád - kdyby Bůh nebyl zanedbal doporučení Charlese Fouriera[2] - veskrze a v ničem nepodobný tomu, v němž jsme přinuceni žít, dýchat a umírat. Avšak protože v něm jsme, protože *in eo vivimus, movemur et sumus*, nezbyvá nám nic jiného než jej studovat a poznávat jeho zákony, zejména pokud jeho vylepšení závisí v podstatné míře právě na tomto poznání.

Nemůžeme zabránit, aby lidské srdce nebylo kolébkou stále nových a nových přání a neuspokojených potřeb.

Nemůžeme zařídit, aby bylo možné splnit tato přání a uspokojit tyto potřeby bez práce.

Nemůžeme zamhouřit oči před skutečností, že práce je pro člověka právě tak nepříjemná, jako jsou pro něj přitažlivé její produkty.

Nemůžeme zabránit lidem, aby nekonali v souladu se svojí přirozeností, která jim velí vyvíjet neustálé úsilí o zvětšení svého podílu na počitcích, jež jim poskytují produkty práce, a která je zároveň vede ke snaze svrhnout ze sebe břemeno námahy a strasti, jež jsou neodlučně spjaty s prací, a naložit toto břemeno na ramena bližních za pomoci násilí a podvodu.

Nejsme kompetentní k tomu, abychom škrtili všeobecné dějiny nebo umlčeli hlas minulosti, který svědčí o tom, že věci se měly tak již od samého počátku. Nemůžeme popřít, že válka, otroctví, nevolnictví, teokracie, zneužívání vládní moci, privilegia, podvody všeho druhu a monopoly byly zcela neoddisputovatelnými a hroznými projevy dvou citů, jež jsou propleteny v lidském srdci; tyto city jsou *touha po počitcích a odpor ke strasti*.

„V potu tváři své chléb jísti budeš.“ Avšak každý chce tak mnoho chleba a tak málo potu, jak je to jen možné. To je závěr, k němuž nás vede studium dějin.

Bohudíky, dějiny nám také ukazují, že způsob rozdělení počitků a strastí mezi lidmi se stále více a více přibližuje k rovnosti.

Pokud nechceme popírat to, co je nad slunce jasnější, musíme připustit, že alespoň v tomto ohledu došlo v lidské společnosti k určitému pokroku.

Jestliže je tomu tak, pak přece musí ve společnosti existovat nějaká přirozená a prozřetelná síla, nějaký zákon, který způsobuje, že princip

nerovnosti postupně zaniká a že princip spravedlnosti se stále více a více prosazuje.

Říkáme, že tato síla existuje uvnitř společnosti a že ji tam vložil Bůh. Kdyby tam nebyla, byli bychom odkázáni, tak jako utopisté, na to, abychom ji hledali v umělých prostředcích, v opatřeních, která vyžadují předběžnou transformaci *fyzické a morální konstituce* člověka; anebo spíše bychom považovali úsilí, nutné k vytvoření takové síly, za něco zbytečného a marného, jelikož nám není dáno porozumět, jak by mohla fungovat páka bez opěrného bodu.

Pokusme se tedy identifikovat tuto dobročinnou (*bienfaisante*) sílu, která postupně tenduje k překonání oné síly zločinné (*malfaisante*), které jsme dali jméno loupež a jejíž existence je až příliš dobře prokázána rozumem a konstatována zkušeností.

Každé zločinné jednání má nutně dva póly, má svůj *terminus a quo*, jakož i svůj *terminus ad quem*: odehrává se tedy mezi hraničním bodem, z něhož počíná, a druhým hraničním bodem, k němuž směřuje; zahrnuje tudíž člověka, který čin vykonává, a člověka, na němž je čin vykonáván; neboli, když použijeme scholastické názvosloví, zahrnuje *činitele* a *trpitele*.

Existují tedy dva způsoby, jak potlačit účinek zločinného jednání: dobrovolné zdržení se aktivity ze strany *činitele* a kladení odporu ze strany *trpitele*.

Z této podvojnosti vyrůstají dva etické systémy, o nichž ani zdaleka nelze říci, že si protiřečí; právě naopak - ve svých závěrech k sobě vzájemně konvergují. Je to na jedné straně náboženská nebo filosofická etika a na straně druhé zase etika utilitární, kterou si dovolím označit jako *ekonomickou*.

Náboženská etika potlačuje zločinné jednání tím způsobem, že se obrací na jeho původce - na člověka, *nakolik je činitelem*. Říká mu: „Naprav se a očisti se; přestaň páchat zlo; čiň dobro; ovládni své vášně; obětuj své vlastní zájmy; neutlačuj svého bližního, protože tvojí povinností je milovat ho a pomáhat mu; buď především spravedlivý a miluj bližního svého.“ Tato etika bude provždy tou nejkrásnější; na věky věků bude nejvíce dojímat lidská srdce a ukazovat lidský rod ve vší jeho vznešenosti; bude bez přestání podněcovat své hlasatele k velkolepé výmluvnosti a vzbuzovat nejvíce obdivu a sympatií u všech lidí.

Ekonomická neboli utilitární etika má na zřeteli tentýž cíl a účel, avšak v první řadě se obrací na člověka, *nakolik je trpitelem*. Ukazuje mu nutné účinky lidských činů a výlučně na základě tohoto prostého výkladu ho

podněcuje k tomu, aby se postavil proti těm činům, které ho ve svých účincích poškozují, a respektoval pouze takové činy, které mu přinášejí užitek. Tato etika usiluje o to, aby mezi příslušníky utlačovaných skupin rozesela co možná nejvíc zdravého rozumu, osvěty a oprávněné nedůvěry, jejichž uplatnění povede k tomu, že utlačovatelé budou ve svém počínání narážet na stále větší těžkosti a nebezpečí.

Je třeba poznamenat, že ekonomická etika působí také na utlačovatele. Zločinné jednání vede zároveň k dobrým i špatným účinkům: ty špatné zakouší ten, ke komu ono jednání směřuje jakožto k objektu útlaku, zatímco ty dobré náleží původci jednání, protože by jinak vůbec nejednal. Avšak dobré účinky v žádném případě nepředstavují adekvátní kompenzaci za způsobené zlo. Souhrn veškerých špatných účinků je vždy a nevyhnutelně větší než způsobené dobro, protože samotný akt utlačování zahrnuje v sobě obrovské plýtvání silami, vytváří mnohá nebezpečí, provokuje k represáliím, a vyžaduje velice nákladná zabezpečovací opatření. Prostý výklad těchto účinků nejenom že vyvolává reakce mezi utlačovanými, nýbrž přivádí na stranu spravedlnosti všechny ty, jejichž srdce nepropadla zkaženosti, a narušuje bezpečnost samotných utlačovatelů.

Je ovšem snadné porozumět, že tato etika, která je víc implicitní než explicitní; která konec konců není ničím jiným než vědeckým důkazem; která by dokonce ztratila něco ze své účinnosti, kdyby změnila svůj charakter; která se neobrací k citu, nýbrž k intelektu; která se nesnaží ovlivňovat, nýbrž poučovat; která neposkytuje rady, nýbrž logické závěry; jejímž posláním není dojmout, nýbrž osvětit; a která může zvítězit nad neřestí jen tak, že ji zbaví její potavy - je snadné porozumět, pravím, že tato etika byla a je obžalována z toho, že je suchá a prozaická.

Tato výtku je sice pravdivá, avšak nespravedlivá. Znovu se zde vlastně předhazuje, že politická ekonomie nám neříká všechno, že nezahrnuje všechno, že není univerzální vědou. Ale kdo kdy v celém širém světě na ni vůbec vznesl tak přemrštěné nároky?

Ona obžaloba by byla oprávněná jen tehdy, kdyby politická ekonomie prezentovala své postupy jako jediný možný způsob traktování morální problematiky a měla tolik domýšlivosti, aby zakazovala náboženství a filosofii pracovat na zdokonalení člověka za použití jejich vlastních prostředků a metod.

Akceptujme proto skutečnost, že jak náboženská a filosofická morálka v pravém smyslu tohoto slova, tak i politická ekonomie rozvíjejí své aktivity

simultánně a ve vzájemné konvergenci - jedna působí na naše svědomí, kde pranýřuje pohnutky zločinného jednání, poukazujíc na jejich ohavnost, zatímco druhá provádí diskreditaci onoho jednání v našem intelektu, a sice tím, že podává přesnou deskripci jeho účinků.

Přiznejme dokonce, že triumf náboženského moralisty, pokud k němu dojde, je krásnější, podnětnější a radikálnější. Avšak současně by nám činilo velké obtíže neuznat, že triumf ekonomické vědy není snazší a jistější.

Již J.-B. Say[3] vyzpozoval - a výsledky tohoto pozorování uložil do několika málo řádků, které jsou závažnější více než celá hromada objemných svazků -, že existují dva způsoby, jak skoncovat s nepořádky, které vnáší pokrytectví do úctyhodné rodiny: buď *napravit Tartuffa*, anebo *zbavit Orgona bláznovství*. Zdá se, že Moliér, tento veliký znalec lidského srdce, dával vždy přednost onomu druhému způsobu, protože jej zřejmě pokládal za účinnější.

Totéž platí o tom velkém jevišti, jímž je svět.

Řekněte mi, co dělal Caesar, a já vám řeknu, jací byli Římané jeho doby.

Řekněte mi, čeho dosáhla moderní diplomacie, a já vám řeknu, jaká je morální situace národů.

Nemuseli bychom platit skoro dvě miliardy na daních, kdybychom nebyli delegovali pravomoc hlasovat o nich na lidi, kteří se z daní živí.

Nemuseli bychom se teď potýkat se všemi potížemi a se všemi výdaji, které nám působí náš alžírský problém, kdybychom se byli přesvědčili, že *dvě a dvě jsou čtyři* nejen v aritmetice, ale též v politické ekonomii.

Pan Guizot[4] by nebyl měl příležitost říci: „*Francie je dost bohatá, aby mohla zaplatit za svou slávu,*“ kdyby se Francie nebyla zamílovala do falešné slávy.

Tentýž státník by nebyl nikdy řekl: „*Svoboda je příliš vzácná, než aby se Francie handrkovala o její ceně,*“ kdyby byla Francie opravdu pochopila, že *obrovské vládní výdaje* a *svoboda* jsou neslučitelné.

Tím, kdo udržuje monopoly, nejsou monopolisté, jak si to obvykle lidé myslí, nýbrž monopolizovaní.

A pokud se týče voleb, tak skutečnost, že se lidé nechávají svést demagogií, není zapříčiněna existencí svádějících demagogů, nýbrž je tomu právě naopak; a důkaz spočívá prostě v tom, že všechny škody, které vzniknou v důsledku volebního vítězství demagogických vůdců, jsou placeny nikoliv jimi, nýbrž lidmi, kteří dobrovolně akceptovali jejich demagogii. Nemají tito lidé tudíž převzít odpovědnost za to, aby se s takovými praktikami skoncovalo?

Nechť tedy náboženská etika obměkčuje, pokud může, srdce Tartuffů, Caesarů, kolonialistů, sinekuristů, monopolistů atd. Úkolem politické ekonomie je poskytnout intelektuální osvícení těm, kdo se stávají jejich oběťmi kvůli své vlastní hlouposti.

Která z těchto dvou metod je účinnější při prosazování společenského pokroku? Jestliže tato otázka vůbec vyžaduje, aby se na ni odpovědělo, pak pravím, že je to ta druhá. Mám obavu, že lidstvo si zcela nevyhnutelně musí nejdřív osvojit *defenzivní etiku*.

Marně jsem zkoumal, četl, pozoroval a bádá: nikde jsem nenalezl nijaký zlořád, prováděný v co jen trochu větším měřítku, který by byl zanikl tím způsobem, že by se ho dobrovolně zřekli ti, kdo z něj mají profit.

A naopak vidím mnohé zlořády, které ustupují před mužným odporem ze strany těch, kdo jimi trpí.

Podat deskripci následků, k nimž zlořády vedou, je tudíž neúčinnějším prostředkem jejich vymýcení. -A jak je to jen pravdivé, když se jedná o takové zlořády jako například protekcionismus, které nejenom velice reálně zhoršují situaci širokých mas, ale navíc se ukazují jako pouhé iluze, jež přinášejí hluboké zklamání všem těm, kdo očekávali, že z nich budou mít prospěch!

Znamená to snad, že utilitární etika sama o sobě uskuteční ono zdokonalení lidské společnosti, které lze předvídat a v něž lze doufat, pokud vezmeme v úvahu sympatickou přirozenost lidské duše a její nejušlechtlejší vlohy a schopnosti? Nic mi není vzdálenější než takovéto tvrzení. Pripusťme, že by opravdu došlo k univerzálnímu rozšíření této *defenzivní etiky*, která konec konců není ničím jiným než poznáním, že správně pochopené zájmy všech lidí jsou v souladu se spravedlností a obecným prospěchem. Taková společnost, založená výhradně na zmíněných principech, by byla zajisté dobře uspořádána, mohla by však být velice málo přitažlivá, protože by v ní nebyli žádní podvodníci jen z toho důvodu, že by v ní již pro podvodné počínání nebyly k mání žádné hloupé a naivní oběti; protože by v ní neřest, vždy *latentně* přítomná a takřka předrážděná svojí nečinností, potřebovala jen velmi málo podnětů k tomu, aby znovu ožila; protože by tam moudrost a obezřelost každého jedince byla pouze vynucována, a sice bdělostí všech ostatních; ona společnost by zkrátka byla odpudivá proto, že předpokládaná utilitárně-etická reforma by tam sice regulovala lidskou činnost z vnějškové stránky, avšak zastavila by se na povrchu a nepronikla do svědomí jednajících lidí. Personifikace takové společnosti se nám někdy objevují v osobách lidí, kteří jsou přesní, přísní, rigorózní, spravedliví, připravení k

rozhořčenému odporu proti sebenepatrnějšímu porušení svých práv a kteří projevují neobvyklou dovednost při obraně proti vnějšímu zasahování a přehmatům, ať již tyto přicházejí odkudkoli. Takových lidí si vážíte a možná je dokonce i obdivujete; zvolili byste je za své poslance, avšak nechtěli byste je mít za přátele.

Tyto *dva systémy etiky* by namísto vzájemných rekriminací měly pracovat společně a v harmonickém souladu na potírání zla v obou jeho pólech. Zatímco představitelé ekonomické etiky dělají svou práci - otvírají oči naivnímu, lehkověrnému Orgonovi, vykořeňují předsudky, vzbuzují oprávněnou a nutnou nedůvěru vůči každému druhu podvodu, studují a popisují pravou přirozenost věcí a činů - nechť náboženští moralisté konají ze své strany zase svoje dílo, které má v sobě mnohem víc přitažlivosti, ale je zároveň také mnohem obtížnější. Ať vyhlásí nerovnosti boj muže proti muži; ať ji pronásledují až do nejtajnějších zákoutí lidského srdce; ať vykreslí strhující obraz blaženosti, kterou skýtá dobročinnost, sebezapření a sebeobětování; ať otvírají studánky ctnosti všude tam, kde to my nedovedeme, a ať ucpávají a vysušují tryskající prameny neřesti - to je jejich úkol. Je vznešený a krásný. Proč by však měli popírat užitečnost úkolu, který připadl nám?

Neposkytovala by společnost, která by sice nebyla ctnostná ve své niternosti, avšak byla by přesto dobře uspořádána v důsledku uplatňování *ekonomické etiky* (čímž nemyslím nic jiného než uplatňování poznatků *politické ekonomie*), dostatek příležitostí pro rozvoj *etiky náboženské*?

Zvyk, jak se říká, je druhou přirozeností člověka.

Nějaká země, v níž každý občan již po dlouhou dobu odvykl nespravedlnosti, ovšem výlučně v důsledku toho, že osvícené veřejné mínění jí kladlo rozhodný odpor, může být i za těchto podmínek velice smutným místem pro život. Avšak zdá se mi, že tato země by byla velmi dobře připravena přijmout učení vyššího a ryzejšího řádu. Když si člověk odvykl páchat zlo, učinil již velký pokrok na cestě k dobru. Lidé nemohou setrvávat v nehybnosti. Když se odvrátí od cesty neřesti, která vede pouze k hanbě a bezctnosti, pocítí o to víc přitažlivost ctnosti.

Je možné, že společnost musí nutně projít oním prozaickým stadiem, v němž člověk bude praktikovat ctnost pouze na základě chladné racionální kalkulace, aby se pak z této prózy mohla pozvednout do poetičtější sféry, kde již žádný její člen nebude potřebovat takovouto motivaci.

Poznámky:

- 1) Alfonso X. Učený, kastilský král v letech 1252-1284; byl nevalným státníkem, ale o to víc se zajímal o nejrůznější vědní obory. Traduje se, že pronesl následující výrok: „Kdybych byl přítomen aktu stvoření, byl bych poskytl několik užitečných instrukcí ve prospěch lepšího uspořádání světa.“
- 2) Charles François Marie Fourier (1772-1837), vlivný socialista, který ve svém časopise *Le Phalanstere* v r. 1832 navrhl, aby základními výrobně-administrativními jednotkami plánované socialistické společnosti byly tzv. „falangy“, z nichž každá měla představovat seskupení 1 600 jedinců, bydlících a pracujících pohromadě v jedné budově - falanstěře.
- 3) Jean-Baptiste Say (1767-1832) francouzský ekonom a obhájce volného obchodu, autor slavného zákona trhů. Jeho myšlenky měly na Bastiata velký vliv.
- 4) Francois Guizot (1787-1874) francouzský státník a historik. Jeden z předních podporovatelů Ludvíka Filipa. Byl krátce ministrem vnitra v roce 1830, kdy se přidal ke konzervativcům. Od roku 1832 byl ministrem veřejného vzdělávání, od roku 1840 ministrem zahraničí. Předsedou vlády se stal v roce 1847 a tato jeho vláda byla smetena únorovou revolucí 1848. Uprchl do Anglie odkud se později vrátil a po zbytek svého života se stáhl do ústraní.

DVĚ SEKERY

*Petice od Dobroděje Sedláčka, -tesaře,
panu Cunin-Gridaine[1], ministru průmyslu a obchodu.*

Pane továrníku a pane ministře:

Jsem tesařem jako byl Ježíš; vládnu sekerou a hoblíkem abych Vám posloužil.

Zatímco jsem od svítání do soumraku tesal, sekal a pracoval na nádheře pro našeho krále, napadlo mě, že moje práce je stejně tak součástí našeho domácího průmyslu jako Vaše.

A od té doby jsem nebyl schopen přijít na důvod, proč by protekcionismus nemohl přijít na pomoc mé dílně stejně jako přichází na pomoc Vaším továrnám.

Konec konců, jestliže Vy vyrábíte šaty, já dělám krovy a střechy. Oba se tak snažíme rozdílným způsobem ochránit naše zákazníky před zimou a deštěm.

Přesto já musím sloužit svým zákazníkům, zatímco Vaši zákazníci musejí sloužit Vám. Našel jste způsob, jak je k tomu přinutit, když jste jim zakázal nakupovat jinde, zatímco moji zákazníci mají volnost obrátit se na koho chtějí.

Co je na tomhle tak překvapivého? Pan Cunin - ministr vlády, nezapomněl na pana Cunina - textilního továrníka: to je přirozené. Ale běda, moje skromná živnost není ve Francii zastoupená ve vládě svým ministrem, ačkoliv dala světu Boha.

A ve věčném zákoně, který tento Bůh dal lidem, není ani ten nejmenší náznak, který by se dal interpretovat tak, aby autorizoval tesaře k obohacování se na úkor druhých, jak to děláte Vy.

Uvažte tedy moji pozici. Vydělávám třicet sou denně, kromě nedělí a svátků. Pokud bych Vám nabízel své služby a v ten samý okamžik Vám nabízel vlámský tesař své služby a byl pro Vás připraven pracovat jen o sou levněji než já, dal byste přednost jemu.

Ale předpokládejme, že si chci koupit oblek. Když mi belgický továrník nabídne svoje oblečení na trhu v konkurenci tomu Vašemu, vyženete jeho a jeho oblečení ze země.

Takže když jsem přinucen vstoupit do Vašeho obchodu, přesto že je dražší, mých ubohých třicet sou tam má skutečnou hodnotu pouhých osmadvaceti.

Co to povídám! Šestadvaceti, protože místo toho, abyste vyháněl Belgičany *na své vlastní náklady* (což by bylo to nejmenší co byste mohl udělat), nutíte mě, abych platil lidi, které ve svém zájmu posíláte na hranice provozovat tuto činnost.

A jelikož velké množství Vašich kolegů zákonodárců, se kterými jste v naprosté shodě, ode mne berou sou nebo dva - jeden pod záminkou ochrany výroby železa; jiný uhlí; tenhle oleje; a tamten pšenice - tak když tohle všechno započítám, tak z mých třiceti sou jsem schopen ochránit před loupeží pouhých patnáct.

Bezpochyby mi řeknete, že tento malý příspěvek, který se tímto způsobem dostává bez kompenzace z mé kapsy do Vaší, poskytuje živobytí dělníkům ve Vašich továrnách a lidem kolem Vašeho zámku a umožňuje Vám život ve velkolepém stylu. Na to Vám mohu říct jenom tolik, že kdybyste ponechal ty peníze v mých rukou, tak bych za ně poskytoval živobytí řemeslníkům a lidem v mém okolí.

Buď jak buď pane ministře a továrníku, abyste si tuto žádost nevykládal špatně; nepřicházím za Vámi s požadavkem, na který bych měl plné právo, abyste zrušil *restrikci*, kterou jste uvalil na své zákazníky. Chci naproti tomu následovat převládající módu a žádat trochu *protekce* pro sebe.

V tomto okamžiku mě jistě chcete upozornit na drobnou nesnáz: „Můj příteli,“ řeknete mi, „já bych opravdu rád ochránil Vás a další Vaše kolegy, ale jaký tarif máme zavést, aby z něho profitovala práce tesařů? Máme snad zakázat dovoz domů po zemi či po moři?“

To by očividně bylo absurdní. Ovšem já jsem o této věci velmi usilovně přemýšlel a přišel jsem na jiný prostředek, jak obohatit syny svatého Josefa; a Vy ho přivítáte velmi vřele, jak doufám, protože se žádným způsobem neliší od prostředků, které využíváte k získávání privilegií, jenž si pro sebe každý rok odhlasováváte.

Nádherný prostředek který mám na mysli spočívá v zákazu používání ostrých seker ve Francii.

Udržování takové *restrikce* nebude nelogičtější nebo svévolnější nežli těch, kterým nás podrobujete v případě Vašeho šatstva.

Proč vyháníte Belgičany? Protože prodávají levněji než Vy. A proč prodávají levněji? Protože jsou v nějakém aspektu lepšími výrobci textilu nežli Vy.

Mezi Vámi a Belgičany je tedy přesně stejný rozdíl jako mezi tupou a ostrou sekerou.

A Vy nutíte mě - mě, tesaře - abych nakupoval produkty tupé sekery.

Pohledte na Francii, na dělníka snažícího se skrze svou práci získat vše, co potřebuje k životu - včetně oblečení.

Existují dva způsoby, jak toho může dosáhnout:

První je příst a tkát vlnu sám pro sebe.

Druhý je vyprodukovat nějaké jiné komodity - například hodiny, tapety nebo víno - a vyměnit je s Belgičany za oblečení.

Ta z těchto dvou procedur, jež dává lepší výsledky, nechť je představována ostrou sekerou a ta druhá tupou.

Nepopíráte, že v současnosti je ve Francii potřeba *více práce* na získání kusu oblečení přímo z našich přádelen (tupá sekera) než nepřímým způsobem skrze naše vinice (ostrá sekera). Nemůžete toto popřít, protože je to přesně kvůli této *dodatečné dřině* (ve které podle Vás spočívá naše národní bohatství) kvůli níž požadujete, ne, *Vy přikazujete* použití horší ze dvou seker.

Tak alespoň buďte konzistentní; nestranný; a pokud chcete být spravedlivý věnujte nám, ubohým tesařům, stejnou péči jakou věnujete sobě.

Zavedte zákon s tímto účinkem:

„Nikdo nesmí použít trámy či stropnice které nebyly vyrobeny tupou sekerou.“

Zvažte jaké budou okamžité následky.

Tam, kde je dnes třeba stovka úderů sekerou, budeme muset udeřit třístakrát. To, co dnes děláme jednu hodinu, nám bude trvat tři hodiny. Jaký mocný stimul zaměstnanosti! Učedníci, tovaryši a mistři, již navždy nás bude nedostatek. Bude po nás větší poptávka, a tudíž dostaneme lépe zapláceno. Kdokoli, kdo bude chtít střechu, bude muset přijmout naše podmínky, stejně jako kdokoli chce oblečení dnes musí přijmout Vaše podmínky.

A pokud by si snad teoretici volného obchodu někdy troufli zpochybňovat užitečnost tohoto opatření, víme naprosto přesně, kde proti nim najít zdrcující argumenty. Ve Vaší parlamentní zprávě z roku 1834. Utlučeme je s ní, protože v ní jste sepsal tak nádhernou obhajobu protekcionismu čili tupých seker, což je zkrátka dvojí pojmenování pro stejnou věc.

Poznámky:

- 1) Laurent Cunin-Gridaine (1778-1859) textilní továrník, poslanec, ministr průmyslu a obchodu a extrémní zastánce protekcionistických politik.

PODŘÍZENÝ PRACOVNÍ VÝBOR

„Cože! Vy máte drzost požadovat pro všechny občany právo kupovat, prodávat, vyměňovat a poskytovat si navzájem služby a to za ceny, které by si stanovili oni sami, a to pouze za podmínky, že tyto transakce budou probíhat čestně? Co se to snažíte provést – zbavit pracující jejich zaměstnání, jejich mzdy a jejich chleba?“

Tohle nám říkají někteří lidé. Víím, co si o tom mám myslet já, ale vždycky jsem chtěl vědět, co si o tom myslí samotní pracující.

Dostalo se mi výborného nástroje, jak to zjistit.

Nebyl to jeden z těch *nejvyšších průmyslových výborů*, kde velcí vlastníci půdy, co si říkají zemědělci, vlivní rejdaři, kteří se považují za námořníky a bohatí akcionáři, kteří předstírají, že zastupují dělníky, praktikují svou dobře známou formu humanitarismu.

Ne; byli to bona fide pracující, *opravdoví* pracující, jak si dnes říkají – truhláři, tesaři, zedníci, krejčí, ševci, barvíři, kováři, hospodští, hokynáři, etc., etc. – kteří v mém městečku založili *spolek vzájemné výpomoci*.

Využil jsem své osobní autority a přeměnil tento spolek na *podřízený pracovní výbor*, a obdržel jsem od něj vypracovanou zprávu, která je stejně hodnotná jako každá jiná obdobná zpráva parlamentních výborů, ačkoliv není zaplněna statistikami a čísly a nedosahuje objemu tisícistránkových svazků tištěných na vládní náklady.

Mým cílem bylo prozkoumat názory těchto dobrých lidí ve vztahu k tomu, jak jsou, nebo myslí že jsou, ovlivněni politikou protekcionismu. Předsedající poukázal na to, že toto by do určité míry porušilo princip, na němž bylo toto *sdužení* založeno. Ve Francii totiž, v této zemi svobody, lidé, kteří se *sduží*, se vzdávají práva diskutovat o *politice* – což znamená radit se navzájem vzhledem ke svým společným zájmům. Nicméně po určitém váhání jsem ho dokázal přesvědčit, aby tuto otázku zařadil do programu jednání.

Výbor byl rozdělen do několika podvýborů, což byly skupiny, které zastupovaly jednotlivá odvětví. Každému podvýboru jsem dal formulář, který měli vyplnit po patnáctidenní diskusi.

V určený den ctihodný předsedající usedl do křesla (přijali jsme oficiální styl, ačkoliv to ve skutečnosti byla obyčejná kuchyňská židle) a sebral ze stolu (opět oficiální styl, jelikož to bylo jen několik prken) patnáct vyplněných formulářů, které přečetl jeden po druhém.

První přišla na řadu zpráva od krejčích. Zde je přesná a autentická kopie jejího textu:

ÚČINEK PROTEKCIONISMU—ZPRÁVA OD KREJČÍCH

Nevýhody

1. *Následkem politiky protekcionismu* musíme platit víc za chléb, maso, cukr, dřevo, jehly, nitě, etc., což se v našem případě rovná značné ztrátě příjmů. *Žádné.**
2. *Následkem politiky protekcionismu* musí naši zákazníci také platit víc za všechno, což znamená, že o to méně utratí za oblečení. To znamená, že máme méně práce, a tudíž menší zisky.
3. *Následkem politiky protekcionismu* je oblečení drahé, takže lidé odkládají nákup nového oblečení po delší dobu a snaží se ušetřit to, co mají. Toto opět znamená méně práce pro nás a nutí nás to nabízet naše služby za nižší ceny.

Výhody

* Navzdory veškerému našemu úsilí jsme nebyli schopni přijít na jakýkoliv přínos, který by politika protekcionismu mohla mít pro naši živnost.

Zde je další zpráva:

ÚČINEK PROTEKCIONISMU—ZPRÁVA OD KOVÁŘŮ

Nevýhody

1. Pokaždé, když jíme, pijeme, zahříváme si své domovy a kupujeme oblečení na nás politika protekcionismu uvaluje daň, jejíž výtěžek se nikdy nedostane do státní pokladny. *Žádné.*
2. Obdobnou daň uvaluje na naše spoluobčany, kteří nejsou kováři; a jelikož mají o to méně peněz, většina z nich používá dřevěné čepy místo hřebíků a kusy provázků místo petlic, což nám bere práci.
3. Udržuje tak vysokou cenu železa, že to pak není užíváno na statcích pro pluhy, brány či balkóny; a naše řemeslo, které by mohlo poskytnout zaměstnání tolika lidem, ho nedokáže poskytnout dost ani pro nás samotné.
4. Výnos, který daňový výběrčí nevybere na clech na zahraniční zboží, *které není dovezeno do naší země* je pak dodatečně vybrán na daních za sůl a poštu.

Výhody

Totéž se objevilo ve všech ostatních zprávách, takže ušetřím čtenáře jejich prohlížení. Zahradníci, tesaři, ševci, hodináři, převozníci, mlynáři – všichni dali průchod těm samým stížnostem.

Lituji, že v našem sdružení nebyli žádní zemědělci. Jejich zpráva by jistě byla velmi podnětná.

Ale běda, v našem kraji – v Landes[1] – chudí zemědělci, ačkoliv *dobře ochraňováni*, poté, co si zajistí svoje živobytí nezbude jim jediné sou, aby se mohli připojit k našemu *spolku vzájemné výpomoci*. Oslavované výhody protekcionismu nedokázaly zabránit tomu, aby se z nich stali párioové naší společnosti. A co teprve lze říct o vinařích.

Co shledávám zvláště pozoruhodné, je zdravý rozum, který ukázali naši venkované, když brali do úvahy nejen přímé škody, které jim politika protekcionismu působí, ale také nepřímé škody, které vyplývají z poškození jejich zákazníků.

Řekl jsem si, že tohle je přesně to, čemu ekonomové z *Moniteur industriel*[2] očividně nedokáží porozumět.

A možná že i ti – zvláště zemědělci – jejichž oči jsou protekcionismem oslněni, by se byli ochotni vzdát této ochrany, pokud by dokázali vidět problém z této strany.

Možná by si řekli: „Bude lepší spolehnout se na vlastní úsilí a mít zákazníky, kteří jsou na tom dobře, než být ochraňován a mít zákazníky, kteří jsou ožebračeni.“

Jelikož snažit se podpořit každý průmysl prostředky, které kolem něj vytvoří pustinu, je stejně marné úsilí jako snažit se přeskočit svůj vlastní stín.

Poznámky:

- 1) Landes - departmán na jihozápadě Francie
- 2) *Moniteur Industriel*: Noviny vydávané Výborem na obranu domácího průmyslu, protekcionistické organizace založené P. A. H. Mimerelem de Roubaix.

VYSOKÉ A NÍZKÉ CENY

Cítím, že je mou povinností představit čtenáři určitý – avšak běda, teoretický – komentář iluze, které daly vzniknout výrazy *vysoké ceny* a *nízké ceny*. Na první pohled se může zdát, že lidé budou považovat tento komentář za poněkud těžko pochopitelný; ale otázkou není, jestli je těžko pochopitelný, ale jestli je pravdivý. Věřím tomu, že je nejen naprosto pravdivý, ale je i obzvláště vhodný pro vzbuzení pochybností v myslích těch – není jich rozhodně malý počet – kteří mají upřímnou víru v efektivitu protekcionismu.

Ať už jsme obhájci volného obchodu nebo prosazujeme restriktivní opatření, všichni musíme používat výrazy *vysoké ceny* a *nízké ceny*. Ti první prohlašují, že jsou pro *nízké ceny*, protože *nízké ceny* jsou výhodnější z pohledu spotřebitele, ti druzí chválí *vysoké ceny*, jelikož mají na mysli zájem výrobce. Další zauímají pozici ve středu a říkají: „Výrobce i spotřebitel jsou ta samá osoba.“; tudíž se nedokáží jasně rozhodnout jestli by cílem zákona měly být *ceny vysoké* nebo *nízké*.

Tváří v tvář tomuto konfliktu zbývá zákonu, jak se zdá, pouze jedna jediná možnost, a tou je umožnit, aby *ceny* vznikaly přirozeně. To se ale jistě setká s námitkami zarputilých nepřátel *laissez faire*. Rezolutně budou trvat na tom, že zákon musí intervenovat, a to i tehdy, když nebudou vědět, jakým směrem by se měl vydat. Přesto by bylo správné, aby právě ti, kteří chtějí použít zákon k vytvoření uměle *vysokých* nebo uměle *nízkých cen* vysvětlili pozadí svých preferencí. Důkazní břemeno by mělo spočívat výlučně na nich. Z čehož plyne, že volný obchod by měl vždy být považován za dobrý, dokud se neprokáže opak, jelikož volný obchod spočívá v tom, že *výše cen* je určena přirozeně.

Role ale byly převráceny. Obhájci *vysokých cen* v minulosti úspěšně svůj systém prosadili; a tak je teď úkolem obhájců *přirozených cen*, aby dokázali nadřazenost svého systému. Na obou stranách se argument obrací ke smyslu dvou vyjádření a tudíž je důležité vyjasnit si, co tato vyjádření ve skutečnosti znamenají.

Nejprve ale musíme svou pozornost obrátit k událostem, které mohou mást zastánce obou táborů.

Aby dosáhli *zvýšení cen*, protekcionisté prosadili dovozní tarif; k jejich překvapení a zklamání však *cena* poklesla.

Aby dosáhli *snížení cen*, freetradeři prosadili částečné zavedení svého programu; k jejich údivu však *cena* vzrostla.

Například ve Francii bylo zavedeno dvaadvaceti procentní clo na dovoz vlny; a přesto se domácí vlna nyní prodává za nižší cenu než před zavedením tohoto zákona.

V Anglii bylo clo na dovoz vlny nejprve sníženo a poté zcela zrušeno; a přesto je nyní cena vlny v Anglii vyšší než byla kdy dříve.

A nejsou to jen tyto izolované případy, jelikož na ceně vlny není nic unikátního, co by z ní dělalo výjimku ze všeobecného zákona řídicího všechny ceny. Tentýž výsledek se dostaví kdykoliv jsou okolnosti analogické. V rozporu s očekáváním, protekcionistický tarif celkem často následovalo snížení a konkurenci zvýšení ceny dotyčné komodity.

Takže se celá debata dostala do zmatku s protekcionisty tvrdícími svým oponentům: „To náš systém přinesl snížení cen, po kterém tak toužíte,“ na což ti druzí odpovídají: „To volný obchod přinesl vysoké ceny, které shledáváte tak výhodnými.“[1]

Nebylo by zábavné, kdyby se takto *nízké ceny* staly heslem v rue Hauteville a *vysoké ceny* v rue Choiseul?[2]

Evidentně v těchto věcech existuje nedorozumění, iluze, která musí být rozptýlena, o což se nyní pokusím.

Představte si dva izolované národy, každý o milionu obyvatel. Předpokládejte, že *ceteris paribus* jeden z nich má dvojnásobek všeho – pšenice, masa, železa, nábytku, paliva, knih, obleků, etc. – co ten druhý. Evidentně je tedy dvojnásob bohatý.

Přesto není žádný důvod předpokládat, že se *peněžní ceny* budou v těchto dvou zemích lišit. Mohou být dokonce vyšší v bohatší zemi. Může být, že ve Spojených státech bude všechno nominálně dražší než v Polsku a přesto budou Američané ve všech ohledech lépe zaopatřeni; tudíž vidíme, že to, co je známkou bohatství nejsou peněžní ceny zboží, ale jeho hojnost. Když si tedy přejeme srovnat protekcionismus s volným obchodem, neměli bychom se ptát, kde budou ceny vyšší a kde nižší, ale kde bude hojnost a kde nedostatek.

Měli bychom si povšimnout, že když jsou výrobky směňovány, tak relativní nedostatek všeho nebo relativní hojnost všeho může zanechat peněžní ceny beze změny, ale nikoliv relativní podmínky obyvatel těchto dvou zemí.

Prozkoumejme to trochu hlouběji.

Když zvýšení nebo snížení tarifu má opačný efekt než se očekává – snížení cen následuje po zvýšení tarifu a růst cen občas doprovází odstranění cla – je povinností politické ekonomie hledat vysvětlení tohoto fenoménu, který je v rozporu s vžitými představami; jelikož podstatou

vědy – pokud je hodná tohoto jména – je věrné popsání a správné vysvětlení pozorovaných událostí.

Jedna z okolností, kterou nikdy nesmíme pustit ze zřetele při našem výzkumu je to, že ceny jsou výsledkem *dvou příčin* a ne pouze jediné.[3]

Jedním z nejznámějších principů politické ekonomie je ten, že ceny jsou determinovány vztahem mezi nabídkou a poptávkou.

Existují tedy dva faktory, které ovlivňují ceny: nabídka a poptávka. Tyto faktory jsou inherentně proměnlivé. Mohou působit ve stejném směru nebo v opačném směru a odlišném poměru v každém jednotlivém případě. Tudíž ceny jsou výsledkem nekonečného množství kombinací těchto dvou faktorů.

Růst ceny je tedy následkem buď zmenšené nabídky nebo zvýšené poptávky.

Pokles ceny pak je následkem buď zvýšení nabídky nebo zmenšení poptávky.

Tudíž mohou existovat dva druhy zvýšení cen a dva druhy snížení cen.

Zvýšení cen následkem zmenšení nabídky bývá špatné, jelikož nižší nabídka implikuje nedostatek a tudíž i *strádání* (taková je zkušenost v tomto roce co se týče pšenice); zvýšení cen dobrého druhu bývá následkem zvýšené poptávky, protože to předpokládá zvýšení všeobecné úrovně prosperity.

Stejně tak *nízké ceny* jsou žádoucí, pokud mají svůj původ v hojnosti a nežádoucí, pokud jsou způsobeny omezením poptávky pramenícím z chudoby spotřebitelů.

Nyní si prosím všimněte, že politika protekcionismu má tendenci vyprodukovat jak špatný druh vysokých cen tak špatný druh nízkých cen: špatný druh vysokých cen snížením nabídky zboží – což je samozřejmě její příznávaný cíl; a špatný druh nízkých cen tím, že omezuje poptávku, jelikož podporuje investice kapitálu i práce nemoudrým směrem a zatěžuje spotřebitele daněmi a omezeními.

Tudíž nakolik budeme brát v úvahu ceny, tyto dvě tendence neutralizují jedna druhou; a proto tento systém, který omezuje poptávku stejně jako nabídku nedosáhne v dlouhém období ani těch vysokých cen, které jsou jeho cílem.

Co se ale týče podmínek v nichž lidé žijí, tyto dvě tendence se navzájem posilují, aby je učinily horší.

Účinek volného obchodu je zcela opačný. Nemusí všeobecně vést k nižším cenám; jelikož se zde také střetávají dvě tendence: žádoucí snížení cen způsobené zvýšením nabídky i.e. cestou hojnosti a také

zvyšování cen skrze rostoucí poptávku, i.e. všeobecný blahobyť. Tyto dvě tendence se ve vztahu k peněžním cenám mohou neutralizovat; ale obě se podílejí na zvýšení blahobytu populace.

Krátce řečeno, nakolik je politika protekcionismu efektivní, lidé degradují ke stavu věcí v němž je snížena jak nabídka tak poptávka; v systému volného obchodu postupují k tomu stavu věcí, v němž se poptávka i nabídka zvyšují aniž by nezbytně musely mít vliv na peněžní ceny. Tyto ceny nejsou dobrým kritériem blahobytu. Mohou velmi snadno zůstat tytéž, ať už se společnost propadá do té nejhorší bídy nebo postupuje k vyšším úrovním prosperity.

Následující příklad může posloužit jako ilustrace výše řečeného.

Sedlák v jižní Francii si myslí, že má ve svých rukou všechny poklady Peru, jelikož je chráněn tarifem proti zahraniční konkurenci. Nezáleží na tom, že je chudý jako Job; stejně věří tomu, že dříve či později z něj protekcionistická politika udělá boháče. Za těchto okolností, pokud mu bude položena otázka, jak jí formuloval Odierův výbor: „Chcete být vystaven zahraniční konkurenci – ano nebo ne?“ jeho první reakcí bude odpovědět „Ne“ a Odierův výbor[4] hrdě poskytne této odpovědi širokou publicitu.

Nicméně člověk musí proniknout do této věci poněkud hlouběji. Bezpochyby zahraniční konkurence – a konkurence všeobecně – je pro výrobce vždy nepřijemná; a pokud se jí jedno průmyslové odvětví dokáže zbavit, stane se podnikání v tomto odvětví po určitou dobu velmi výnosné.

Protekcionismus ale neznamená jedno izolované privilegium; je to systém. Pokud chce zvýšit zisky sedlákům skrze redukci množství obilí a masa, snaží se tím samým způsobem zvýšit zisky i jiným výrobcům skrze redukci množství železa, látek, paliva, náradí, etc. tedy skrze všeobecný nedostatek.

A pokud tedy nedostatek obilí má vliv na zvýšení jeho ceny díky snížení nabídky, nedostatek všech ostatních komodit za které je obilí směňováno vede ke snížení jeho ceny skrze snížení poptávky; takže vůbec není jisté, že v dlouhém období bude jeho cena o jediný centim vyšší než v systému volného obchodu. Jediné co je jisté je, že jelikož je v zemi veškerého zboží méně, každý člověk dosáhne ve všech ohledech menšího uspokojení svých potřeb.

Sedlák by se spíše měl zeptat sám sebe, jestli by mu nebylo lépe, kdyby se sice obilí a potraviny směly dovézt ze zahraničí, ale na druhou stranu

by byl obklopen zámožnější populací schopnou dobře zaplatit za veškerou zemědělskou produkci.

Předpokládejme, že ve Francii existuje departmán, jehož obyvatelé jsou oblečeni v hadrech, přebývají v chatrčích a živí se kaštany. Jak můžete předpokládat, že se zde bude dařit zemědělství? Co zde můžete produkovat s rozumnou nadějí na slušný výdělek? Maso? To není součástí jejich stravy. Mléko? Spokojí se s pitím vody. Máslo? Pro ně by to byl luxus. Vlnu? Omezují její užívání nakolik je to možné. Máme předpokládat, že veškerého tohoto zboží se mohou masy vzdát aniž by to vyvolalo sestupný tlak na ceny vyrovnávající vzestupný tlak vyvolaný protekcionismem?

Co jsme teď řekli o sedlákovi platí stejně i pro továrníka. Textilní továrníci předpokládají, že zahraniční konkurence by mohla snížit ceny skrze zvýšení nabídky. Pravda; nezvýší se však opět tyto ceny následkem zvýšené poptávky? Je spotřeba oblečení fixní a neproměnlivá kvantita? Má každý tolik oblečení kolik potřebuje a kolik by chtěl? A pokud bude všeobecná úroveň prosperity zvýšená zrušením těchto restrikcí, nepoužijí lidé ušetřené peníze aby se lépe oblékli?

Problémem – věčným problémem – pak není, jestli protekcionismus podporuje to či ono průmyslové odvětví, ale jestli po zvážení všech věcí restrikce ze své podstaty přinese *větší produktivitu* než volný obchod.

Toto si ovšem nikdo tvrdit nedovolí. Jinak by lidé vždy neuznávali, že máme „v principu pravdu.“

V tomto případě, pokud je restrikce výhodná pro každé jednotlivé odvětví průmyslu jenom tehdy, když sníží ve větším rozsahu všeobecný blahobyt, musíme z toho vyvodit, že peněžní ceny samy o sobě vyjadřují vztah mezi jednotlivými průmyslovými odvětvími, mezi nabídkou a poptávkou, a že tedy *lukrativní ceny*, které jsou cílem protekcionismu, nebudou touto politikou dosaženy, ale ve skutečnosti jejich dosažení bude znemožněno.[5]

Addendum

K článku publikovaném pod názvem „Vysoké a nízké ceny“ nám přišla od čtenářů řada dopisů, z nichž dva zde přetiskujeme společně s naší odpovědí:

Vážená redakce:

Převrátili jste veškeré moje myšlenky. Býval jsem velkým obhájcem volného obchodu a vždy jsem shledal velmi přesvědčivé používat argument o nízkých cenách. Všude jsem vždy říkal: „V systému volného obchodu bude chléb, maso, vlna, len, železo a palivo levnější.“ To nepotěší ty, kteří tyto komodity prodávají, ale zlepší to pozici těch, kteří je kupují. Nyní vznášíte pochybnosti, jestli bude mít ve skutečnosti volný obchod za následek snížení cen. A pokud ne, tak k jakému je užitku? Co jím lidé získají, pokud zahraniční konkurence, která škodí jejich mzdám, jim nepřinese prospěch při jejich nákupech?

Vážený freetrader:

Dovolu nám říci, že jste článek, který vyprovokoval Váš dopis, nepřečetl příliš pozorně. My tvrdíme, že volný obchod funguje stejně jako cesty, kanály, železnice a vše ostatní, co usnadňuje dopravu odstraňováním překážek. První tendencí je zvýšení nabídky té komodity, pro kterou bylo clo zrušeno, a tedy tendence ke snížení její ceny. Pokud ale v téže době dojde ke zvýšení nabídky všeho ostatního, za co se tato komodita dá vyměnit, zvýší se po ní *poptávka* a její cena půjde nahoru. Ptáte se, co lidé získají volným obchodem. Předpokládejte, že máte váhy s několika miskami a na každé je určité množství věcí, které jste jmenoval. Pokud přidáte trochu pšenice na jednu misku, tak bude mít tendenci převážet; pokud ale přidáte trochu oblečení, železa a paliva na další misky, rovnováha bude obnovena. Co se týče jazýčku na vahách, nic se nezměnilo. Ale co se týče lidí, tak ti jsou lépe nakrmeni, lépe oblečení a lépe ubytováni.

Vážená redakce:

Jsem textilním továrníkem a protekcionistou. Přiznávám, že Váš článek o vysokých a nízkých cenách způsobil, že jsem zvážil svoji pozici. Má jistě určitou platnost, ale vyžadoval by ještě rozhodující důkaz, který by mě přiměl změnit můj názor.

Vážený protekcionisto:

My tvrdíme, že cílem Vašich restriktivních opatření je něco špatného, jmenovitě *umělé zvýšení cen*. Ovšem ne vždy se splní naděje těch, kteří tato opatření podporují. Je jisté, že spotřebitelům působí veškeré zlo plynoucí z *vysokých cen*. Ale již není jisté, jestli nevyhnutelně přinesou

výrobcům ty zisky, které očekávají. Proč? Protože když snižují nabídku, tak také snižují poptávku.

Toto dokazuje, že v ekonomickém uspořádání tohoto světa působí morální síla, ozdravující moc, díky které budou nespravedlivé ambice nakonec zklamány.

Všimněte si pane, že jedním z faktorů zvyšujícím prosperitu každého průmyslového odvětví je všeobecný blahobyt komunity. Cena domu nezávisí pouze na původních nákladech, ale také na počtu a ekonomickém statutu jeho obyvatel. Mají dva přesně stejné domy nezbytně tutéž cenu? Jistě že nikoliv, pokud jeden stojí v Paříži a druhý v Bretani. Člověk by nikdy neměl mluvit o ceně, aniž by vzal v úvahu všechny relevantní *okolnosti* a člověk by si měl uvědomit, že žádné snažení není marnější než snaha založit prosperitu části na zruinování celku. A přesto je to právě tohle, o co se politika protekcionismu snaží.

Konkurence vždy byla a vždy bude obtížná pro ty, kteří se s ní potýkají. To proto se lidé vždy a všude snažili nějak se jí zbavit. My (a možná také Vy) často navštěvujeme municipální rady, na nichž místní obchodníci válčí proti obchodníkům přespolním. Jejich kulkami jsou výjimky z místních podmínek pro ustájení zvířat, licence pro postavení stánků pro prodej zboží, mostní mýta, etc., etc.

Nyní zvažte, jak by dopadla Paříž, kdyby místní obchodníci v této válce zvítězili.

Předpokládejte, že první švec, který se zde usadil, úspěšně zabránil příchodu jiných ševců; že první krejčí, první zedník, první tiskař, první hodinář, první holič, první doktor a první pekař všichni úspěšně získali monopol na vykonávání své profese. Paříž by dodnes zůstala vesnicí s 1 200 až 1 500 obyvateli. Místo toho zůstal její trh relativně otevřený, a přesně díky tomu se mohla rozrůstat až do podoby dnešní metropole. Pro nepřátele konkurence to znamenalo pouze dlouhou sérii potíží; ale učinilo to z Paříže město o milionu obyvatel. Bezpochyby to zvýšilo všeobecnou úroveň prosperity, ale znamenalo to bídu pro jednotlivé ševce a krejčí? To je zásadní otázka, na kterou byste se měl ptát. Jak postupně přicházeli konkurenti, tak byste řekl, „Cena obuvi půjde dolů.“ Ale šla dolů? Nikoliv; jelikož se zvyšující se *nabídkou* se zároveň zvýšila i *poptávka*.

Totéž bude platit pro oblečení, pokud bude dováženo beze cla. Budete mít více konkurentů, to je pravda; ale budete mít rovněž více bohatších zákazníků. Nikdy Vás to nenapadlo, když jste sledoval, jak se v zimě

musí devět desetin Vašich krajanů obejít bez pořádného oblečení, v jehož výrobě jste tak dobří?

Pokud chcete zbohatnout, nechte zbohatnout své zákazníky. Toto je lekce, jejíž pochopení Vám zabere velmi dlouhou dobu.

Pokud lidé tuto lekci pochopí, budou pak hledat svůj individuální blahobyť ve všeobecném blahobytu. Žárlivost mezi lidmi, městy, provinciemi a národy pak již nebude trápit tento svět.

Poznámky:

- 1) Naposledy pan Duchatel*, který dříve obhajoval volný obchod s vidinou nízkých cen, prohlásil ve sněmovně: "Nebylo by pro mě obtížné dokázat, že protekcionismus vede k nízkým cenám." *(Charles Jacques Marie Tanneguy, Comte de Duchatel (1803-1867), autor (1836). Spolupracoval s Pierrem Lerouxem a dalšími v redakci *Le Globe*, politickém a literárním měsíčníku. Sloužil jako kabinetní ministr v Červnové monarchii a byl jedním z podporovatelů tarifních reforem roku 1834.)
- 2) Bastiat v této době bydlel v rue Choiseul zatímco Odiérův výbor sídlil v rue Hauteville.
- 3) Autor v proslovu proneseném 29. srpna 1846 v Montesquieho sále poskytl jasný příklad znázorňující tento princip.
- 4) Výbor na obranu domácího průmyslu byl v té době veden Antoinem Odierem (1766-1853), předsedou Pařížské obchodní komory, poslancem a později Peerem.
- 5) V *Le Libre échange* z 1. srpna 1847 autor nadále rozšířil toto téma, což zde přetiskujeme.

ŘEMESLNÍKŮM A DĚLNÍKŮM

Několik novin zaútočilo na mojí osobu. Přečtete si prosím mou obhajobu? Nejsem nedůvěřivý člověk. Když někdo mluví nebo píše, tak mám za to, že říká čemu věří.

A přesto, když jsem si pročetl noviny, které mě napadly, zdálo se mi, že v nich naneštěstí nalézám důkazy opaku.

Co je předmětem sporu? Jedná se o zjištění, jestli je pro Vás výhodnější protekcionismus nebo volný obchod.

Věřím, že je to volný obchod a oni věří, že je to protekcionismus; potom spočívá na každém z nás, aby předložil důkazy v tomto sporu.

Bylo však nezbytné nás obvinít, že jsme agenti Anglie, jižní Francie nebo vlády?

Jen se podívejte, jak jednoduché by pro nás bylo odpovědět ve stejném duchu.

Jsme, jak říkají, agenti Anglie, protože někteří z nás používají slova „meeting“ a „freetrader“!

Nepoužívají však oni slova „drawback“ a „budget“?

Prý napodobujeme Cobdena a anglickou demokracii!

Neparodují pak oni Bentincka a britskou aristokracii?[1]

Jsme obviňováni, že prý přebíráme od perfidního Albionu doktrínu svobodného obchodu!

Nepřebírají však oni odtamtud fráze protekcionismu?

Prý sloužíme v žoldu Bordeaux a jihu!

Neslouží však oni chamtivosti Lille a severu?[2]

Jsme obviňováni z toho, že prý jsme součástí tajného plánu ministerstva, které se snaží odvrátit pozornost veřejnosti od své politiky!

Nezastupují však oni zájmy státní správy, která profituje více než kdokoliv jiný z politiky protekcionismu?

Vidíte dobře, že kdybychom se chtěli snížit k osobním výpadům tohoto druhu, zbraně by nám rozhodně nechyběly.

Takto se ale spor nevede.

Předmětem sporu je, a na to bychom neměli zapomenout, tato otázka:

Co je lepší pro pracující třídy – mít či nemít svobodu nakupovat ze zahraničí?

Naši protivníci Vám říkají: „Pokud budete mít svobodu nakupovat ze zahraničí to, co nyní vyrábíte sami, pak už to nebudete více vyrábět;

budete bez práce, bez mzdy a bez chleba; tudíž omezení Vaší svobody je pro Vaše vlastní dobro“.

Tento argument nabývá několika forem. Například : „Pokud nás budou oblékat anglické továrny, pokud se pluhy budou vyrábět z anglického železa, pokud si chléb budeme krájet anglickým nožem, pokud si budeme utírat ruce do anglického ručníku, co se stane s francouzským dělníkem? Co se stane s našim *domácím průmyslem*?“

Řekněte mi, dělníci, pokud se člověk postaví k dokům v Boloni a řekne každému Angličanovi, který tam připluje, „Pokud mi dáš tyto anglické boty, já Ti dám tenhle francouzský klobouk“; nebo „Pokud mi dáš anglické koně, dám Ti tenhle francouzský kočár“; nebo „Chtěl bys vyměnit ten birminghamský stroj za francouzské hodiny?“ anebo „Vyhovovalo by Ti vyměnit newcastelské uhlí za tohle šampaňské?“ a předpokládejme, že náš člověk má dobrý obchodní úsudek, když činí tyto návrhy, můžete říct, že následkem toho by byl náš národní průmysl jako celek poškozený?

A byl by poškozený, pokud by těch mužů nabízejících v Boloni výměnu bylo dvacet, nebo kdyby se takových transakcí odehrálo milion, nebo kdyby do naší úvahy byly zahrnuty peníze a obchodníci, kteří by ještě znásobili množství individuálních aktů směny?

A kdykoliv jedna země nakoupí od druhé ve velkém, aby prodala v malém, nebo nakupuje v malém, aby prodala ve velkém, pokud sledujeme každou transakci až k jejímu konečnému rozuzlení vždy zjistíme, že *obchod* není nic jiného než komplexnější *barter*, zahrnující výměnu *zboží za zboží a služby za službu*. Pokud tedy samotná tato transakce nezpůsobí škodu domácímu průmyslu, jelikož se při ní vyměňuje stejné množství domácí práce za stejné množství práce zahraniční, pak ani stovky milionů takovýchto transakcí nemohou způsobit žádnou škodu.

Můžete se však zeptat, v čem tedy spočívá jejich prospěšnost? Tato prospěšnost spočívá v tom, že zdrojů každé země lze takto využít tím nejlepším způsobem a tedy totéž množství práce uspokojí více potřeb a vytvoří více blahobytu pro všechny.

Existují tací, kteří se při jednání s Vámi uchylují k neobvyklým trikům. Začnou uznáním, že volný obchod je lepší než politika protekcionismu, bezpochyby aby se vyhnuli své porážce na tomto hřišti.

Pak poznamenají, že přechod od jednoho systému k druhému by se bezpochyby neobešel bez určitého *přemístování* práce.

Poté začnou zeširoka vykládat o utrpení, které by takové *přemístování* podle nich nezbytně způsobilo. Přehánějí toto utrpení, nafukují ho a dělají z něj hlavní předmět diskuse, prezentujíce ho jako celkový a konečný efekt navrhovaných reforem, a usilují Vás tak získat pro vlajku monopolů. Tato strategie je ve skutečnosti používána k obhajobě všech druhů zneužívání; a já musím otevřeně připustit, že přivádí do rozpaků obhájce i těch nejpotřebnějších reforem.

Důvod je pochopitelný.

Jakmile nějaké zneužití existuje, vše je uspořádáno na základě předpokladu, že bude existovat donekonečna; a tak, jak na jeho existenci bude záviset živobytí stále více lidí a živobytí dalších lidí zase bude záviset na těch prvních, je vytvořena struktura budící úctu a respekt.

V ten okamžik, kdy se jí budete snažit strhnout, začnou všichni protestovat; a právě v tento okamžik, na který bych chtěl zaměřit zvláštní pozornost, se bude zdát, že protestující mají pravdu, jelikož je vždy snazší poukazovat na nepořádky, které jsou nevyhnutelné při každé reformě, než na řád, který je bude následovat.

Obhájci zneužití budou moci citovat konkrétní fakta; ukazovat na konkrétní lidi stejně jako jejich dodavatele a zaměstnance, kteří budou reformou poškozeni – zatímco chudáci reformátoři se mohou odkazovat pouze na všeobecné dobro, které bude postupně rozprostřeno mezi masami. To ani zdaleka není tak působivé.

Tudíž, když se například jedná o zrušení otroctví, tak říkají: „A kdo ty ubohé černochoy bude živit? Jejich páni je sice mohou bít, ale také jim dávají cassavu.“

A tak by otrokům scházely jejich okovy, protože se ptají: „Kde bychom pak dostali svoji cassavu?“

Neuvědomují si, že to není jejich pán, kdo je živí, ale jejich vlastní práce, která živí i toho pána.

Když se ve Španělsku reformovaly kláštery[3], lidé se ptali žebráků: „Kde teď získáte oblečení a jídlo? Převor je Vaším andělem strážným a nevyhovovalo Vám snad, když jste se na něj mohli kdykoliv obrátit?“

A žebráci říkali: „To je pravda. Pokud převorství zmizí, tak vidíme docela jasně, že o něj přijdeme, ale již nevidíme, kdo přijde zaujmout jeho místo v našich životech.“

To, co nedokázali vidět bylo, že ačkoliv kláštery poskytovaly almužny, tak také z nich žily; takže mniši vždy na almužnách obdrželi víc než pak předali dál.

Obdobným způsobem monopoly nenápadně uvalují břemeno daní na ramena Vás všech a za příjem z těchto daní Vám dávají práci.

A Vaši falešní přátelé Vám říkají: „Kdyby nebyly monopoly, kdo by Vás potom zaměstnal?“

A Vy odpovídáte: „To je pravda. Můžeme počítat s pracovními místy, která nám monopolisté poskytují. Ale jestli se můžeme spolehnout na sliby volného obchodu, to je nejisté.“

To, co nevidíte je, že monopolisté Vám nejprve vezmou peníze, aby Vám jich poté část vrátili za Vaši práci.

Ptáte se, kdo Vám dá práci? Dobré nebe! Což nevidíte, že jste to Vy kdo dává práci? Pokud by Vám již nebyly odebrány peníze, pak by se švec mohl lépe oblékat a dal by tak práci krejčímu. Krejčí by si mohl kupovat častěji nové boty a dal by tak práci ševci. A totéž by se stalo ve všech průmyslových oborech.

Říkají, že díky volnému obchodu by bylo méně dělníků v dolech a textilkách.

Nemyslím, že by to tak dopadlo, ale i kdyby ano, pak by to znamenalo jenom tolik, že více dělníků by *dobrovolně* zůstalo zaměstnáno v malých živnostech nebo na polích.

Protože, jestli se tyto doly a textilní továrny dokáží uživit, jak se říká, jen díky dani uvalené v jejich prospěch na *všechny*, pak jakmile by tato daň byla zrušena, *všichni* by na tom byli lépe a všeobecná prosperita podporuje práci každého jednotlivce.

Omluvte mě, jestliže se zdržím u tohoto bodu o něco déle. Tak rád bych Vás všechny viděl na straně volného obchodu!

Předpokládejme, že kapitál investovaný do francouzského průmyslu přináší zisk v průměru pět procent. Ale zde je Mondor, který investoval 100 000 franků do přádelny a tato investice mu přinesla pětiprocentní ztrátu. Mezi ziskem a ztrátou je tak rozdíl 10 000 franků. A co se stane? Docela nenápadně na Vás bude uvalena malá daň 10 000 franků a její výtěžek bude předán Mondorovi. Nevšimnete si jí, jelikož celá událost je velmi chytře maskována. Tuto daň od Vás nebude vymáhat výběřčí; Mondorovi jí platíte, když si kupujete látku nebo oblečení. Poté Vám říkají: „Pokud byste neplatili tuto daň, tak by Mondor musel skončit se svým podnikem. Jeho zaměstnanci Josef a Jan by byli propuštěni.“ Dobré nebe! Pokud by Vám byly ponechány peníze, nezaměstnali byste je snad jinak a ke svému vlastnímu prospěchu?

Mimo to pokud by tato měkká poduška udržovaná daněmi byla odstraněna, Mondor by byl nucen vyvinout vlastní úsilí, aby svou ztrátu

obrátil v zisk a jeho zaměstnanci by nemuseli být propuštěni. Pak by získali *všichni*.

Možná, že odvětíte: „Docela rozumíme tomu, že po reformě bude celkově existovat více pracovních míst než před ní; ale mezitím budou Josef i Jan na dlažbě.“

Na to odpovídám:

1. Když se práce přemísťuje takovým způsobem, že se počet pracovních míst rozmnožuje, jakýkoliv člověk, který má hlavu a ruce nezůstane na dlažbě dlouho.
2. Nic nebrání tomu, aby vznikly určité výpomocné fondy, které by v přechodném období poskytovaly nezaměstnaným podporu, ačkoliv já si myslím, že žádná masivní nezaměstnanost se neobjeví.
3. Nakonec, jak znám dělníky, tak jsou docela připraveni překonat určité dočasné těžkosti objevující se vždy, když přecházejí z jedné práce do jiné, pokud to znamená život, který bude pro všechny lepší a hlavně spravedlivější. A totéž by mělo platit pro jejich zaměstnavatele!

Mimo to, jen proto, že jste dělníky, nejste snad inteligentní a zodpovědní? Vaši údajní přátelé na to zdá se zapomínají. Není překvapující, pokud ve Vaší přítomnosti diskutují o těchto otázkách a mluví o mzdách a zisku, aniž by jedinkrát zmínili slovo *spravedlnost*? Přece jsou si dobře vědomi toho, že obchodní restriktce jsou *nespravedlivé*. Přesto nemají odvalu to otevřeně přiznat a říci Vám: „Dělníci, v této zemi převládá nespravedlnost, která je ale pro Vás výhodná, a proto musí být udržována.“ A proč? Protože dobře vědí, že byste jim řekli: „Ne.“

Ale není pravdou, že by tato nespravedlnost pro Vás byla výhodná. Věnujte mi na okamžik pozornost a posuďte sami.

Co je ve Francii ochraňováno? Věci, které jsou předmětem velkopodnikání – železo, uhlí a textil – a říkají Vám, že toto se děje nikoliv v zájmu podnikatelů, ale ve Vašem zájmu, aby Vám to zaručilo zaměstnání.

Přesto kdykoliv se na našem trhu objeví *zahraniční práce* v takové podobě, která je nepříznivá pro Vás, ale užitečná pro velkopodnikatele, zakáží jí sem vstoupit?

Není dnes v Paříži dvacet tisíc Němců vyrábějících boty a oblečení? Jak to, že jim bylo povoleno se zde vedle Vás usadit, ačkoliv je zakázáno dovážet látky ze zahraničí? Protože látky se vyrábějí ve velkých továrnách patřících továrníkům, kteří ovládají tvorbu zákonů, zatímco oblečení si šijí dělníci ve svých domácnostech. Když se vlna zpracovává

na látku, tito pánové nestojí o žádnou konkurenci, jelikož z tohoto procesu žijí; když se však látka zpracovává na oblek, tak konkurenci povolují, jelikož z toho žijete Vy.

Když staví železnici, tak zakáží dovoz anglických kolejnic, ale přivezou si anglické dělníky. Proč? To je celkem jednoduché: protože anglické kolejnice by konkurovali kolejnicím vyrobeným v našich velkých železárnách, zatímco anglická práce konkuruje Vaší práci.

My nežádáme, aby němečtí krejčí a angličtí dělníci měli zakázán vstup do Francie. To, co chceme je, aby se sem smělo dovézt oblečení a kolejnice. Žádáme spravedlnost pro všechny a rovnost před zákonem pro každého!

Je absurdní říkat, že tarify a restrikce jsou na Vás uvaleny pro Vaše vlastní dobro. Krejčí, ševci, tesaři, zedníci, cihláři, kováři, hokynáři, hodináři, řezníci, pekaři, čalouníci, kloboučníci – řekněte mi jeden jediný aspekt, v němž je pro Vás protekcionismus přínosem a já Vám vyjmenuji čtyři, kterými Vás poškozují.

Podívejme se na to, kolik pravdy je na onom údajném „sebeobětování“ praktikovaném monopolisty.

Myslím, že *přirozenou úrovní mezd* můžeme nazvat tu, která přirozeně vznikne v systému volného obchodu. Tudíž, když Vám někdo tvrdí, že protekcionismus funguje ve Vaš prospěch, tak ve skutečnosti říká, že přidává určitý přebytek k této přirozené úrovni. Ale tento přebytek musel odněkud přijít; nespádl z měsíce a musel tudíž přijít od někoho, kdo ho zaplatil.

To nás vede k závěru, že podle Vašich takzvaných přátel byla politika protekcionismu přijata proto, aby byly zájmy kapitalistů obětovány zájmu dělníků.

A teď mi řekněte, jestli je tohle pravděpodobné?

Kdo jsou Vaši zástupci v horní komoře? Kdo je Vaším hlasem v Bourbonském paláci?[4] Kdo se kdy ptal na Vaš názor? Odkud jste vzali ten nápad zavést politiku protekcionismu?

Slyším Vaší odpověď: „My jsme jí přece nezavedli. Běda, však nejsme ani peerové ani poslanci ani ministři státu! Byli to kapitalisté, kteří ji zavedli.“

Dobrý bože na nebesích! To ale museli být v mimořádně dobrém rozmaru! Kapitalisté vytvořili zákon a zavedli politiku protekcionismu, abyste Vy dělníci měli prospěch na jejich úkor!

Je zde ale ještě něco mnohem podivnějšího.

Jak se mohlo stát, že Vaši takzvaní přátelé, kteří tolik mluví o dobrotě, o velkorysosti a o sebeobětování kapitalistů nikdy nemluví o tom faktu, že

jsste zbaveni svých politických práv? Z jejich úhlu pohledu, co byste udělali kdybyste je obdrželi? Kapitalisté mají monopol v legislativě.[5] Díky tomuto monopolu si svěřili další monopoly – na výrobu železa, plátna, uhlí, dřeva a masa. Ale Vaši takzvaní přátelé tvrdí, že tímhle se kapitalisté ochudili a Vás obohatili, aniž by je k tomu něco nutilo! Zajisté, kdybyste měli volební právo a své vlastní poslance, nemohli byste tyto záležitosti uspořádat lépe.

Pokud je v současnosti převládající organizace průmyslu uspořádána s ohledem na Vaše zájmy, pak by bylo podlé požadovat pro Vás politická práva, jelikož tito módní demokraté nikdy neuniknou následujícímu dilematu: zákon, tak, jak byl vytvořen středními třídami Vám buď dává více nebo Vám dává méně než je Vaše přirozená výše mzdy. Pokud Vám dává méně, pak Vás podvádějí, když Vás žádají, abyste ho podporovali. Pokud Vám dává více, tak Vás také podvádějí, když Vás nabádají, abyste získali svá politická práva v době, kdy pro Vás střední třídy činí oběti, které byste si při zachování čestnosti netroufli pro sebe odhlasovat.

Dělníci, bůh chraň, aby můj článek zasel do Vašich duší semena zášti proti bohatým třídám! Pokud špatně uchopený vlastní zájem vedl k udržování monopolů nezapomínejme, že kořeny této *chyby* jsou společné jak kapitalistům, tak dělníkům. Tudíž spíše než štvát jedny proti druhým, měli bychom se pokusit o sblížení. A co je potřeba k dosažení tohoto cíle? Pokud je pravdou, že přirozené tendence ve společnosti vedou k eliminaci nerovností mezi lidmi, pak je třeba pouze těmito tendencím odstranit z cesty umělé překážky, které brání jejich efektivnímu působení a pak nechť jsou vztahy mezi jednotlivými třídami založeny na spravedlnosti, která je, alespoň z mého pohledu, neoddělitelná od svobody.

Poznámky:

- 1) Richard Cobden (1804-1865), Anglický továrník, poslanec a obhájce volného obchodu. Lord George Bentinck (1802-1848), vedl v Britském parlamentu opozici proti volnému obchodu.
- 2) V té době existoval ve Francii, stejně jako ve Spojených státech, převážně zemědělský jih, který byl pro volný obchod, a průmyslový protekcionistický sever.
- 3) V roce 1836 byly kláštery ve Španělsku zavírány a jejich majetek konfiskován vládou.
- 4) Místo, kde v Paříži zasedala dolní sněmovna.
- 5) Ve Francii o celkové populaci přibližně 30 milionů mělo tehdy volební právo cca 200 000 lidí.

ČÍNSKÝ PŘÍBĚH

Lidé neustále naříkají kvůli chamtivosti a sobeckosti naší doby! Naproti tomu já ze svého pohledu vidím svět, zvláště pak Paříž, obývaný samými Decii.[1]

Otevřete si tisíce knih, tisíce novin a tisíce pamfletů, kterými pařížské presy zaplavují každý den zemi. Nejsou snad všechny dílem světců?

Jaké zaujetí ve vykreslování hříchů našich dní! Jaká dojemná účast s masami! S jakou štědrostí jsou bohatí zváni, aby se rozdělili s chudými! Jaký zástup plánů na sociální reformy, sociální zlepšení a sociální organizaci! Existuje snad nějaký námezdní pisálek, který se nevěnuje starosti o blaho pracujících mas?

A přesto lidé mluví o sobeckosti a individualismu naší doby!

Neexistuje nikdo, kdo by nepředstíral, že slouží blahobytu a osvětě lidu – nikdo, dokonce ani celnice. Možná si myslíte, že jde pouze o další formu zdanění, jako je úřad vydávající licence nebo mýtná bouda na konci mostu? Nic takového. Je to základní instituce, jež umožňuje rozvoj civilizace, rovnosti a bratrství. Co byste čekali? Aby šel člověk s módou, musí ukazovat nebo alespoň předstírat soucit a sentimentální citlivost všude, dokonce i u celního okénka, když se Vás ptá, „Co máte k proclení, příteli?“

Ale k pochopení těchto humanitárních aspirací, jež má celnice, je očividně třeba nějaká zvláštní procedura.

Je to sbírka ředitelů, asistentů ředitelů, inspektorů, zástupců inspektorů, superintendantů, auditorů, výběřčích, vedoucích oddělení, asistentů vedoucích oddělení, úředníků, komparsu a kandidátů na místa komparsu, a to ještě nezmiňuji ty v aktivní službě – všichni s úkolem vykonávat proti produktivní činnosti lidí negativní akci, která může být shrnuta jedním slovem – překážka.

Povšimněte si, že neříkám daň, ale docela prostě překážka. A překážet není činnost odporující morálce nebo nebezpečná veřejnému pořádku, ale transakce zcela nevinná a, jak bylo seznáno, prospěšná pro mír a harmonii mezi národy.

Přesto lidstvo je dost flexibilní a přizpůsobivé, takže tím či oním způsobem vždy překoná tuto překážku. Pouze na to spotřebuje víc práce.

Když se lidem zabrání dovézt jídlo ze zahraničí, vyprodukují si vlastní. Bude to sice pracnější, ale člověk musí jíst. Když je lidem zabráněno jít

průsmykem, přelezou přes hory. Je to namáhavější cesta, ale člověk chce dosáhnout svého cíle.

Tohle všechno je politováníhodné, ale má to svou absurdní stránku. Pokud zákon tímto způsobem vytvoří jisté množství překážek, pro jejichž překonání musí lidstvo využít odpovídající množství práce stažené z ostatních zaměstnání, již více není dovoleno požadovat změnu zákona.

Jestliže poukážete na překážku, poukáží ostatní na pracovní místa, jež jsou díky této překážce vytvořena. Pokud řeknete: „Neexistují pracovní místa překážkou vytvořená. Jsou pouze pracovní místa, která byla přesunuta díky existenci překážky.“ Odpoví Vám slovy *L'Esprit public*: „Pouze naše ochuzení je jisté a okamžité. Naše obohacení je více než problematické.“

Tohle mně připomíná Čínský příběh.

Kdysi dávno existovala v Číně dvě města: Chin a Chan. Byla propojena velkolepým vodním kanálem. Císař usoudil, že bude žádoucí, aby byl kanál zasypán ohromnými bloky kamene a tak vyřazen z provozu.

Když se to dozvěděl Kuang, císařův vrchní mandarín, šel za císařem a radil mu:

„Synu nebes, děláte velikou chybu.“

Načež císař odvětil: „Kuangu, mluvíš jako hlupák.“

Po třech měsících si nebeský císař poslal pro mandarína a řekl mu: „Kuangu, otevři svoje oči a pohleď.“

A Kuang otevřel oči a viděl, jak se kousek od kanálu hemží množství pracujících lidí. Někteří vykopávali hlínu, jiní sypali násypy, další zarovnávali terén a pokládali kameny. A mandarín poznal, že staví širokou cestu.

Za další tři měsíce si císař předvolal mandarína a řekl mu: „Kuangu, pohleď.“

A Kuang uviděl, že je cesta dokončená. Všiml si dále, že podél cesty se začínají stavět hostince. Množství chodců, povozů a nosítek proudilo sem a tam a nespočet Číňanů obtěžkaných nákladem přenášelo těžká břemena z Chinu do Chanu a z Chanu do Chinu. A Kuang si řekl: „Bylo to zničení kanálu, co poskytlo pracovní místa všem těmhle chudým lidem.“ Ale nikdy ho nenapadlo, že jejich práce byla pouze přesunuta z jiných zaměstnání.

Další měsíce uplynuly a císař řekl Kuangovi: „Kuangu, pohleď.“

A Kuang viděl, že hostince podél cesty jsou pořád plné cestovatelů. Kolem hostinců stály obchůdky řezníků a pekařů, aby nasýtli hladové poutníky. A jelikož tito ctihodní řemeslníci nemohou chodit nazí, tak se

kolem usadili i krejčí a obuvníci a prodavači slunečníků a vějířů. A jelikož lidé nespí volně pod hvězdami dokonce ani v Nebeské Říši, byli zde také tesaři, zedníci a pokrývači. Pak zde také byli strážníci, soudci a fakiři. Krátce, celé město s předměstími vyrostlo kolem každého hostince.

A císař řekl Kuangovi, „Co si o tom všem myslíš?“

A Kuang odpověděl: „Nikdy bych si nepomyslel, že zničení kanálu poskytne pracovní místa tak mnoha lidem.“ Nenapadlo ho totiž, že tato pracovní místa nebyla vytvořena, byla pouze přesunuta, a že cestovatelé potřebovali jíst stejně, když pluli po kanálu, jako když byli nyní nuceni využívat cesty.

K velkému zármutku celé Číny, císař jednoho dne zemřel a byl uložen k věčnému odpočinku. Jeho nástupce si předvolal Kuanga a přikázal mu: „Dej kanál znovu otevřít.“

A Kuang řekl císaři: „Synu nebes, děláte velikou chybu.“

Načež císař odvětil: „Kuang, mluvíš jako hlupák.“

Ale Kuang tentokrát vytrval a řekl: „Pane, čeho tím chcete dosáhnout?“

„Chci dosáhnout toho,“ řekl císař, „aby pohyb zboží a lidí mezi Chinem a Chanem byl snadnější a méně nákladný, takže lidé budou moci dostat čaj a oblečení za nižší cenu.“

Ale Kuang byl dobře připraven. Večer předtím totiž obdržel několik čísel *Moniteur industriel*[2]. Požádal tedy o dovolení mluvit a poté, co se devětkrát uklonil k zemi začal svoji řeč: „Pane, usnadněním dopravy doufáte, že snížíte ceny zboží pro spotřebitele, abyste je učinil dostupnější lidem. Ale předtím je připravíte o všechna pracovní místa, která vznikla díky zničení kanálu. Nízké ceny zboží nejsou důležité. Opravdový problém spočívá v ustavení rovnováhy mezi cenou práce a prostředky k obživě. Bohatství národa spočívá v množství pracovních míst, které dokáže poskytnout svoji pracovní síle, a nejlepší systém je ten, který poskytuje největší počet pracovních míst. Otázka nezní, jestli je výhodnější zaplatit čtyři nebo osm mincí za šálek čaje. To jsou dětinské starosti nehodné dospělé mysli. Problém je, jestli platit více za komodity, ale díky tomu mít více pracovních míst a díky větší ceně práce pak mít také více prostředků na získání těch věcí, nebo jestli omezením množství pracovních příležitostí snížíme celkové množství domácí produkce a přepravou zboží po vodě, bezpochyby za nižší cenu, ale tím připravíme množství dělníků o možnost koupit si ono zboží dokonce i za tu nižší cenu.“

Protože císař pořád nevypadal přesvědčeně, Kuang mu navrhl: „Račte počkat pane, mám tu ještě další čísla *Moniteur industriel*, která bych Vám mohl přečíst.“

Ale císař řekl: „Nepotřebuji tvoje noviny abych poznal, že vytvořit překážku znamená pouze přemístit a přesunout pracovní místa. Ale to není mým záměrem. Jdi a dej odstranit překážku z kanálu. A poté zreformujeme cla a tarify.“

A Kuang vyšel ven, drásal si svoje vousy a naříkal: „Ó Fo! Ó Pe! Ó Li! a všichni další jednoslabiční bohové Kytaje, mějte slitování s naším lidem, jelikož máme císaře *Anglické školy* a již vidím, jak brzy budeme mít nouzi všeho, protože už nebudeme muset dělat nic.“

Poznámky:

- 1) Publius Decius Mus, otec a syn byli oba vojenskými veliteli v Římské republice někdy mezi lety 350 až 275 př. n.l. Jsou uváděni jako zářný příklad statečnosti a sebeobětování když skočili do středu nepřátelských vojáků poté, co jimi vedené oddíly byly zahnány na útek.
- 2) *Moniteur Industriel*: Noviny vydávané Výborem na obranu domácího průmyslu, protekcionistické organizace založené P. A. H. Mimerem de Roubaix.

POST HOC, ERGO PROPTER HOC

Toto je ten nejobvyklejší a nejklamnější ze všech omylů.

Bída dopadne na Angličany.

Přijde po dvou odlišných událostech:

1. Reformě tarifů.
2. Dvěma špatnými sklizněmi po sobě.

Ke které z těchto dvou okolností by ta první měla být přiřazena jakožto následek k příčině?

Protekcioniisté si samozřejmě nemohou odpustit pokřik: „To prokletý volný obchod působí veškeré potíže. Slibovali nám jeho nekonečné požehnání, přijali jsme ho a nyní továrny zavírají a lidé trpí: *Post hoc, ergo propter hoc.*“

Volný obchod distribuuje tím nejspravedlivějším způsobem ovoce, kterým Prozřetelnost odměňuje práci člověka. Pokud je něco z tohoto ovoce zničeno přírodní pohromou, volný obchod stejně zajistí spravedlivou distribuci toho, co zbývá. Lidé budou bezpochyby hůře zásobeni; měla by však obvinění dopadnout na volný obchod nebo na přírodní katastrofu?

Volný obchod funguje v tomto smyslu stejně jako pojištění. Když nastane pohroma, pojišťovna uvolní mezi velké množství lidí prostředky shromážděné za spoustu let, což, kdyby neexistovala, by musel udělat pro sebe každý jednotlivec. Je tedy nyní správné říci, že od zavedení pojištění už není oheň katastrofou?

V letech 1842, 1843 a 1844 začala Anglie snižovat své tarify. V tutéž dobu byly sklizně nadmíru hojné; a je tedy rozumné předpokládat, že tyto dvě okolnosti přispěly k nevídané prosperitě Anglie v tomto období.

V roce 1845 byla sklizeň bídná a v roce 1846 ještě bídnější. Ceny jídla se zvýšily, lidé museli utratit více ze svých zdrojů jenom za to, aby se najedli a museli se tedy odpovídajícím způsobem uskrovnit ve spotřebě jiných komodit. Snížila se poptávka po oblečení, továrny byly méně vytížené a mzdy vykazovaly tendenci k poklesu.

Naštěstí byly v témže roce opět sníženy celní bariéry a velké množství jídla se díky tomu mohlo dostat na anglický trh. Jinak je téměř jisté, že by v zemi vypukla děsivá revoluce.

A přesto je volný obchod obviňován z katastrofy, které pomohl předejít a částečně jí zmírnit!

Ubožák malomocný žil v osamění. Nikdo se nechtěl dotknout čehokoliv, čeho se dotkl on. Odkázán na to, aby si vše poskytoval sám, vedl bídou existenci. Jednoho dne ho vyléčil slavný lékař. Nyní má náš samotář možnost využít všech výhod volného obchodu. Jaká nádherná budoucnost se před ním otvírá! Baví sám sebe představami o tom, k jakému znamenitému využití bude moci, díky vztahům s ostatními lidmi, nasměrovat své fyzické síly. Ale nešťastnou náhodou si při práci zlomí obě ruce. Hledte! Nyní je jeho úděl ještě hroznější. Při pohledu na jeho neštěstí novináři v jeho zemi řeknou: „Pohledte, na co ho volný obchod snížil! Opravdu vzbuzoval menší lítost, když žil v osamění.“

„Ale jděte,“ odpověděl lékař, „neberete v úvahu ty zlomené ruce? Nemají snad nic společného s jeho nešťastnou situací? Jeho neštěstí vzešlo z toho, že již nemůže používat ruce a nikoliv z toho, že byl vyléčen z lepry. Byl by ještě politováníhodnějším, kdyby mohl používat jenom jednu ruku a trpěl malomocenstvím při obchodním jednání.“

Post hoc, ergo propter hoc; nevkládejte víru do tohoto sofismu.

LOUPEŽNÉ SUBVENCOVÁNÍ

Lidé většinou shledávají moje psaní o ekonomických Sofismatech příliš teoretickým, abstraktním a s příliš mnoha metaforami. Nuže dobrá. Pokusím se nyní o triviální, banální a třeba i poněkud drsnější styl psaní. Přesvědčen, že veřejnost byla podvedena, aby přijala politiku protekcionismu, pokoušel jsem se dokázat to apelováním na rozum. Ale lidé mají zjevně raději pokřikování. Tak si pojďme zakřičet:

Král Midas má oslí uši!

Takže na rovinu drazí lidé, *jste soustavně okrádáni*. Možná to zní drsně, ale alespoň je to jasné.

Slova *loupež*, *loupit* a *lupič* určitě nebudou mnoha lidem po chuti. Takže se zeptám jako se zeptal Harpagon Elis: „Je to slovo nebo ta věc, která ve Vás budí obavy?“[1]

„Kdokoli se podvodem nebo lstí zmocní majetku, který mu nepatří, je vinen krádeží.“ (trestní zákoník, paragraf 379).

„Loupit : skrytě nebo násilím si přisvojovat cizí majetek.“ (Slovník Francouzské akademie).

„Lupič : ten, kdo si vynucuje více než mu náleží.“ (tamtéž)

Takže například výrobce, který mě zákonem donutí zaplatit dvacet franků za to, co bych normálně mohl mít za patnáct franků, nevzal ode mě podvodem pět franků, jež mi patřily?

Nepřisvojil si je snad skrytě nebo násilím?

Nevynutil si víc než mu náleží?

Jistě namítáte – samozřejmě, že si je vzal, samozřejmě, že si je přisvojil, ale nikoli skrytě nebo násilím, což jsou charakteristiky loupeže.

Když naše daně obsahují těch pět franků na subvenci, kterou dostává výrobce, přisvojuje si ji nebo vynutí, co by mohlo být skrytějším, protože tak málo z nás ho podezřívá? A pro ty, kdož mají podezření, co může být násilnějšího, když při prvním zaváhání platit vtrhnou biřici do jejich dveří?

Přesto výrobce nemusí mít obavy. Loupeže skrze dotace nebo skrze tarif, přestože porušují spravedlnost stejně, jako normální přepadení na cestě, neporušují zákon. Právě naopak, jsou páchány prostředky zákona. Tento fakt je dělá horší, ale soudci proti nim nic nezmohou.

Nejsem prvním, kdo nazval tuto praktiku jejím pravým jménem. Tohle napsal Adam Smith před více než šedesáti lety:

„Výrobci ze stejného odvětví se zřídka kdy schází, dokonce ani při slavnostech a kratochvích, ale jejich hovory končí konspirací proti veřejnosti nebo vymýšlením nějaké lži, která zvýší ceny.“ [2]

Mělo by nás překvapovat, že o tyto věci veřejnost neprojevuje žádný zájem? Předpokládejme, že se ustanovil výbor továrníků a nyní svolali setkání za účelem definovat *všeobecnou politiku*. Tak na čem se asi dohodnou.

Rejdař: „Naše obchodní loďstvo je v zoufalé situaci (výbuch rozhořčení). A není divu! Nemůžu postavit loď bez železa. Na světovém trhu je ho hodně po deseti francích, ale naši oceláři mě zákonem přinutí platit za něj patnáct franků. Požaduji volnost nakoupit železo tam, kde je to nejvýhodnější.“

Ocelář: „Na světovém trhu by mě stála přeprava nákladu lodí dvacet franků. Ale skrze zákon, naši rejdaři za ní dostávají třicet, takže on okrádá mě a já okrádám jeho, všechno je, jak má být.“

Politik: „Rejdař učinil nemoudrý závěr. Pojdme radši posílit vzájemnou harmonii, ze které čerpá sílu náš národ. Pokud bychom zavrhlí jen jediný z bodů našeho protekcionismu, můžeme dát sbohem celému systému.“

Rejdař: „Ale protekcionismus zklamal. Znovu opakuji, že naše obchodní loďstvo je v zoufalé situaci.“

Politik: „Dobrá, zvedněme tedy celní přírážku, aby si náš rejdař mohl účtovat čtyřicet franků místo třiceti.“

Ministr: „Vláda již využila až do krajnosti ten nádherný vynález celních přírážek, ale obávám se, že to nebude stačit[3]. Příliš vysoké ceny by spotřebitele mohli popuzovat.“

Politik: „Pánové, copak se zasekneme na drobném detailu? Copak neexistuje jiná spása pro naše loďstvo krom tarifu? Zapomínáte na zdanění? Spotřebitel nemusí být velkorysý, ale daňový poplatník bude muset být. Naložme mu nějakou daň a rejdař může být spokojený. Navrhují, aby rejdař dostal dotaci pět franků z veřejné pokladny na každý cent železa, který nakoupí.“

Množství hlasů: „Podporuji návrh! Podporuji návrh!“

Statkář: „A dotaci tři franků na každý hektolitr pšenice pro mě!“

Majitel textilky: „A dva franky na metr plátna pro mě!“

Etc. etc.

Předsedající: „Tak jsme se dohodli. Naše shromáždění ustanovilo systém subvencí, a to bude jeho věčnou slávou. Jakékoli podnikání ode dneška utrpí ztrátu, máme k dispozici dva jednoduché prostředky, kterak ztrátu obrátit v zisk – tarif a dotaci. Jednání skončilo.“

Jakási nadpřirozená intuice mi musela dát neblahé tušení, jak brzo v budoucnu se subvence objeví – kdo ví, ale třeba jsem to byl nešťastnou náhodou já sám, kdo inspiroval pana Dupina[4], když jsem před několika měsíci napsal:

„Zdá se být jisté, že podstata i následky protekcionismu by mohly být nahrazeny, pokud by na sebe vzal podobu přímého zdanění a distribuoval výnos daně privilegovaným průmyslovým odvětvím. Upřímně přiznávám, že by se mi zdál takový systém čestnější a ekonomičtější než protekcionistický tarif. Čestnější proto, že jestliže chce společenství platit navíc některým svým členům, tak alespoň bude jasně vidět podstatu té operace a náklady mohou být rovnoměrně rozloženy mezi všechny jeho členy. Ekonomičtější proto, že při zrušení tarifu se může ušetřit za celníky.“[5]

Takže prozkoumejme tento systém loupeže skrze dotace, protože možnost to učinit nám byla tak laskavě nabídnuta. Vše, co o něm bude řečeno, se naprosto stejně vztahuje i na loupež skrze tarif. A protože ten druhý případ je o maličko lépe zamlžený, tak systém přímého okrádání nám pomůže lépe pochopit systém nepřímého okrádání. Mysl tak bude vedena od jednoduchého ke komplexnímu.

Neexistuje nějaký druh loupeže, který je ještě jednodušší? Ano jistě. Přepadání bandity na cestě. Stačí, aby bylo pouze zlegalizováno a monopolizováno – tedy jak se dnes říká – organizováno.

Nuže toto jsem si přečetl v jednom cestopise:

Když jsme dorazili do království **A**, o všech průmyslových odvětvích tam se tvrdilo, že jsou v žalostném stavu. Sedláci naříkali na svůj úděl, továrníci si stěžovali, obchodníci protestovali, námořníci reptali a vláda nevěděla co si počít. Nejdříve dostala nápad uložit velikou daň na všechny nespokojence a nazpět mezi ně rozdělit výtěžek této daně, samozřejmě po odečtení podílu pro sebe. To je opatření na velmi podobném principu jako Španělská loterie, kterou máme tak rádi. Je tisíc lidí a vláda vybere jedno peso od každého. Pak si mazaně nechá 250 pesos pro sebe a zbývajících 750 rozdělí v menších či větších dílech mezi hráče. Úctyhodný hidalgo poté, co dostane tři čtvrtiny pesa zapomene, že předtím přispěl celým pesem a nemohouc zkrotit svoji radost rychle pospíchá do nejbližší putyky utratit svých patnáct reálů[6]. To bylo něco podobného jako je zavedeno ve Francii. Jenže jelikož ta země je na nižším stupni civilizace, vláda si nemyslela, že by se její obyvatelé spolehli na tak podivnou formu protekcionismu a tak nakonec přijala následující plán.

Země byla propojena sítí cest. Vláda úseky cest označila patníky, a poté řekla sedlákům: „Všechno, co se Vám povede ukrást od těch, kteří se nacházejí na cestě mezi dvěma patníky bude Vaše. Ať Vám to slouží jako subvence, protekce a investiční pobídka.“ Pak přidělila každému továrníku, rejdaři atd. kus cesty a vydala jim následující vyhlášky:

„Dávám Vám a uděluji pravomoc a autoritu krást, loupit, podvádět a šidit beztrestně podél celého Vašeho úseku cesty.“

Tak se přihodilo, že obyvatelé království **A** se tak sžili s tímto systémem, tak si navykli počítat s příjmem, který se jim podařilo ukrást a přehlížet to, o co byli sami okradeni, tak důsledně se dívali na loupež pouze z pozice lupiče, že začali brát sumu jednotlivých individuálních krádeží jako *hrubý národní zisk* a odmítali se vzdát tohoto systému *dotací*. Říkali, že při jeho absenci by se neuživilo ani jediné průmyslové odvětví.

Dá se tomuhle těžko uvěřit? Jistě si myslíte: „Není možná, aby celý národ souhlasil s tím, že se zvětší bohatství když okrade jeden obyvatel jiného.“

A proč ne? Vždyť ve Francii jsme již zcela přijali tento pohled a neustále vymýšlíme, jak zlepšit metody recipročního loupení pod jmény subvence a tarif.

Dobrá, tohle je možná přehnané. Řekněme, že s přihlédnutím k metodám výběru peněz a všech dalších okolností, náš systém je lepší než v království A. Ale musíme jasně pochopit, že základní princip a následky jsou naprosto stejné u všech těchto druhů loupeže zavedených zákonem, aby přinášeli zisk navíc vybraným průmyslovým odvětvím.

Také bychom si měli uvědomit, že jestliže existují potíže při loupení na cestách, tak tento systém má i určité výhody oproti loupení skrze tarif.

Například je možné rovnoměrně rozdělit výtěžky mezi výrobce. Totéž není možné v případě celních bariér. Ty jsou ze své podstaty neschopné ochránit některé společenské třídy jako umělce, poštáky, právníky, vojáky, dělníky apod.

Je pravdou, že loupením skrze dotace můžeme dosáhnout téhož rozdělení, a tudíž není v tomto ohledu méně efektivní než je přepadávání na cestách.

Na druhou stranu dotace vedou k některým tak bizarním a absurdním následkům, že by je určitě i obyvatelé království A považovali za směšné. Co oběť přepadení na cestě ztratí, to zloděj získá a ukradené bohatství tak alespoň zůstane v zemi. Ale v systému loupení skrze dotaci, majetek, který daň vezme Francouzům se velmi často dostane cizincům a bohatství jde ven ze země. Takhle to funguje:

Předpokládejme, že kus textilu stojí sto franků v Bordeaux. Je nemožné prodat ho levněji bez ztráty a konkurence brání tomu, aby byl prodán draž. Za těchto okolností Francouz, který si chce koupit textil musí zaplatit sto franků nebo se bez něho obejít. Ale když je to Angličan, který chce koupit textil, tak vláda intervenuje a řekne obchodníkovi: „Prodej svůj textil a já přinutím daňového poplatníka, aby ti dal dvacet franků.“ Obchodník, který nemohl chtít méně ani více než sto franků teď prodá textil Angličanovi za osmdesát franků. Obchodník zůstane na svém a výsledek toho všeho bude přesně tentýž, jako by daňoví poplatníci dali dvacet franků přímo Angličanovi za podmínky, že si za ně koupí francouzský textil. Takže specialita loupeže skrze dotace je ta, že oběť loupeže žije ve státě, který ji toleruje zatímco ti, kteří z loupeže profitují, jsou rozptýleni po celé Zemi.

Je opravdu udivující, jak lidé stále trvají jako na pevně vžitě pravdě na tom, že všechno, co dokáže jednotlivec ukrást ze společné pokladny představuje všeobecný zisk. Perpetum mobile, kámen mudrců či kvadratura kruhu snad již opustily mysl lidí. Ale teorii o pokroku skrze loupež mají lidé stále v úctě. A přitom by si jeden myslel, že tato dětinskost má nejmenší naději na přežití.

Existují tací kteří se mě ptají: „Obhajujete tedy politiku laissez faire? Nejste jeden z těch ekonomů té staré vysloužilé a již dávno neplatné školy A. Smitha a J. B. Saye? To proto jste proti organizování průmyslu?“

Nuže pánové, organizujte si průmysl jak libo. Ale já Vás budu bedlivě sledovat, jestli náhodou neorganizujete loupež.

Další a daleko početnější skupina neustále opakuje: „Subvence a tarify již zašly příliš daleko. Měly by být užívány moudřeji a s rozvahou, nikoli zavrženy. To co soudní a praktičtí lidé podporují, je rozumné množství volného obchodu kombinované s rozumným využitím protekcionismu. Mějme se ale na pozoru před absolutními principy a fanatiky obou stran – volného obchodu a protekcionismu.“

Nuže podle španělského cestopisce takhle přesně mluvili i lidé v království **A**. „Banditismus na cestách,“ říkali tito moudří mužové, „není ani špatným ani dobrým sám o sobě. Všechno záleží na okolnostech. Všechno co je třeba, je udržet věci v rovnováze, najít zlatou střední cestu a zaplatit vládní úředníky, jejichž práci bude onu rovnováhu nacházet a udržovat. Možná, že loupění bylo povoleno v příliš velkém rozsahu, možná že naopak ho ještě není dost. Zkoumejme tyto věci, vyrovnejme příjem každého dělníka. Těm, kteří nevydělávají dost,

bychom měli přidat kus cesty na níž mohou loupit. Naopak těm, kteří mají hodně bychom měli zredukovat čas, v němž je jim dovoleno loupit.“

Ti, kteří mluví tímto způsobem, si získávají velkou reputaci pro svoji umírněnost, prozíravost a moudrost. Jsou tak předurčení zaujmout nejvyšší úřady ve státě.

Naproti tomu ti, kdož říkají: „Eliminujme veškerou nespravedlnost, protože neexistuje taková věc jako částečná nespravedlnost. Netolerujeme žádnou krádež, protože neexistuje poloviční krádež nebo čtvrtinová krádež.“ Tak ti jsou bráni jako neužiteční vizionáři, únavní snílci, kteří stále dokola opakují tytéž věci. Ačkoli lidé shledávají jejich argumenty velmi snadno pochopitelné. Jak by ale něco tak jednoduchého mohlo být pravdou?

Poznámky:

- 1) V Moliérově Lakomci se Harpagon takto táže svojí dcery Elisy ohledně svatby.
- 2) Adam Smith, Bohatství národů, kniha první, kapitola 10, část II
- 3) Narážka na text: „Mohl bych opět citovat zákon o tarifech z 9 a 11 června minulého roku, jejichž účelem bylo podpořit obchodní loďstvo uvalením celní přírážky na náklad zboží, jež vstupuje do našich přístavů pod cizí vlajkou. Naše tarifní zákony, jak jistě víte, jsou všeobecně směřovány k tomuto cíli a celní přírážka deseti franků byla zavedena zákonem z 28 dubna 1816, byla docela nedostatečná vzhledem k vysokým nákladům naší lodní dopravy.“ (Laurent Cunin-Gridaine ministr průmyslu a obchodu 1840-48, otevřené prohlášení ze setkání ministra a předních průmyslníků z 15 prosince 1845)
- 4) André Marie Jean Jacques Dupin (1783-1865) advokát, poslanec, předseda poslanecké sněmovny a zákonodárného shromáždění, později generální prokurátor. Starší bratr Charlese Duphina.
- 5) Viz. kapitola 5 Ekonomických sofismat – *Naše produkty jsou zatíženy daněmi.*
- 6) *Real de vellón*, stříbrná mince. Dvacet realů = jedno peso (piastr).

VÝBĚRČÍ DANÍ

Dobroděj Sedláček, vinař.

Natvrdlík, výběrčí daní.

Natvrdlík: „Ty jsi vyrobil dvacet sudů vína?“

Dobroděj Sedláček: „Ano, a stálo mě to spoustu dřiny a potu.“

N: „Buď tak laskav a dej mi šest sudů toho nejlepšího.“

D. S: „Šest sudů z dvaceti! Dobrý Bože! Vy mě chcete zruinovat. A když dovolíte, co s nimi zamýšlíte udělat?“

N: „První sud dáme věřitelům státu. Když má někdo dluhy, tak to nejmenší je platit z nich úrok.“

D. S: „A na co byly použity ty půjčené peníze?“

N: „To by bylo dlouhé vyprávění. Část byla investována do prachu, který při hoření vytváří ten nejkrásnější dým na světě. Část byla vyplacena těm, kdož byli zmrzačeni v cizích zemích, které pustošili. Poté, co tyto výdaje vedly k invazi do naší země, tak naši dobří nepřátelé nechtěli odejít, dokud si s sebou nevezmou nějaké peníze, které jsme si museli půjčit.“

D. S: „A k čemu mi je tohle všechno dnes dobré?“

N: „K tomu, že si můžeš říct:

Jsem hrdý že jsem Francouz
když hledím na Vítězný sloup[1]!“

D. S: „A také ponížení z toho, že zanechám svým potomkům dluh, který budou splácet po všechny časy. Přesto člověk musí platit svoje dluhy, jakkoli bláznovsky byly ty peníze utraceny. Takže to by byl jeden sud. Co těch zbývajících pět?“

N: „Druhý půjde na zaplacení vládních služeb, státní správy, soudce, který dohlíží na to, abys dostal zpátky kus země, který se Ti Tvůj soused snažil zabrat, policisty, který odhání zloděje, když spíš, cestáře, který udržuje cestu odsud do města, kněze, který křtí Tvoje děti, učitele, který je vzdělává a Tvého pokorného služebníka – výběrčího daní, který by také nedělal svou práci zadarmo.“

D. S: „Dobrá, to by bylo spravedlivé. Služba za službu. Proti tomu nemám námitek. Chtěl bych jen brzy uzavřít svou vlastní dohodu přímo s knězem a učitelem; ale teď na tom netrám. Takže tolik k druhému sudu. To jsme stejně zatím dost daleko od těch šesti.“

N: „Myslíš si, že dva sudy jsou příliš mnoho jako Tvůj příspěvek na výdaje námořnictva a armády?“

D. S: „Běda, to je skutečně dost málo, když pomyslím, že armáda mi vzala dva syny, které jsem velice miloval.“

N.: „Samozřejmě je absolutně nezbytné udržovat v Evropě rovnováhu sil.“

D. S: „Dobré nebe! Rovnováha sil by mohla být udržována úplně stejně, kdyby byly ozbrojené síly všech zemí sníženy o polovinu nebo alespoň třetinu. Mohli bychom si pak nechat svoje děti a plody svojí práce. A nevyžadovalo by to víc než vzájemné porozumění.“

N: „Ano, a to je přesně to, co chybí.“

D. S: „To je přesně to, co mě nepřestane udivovat. Vždyť tím trpí úplně všichni.“

N: „Vinu dávej sám sobě Dobroději.“

D. S: „Vy žertujete pane výběřčí. Můžu já snad mluvit do těchto věcí?“

N: „Koho jsi zvolil coby svého zástupce v parlamentu?“

D. S: „Udatného generála, který se brzy stane maršálem, s Boží pomocí.“

N: „A z čeho je ten udatný generál živ?“

D. S: „Z mých daní, předpokládám.“

N: „A co by se s ním stalo, kdyby hlasoval pro zredukování armády a snížení Tvých daní?“

D. S: „Místo aby povýšil na maršála, tak by byl penzionován.“

N: „Takže už víš, proč můžeš dávat vinu...“

D. S: „Pojďme k pátému sudu, když dovolíte.“

N: „Ten půjde do Alžírsko.“

D. S: „Do Alžírsko? A to nám pořád říkají, že muslimové nepijí víno, barbari! To jsem chtěl vždycky vědět, jestli neznají Médoc, protože jsou nevěřící, nebo jsou nevěřící, protože neznají Médoc. A jakou službu mi tedy poskytnou výměnou za tento nektar, jehož výroba mě stála tolik námahy?“

N: „Žádnou, protože to také není určené muslimům. To víno je pro dobré křesťany, kteří tráví svůj čas v Barbarii.“

D. S: „A co užitečného tam dělají?“

N: „Uskutečňují nájezdy a čelí nájezdníkům, zabíjí a jsou zabíjeni, chytanou úplavici a vrátí se domů na léčení; hloubí přístavy, otvírají cesty, budují osady a osídlují je Malťany, Řeky, Italy, Španěly a Švýcary, kteří budou žít z Tvého sudu a spousty dalších, pro které k Tobě ještě přijdu.“

D.S: „Nebesa spaste mě! Tohle je příliš! Odmítám vydat svůj sud. Každého vinaře, který by byl vinen takovým bláznovstvím by poslali do Bicêtre[2]. Budovat cesty skrze Atlas, když cesty u nás jsou v takovém stavu, že skoro nemohu opustit svojí farmu! Hloubit přístavy v Barbarii, když Garonna je celý rok zanesená! Vzít moje děti, aby pronásledovali Kabyly[3]! Přinutit mě platit za domy, zrní a koně, které předají Řekům a Malťanům, když je tolik chudých lidí přímo u nás!“

N: „Chudí! Pro ty se to právě dělá. Zbavujeme Francii *přebytku populace!*“

D. S: „A posíláme za nimi do Alžírsko prostředky, které by je klidně uživily tady!“

N: „A také se tím podílíš na pokládání základů *velkého impéria*; na šíření *civilizace* do Afriky; Tvoje vlast bude ověncena nesmrtelnou slávou.“

D. S: „Mluvíte jako básník pane výběřčí, ale já jsem jen prostý vinař a já odmítám.“

N: „Jen pomysli na to, že za pár století se nám tyto investice stonásobně vrátí. Alespoň to říkají v parlamentu podporovatelé tohoto podniku.“

D. S: „Mimochodem, dříve jste po mě chtěl jen jedinou láhev na pokrytí nákladů, potom dvě, pak tři a teď mně zdaníte přímo celý sud! Já prostě odmítám.“

N: „Na to už je příliš pozdě. Tvoji *zástupci v parlamentu* se dohodli, že Tvůj podíl na daních bude celý sud.“

D. S: „Jaké zpropadené hlouposti jsem se dopustil! Teď to vypadá jako to největší bláznovství, že jsem zvolil jeho, aby mě zastupoval. Co může mít společného armádní generál s chudým vinařem?“

N: „Vidíš, že máte něco společného – to víno, které vyrábíš a o kterém on hlasuje Tvým jménem.“

D. S: „Jen se mi vysmívejte pane výběřčí, zasloužím si to. Buďte ale rozumný. Nechejte mně alespoň ten šestý sud. Úroky ze státního dluhu byly zaplacený, státní správa zaopatřena a válka v Africe prodloužena do nekonečna. Co ještě chcete?“

N: „Smlouváním se mnou se nikam nedostaneš. Měl bys říct generálovi o svých přáních. To on teď disponuje Tvým vínem.“

D. S: „Prokletý Bonapartův pohrobek! Co ale bude s tímto ubohým sudem vína, nejlepšího z mých zásob? Pojdte ho ochutnat. Jak je vyzrálé, jak bohaté, jak těžké, jak hladké, jaký výběř!“

N: „Výborné! Delikátní! To přesně přijde k chuti panu D., textilnímu továrníkovi.“

D. S: „Panu D., továrníkovi? Co tím myslíte?“

N: „Určitě ho dobře využije.“

D. S: „Jakým způsobem? O čem to mluvíte? Ať mě čert vezme, jestli tomu rozumím!“

N: „Nevíš, že pan D... se pustil do podnikání, které, ačkoliv je velmi prospěšné pro celou zemi, se každý rok nachází ve značné finanční ztrátě?“

D. S: „Moje srdce pro něho krvácí. Co s tím mám společného já?“

N: „Sněmovna došla k závěru, že pokud věci půjdou jako dosud, pan D... by musel svou továrnu zavřít.“

D. S: „Co má ale společného špatně vedený a ztrátový podnik pana D.. s mým sudem vína?“

N: „Sněmovna se rozhodla, že když dá panu D... sud vína z Tvých sklepů, několik metráků pšenice od Tvých sousedů, tak se jeho ztráta obrátí v zisk.“

D. S: „Tak to je skutečně geniální vynález. Proklatě! A naprosto nespravedlivý. Pan D... si kompenzuje svojí ztrátu tím, že mi vezme moje víno!“

N: „Nikoli přímo to víno samozřejmě, ale peníze za jeho prodej. Tomu se říká *subvence*. Vypadáš dost užasle! Nevidíš, jak velkou službu tím prokazuješ své vlasti?“

D. S: „Myslíte panu D...“

N: „Vlasti. Pan D... nás ujistil, že díky tomuto opatření jeho podnik bude vzkvétat a tak bude celá země bohatší. To přesně říkal ve sněmovně, jejímž je členem.“

D. S: „To je ale obyčejný podvod! Nějaký neschopný průmyslník se pustí do bláznovského podnikání a vyplývá svůj kapitál; a když mi vezme dost vína či pšenice sousedům, aby pokryl svoje ztráty a měl dokonce nějaký zisk, tak je to bráno jako zisk pro celou zemi!“

N: „Protože k takovému závěru došli Tvoji *zástupci v parlamentu*, nemáš jinou možnost, než mi vydat šest sudů vína a prodat těch čtrnáct zbývajících, které Ti nechám, jak nejmůhodněji to půjde.“

D. S: „O to se pokusím.“

N: „Jak se věci mají, tak by bylo nanejvýš politováníhodné, kdyby se ti to nepodařilo. Je totiž spousta věcí, které se stanou nákladnějšími. V první řadě, pokud budeš nakupovat železo na nové nářadí a pluhy, zákon nařizuje, že musíš jeho výrobcům zaplatit dvakrát tolik.“

D. S: „Není tohle přesně to, co se děje v lese u Bondy[4]?“

N: „Potom, když budeš potřebovat olej, maso, oblečení, uhlí, vlnu nebo cukr, všechno je zákonem zdraženo na dvojnásobek.“

D. S: „Ale to je hrozné, děsivé, hanebné!“

N: „K čemu jsou Ti dobré tyhle stížnosti? Ty sám skrze své *legálně zvolené zástupce*...“

D. S: „Vynechejte z toho mé zástupce. Vybral jsem si dost podivně, to je pravda. Ale už se nenechám takhle trestat. Měl by mě zastupovat nějaký poctivý a čestný venkovan.“

N: „Pche! Zvolíš znovu udatného generála.“

D. S: „Zvolím generála, aby rozděloval mé víno mezi Afričany a továrníky?“

N: „Říkám Ti, že ho zvolíš.“

D. S: „Jen ať zkusí přijít sem a ucházet se o můj hlas. Brzy zjistí, s kým má co dočinění.“

N: „No uvidíme. Nashledanou. Beru si s sebou šest sudů a jdu je rozdělit, jak rozhodl generál.“

Poznámky:

- 1) Úryvek z populární lidové písně. Sloupem je míněn Vendomský sloup v Paříži, který Napoleon nechal odlít z hlavní děl ukořistěných v bitvě u Slavkova.
- 2) Vesnice nedaleko Paříže se známým útlukem pro choromyslné. (obdoba českých Bohnic).
- 3) Berberští obyvatelé Alžírsko a Tunisko.
- 4) Les nedaleko vesnice Bondy severně od Paříže, který byl notoricky známý jako útočiště lupičů a zlodějů. Neopatrný cestovatel zde často platil daň "za průjezd."

UTOPISTA

„Kdybych tak jen byl předsedou vlády jeho veličenstva... !“

„A co byste dělal?“

„Začal bych s ... s ... s tím, že bych byl ve velkých rozpacích. Protože konec konců bych neměl být předsedou vlády, pokud bych neměl většinu; neměl bych mít většinu, pokud bych jí nedokázal získat; a nedokázal bych jí získat, alespoň ne pomocí čestných prostředků, pokud bych nevládl podle většinového přesvědčení... Tudíž dokud se snažím o to, aby moje ideje převládly tak, že odporuji většině, pak jsem v menšině a dokud jsem v menšině tak bych neměl být předsedou vlády jeho veličenstva.“

„Předpokládejme, že by se Vám podařilo získat většinu a tak by Vám tento problém nestál v cestě. Co byste dělal?“

„Nejprve bych prozkoumal způsoby jak dosáhnout *spravedlnosti*.“

„A poté?“

„Poté bych zkoumal způsoby jak dosáhnout *blahobytu*.“

„A pak?“

„Pak bych se snažil určit, zda jsou vzájemně slučitelné nebo antagonické.“

„A pokud by se ukázaly neslučitelné?“

„Tak bych řekl králi Filipovi:

Vezměte si zpět Váš vládní post.
Chudý je to rým a styl vyšlý z módy,
Nevidíte však, že takto je to mnohem lepší
Než tyto *transakce*, jimž se svědomí vzdává
A čest pak promlouvá mnohem jasněji? “[1]

„Ale předpokládejme, že objevíte, že *spravedlnosti* i *blahobytu* lze dosáhnout pomocí týchž prostředků.“

„Pak bych již postupoval přímo.“

„Dobrá, ale abyste dosáhl *blahobytu* cestou *spravedlnosti* je zapotřebí třetího prvku.“

„A to je který?“

„Příležitost.“

„Tu jste mi dal.“

„Kdy?“

„Právě teď.“

„Jak to?“

„Tím, že jste mi přiřkl většinu.“

„To se zdá být riskantní autorizací, protože konec konců z toho vyplývá, že většina jasně vidí co je spravedlivé a co je užitečné a neméně jasně si uvědomuje, že tyto věci jsou dokonale harmonické.“

„A pokud většina toto vše chápe tak jasně, dobré výsledky by se dostavily takříkajíc samy od sebe.“

„K tomuto bodu neustále směřujete mou pozornost: že reformy jsou možné pouze skrze pokrok všeobecného osvícení.“

„A že takový pokrok učiní všechny nutné reformy nevyhnutelnými.“

„Obdivuhodně řečeno. Ale tento předpoklad pokroku je dosažitelný poněkud pomalu a v delším období. Předpokládejme tedy, že je již splněn. Co byste dělal? Jelikož již hořím netrpělivostí spatřit Vás při práci jak uvádíte svoje ideje do praxe.“

„Nejprve bych snížil poštovné na deset centimů.“

„Dříve jste říkal na pět centimů.“[2]

„Ano; ale jelikož mám v plánu i další reformy, musím postupovat opatrně, abych se vyhnul deficitu.“

„Bože!“ Jak obezřetné! Váš první návrh již obsahuje deficit třicet milionů.“

„Poté snížím daň ze soli na deset franků.“

„Dobrá! To znamená dalších třicet milionů deficitu. Bezpochyby jste vynalezl nějaké nové daně?“

„Nebesa uchraňte mně toho! Mimoto nepředstírám, že bych měl tak vynalézavou mysl.“

„Nicméně stále zůstává... Ach! Už to mám. Proč jsem na to nepřišel dříve? Přece jednoduše budete snižovat výdaje. To mě prve nenapadlo.“

„Nejste jediný, kdo přehlíží tuto možnost. Mám v plánu zavést i úsporná opatření, ale v tento okamžik nejsou tím, s čím počítám.“

„Ano, a co tedy? Snižíte si příjmy aniž byste zredukoval výdaje a vyhnete se deficitu?“

„Ano, tím že snížím další daně.“

(Zde si tazatel klepe na čelo a smutně pokýve hlavou, což si můžeme přeložit jako: „Zbláznil se.“)

„Toto Vaše schéma je jistě naprosto geniální. Nyní do státní pokladny platím sto franků; Vy snížíte mou solnou daň o pět franků a poštovné také o pět franků, takže pokud se má do pokladny dostat opět sto franků, snížíte nějakou jinou daň o deset franků.“

„Přesně! Začínáte rozumět mé myšlence.“

„Čert mě vem jestli jí rozumím! Začínám i pochybovat o tom, že jste duševně zcela zdrav.“

„Opakuji, že nahradím výpadek z jednoho snížení daně snížením jiným.“

„Jistě to dokážete! Mám teď volnou chvíli tak si poslechnu, jak vysvětlíte tento paradox.“

„Celá záhada se dá vysvětlit velmi jednoduše: Vím o dani, která Vás přijde na dvacet franků, z nichž ani jediný septim se nedostane do státní pokladny. Polovinu Vám z ní odpustím a druhou polovinu dostane výběrčí daní.“

„Jste opravdu nepřekonatelný finančník! Je zde jenom jeden problém. Jakým způsobem, když dovolíte, platím daň, která nejde do státní pokladny?“

„Kolik Vás stál váš oblek?“

„Sto franků.“

„A na kolik by Vás přišel, kdybyste si látku mohl dovézt z Verviers [3]?“

„Osmdesát franků.“

„A proč jste si jí tedy neobjednal z Verviers?“

„Protože je to zakázáno.“

„A proč je to zakázáno?“

„No abych musel za oblek dát sto franků místo osmdesáti.“

„Tento zákaz Vás tudíž stojí dvacet franků.“

„Bez pochyb.“

„A kam těch dvacet franků jde?“

„Kam jdou? K výrobcí textilu.“

„Velmi správně. Dejte mi tedy deset franků pro státní pokladnu a já tento zákaz zruším, takže na tom vyděláte deset franků.“

„Ach, už tomu začínám rozumět. Takto bude vypadat bilance státní pokladny: pět franků ztraceno na poštovních službách, pět franků na soli; a získáno deset franků z látek. A tak se vše vyrovná.“

„A Vaše vlastní bilance ukáže toto: pět franků získáno na soli, pět franků na poštovních službách a deset franků na látkách.“

„Celkem dvacet franků. Takový návrh se mi velmi zamlouvá. Ale co se stane s nešťastným výrobcem textilu?“

„Na něj sem nezapomněl a chci pro něj udělat totéž, co jsem udělal pro Vás ve vztahu k vlně, uhlí, strojům, etc; takže bude moci snížit své ceny aniž by utrpěl ztrátu on, nebo státní pokladna.“

„Jste si ale jistý, že dokážete všechno takto uvést do rovnováhy?“

„Bude k tomu existovat tendence. Deset franků, které jste získal na látkách se ještě zvýší o to, co Vám ušetřím na mase, palivu, obilí, etc. To

bude dohromady slušná sumička; a stejná úspora se bude týkat i třiceti pěti milionů Vašich spoluobčanů. A bude to dost na vykoupení všech látek z Verviers i Elbeufu[4]. Národ bude lépe oblečen, to je celé."

"Budu o tom přemýšlet, protože teď jsem z toho poněkud zmatený."

"Konec konců, co se týče oblečení, základní věc je být oblečen. Vaše údy jsou Vaším vlastnictvím a nikoliv vlastnictvím výrobce. Chránit je před chladem je primárně Vaší prací a nikoli jeho. Pokud se zákon staví na jeho stranu proti Vám, pak je to zákon nespravedlivý, a vy jste mi dal autoritu jednat podle hypotézy, že co je nespravedlivé je i škodlivé."

"Možná jsem zašel příliš daleko, ale pokračujte v popisu svého finančního plánu."

"Pak vydám nový celní zákoník."

"Ve dvou mohutných sbírkách?"

"Ne, o dvou prostých větách."

"Pak konečně lidé nebudou moci říkat, že slavný axiom „Neznalost zákona neomlouvá,“ je v realitě fikcí. Podívejme se tedy na Váš zákon."

"Zde je: Paragraf 1. Z veškerého dovezeného zboží se bude platit daň 5% ad valorem."

"I ze *surovin*?"

"Pokud mají hodnotu."

"Všechny mají víceméně nějakou hodnotu."

"V tom případě budou platit více či méně."

"A jak budou naše továrny konkurovat zahraničním, které své *suroviny* získávají osvobozeny od cla?"

"Za předpokladu, že vládní výdaje zůstanou ve stejné výši, pokud bychom se zbavili tohoto zdroje příjmů, museli bychom najít nějaký jiný, který by nezhorsil relativní podřadnost našich továren a který by znamenal vznik a placení dalšího vládního úřadu."

"Pravda; argumentoval jsem jako by se jednalo o zrušení daně a nikoliv o její změnu. Budu o tom přemýšlet. Teď se podívejme na Váš druhý paragraf."

"Paragraf 2. Z veškerého vyvezeného zboží se bude platit daň 5% ad valorem."

"Slitování, pane Utopisto! Za tohle budete ukamenováni a já po vás první hodím kamenem."

"Předpokládali jsme, že většina již je osvícená."

"Osvícená! Tvrdíte snad, že *exportní daň* není zátěž?"

"Každá daň je zátěž, tato ale o něco menší než některé jiné daně."

„Předpokládám, že určitá míra excentrismu je v době masopustu omluvitelná. Buďte tedy tak laskav a pokuste se vysvětlit tento další paradox.“

„Kolik jste zaplatil za tohle víno?“

„Jeden frank za litr.“

„A kolik byste zaplatil mimo městské brány?“

„Padesát centimů.“

„Proč existuje tento rozdíl?“

„Zeptejte se na berním úřadě, kde vybírají tuto daň.“

„A kdo tuto daň vytvořil?“

„Pařížský magistrát, aby měl z čeho platit vydláždění a osvětlení ulic.“

„Pak je to dovozní clo, že? Předpokládejme ale, že to byla sousední města, která tuto daň zavedla ve svůj prospěch, co potom?“

„Stejně bych platil za víno jeden frank místo padesáti centimů, a těchto dodatečných padesát centimů by šlo na vydláždění a osvětlení ulic Montmartru a Les Batignolles.[5]“

„Takže je to nakonec spotřebitel, kdo platí tuto daň?“

„Vypadá to tak.“

„Pak tedy uvalením daně na export zařídíte, že cizinci budou přispívat k hrazení našich nákladů.“

„Zde se musím ohradit, protože to co navrhuje již není *spravedlností*.“

„Proč ne? Aby byl vytvořen nějaký produkt, země musí mít soudy, policii, cesty – a to vše stojí peníze. Proč by neměli cizinci, jakožto koneční spotřebitelé produktu, nést veškeré náklady na jeho vyrobení?“

„To ale odporuje převládajícímu přesvědčení.“

„Ani v nejmenším. Koncový spotřebitel by měl hradit veškeré přímé i nepřímé náklady na produkci.“

„Ať už to zdůvodníte jakkoliv, je naprosto jasné, že takové opatření by paralyzovalo obchod a odřízlo nás od zahraničních trhů.“

„To se Vám jen zdá. Pokud by se tato daň jen přidala k daním, které platíme dnes, pak byste měl pravdu. Pokud ale o sto milionů vybraných jedním způsobem snížíte jiné daně, pak může Váš výrobek přijít na zahraniční trh i s větší výhodou, pokud se tato daň ukáže menším břemenem a její výběr bude méně nákladný.“

„Dal jste mi námět k přemýšlení. Takže jste se postaral o sůl, poštovní službu a celnice. Již jste skončil?“

„Sotva jsem začal.“

„Prosím seznamte mě s Vašimi dalšími utopickými nápady.“

„Přišel jsem o šedesát milionů ze soli a poštovních služeb. Reforma celních tarifů mi umožní tento výpadek nahradit, ale poskytnete mi i něco mnohem cennějšího.“

„A co to prosím Vás bude?“

„Mezinárodní vztahy založené na spravedlnosti a možnost mírového uspořádání, která hraničí s jistotou. Takže demobilizují armádu.“

„Celou armádu?“

„S výjimkou specialistů, kteří budou rekrutováni dobrovolně, tak jako všechny ostatní profese. Vidíte co mám na mysli; zrušení branné povinnosti.“

„Prosím za prominutí, pane, ale dnes musíte používat termín *odvody*.“

„Ach! Zapomněl jsem. Je užité, jak snadno může v některých zemích pokračovat nepopulární politika, jen když je jinak pojmenovaná.“

„Totéž platí o *nepřímých daních*, z nichž se staly *příspěvky*. [6]“

„A také o *četnících*, kteří byli přejmenováni na *municipální stráž*.“

„Vy jste tedy ochoten odzbrojit zemi v očekávání příchodu Vaší utopie?“

„Řekl jsem, že rozpustím armádu, nikoliv že odzbrojím zemi. Právě naopak, já chci dát zemi neporazitelnou ozbrojenou sílu.“

„Jak se teď vykroutíte z takové změti protikladů?“

„Navrhnu povolat do služby všechny občany.“

„Těžko by stálo za námahu rozpustit několik vojáků jen abyste v zápětí všechny povolal zpátky do služby.“

„Neudělal jste mě ministerským předsedou abych nechal věci tak, jak jsou. Tudíž při převzetí moci prohlásím, jako Richelieu: „Priority státu se změnilly.“ a mými prioritami, které poslouží jako fundamentální princip mé administrativy jsou: Každý občan musí umět dvě věci: postarat se o svoje vlastní živobytí a bránit svou vlast.“

„To mi, alespoň na první pohled, dává docela dobrý smysl.“

„Následně tedy navrhnou jako základ národní obrany zákon o dvou paragrafech: Paragraf 1. Každý tělesně schopný občan musí bez výjimky zůstat ve službě od jednadvaceti do pětadvaceti let věku, aby obdržel vojenský výcvik.“

„To je tedy úspora! Rozpustíte armádu čtyř set tisíc vojáků jen abyste v zápětí povolal deset milionů.“

„Počkejte na druhý paragraf: Paragraf 2. Pokud ve věku jednadvaceti let neprokáže, že umí střílet a zná kompletně pořadové rozkazy.“

„Takový konec jsem nečekal. Aby se vyhnuli čtyřleté službě, tak naši mladí lidé se sami ve svém volném čase budou učit střílet a „vpravo v bok!“ a „pochodem v chod!“ Ten nápad je fantastický.“

„A co je důležitější: aniž bych přinesl smutek do rodin nebo porušil princip rovnosti, země získá takovýmto levným opatřením deset milionů obránců, schopných ji ubránit i před tou nejsilnější armádou světa.“

„Musím říct, že kdybych nebyl opatrným mužem, tak bych takovému fantastickému nápadu snad nakonec byl ochoten dát svoji podporu.“

Utopistův zápal začíná vzrůstat: „Díky bohu jsem našel způsob, jak snížit rozpočet o dva miliony! Poté, co zruším brannou povinnost, zreformuji systém nepřímého zdanění...“

„Jen okamžik pane Utopisto!“

Utopistův zápal nadále vzrůstá: „Zavedu svobodu náboženství a svobodu vzdělání. Nový projekt: Koupím železnice[7] a splatím národní dluh.“

„Pane Utopisto!“

„Zbaven přebujelé byrokracie, veškeré vládní síly soustředím na potlačování nespravedlnosti a na zajištění stejné spravedlnosti pro všechny...“

„Pane Utopisto, nakládáte si příliš mnoho věcí a národ Vás nebude následovat!“

„Dal jste mi většinu.“

„Tak Vám ji zase беру.“

„Dobrá, v tom případě již nejsem předsedou vlády a moje plány zůstanou tím, čím jsou - utopii.“

Poznámky:

- 1) Bastiat opět nabízí parodii na Moliéra, tentokrát na slova Alcesta v dialogu o mizerném sonetu.
- 2) Autor mluvil o pěti centimech v květnu 1846 v článku v *Journal des économistes*, který se stal dvanáctou kapitolou druhé série Ekonomických sofismů.
- 3) Město s textilním průmyslem v Belgii.
- 4) Město s textilním průmyslem nedaleko Paříže.
- 5) Dvě předměstí, jenž se stala součástí Paříže v roce 1860.
- 6) Francouzské slovo pro „daň“ *contribution* má ve Francouzštině význam i „dobrovolný příspěvek.“
- 7) První Francouzské železnice byly budovány za přispění Britského kapitálu, což mnozí z francouzů nesli dost nelibě.

SŮL, POŠTOVNÍ SLUŽBY A TARIF

Před několika dny lidé očekávali, že uvidí mechanismus zastupitelské vlády vytvořit zcela nový produkt, který z jejího soukolí dosud nedokázal vykristalizovat: *úlevu pro daňového poplatníka*.

Každý netrpělivě čekal na výsledek; experiment měl ovlivnit peněženky lidí stejně jako vzbudil jejich zvědavost. Nikdo nepochyboval, že stroj politiky má dostatečný impuls, jelikož když vlastní zájem a novoty otáčí jeho koly, pak funguje obdivuhodně vždy, na všech místech, za všech ročních dob a za všech okolností.

Ale jak reformy směřovaly ke zjednodušení a vyrovnání nákladů vlády a k menší daňové zátěži, nikdo netušil, co se může stát.

Lidé říkali: „Brzy uvidíte. Teď je ten pravý čas. Toto je úkol pro *čtvrté zasedání*, kdy hlas veřejnosti něco znamená. V roce 1842 jsme dostali železnice; v roce 1846 budeme mít snížení solné daně a poštovních poplatků; do roku 1850 si počkáme na reformu tarifů a změnu systému nepřímého zdanění. Čtvrté zasedání bude slavným rokem pro daňového poplatníka.“[1]

Tudíž každý byl plný nadějí a vše se zdálo pracovat ve prospěch tohoto experimentu. *Moniteur* oznámil, že z jednoho čtvrtletí na druhé se vládní příjmy neustále zvyšují; a k jakým lepším účelům by mohly posloužit tyto neočekávané fondy, než aby umožnili vesničanovi koupit více soli na vyléčení horkosti[2] a odeslat navíc jeden dopis na bojiště, kde jeho syn riskuje život?

Co se však stalo? Stejně jako dvě sladké substance, jak se říká, zabráni sobě navzájem vykristalizovat, nebo jako dva psi, kteří se rvou tak ukrutně, že z nich zbudou jen ocasy, tyto dvě reformy vyrušily jedna druhou. Vše, co nám zbylo, jsou ocasy, tedy množství navržených zákonů, argumenty pro a proti, zprávy, statistiky a dodatky, v nichž máme pro útěchu zachyceno a humanitárně oceněno naše utrpení a diagnostikovány příčiny pro homeopatickou léčbu. A reformy samotné nám nevykristalizovaly. Z tyglíku nic nevzešlo a experiment se nepodařil.

Brzy již chemikové budou předstupovat před svoje soudce, aby vysvětlili toto selhání a budou se na ně obracet následujícím způsobem:

Jeden: „Já jsem *navrhoval* poštovní reformu; ale sněmovna chtěla snížit solnou daň, tak jsem musel stáhnout svůj návrh.“

Druhý: „Já jsem *hlasoval* pro snížení solné daně; ale ministerstvo navrhovalo poštovní reformu a tak jsme hlasování prohráli.“

A soudci shledají tuto logiku neprůstřelnou, zahájí experiment znovu s těmi samými daty a vyšlou ty samé chemiky zpět do práce.

To ukazuje, že na praxi zavedené před půl stoletím na druhé straně Kanálu může být něco velmi rozumného, když tam neprojednávají více reforem najednou, ale jednu po druhé.[3] Je to sice časově náročné a nudné, ale přináší to alespoň nějaké výsledky.

My projednáváme v tentýž okamžik okolo tuctu reforem; tlačí se jedna na druhou jako duše zemřelých před branou pekelnou a žádná nevejde.

„Běda! jak vyčerpaný jsem! Jedna po druhé, mějte slitování!“[4]

To řekl Dobroděj Sedláček Johnu Bullovi[5] při debatě o poštovní reformě.

DOBRODĚJ SEDLÁČEK JOHN BULL

SEDLÁČEK: Ach, kdo mě vysvobodí z toho víru reforem! Moje hlava již puká. Lidé je vynalézají každý den: reforma vzdělávání, reforma financí, zdravotní reforma, parlamentní reforma, volební reforma, obchodní reforma, sociální reforma a teď přichází reforma pošty!

JOHN: Ta poslední je tak snadno proveditelná a tak užitečná, jak jsme zjistili, že si jí Vám troufnu doporučit.

SEDLÁČEK: Přesto říkají, že v Anglii dopadla špatně, a že přijde naši státní pokladnu na deset milionů.

JOHN: Které veřejnosti přinesou sto milionů.

SEDLÁČEK: Je to jisté?

JOHN: Podívejte na všechny znaky veřejné spokojenosti. Sledujte jak celý národ, pod vedením Peela a Russela dal panu Rowlandu Hillovi,[6] po Britském způsobu, hmatatelný důkaz své vděčnosti. Podívejte na chudé, kteří dávají najevo své city tím, že na dopisy, které odesílají, tisknou razítko s nápisem: *Lidé vděční za poštovní reformu*. Všimněte si prohlášení vedoucích Ligy[7] na půdě parlamentu, že bez ní by jim trvalo třicet let než by dokončili svůj velký úkol osvobodit jídlo pro chudé od dovozních omezení. Podívejte se na prohlášení obchodní komise, která lituje toho, že Anglický peněžní systém neumožňuje ještě větší snížení ceny posílání dopisů. Jaké další důkazy chcete?

SEDLÁČEK: Ano, ale co pokladna?

JOHN: Nejsou snad pokladna s veřejností na jedné lodi?

SEDLÁČEK: Ne tak docela. A mimo to, jste si jist, že náš poštovní systém potřebuje zreformovat?

JOHN: To je otázka. Podívejme se na to, jak funguje dnes. Co se stane s dopisem, který vložíte do schránky?

SEDLÁČEK: Celý mechanismus je nádherně jednoduchý. Pošťák schránku v určenou hodinu otevře a vybere řekněme stovku dopisů.

JOHN: A pak?

SEDLÁČEK: Pak je prozkoumá jeden po druhém. S pomocí geografické tabulky a měřítka zařadí každý do správné kategorie podle místa určení a hmotnosti. Existuje jedenáct zón a stejný počet váhových kategorií.

JOHN: To dává dobrých stovacetjedna kombinací pro každý dopis.

SEDLÁČEK: Ano, a toto číslo musíte ještě zdvojnásobit, protože dopis může nebo nemusí být odeslán pro *venkovské doručení*.

JOHN: To znamená, že těchto sto dopisů bude muset být prohlédnuto 24 200 krát. Co potom poštovník udělá?

SEDLÁČEK: Napíše jeho váhu do jednoho rohu a velikost poštovního poplatku doprostřed adresy ve formě obvyklého symbolu používaného poštovní službou.

JOHN: A potom?

SEDLÁČEK: Orazítkuje je; rozdělí je do pytlů podle toho, na který poštovní úřad budou odeslány a připojí celkové poštovné za tyto pytle.

JOHN: A pak?

SEDLÁČEK: Pak zaznamená sumy do kolonek v účetních knihách.

JOHN: A potom?

SEDLÁČEK: Potom napíše dopis poštmistřovi na každém místě určení, aby ho informoval o účetních položkách, které se ho týkají.

JOHN: V případě, že jsou dopisy předplacené?

SEDLÁČEK: Ach, pak musím připustit, že je to kapku komplikovanější. Poštovník musí převzít dopis, zvážit ho a spočítat cestovní vzdálenost jako před tím, vybrat poštovní poplatek a provést změny; vybrat z třiceti známek tu, kterou nalepí; poznamenat na dopis číslo jeho zóny, jeho váhu a poštovné; přepsat celou adresu do jedné účetní knihy, pak do druhé, pak do třetí, pak na zvláštní list; zabalí dopis do tohoto listu, vše pošle převázáno stužkou poštmistřovi do místa doručení a každý z těchto kroků zaznamená do tuctu kolonek jeho hlavní účetní knihy.

JOHN: A to vše pro pouhých čtyřicet centimů!

SEDLÁČEK: Ano, v průměru.

JOHN: Vidím, že odeslání je opravdu celkem jednoduché. Pojdme se podívat, jak to chodí při příchodu pošty do místa určení.[8]

SEDLÁČEK: Poštovník otevře pytel s poštou.

JOHN: A potom?

SEDLÁČEK: Prozkoumá účty od poštmistra z místa odeslání.

JOHN: A potom?

SEDLÁČEK: Porovná součty na všech účtech se součty na jednotlivých pytlích dopisů.

JOHN: A potom?

SEDLÁČEK: Vypočítá celkový součet aby určil, kolik celkem má dostat odpovědný pošťák.

JOHN: A potom?

SEDLÁČEK: Potom s pomocí tabulek vzdáleností a měřítka ověří a opraví poštovné na každém dopisu.

JOHN: A potom?

SEDLÁČEK: Napiše každému z deseti poštmistrů aby je upozornil na chyby okolo deseti či dvaceti centimů.

JOHN: A potom?

SEDLÁČEK: Roztřídí všechny dopisy, které obdržel, aby je rozdal pošťákům.

JOHN: A potom?

SEDLÁČEK: Spočítá celkové poštovné, které má každý pošťák vybrat.

JOHN: A potom?

SEDLÁČEK: Pošťáci ověří ceny; prodiskutují s poštmistrem smysl symbolů. Pošťáci složí zálohu dopředu a odejdou.

JOHN: Go on.[9]

SEDLÁČEK: Pošťák přijde k domu na adrese; zaklepe na dveře; sluha sejde dolů a otevře. Pošťák nese šest dopisů pro tuto adresu. Sluha s pošťákem spočítají poštovné, nejprve každý zvlášť a potom dohromady. Zjistí, že poštovné dělá dva franky a sedmdesát centimů.

JOHN: Go on.

SEDLÁČEK: Sluha odejde najít pána, ten pak začne ověřovat symboly. Trojky má za dvojky a devítky za čtyřky; má pochybnosti o váze a vzdálenosti; krátce pošťák musí být zavolán nahoru; a při čekání na něj se pán snaží odhadnout, kdo poslal který dopis a promýšlí, jestli by ho bylo lepší nepřijmout.

JOHN: Go on.

SEDLÁČEK: Pošťák vyjde nahoru a hájí výpočty poštovní administrativy. Diskutuje s pánem, zkoumají a váží dopisy a přepočítávají vzdálenosti; a nakonec adresát přijme pět dopisů a jeden odmítne.

JOHN: Go on.

SEDLÁČEK: Nyní zbývá jenom placení. Sluha doběhne k hokynáři aby rozměnil na drobnější peníze. Nakonec po dvaceti minutách může pošťák odejít a tak seběhne dolů, aby započal tentýž rituál v sousedním domě.

JOHN: Go on.

SEDLÁČEK: Vráti se pak na poštovní úřad. S poštmistrem dvakrát projde svoje čísla. Vráti odmítnuté dopisy a dostane za ně zpět složenou zálohu. Vylíčí námitky adresátů co se týče váhy a vzdáleností.

JOHN: Go on.

SEDLÁČEK: Poštministr se podívá do účetních knih a vyplní speciální formuláře potřebné k zaúčtování *nepřijatých dopisů*.

JOHN: Pokračujte, jestli chcete.

SEDLÁČEK: Dobré nebe, já nejsem poštmistrem. Mohli bychom pokračovat k měsíčním uzávěrkám, metodám vynalezeným proto, aby se nejen vytvořil, ale i zkontroloval detailní účet na 50 milionů franků vzniklý z poštovních poplatků o průměrné výši 43 centimů a ze 116 milionů dopisů, z nichž každý může patřit do jedné z 242 kategorií.

JOHN: To jistě vypadá jako docela komplikovaný druh jednoduchosti. Člověk, který vyřešil tento problém musel mít stonásobek geniality Vašeho pana Pirona[10] nebo našeho Rowlanda Hilla.

SEDLÁČEK: Zdá se mi, že se našemu systému vysmíváte; představte ten Váš.

JOHN: V Anglii vláda zařídila prodej obálek a papírových obalů za jednu penny na všech místech, kde se to zdálo vhodné.[11]

SEDLÁČEK: A potom?

JOHN: Napíšete dopis, přehnete ho na čtvrtiny, vložíte do jedné z obálek a odešlete.

SEDLÁČEK: A potom?

JOHN: A potom už nic. Žádné vážení a měření vzdálenosti, žádné *přeplatky* nebo *nedoplatky*, žádné *odmítnuté dopisy*, žádné formuláře, žádné účetní knihy, kolonky a součty, žádné audity, žádné symboly k interpretování, etc., etc.

SEDLÁČEK: Musím říci, že to vypadá jednoduše. Není to ale příliš jednoduché? I dítě by tomu porozumělo. Reformy jako tyto dusí génia velkých administrátorů. Z mé strany dávám přednost Francouzské metodě. Vaše *uniformní poštovní sazba* má totiž ten největší z defektů. Je nespravedlivá.

JOHN: Proč jste to probůh řekl?

SEDLÁČEK: Protože je nespravedlivé přimět lidi platit stejně za dopis doručený do sousedství a do vzdálenosti stovek mil.

JOHN: V každém případě ale musíte připustit, že rozsah nespravedlnosti je omezen na jednu penny.

SEDLÁČEK: Jaký v tom je rozdíl? Je to pořád nespravedlnost.

JOHN: Ve skutečnosti je omezená jenom na půlpenny, protože druhá půlka jde na pokrytí nákladů, které jsou tytéž ať už dopis putuje na libovolnou vzdálenost.

SEDLÁČEK: Penny nebo půlpenny, v principu je to pořád nespravedlnost.

JOHN: Nakonec nespravedlnost, která dělá v konkrétním případě nanejvýš půlpenny, je zcela vyvážena tím, že každý občan občas píše do vzdálenějších míst a občas do sousedství.

SEDLÁČEK: To nepřijímám. Nespravedlnost může být, jak tvrdíte, nekonečně malá a nepatrná, ale stále existuje.

JOHN: Nutí Vás vláda zaplatit více za gram tabáku, který nakoupíte v rue de Clichy než který Vám prodá na Quai d'Orsay?[12]

SEDLÁČEK: Jaké spojení je mezi těmito věcmi, že je srovnáváte?

JOHN: Ten fakt, že v jednom i v druhém případě někdo musí zaplatit náklady na dopravu. Matematicky by bylo spravedlivé, aby každá špetka tabáku stála o miliontinu centimu více na rue de Clichy než na Quai d'Orsay.

SEDLÁČEK: Pravda. Konec konců člověk by neměl požadovat nemožné.

JOHN: Nehledě na fakt, že Váš poštovní systém je spravedlivý jenom zdánlivě. Pokud jsou dva domy vedle sebe, ale jeden v zóně a druhý mimo zónu, pak jeden zaplatí o deset centimů více než druhý, což je stejně, jako stojí poslat dopis do Anglie. Můžete vidět docela jasně, že navzdory zdání probíhá ve Vaší zemi nespravedlnost v daleko větším měřítku.

SEDLÁČEK: Zdá se, že ano. Moje námitka tedy ztrácí svou důležitost. Ale stále je tu ztráta zisku.

Zde jsem přestal naše rozmlouvající poslouchat. Zdálo se ovšem, že Dobroděj Sedláček byl docela přesvědčen; jelikož za několik dní poté, co vyšla zpráva pana de Vuitry[13], napsal tomuto významnému zákonodárci následující dopis.

*Dobroděj Sedláček panu de Vuitry, poslanci,
předsedovi výboru pro změnu zákona
vztahujícího se k poštovním poplatkům.*

Pane:

Ačkoliv jsem si vědom extrémního nesouhlasu, který člověk riskuje, když zaujme postoj na základě *absolutní teorie*, nevěřím, že bych měl opustit myšlenku *uniformního poštovního poplatku v té maximální výši, jaká je potřebná na uhrazení této poskytnuté služby*.

Jsem si vědom toho, že při psaní Vám mám jistou nevýhodu, jelikož neudělám nic víc než zdůrazním rozdíl mezi námi. Na jedné straně horká hlava, doktrinářský reformátor, který mluví o náhlém převrácení celého systému bez nějakého přechodného období; snílek, který možná nikdy nespočinul očima na hoře zákonů, administrativních dekretů, tabulek, dodatků a statistik, které doprovázejí Vaši zprávu, jedním slovem, *teoretik*. Na druhé straně střízlivý, rozvážný a umírněný zákonodárce, který vše rozvažuje s opatrností a porovnává jednotlivé návrhy, který bere do úvahy nejrůznější dotčené zájmy a který odmítá všechny systémy, či si vytváří vlastní z toho, co si vypůjčí ze všech ostatních. Nemůže být pochyb o výsledku tak nerovného střetu.

Nicméně dokud otázka zůstane nevyřešena, má osoba právo vyjádřit své přesvědčení. Víím, že to moje je dostatečně prosté, aby vyvolalo pohrdlivý úsměv na rtech čtenáře. Vše, co si od něj troufám očekávat, je že mi ho věnuje až po a nikoliv před vyslechnutím mých argumentů.

Konec konců já se také mohu dovolávat *zkušenosti*. Velký národ tento systém uvedl do praxe. Jaký je jejich názor? Nikdo nepopírá, že jsou na tyto věci odborníky, takže jejich mínění by mělo mít nějakou váhu.

V Anglii se neozývá jediný hlas, který by nežehnal poštovní reformě. Podívejte se na sbírku k poctění pana Rowlanda Hilla; podívejte se na originální způsoby jimiž lidé, podle toho, co mi řekl John Bull, vyjadřují svou vděčnost; podívejte se na opakované prohlášení Ligy: „Bez *penny post* by nikdy nevzniklo to veřejné mínění, které se obrátilo proti protekcionistickému systému.“ Podívejte se na následující tvrzení, které jsem našel v práci citované z oficiálního zdroje: „Poštovné na dopisy by mělo být určeno nikoliv fiskálním cílem, ale pouze ve výši pokrývající náklady.“

K čemuž pan MacGregor[14] dodal: „Je pravdou, že od snížení poštovního na úroveň našich mincí s nejnižší hodnotou ho už není možné dále zlevnit, ačkoliv stále produkuje určitý čistý zisk. Ale tento zisk, který

se neustále zvyšuje, by měl být plně věnován zlepšování poštovních služeb a rozšiřování našeho systému zásilkových lodí na všechna moře.“[15]

Toto mě přimělo k prozkoumání fundamentální myšlenky, na níž Váš výbor založil své argumenty, totiž že poštovné z dopisů by mělo sloužit jako zdroj vládních příjmů.

Tato myšlenka dominuje celé Vaší zprávě, a musím přiznat, že dokud bude mít taková koncepce nějaký vliv, tak nebudete schopni uskutečnit cokoli velkého nebo vyprodukovat cokoli konečného; budete mít štěstí, pokud se při snaze smířit všechny systémy nedostanete k tomu, že z každého vezmete jen jeho nevýhody.

Fundamentální otázka, se kterou bychom se měli vyrovnat, je potom tato: Je korespondence mezi jednotlivci vhodným *objektem pro zdanění*?

Nebudu se odvolávat k abstraktním principům. Nebudu nijak hlouběji rozvádět to, že jelikož společnost existuje pouze díky komunikaci myšlenek, cílem vlády by mělo být podporovat a nikoliv znesnadňovat tuto komunikaci.

Pouze prozkoumám současná fakta.

Celková délka silnic ve Francii je okolo 1 000 000 kilometrů. Za předpokladu, že každý kilometr stál 100 000 franků to dělá celkový kapitálový výdaj státu 100 miliard na usnadnění pohybu věcí i lidí.

Nyní, ptám se Vás, pokud by některý z Vašich vážených kolegů vystoupil v parlamentu s návrhem v takovémhle stylu: „ Od 1 ledna 1847 stát uvalí na všechny cestovatele daň, která nebude sloužit jen na pokrytí nákladů na vybudování a údržbu cest, ale také zajistí návratnost do státní pokladny ve výši pěti či šestinásobku vynaložených prostředků...“ neshledal byste takový návrh společensky destruktivním a skutečně hanebným?

Jak se tedy stalo, že představa *zisku* – co říkám? – prosté *návratnosti*, Vám nikdy nepřišla na mysl, když se jednalo o oběh věcí, ale zdá se Vám tak přirozená, když se jedná o pohyb myšlenek?

Troufnu si říci, že toto je výsledkem zvyku. Pokud by se jednalo o vytvoření poštovní služby, jistě by se jevil odporné zakládat jí na *fiskálním principu*.

A povšimněte si prosím, že v tomto případě je přinucení patrnější.

Když stát otevře cestu, nenutí nikoho, aby jí používal. (To by bezpochyby dělal, kdyby použití cesty bylo zdaněné.) Ale jakmile je založena národní poštovní služba, nikdo nesmí poslat dopis, ani vlastní matce, jakýmikoli jinými prostředky.

Tudíž v principu by poštovné za dopisy nemělo být větší, než kolik je třeba k *pokrytí nákladů*, a tudíž by z tohoto důvodu mělo být *uniformní*.

Pokud někdo vyjde z této myšlenky, jak by nebyl ohromen krásou a snadností reformy a tím, jak jednoduše by mohla být provedena?

Zde je celá a připravená k tisku ve formě zákona:

1. Od 1. ledna 1847 budou zřízena prodejní místa, kde se budou prodávat oznamkované obálky a balicí papír za cenu pěti (či deseti) centimů.
2. Každý dopis umístěný do některé z těchto obálek a nepřekračující hmotnost patnácti gramů, každé noviny nebo tištěný materiál zabalený do tohoto balicího papíru a nepřekračující hmotnost ... gramů, budou přijaty a doručeny na udanou adresu.
3. Účetní oddělení poštovní služby je kompletně zrušeno.
4. Všechny předchozí zákony týkající se poštovného jsou zrušeny.

Je to velmi prosté, připouštím – příliš prosté – a předpokládám, že to vyvolá bouři námitek.

Ale to, jestli má tento systém své nedostatky, není otázkou; otázkou je, jestli Váš systém nemá ještě větší.

A poctivě řekněte, může se v jakémkoli aspektu (kromě příjmů) rovnat systému, který navrhuji?

Prozkoumejte je oba; srovnajte je z hlediska jednoduchosti, pohodlí, rychlosti, systematickosti, úspornosti, spravedlnosti, rovnosti, podpory podnikání, emočního uspokojení, intelektuálního a morálního rozvoje, kulturního dopadu, a upřímně mi řekněte, jestli je možné na okamžik zaváhat.

Zdržím se obšírného výkladu o kterémkoliv z těchto srovnání. Spokojím se pouze se zmíněním názvu tuctu kapitol a zbytek ponechám nepopsán v přesvědčení, že není nikdo kompetentnější než Vy, kdo by je zaplnil.

Ale jelikož je zde jen námitka ohledně příjmu, tak k ní musím říci několik slov.

Vytvořil jste tabulku ukazující, že uniformní poštovné i ve výši dvaceti centimů by znamenalo ztrátu dvaadvaceti milionů pro státní pokladnu.

Při deseti centimech by ztráta byla dvacet osm milionů; při pěti centimech třiatřicet milionů – hypotézy tak děsivé, že jste je raději ani neformuloval.

Dovolte mi ale Vás upozornit na fakt, že tato čísla ve Vaší zprávě až příliš závisí na jednom předpokladu, který by neměl projít nepovšimnut. Ve všech Vašich tabulkách a výpočtech používáte potichu předpoklad, že

ostatní věci zůstanou nezměněné. Předpokládáte, že jednoduchý administrativní systém bude stejně nákladný jako komplikovaný, a že bude odesláno stejné množství dopisů pokud průměrné poštovné bude čtyřicet centimů jako za uniformní sazbu dvacet centimů. Omezujete se na trojčlenku, tudíž: Osmdesát sedm milionů dopisů po čtyřiceti dvou a půl centimech vynesou tolik. Tudíž po dvaceti centimech tolik; ovšem s uvážením určitých odchylek – které jsou k cíli reformy nepříznivé.

Abychom mohli vypočítat opravdovou oběť, kterou by státní pokladna přinesla, bylo by nezbytné vědět, zaprvé, co by se ušetřilo na fungování poštovní služby; a potom nakolik by posílání dopisů vzrostlo. Vezměme do úvahy jenom to druhé, jelikož můžeme předpokládat, že úspory na fungování budou vyváženy rozšířením personálu pro zvládnutí většího objemu pošty.

Bezpochyby je nemožné přesně předvídat navýšení objemu odeslané pošty. Ale v těchto případech se aproximace jakožto rozumný základ pro odhad pokládá za přijatelnou.

Vy sám jste ve své zprávě uvedl, že v Anglii vedlo snížení poštovního poplatku o sedm osmin k navýšení objemu pošty o 360%.

V naší zemi by snížení poštovní sazby z průměrných čtyřiceti tří centimů na pět centimů znamenalo také snížení o sedm osmin. Je tedy rozumné předpokládat tentýž výsledek, tedy 417 milionů dopisů místo 116 milionů.

Vezměme jako základ 300 milionů.

Po provedení poštovní reformy v Anglii se zvýšil počet dopisů per capita na třináct. Zacházíme příliš daleko když předpokládáme, že když bude naše poštovní sazba snížena na polovinu Anglické, počet dopisů per capita se zvýší na osm?

300 milionů dopisů po 5 centimech	15 milionů fr.
100 milionů novin a tištěného materiálu po 5 centimech	5 milionů fr.
Cestovatelé v poštovních dostavnících	4 miliony fr.
Peněžní zásilky	4 miliony fr.
Celkové příjmy	28 milionů fr.
Současné výdaje (které by mohly být sníženy)	31 milionů fr.
Mínus náklady na poštovní loď	5 milionů fr.
Zůstatek z pošty, cestovatelů a peněžních zásilek	26 milionů fr.

Čistý příjem	2 miliony fr.
Dnešní čistý příjem	19 milionů fr.

Pokles zisku o	17 milionů fr.
----------------	----------------

Neměl by stát, který každý rok činí pozitivní oběť 800 milionů aby umožnil *bezplatný* pohyb osob učinit negativní oběť sedmnáct milionů aby *neměl zisk* z pohybu myšlenek?

Ale konec konců státní pokladna, jak vím, po čase začne považovat jisté věci za dané; a stejně jako si snadno vytvoří zvyk vídat zvýšení svého příjmu, jen nerada se smiřuje s jeho snížením byť o jediný centim. Je to jako by byla vybavena těmi úžasnými záklopkami, které naší krvi dovolují proudit jen jedním směrem a zabraňují proudit opačným. Budiž. Státní pokladna je příliš stará, abychom mohli změnit její způsoby. Nechoveme tudíž žádné naděje na to, že jí přesvědčíme, aby se vzdala příjmu, se kterým počítá. Co by ale řekla tomu, kdybych já, Dobroděj Sedláček, jí upozornil na jednoduchou, výhodnou a v základu praktickou možnost, jak poskytnout veliké dobrodiní celé zemi, které by jí nestálo jediný centim?

Hrubý příjem z poštovního systému	50 milionů fr.
Hrubý příjem ze solné daně	70 milionů fr.
Hrubý příjem z tarifů	160 milionů fr.
Celkem z těchto tří zdrojů	280 milionů fr.

Nastavme tedy poštovné z dopisů na uniformní úroveň pět centimů.

Snižme daň ze soli na deset franků za quintal, jak o tom sněmovna hlasovala.

Dejte mi pravomoc měnit celní sazby tak, že mi zakázete zvýšit jakoukoliv sazbu, ale dovolíte mi sazby snižovat, jak se mi bude zdát vhodné.

A já, Dobroděj Sedláček, vám garantuji ne 280, ale 300 milionů. Dvě stovky Francouzských bankéřů budou mou zárukou. Vše co žádám pro sebe je to, co tyto tři daně vynesou nad 300 milionů.

Musím vyjmenovávat výhody svého návrhu?

1. Národ bude těžit ze všech výhod lacinosti nezbytných životních potřeb jako je sůl etc.
2. Otcové budou moci psát svým synům a matky svým dcerám. Pocity náklonnosti, vyjádření lásky a přátelství již budou omezeny jen hloubkou lidského srdce a ne kapsy či pokladnice.

3. Donesení dopisu od jednoho přítele k druhému již nebude zakázáno našimi zákony jako kriminální čin.
4. Obchod bude znovu kvést; naše obchodní loďstvo se zotaví ze svých ponižujících podmínek.
5. Pokladna získá nejprve *dvacet milionů*; a poté všechno, co přiteče po jiných daňových cestách skrze úspory uskutečněné každým občanem na nákupech soli, posílání dopisů a nákupech dalších komodit, na něž bude snížena celní sazba.

Pokud můj návrh nebude přijat, jaký závěr z toho mám učinit? Za předpokladu, že by skupina bankéřů, které jsem si sehnal za ručitele, nabídla dostatečné záruky, pod jakou záminkou by mohla být má nabídka odmítnuta? Jistě ne pod záminkou potřeby *vyrovnaného rozpočtu*. Ten by byl jistě nevyrovnaný, ale nevyrovnaný takovým způsobem, že by příjmy převyšovaly výdaje. Co je zde předkládáno není teorie, systém, řada statistik, pravděpodobnost, odhad; činím Vám nabídku, stejnou nabídku jako společnost usilující o koncesi na železnici. Státní pokladna říká, kolik dostane z poštovního systému, solné daně a celních poplatků. Já jí nabízím *více*. Tudíž námitka nemůže přijít od státní pokladny. Nabízím snížení solné daně, poštovního a celních sazeb; slibuji je nezvyšovat; tudíž námitka nemůže vzejít od daňových poplatníků. Odkud tedy může vzejít? Od monopolistů? Zbývá se tedy přesvědčit, jestli jejich hlas přehluší hlas Francouzské vlády a Francouzského lidu. Abych nás toho uchránil, žádám Vás, abyste předložil můj návrh na zasedání vlády.

DOBRODĚJ SEDLÁČEK

P.S. Zde je text mojí nabídky:

Já, Dobroděj Sedláček, zastupující skupinu bankéřů a obchodníků, jsem připraven předložit veškeré záruky a podepsat všechny nezbytné úpisy.

Dozvěděl jsem se, že stát získává pouze 280 milionů při dnešních sazbách z tarifů, poštovního systému a solné daně.

Nabízím dodat 300 milionů hrubého příjmu z těchto tří zdrojů.

I poté, co snížím solnou daň ze třiceti na deset franků.

poté, co snížím poštovné ze současných průměrných čtyřiceti dvou a půl centimu na uniformní úroveň mezi pěti až deseti centimy.

Za jediné podmínky, že mi bude dovoleno snižovat (a výslovně zakázáno zvyšovat) celní sazby.

„Vy jste se zbláznil,“ řekl jsem Dobroději Sedláčkovi, když mi ukázal tento dopis; „nebudete schopen dosáhnout ničeho bez umírněnosti. Vždyť včera jste Vy sám protestoval proti *víru reform* a dnes požadujete hned tři najednou, a z jedné děláte podmínku pro druhé dvě. Vy se zruinujete.“ „Uklidněte se,“ odpověděl. „Všechno jsem důkladně uvážil. Kéž by tak můj návrh byl přijat! Ale nebude.“

Poté jsme se rozešli, on s hlavou plnou čísel a já s hlavou naplněnou postřehy, kterých čtenáře ušetřím.

Poznámky:

- 1) Toto byla schůze komor parlamentu ve volebním roce. Stejný princip, kdy se těsně před volbami snaží poslanci své voliče nějak uspokojit, je znám i z jiných zemí.
- 2) Toto odkazuje na tehdy rozšířenou praktiku kloktat horkou slanou vodu z léčebných důvodů.
- 3) Bastiat mohl mít na mysli Britskou parlamentní reformu 1832, poštovní reformu 1839 či fiskální reformu 1842.
- 4) Citace z „*Largo al factorum*“, árie v prvním jednání Lazebníka Sevilského.
- 5) John Bull – postava z obrázků a karikatur představující typického Angličana.
- 6) Sir Robert Peel (1788-1850) Anglický státník, vůdce Toryů, ministerský předseda ve čtyřicátých letech devatenáctého století; Lord John Russel (1792-1878), Anglický státník, vůdce Whigů, vystřídal Peela na místě ministerského předsedy; Sir Rowland Hill (1795-1879), Britský pedagog a úředník zodpovědný za vytvoření „penny post“ v Anglii v roce 1840. Odkaz v textu se vztahuje na sumu 13 360 liber, která byla panu Hillovi darována skrze veřejnou sbírku v roce 1846.
- 7) Liga proti obilným zákonům.
- 8) Bastiat se zde vrací k případu, kdy dopis není předplacený.
- 9) Toto „Go on“ je v originále Anglicky.
- 10) Alexis Piron (1689-1773) méně významný básník a dramatik, ale legendární postava díky svému brilantnímu vtipu, kterým často překonávala i proslulého Voltaira.
- 11) Z nějakého důvodu zde nejsou zmíněny známky, ačkoliv první se objevila už roku 1840.
- 12) Prodej tabáku byl ve Francii vládním monopolem.
- 13) Adolphe Vuitry (1813-1885) Francouzský ekonom a poslanec.
- 14) John MacGregor (1797-1857) statistik, historik, diplomat a freetrader. V roce 1840 se stal sekretářem Britské obchodní komory. Mezi lety 1841 až 1850 publikoval několik zpráv o tarifech a regulacích v Evropských státech.
- 15) To, co pan MacGregor o tomto tématu napsal ve své knize *The Commercial and Financial Legislation of Europe and America* (Londýn, Henry Hooper, 1841) zní: „Daň uvalená na veřejnost současnou poštovní reformou je tak mírná, že ačkoliv stále přináší značný příjem, jenž pravděpodobně ještě vzroste, nikdo si nepřeje žádnou změnu ve výši poštovného.“ (str. 264).

PROTEKCIONISMUS ANEB TŘI KONŠELÉ

Důkaz ve čtyřech obrazech.

Obraz I.

Scéna se odehrává ve vile konšela Petra. Z okna je výhled do krásného parku. Tři osoby sedí u stolu poblíž krbu, v němž vesele praská oheň.

Petr: Na mou věru, ať žije oheň! Není nic lepšího než si posedět u ohně, když máme plný žaludek. Musíte připustit, že je to opravdu znamenitá věc. Avšak běda! Vždyť je tolik dobrých lidí, kteří jako král z Yvetoty "dechtem si své prsty hřejí, neboť dříví u nich není"[1].

Nešťastná stvoření! Nuže... ó, samo nebe mě teď inspirovalo k jedné charitativní myšlence! Vidíte tam ty krásné stromy? Dám je porazit, rozřezat a rozdělím dříví mezi chudé.

Pavel a Jan: Cože? Zadarmo!?

Petr: Ne tak zcela. To by byl brzy konec s mými dobrými skutky, kdybych takhle rozházel svůj majetek. Odhaduji svůj park na dvacet tisíc liber[2]; když ho vykáčím, dostanu daleko víc.

Pavel: To je omyl. Vaše stromy, tak jak zde v parku stojí, mají větší cenu nežli dříví v sousedních lesích, neboť zde poskytují službu, kterou tamto dříví nemůže poskytnout. Jen co je necháte vyrubat, budou se vaše stromy hodit jenom k topení, právě tak jako lesní dříví, a budou také mít stejnou hodnotu: za kubík těch vašich stromů nedostanete ani o denár víc než za kubík jakéhokoli dříví z lesa.

Petr: Hohó! Pane teoretiku, vy zapomínáte, že já, na rozdíl od vás, jsem člověk praktický. Já si myslím, že jakožto spekulant jsem si vybudoval tak dobrou reputaci, že je vyloučeno, aby mě někdo považoval za blázna. Copak si myslíte, že bych jen tak pro zábavu prodával svoje dříví za cenu lesního dříví, které se splavuje po Seině do Paříže?

Pavel: Není zbytlí. Budete prostě muset.

Petr: Jak jste naivní! A co kdybych zabránil, aby se to splavované dříví dostalo do Paříže?

Pavel: To by bylo ovšem něco jiného. Ale jak to jen navléknout?

Petr: Odhalím vám to tajemství. Jak víte, při dovozu splavovaného dříví se vybírá mýtné 50 centimů za kubík. Zítřa přesvědčím konšely, aby zvýšili sazbu na 100, 200 nebo 300 liber, zkrátka tak vysoko, že se

nedoveze ani poleno. Teď už rozumíte? Jestliže ti dobří lidé nebudou chtít zmrznout, přijdou hezky do mého skladiště. Budou se mezi sebou rvát o každé polínko z mého dříví a já jim je neprodám, dokud mi za funt dříví nedají funt zlata. Takto perfektně zorganizovaná charitativní činnost mi pak umožní, abych podobné filantropické snahy rozvíjel také jinde.

Pavel: Hrome, to je ale úžasný vynález! Inspiruje mě k jinému nápadu, který bude právě tak produktivní.

Jan: No podívejme se! Řekněte nám, oč tam běží! Také se to týká filantropie?

Pavel: Jakpak vám chutnalo toto máslo z Normandie?

Jan: Je vynikající!

Pavel: Hm, hm, před chvílí jsem měl dojem, že docela ušlo. Avšak nezdá se vám teď, že z něj trochu pálí žáha? Zamýšlím vyrábět lepší máslo, a sice v Paříži. Budu zde chovat 400 nebo 500 krav a pak budu rozdělovat mezi chudé lidi mléko, máslo a sýr.

Petr a Jan: Cože! Jen tak, z lásky k bližnímu!?

Pavel: Pche! Jestliže máme něčeho dosáhnout, musíme vždy vyslat napřed lásku k bližnímu jako přední voj. Má tak hezkou tvářičku, že už i její maska je znamenitou propustkou, jež otevře všechny brány. Dám svoje máslo lidu, lid mi dá svoje peníze. Neříká se tomu prodávat?

Jan: Ne. Moliérův "Měšťák šlechticem" by to tak nenazval[3]. Ale ať již to nazvete, jak chcete - zruinujete se. Cožpak Paříž může soutěžit v chovu hovězího dobytka s Normandií?

Pavel: Budu mít výhodu v tom, že ušetřím na dopravních nákladech.

Jan: Dejme tomu. Avšak i když Normandané zaplatí dopravu, stejně utlučou Pařížany nebo lépe řečeno, stlučou je jak to máslo.

Pavel: Když se lidem prodává zboží za nízké ceny, tak tomu říkáte, že je někdo utloukl!?

Jan: Tak se to běžně říká. Faktem však zůstává, že vás každopádně utlučou. Nebo chcete-li to slyšet jinak, budete to vy, kdo na tom bude v každém případě bit.

Pavel: Ano, jako don Quijote de la Mancha. Rány budou dopadat na Sancha Panzu. Příteli Jene, zapomínáte na městskou potravní daň.

Jan: Potravní daň? Co to má společného s naším máslem?

Pavel: Hned zítra požádám o ochranu; přesvědčím pařížský magistrát, aby již nepovolil volný dovoz másla z Normandie a Bretaně. Pak se lid buďto bude muset obejít bez másla, anebo bude muset kupovat moje máslo, a to ještě za cenu, kterou stanovím já.

Jan: Pánové, na mou duši, vaše filantropie je něco úchvatného! Vždyť přece máme takové nějaké přísloví, že:

“ten, kdo s vlky v lese žije, brzy také s nimi vyje”.

Rozhodl jsem se. Nikdo již nebude moci říkat, že jsem konšel, který není hoden svého úřadu. Petře, tento plápolající oheň roznítil vaši duši; Pavle, toto máslo bylo mocnou vzpruhou pro vašeho ducha. Nuže, já rovněž cítím, že tento kousek slaniny podněcuje moji inteligenci. Zítra navrhnu a dám odhlasovat zákaz dovozu prasat, mrtvých nebo živých. Jakmile s tím budu hotov, vystavím nádherné vepřiny přímo v srdci Paříže “pro to zvíře nečisté, co žádný Hebrej jísti nesmí”.

Stane se ze mne chovatel prasat, řezník a uzenář. Jen se schválně zamyslete nad tím, jak by se teď ten dobrý lid lutécijský mohl vyhnout tomu, aby se zásoboval v mém krámě?

Petr: Ale pánové, ne tak zhurta, pokud takto zdražíte máslo a uzeniny, ukrajujete mi již předem ze zisku, který mi v souladu s mým očekáváním má plynout z mého dříví.

Pavel: No ovšem! Moje spekulace už také není tak úžasná, jestliže mě budete vykořisťovat vašimi poleny a šunkami.

Jan: A co já? Jaký zisk budu mít z toho, že vám budu prodávat předražené uzeniny, když si budu muset kupovat u vás vaše předražené otýpky dříví a předražené kostky másla, abych si u krbu mohl namazat svůj chlebiček?

Petr: Nu, snad není důvod, abychom se o tomto začali hádat! Raději se domluvme. Udělejme si navzájem ústupky, abychom dospěli ke kompromisu, a pak postupujme jednotně. Kromě toho není moc dobré, když se berou v potaz jedině nízké egoistické zájmy. Je třeba myslet také na zájem lidstva - což není mou povinností zajistit lidu palivo?

Pavel: Správně. Je zcela nezbytné, aby lid měl máslo na chleba.

Jan: Nepochybně. Každopádně je zapotřebí, aby si mohl hodit kus sádla do kotlíku.

Všichni: Kupředu, láska k bližnímu! Ať žije filantropie! Zítra! Zítra! Zítra vezmeme radnici útokem!

Petr: Ó, málem bych zapomněl. Ještě slovíčko: je to ovšem to nejdůležitější. Přátelé, v tomto století egoismu jsou lidé jsou nedůvěřiví a často si špatně vykládají i ty nejčistší úmysly. Pavle, vy budete agitovat ve prospěch místní těžby dříví; Jene, vy obhajujte **místní** produkci másla, a já povedu propagandu v zájmu rozvoje místního chovu prasat. Je dobře předejít zlomyslnému podezírání.

Pavel a Jan (odcházejí): Na mou věru, to je ale šikovný člověk!

Obraz II.

Zasedání Rady konšelů.

Pavel: Vážení kolegové! Do Paříže každodenně přichází ohromné množství dříví, což ale na druhé straně nutně vede k tomu, že z našeho slavného města právě tak ohromné množství peněz zase odchází. Když to půjde takhle dál, budeme za tři roky všichni úplně zruinováni, a co se pak stane s ubohým lidem? (*Bravo!*). Zakažme dovoz cizího dříví. – Nemluvím tak, že bych z toho snad měl mít prospěch; vždyť ze všeho mého dříví by se nevyrobilo ani párátka na zuby. Na této věci nemám absolutně žádný zájem. (*Znamenitě! Výborně!*) Avšak zde máme Petra, který má park; on zajistí palivo pro naše spoluobčany, kteří již nebudou závislí na kšeftářích s dřevěným uhlím z Yonne[4]. Pomysleli jste vůbec někdy na neustále hrozící nebezpečí, že zahyneme zimou, jestliže se ve fantazii majitelů cizích lesů zrodí nápad nedovážet již dříví do Paříže? Zakažme tedy dovoz dříví. Tak zabráníme odčerpávání našich peněz, vytvoříme domácí dřevařský průmysl a najdeme pro naše dělníky nový zdroj práce a výdělků. (*Potlesk.*)

Jan: Vyslovuji veškerou podporu tomuto návrhu, který v největší míře osvědčuje jednak filantropii, jednak oproštěnost od jakéhokoli osobního zájmu, jak již sám vážený předřečník podotkl. Je nejvyšší čas, abychom učinili přítrž tomu nehoráznému *laissez passer*, v jehož důsledku rozbujela na našem trhu bezuzdná konkurence, takže každá provincie, byť jen trochu prosperující v produkci nějakých komodit, nás těmito komoditami zaplavuje, prodává je nám pod cenou, a ničí tak pařížský průmysl. Je povinností vlády, aby nastolila rovnost ve výrobních podmínkách, a sice formou dobře promyšleného selektivního daňového zatížení, v jehož důsledku bude možné dovážet do Paříže pouze to, co je v provinciích dražší nežli v Paříži, takže budeme ušetřeni nerovného zápasu. Jak například můžeme chtít, aby se mléko a máslo vyrábělo v Paříži, když tady máme konkurenci z Bretaně a Normandie? Uvažte přece, pánové, že Bretonci mají levnější pozemky, že seno mají přímo před vraty a že mohou zaměstnat pracovní síly za daleko výhodnějších podmínek. Nepřikazuje nám zdravý rozum, abychom vyrovnali rozdíly ve výrobních podmínkách ochrannou potravní daní? Navrhují, aby naše město zvýšilo daň z mléka a másla o 1000 procent - a třeba ještě o víc, bude-li nutno. Lid pak sice zaplatí za svou snídani též o něco víc, ale jak

zároveň stoupnou mzdy! Všichni budeme moci vidět, jak se budou stavět kravíny a mlékárny, jak tam všude bude plno máselnic a jak se budou zakládat nová průmyslová odvětví. – Sám ovšem z toho nebudu mít ani ten nejmenší profit, pokud bude můj návrh přijat. Nejsem chovatelem krav a ani jím nechci být. Vede mě výhradně touha, abych byl užitečný pracujícím třídám. (*Bouřlivý potlesk.*)

Petr: Jsem šťasten, že v tomto shromáždění jsou státníci tak mravně bezúhonní, tak osvícení a tak oddaní nejsvětějším zájmům lidu. (*Výborně!*) Obdivuji u nich to, s jakým sebezapřením se dovedou zřici svých sobeckých zájmů, a nemohu učinit nic lepšího, než následovat tak ušlechtilého příkladu. Přimlouvám se za jejich snahy a připojuji k nim i svůj návrh na zákaz dovozu prasat z Poitou[5]. Není tomu tak, že bych se snad chtěl stát chovatelem prasat neb uzenářem; v takovém případě by mi mé svědomí velelo zdržet se návrhu. Avšak není to hanba, pánové, že jsme poplatníky sedláků z Poitou, kteří mají tu troufalost, že přicházejí přímo sem na náš vlastní trh a zmocňují se zde takových výrobních odvětví, jež můžeme provozovat sami? A kteří nás zaplavují uzeninami a šunkami, přičemž je docela dobře možné, že si za to od nás nic neberou? Ale v každém případě - kdo se nám odváží říci do očí, že obchodní bilance není příznivá pro ně, a ne pro nás, a že my nejsme nuceni jim platit schodek v hotovosti? Není snad jasné, že kdyby se tatáž výrobní odvětví, jež se provozují v Poitou, zřídila v Paříži, tak by se tím vytvořilo velké množství pracovních míst pro pařížské dělníky? - A potom, pánové, není-li docela dobře možné, jak správně postřehl pan Lestiboudois[6], že slaninu z Poitou kupujeme nikoliv ze svých důchodů, nýbrž ze svých kapitálů? Jak dlouho v tom ještě chceme pokračovat? Nesmíme přece dále trpět, aby závistiví, chamtiví, perfidní a nekalí konkurenti zde prodávali své zboží pod cenou a znemožňovali nám, abychom si je vyráběli sami. Konšelé, Paříž nám projevila svoji důvěru a je teď na nás, abychom podali důkaz, že jsme jí hodni. Lid je bez práce; je na nás, abychom mu vytvořili pracovní místa, a pokud zaplatí za vepřový bůček o něco víc, bude nás alespoň hřát vědomí, že jsme obětovali své zájmy zájmům širokých mas lidu, což je nejsvětější povinností každého dobrého konšela. (*Hromový potlesk.*)

Hlas: Slyším, že se zde mluví převážně o chudých lidech; avšak pod záminkou, že jim poskytnete práci, je chcete připravit o to, co je ještě důležitější než samotná práce - o dříví, máslo a maso!

Petr, Pavel a Jan: Nechme o našich návrzích hlasovat! Nechme o nich hlasovat! Pryč s utopisty, pryč s teoretiky, pryč s abstraktními mudrlanty! Hlasovat! Hlasovat! (*Všechny tři návrhy jsou přijaty.*)

Obraz III.

Po dvaceti letech: Dobroděj Sedláček a jeho syn

Syn: Otče, rozhodněte se konečně. Musíme odejít z Paříže. Už se zde vůbec nedá žít. Práce není a všechno je tu hrozně drahé.

Otec: Synku, ty nevíš, jak těžké je opustit místo, kde jsme se narodili.

Syn: Ale nejhorší ze všeho je, když tam člověk zahyne bídou.

Otec: Jdi, synu, hledej nějakou pohostinnější zemi. Co se mne týče, neopustím tento masový hrob, do něhož jsem pohřbil tvoji matku, bratry a sestry. Mým jediným přáním je, abych v něm vedle svých drahých už co nejdřív našel odpočinek, jehož mi nebylo dopřáno v tomto bezútěšném městě.

Syn: Odvahu, tatínku, najdeme práci někde jinde, v Poitou, v Normandii, v Bretani. Říká se, že veškerý pařížský průmysl se postupně stěhuje do těchto vzdálených provincií.

Otec: Je to zcela přirozené. Když tamějším lidem bylo znemožněno, aby nám prodávali dříví a potraviny, začali vyrábět v těchto odvětvích jen tolik, kolik sami spotřebovali, a ostatní čas i kapitál věnovali tomu, aby si sami vyráběli všechny ty věci, co jsme jim kdysi dodávali.

Syn: Zrovna tak jako v Paříži se již přestává vyrábět krásný nábytek a nádherné oděvy, a místo toho se vysazují stromy a chovají se prasata a krávy. Jsem sice ještě mladý, ale kdysi jako malé dítě jsem vídával velké obchodní domy, elegantní čtvrtě a rušná nábřeží na březích Seiny - tam, kde jsou teď louky a rašící porost.

Otec: Zatímco se na venkově budují města, Paříž se stává venkovem. Jaký to strašlivý převrat! A k tomu, aby na nás dolehla tato hrůzná pohroma, stačili tři pomatení konšelé, kteří našli podporu u veřejné ignorance.

Syn: Tatínku, prosím vás, řekněte mi o tom něco.

Otec: Je velmi prostý příběh. Pod záminkou, že zřídí v Paříži tři nová průmyslová odvětví, a zvýší tak nabídku pracovních míst pro dělníky, prosadili tito mužové zákaz dovozu dříví, másla a masa. Přivlastnili si výlučné právo zásobovat své spoluobčany tímto zbožím, jehož ceny v důsledku toho zprvu enormně vzrostly. Nikdo nevydělával tolik, aby si je

mohl koupit, a těch pár lidí, kteří byli s to si je opatřit, ale jen tak, že za ně vydali veškerý svůj zisk, si přirozeně nemohlo koupit nic jiného. A to bylo příčinou, že všechna průmyslová odvětví najednou zastavila výrobu, což bylo ještě uspišeno tím, že venkov přestal být odbytištěm pro pařížské produkty. Bída, smrt a vystěhovalectví začaly vylidňovat Paříž.

Syn: A kdy toto přestane?

Otec: Až se Paříž změní v lesy a louky.

Syn: Ti tři konšelé museli získat obrovské bohatství.

Otec: Ze začátku opravdu realizovali obrovské zisky, avšak z dlouhodobého hlediska byly tyto zisky neudržitelné... Časem všichni upadli do obecné bídy.

Syn: Jak je to možné?

Otec: Podívej se na tamtu zříceninu; kdysi to byla nádherná vila, obklopená krásným parkem plným stromů. Kdyby Paříž byla pokračovala ve svém rozvoji, pan Petr by byl z něho měl víc ročního důchodu, než kolik by dnes získal jeho prodejem.

Syn: Stále nechápu, jak je to možné. Vždyť se zbavil veškeré konkurence!

Otec: Konkurence mezi prodávajícími opravdu zmizela, ale rovněž mizela každý den i konkurence mezi kupujícími a také bude mizet, dokud se Paříž nepromění v neobydlenou krajinu a dokud houštiny na pozemku pana Petra nebudou mít přesně takovou hodnotu, jakou má stejná plocha houštin v lese u Bondy[7]. Je to tudíž tak, že monopol, jako každá nespravedlnost, si sám v sobě přináší svůj vlastní trest.

Syn: Nezdá se mi, že by toto vysvětlení bylo naprosto jasné. Je zde však zde něco, co se nedá nijak popřít, a to je úpadek Paříže. Což neexistuje žádný prostředek jak zrušit toto nespravedlivé nařízení, jehož přijetí prosadili Petr a jeho kolegové před dvaceti lety?

Otec: Svěřím ti teď své tajemství. Zůstanu v Paříži právě kvůli tomu; zavolám si na pomoc lid. Závisí pouze na něm, zda bude městská potravní daň uvedena do svého původního stavu, zda se podaří zbavit ji toho zhoubného principu, který jí byl naroubován a vegetoval na ní jako nějaká cizopasná houba.

Syn: Musí se vám to podařit hned v první den.

Otec: Ó, právě naopak, je to práce velmi těžká a vyžaduje velké úsilí. Petr, Pavel a Jan se až zázračně shodují. Jsou připraveni učinit raději cokoli jiného než pustit dříví, máslo a maso do Paříže. Mají na své straně dokonce samotný lid, jenž je s to jasně vidět pouze práci, kterou mu poskytují tři chráněná průmyslová odvětví, jenž přesně ví, kolik

dřevorubců a kravařů je v nich zaměstnáno, ale nemůže mít stejně přesné poznání o práci, která by se rozvinula v občerstvujícím ovzduší svobodného obchodu.

Syn: Pokud jde jenom o to, zcela jistě se vám povede lid osvítit.

Otec: Synku, jsi v takovém věku, kdy člověk nikdy nepropadá pochybnostem. Jestliže budu psát, lid mne nebude číst, neboť má sotva tolik času, aby si zachoval svoji nešťastnou existenci. Jestliže budu mluvit, konšelé najdou způsob jak mi zavřít ústa. Lid bude tedy ještě dlouho zajatcem svého zhoubného poblouzení; politické strany, které chtějí založit své mocenské postavení na podněcování a využívání lidových vášní, budou spíše kořistit z jeho předsudků, než aby se snažily je rozptylovat. Budu tedy mít na krku obě nejmocnější síly dnešní doby - lid a politické strany. Ó, vidím děsivou bouři, která se okamžitě rozpoutá nad hlavou odvážlivce, jenž v sobě najde odhodlání vystoupit proti nespravedlnosti, která je tak hluboce zakořeněna v této zemi.

Syn: Na vaší straně bude spravedlnost a pravda.

Otec: A na jejich straně bude moc a pomluva. Kdybych jenom mohl být ještě jednou mladý! Ale věk a utrpení vyčerpaly mé síly.

Syn: Nuže, otče, pokud vám přece jen nějaké síly zbývají, věnujte je službě vlasti. Začněte toto dílo osvobození a jako dědictví mi dejte za úkol, abych ono dílo dovršil.

Obraz IV.

Vzbouření lidu

Dobroděj Sedláček: Pařížané, žádejme reformu městské *potravní daně*; trvejme na tom, aby jí bylo vráceno její původní určení. Ať si každý občan může svobodně koupit dříví, máslo a maso, kdekoliv mu to připadá výhodné!

Lid: Ať žije svoboda! Hurá!

Petr: Pařížané, nedejte se svádět tímto slovem. K čemu je vám svoboda kupování, když k tomu nemáte prostředky? A jak si pomůžete k prostředkům, pokud nebudete mít práci? Může Paříž produkovat dříví stejně levně jako les u Bondy? Maso za stejně nízkou cenu jako Poitou? Máslo za stejně výhodných podmínek jako Normandie? Jestliže otevřete dokořán brány, aby jimi volně proudily výrobky konkurence, co se stane s kravaři, dřevaři a uzenáři? Nemohou se obejít bez ochranářství.

Lid: Ať žije ochranářství! Hurá!

Dobroděj Sedláček: Ochránářství! Ale kdopak ochraňuje vás, dělníci? Nekonkurujete si mezi sebou navzájem? Jen ať teď zase obchodníci s dřívím pocítí na vlastní kůži, co je to konkurence! Nemají právo zvyšovat s pomocí zákona cenu svého dříví, jestliže zároveň s pomocí zákona nezvyšují mzdové sazby. Což nejste již tím lidem, který miluje rovnost?

Lid: Ať žije rovnost! Hurá!

Petr: Neposlouchejte toho buřiče! Ano, zvýšili jsme ceny dříví, masa a másla; ale udělali jsme to jen proto, abychom mohli dát dělníkům dobré mzdy. Vždy nás vedla, vede a bude vést láska k bližnímu.

Lid: Ať žije láska k bližnímu!

Dobroděj Sedláček: Zařídte, pokud můžete, aby potravní daň sloužila ke zvýšení mezd, a nikoli ke zdražení výrobků. Pařížané nepožadují lásku k bližnímu, nýbrž spravedlnost!

Lid: Ať žije spravedlnost!

Petr: Je to právě drahota výrobků, co se odráží v růstu mezd!

Lid: Ať žije drahota!

Dobroděj Sedláček: Jestliže je máslo drahé, není to proto, že platíte dělníkům vysoké mzdy; není to ani proto, že byste měli velké zisky. Jedinou příčinou drahoty másla je fakt, že Paříž má pro jeho výrobu zcela nevyhovující polohu - chtěli jste totiž, aby se ve městě dělalo to, co se má dělat na venkově, a na venkově zase to, co se kdysi dělávalo ve městě. Žádná pracovní místa pro lid nepřibyla a zaměstnanost nevzrostla - lid se pouze zaměstnává něčím jiným. Jeho mzdy také o nic nevzrostly - jenom nekupuje věci tak levně jako předtím.

Lid: Ať žijí levné věci!

Petr: Tento člověk vás svádí krásně znějícími frázemi. Položme si naši otázku v celé její prostotě. Není snad pravda, že když sem pustíme máslo, dříví a maso, tak jimi budeme zaplaveni? Nadbytek nás prostě zahubí. Byla by to nepřátelská invaze nového typu - a jediným prostředkem jak se jí ubránit, je uzavřít jí brány před nosem a udržovat ceny zboží tím, že uměle vyvoláme jeho nedostatek.

Několik málo značně rozptýlených hlasů: Ať žije nedostatek!

Dobroděj Sedláček: Položme si naši otázku v celé její pravdivosti. Mezi všechny Pařížany je možné rozdělit jen to, co je v Paříži; pokud je tam méně dříví, méně masa, méně másla, podíl každého jedince se úměrně zmenší. Nuže, když zakážeme dovoz, bude všeho toho zboží méně, než když dovolíme jeho dovoz. Pařížané, nikdo z vás nebude mít hojnost, pokud zde nebude všeobecná hojnost.

Lid: Ať žije hojnost! Hurá!

Petr: Ať si ten tento muž co chce říká, nedokáže vám, že je ve vašem zájmu, abyste se vydali napospas bezuzdné konkurenci.

Lid: Ať zhyne konkurence!

Dobroděj Sedláček: Ať si tento muž deklamuje cokoliv, nikdy vám nedá ani ochutnat sladké ovoce, jež pochází z restrikce dovozu.

Lid: Ať zhyne restrikce!

Petr: A já prohlašuji, že pokud ubozí pasáci krav a prasat budou připraveni o možnost svého výtěžku, pokud budou obětováni teoriím, pak já již nechci déle nést odpovědnost za veřejný pořádek. Dělníci, nevěřte tomuto mužovi, je to agent perfidní Normandie, jezdí tam, aby přímo od nepřítelů čerpal inspiraci. Je to zrádce, pověste ho! (*Lid mlčí.*)

Dobroděj Sedláček: Pařížané, všechno, co vám dnes říkám, jsem říkal již před dvaceti lety, když Petr dostal nápad jak využít potravní daň ke svému prospěchu a k vaší škodě. Nejsem tudíž agentem Normandů. Oběste mne, pokud chcete, ale nijak tím nezabráníte útlaku, aby byl útlakem. Přátelé, jestliže je nutné něco zabít, pak to není ani Dobroděj Sedláček, ani Petr, nýbrž svobodný obchod, pokud z něho máte strach, anebo restrikce, pokud vám způsobuje škody.

Lid: Nepověsme nikoho a osvobodíme všechny!

Poznámky:

- 1) Narážka na jednu z tehdy velice populárních písniček, jejímž autorem byl Pierre-Jean de Béranger (1780- 1857).
- 2) Bastiat, jehož ironie se v této dramatické hříčce projevuje občasným archaizováním, zde v originálu uvádí starou francouzskou peněžní jednotku *livre*, která původně měla hodnotu funtu stříbra; později se její hodnota neustále snižovala a nakonec byla nahrazena frankem. V podobném duchu uvádí níže *denier* (denár - z latinského *denarius*), což byla v předrevoluční Francii drobná mince, jejíž hodnota se přibližně rovnala třem pětinám sou.
- 3) V Moliérově hře "*Le Bourgeois gentilhomme*" ujišťuje jistý lichotník pana Jourdaina, jenž se stydí za svůj měšťanský původ, že jeho otec neprodával látky, nýbrž je pouze "rozdával za peníze", a patřil tudíž vlastně mezi šlechtu.
- 4) Francouzský departement jihovýchodně od Paříže, situovaný kolem řeky Yonne (přítok Seiny).
- 5) Francouzská provincie jihovýchodně od Paříže.
- 6) G. T. Lestiboudois (1797-1876), lékař a poslanec, odpůrce svobodného obchodu.
- 7) Les nedaleko vesnice Bondy severně od Paříže, který byl notoricky známý jako útočiště lupičů a zlodějů. Neopatrný cestovatel zde často platil daň "za průjezd."

NĚCO JINÉHO

„Co je to restrikce?“

„Částečný zákaz.“

„Co je to zákaz?“

„To je úplná restrikce.“

„Takže co platí pro jedno platí i pro druhé?“

„Ano; rozdíl je pouze ve stupni. Vztah mezi nimi je stejný jako vztah mezi kruhovým obloukem a celým kruhem.“

„Tudíž, jestliže je zákaz špatný, tak restrikce nemůže být dobrá?“

„O nic víc než může být kruhový oblouk jiný než kruhový.“

„Jaké je rodové jméno zákazu a restrikce?“

„Protekcionismus.“

„Co je hlavním cílem protekcionismu?“

„Požadavek, aby člověk vynaložil více práce se stejným výsledkem.“

„Proč jsou lidé tak oddaní protekcionistickému systému?“

„Protože volný obchod jim umožňuje mít stejné zboží s vynaložením menší práce a tento zdánlivý úbytek práce je děsivý.“

„Proč říkáte **zdánlivý**?“

„Protože veškerá práce, která byla ušetřena, může být vynaložena na *něco jiného*.“

„Co jiného?“

„To nemůže být specifikováno a ani nemusí být.“

„Proč?“

„Protože, jestliže celkové množství spotřebního zboží, z něhož se těší Francouzský lid, může být získáno s vynaložením práce o desetinu menší, nikdo neumí předpovědět, jaká nová uspokojení si lidé budou přát získat s tou zbývající dostupnou prací. Jeden může chtít lepší oblečení, druhý lepší jídlo, další třeba lepší vzdělání, cestování nebo nákladnější zábavu.“

„Vysvětlíte mi fungování a následky protekcionismu.“

„To není tak úplně snadné. Než budeme studovat složitější případy, měli bychom nejprve pochopit ty nejjednodušší.“

„Vezměte tedy pro začátek ten nejjednodušší případ.“

„Pamatujete si, jak Robinson Crusoe na pustém ostrově vyráběl prkna aniž by měl pilu?“

„Ano. Porazil strom a pak jeho kmen svou sekerou opracovával z jedné a z druhé strany až ho zredukoval na šíři prkna.“

„A k tomu musel vynaložit spoustu práce, že?“

„Celé dva týdny.“

„A z čeho žil po tu dobu?“

„Ze svých zásob.“

„A co se stalo se sekerou?“

„Samozřejmě se otupila.“

„Docela správně. Ale možná nevíte, jak to bylo doopravdy. Těsně předtím, než se rozpráhl sekerou k první ráně, Robinson uviděl, že moře vyplavilo na pláž hromádku prken z vraku lodi.“

„Jaká šťastná náhodička! Jistě hned běžel si je posbírat.“

„To byl jistě prvotní impuls. Pak se ale zastavil a zamyslel se: „Jestliže seberu ta prkna, bude mě to stát jenom tu námahu s nošením a čas, než dojdou na pláž a vylezu zpátky na útes. Pokud si ale budu prkna vyrábět sám, tak si tím zajistím zaměstnání na dva týdny, pak se ještě moje sekera otupí, což mi vytvoří další pracovní příležitost při jejím broušení a nakonec, tím, že sním svoje zásoby, vytvořím třetí zdroj pracovních míst, jelikož je budu muset zase doplnit. A protože **práce je bohatstvím** je jisté, že bych poškodil svůj vlastní zájem, jestliže bych sebral ta naplavená prkna na pláži. Je pro mě naprosto zásadní, abych ochránil svoje pracovní příležitosti, a jak tak o tom přemýšlím, tak dokonce vytvořím pro sebe víc pracovních míst tím, že sejdu na pláž a kopnu ta prkna zpátky do moře!“

„Jaké absurdní zdůvodnění!“

„Může být. Je to ale přesně totéž zdůvodnění, které přijal každý národ, jež chrání sám sebe před vstupem zahraničního zboží. Odkopává věci, jež jsou mu nabízeny výměnou za méně práce, aby si zajistil, že může udělat více práce. A výhody pak vidí dokonce i v pracovních místech celníků, kteří dělají přesně to, co udělal Robinson, když navracel do moře věci, jež mu byly nabídnuty. Představte si národ jako jedinou kolektivní bytost a nenajdete rozdíl v zdůvodnění protekcionismu mezi ním a Robinsonem.“

„Copak si Robinson neuvědomil, že mohl věnovat svůj čas a ušetřené úsilí, aby udělal něco jiného než prkna?“

„A co jiného?“

„Dokud má člověk potřeby, které chce uspokojit a volný čas, tak se najde vždycky **něco**, co může udělat. Nemusím přece specifikovat, jakou přesně činností se mohl zaměstnat. Já jen tvrdím, že Robinson s neuvěřitelnou slepotou zaměnil práci s výsledky, prostředky s účelem a můžu Vám snadno dokázat...“

„To nemusíte. Faktem je, že toto je pouze ilustrace restriktivního systému v jeho nejjednodušší podobě. Jestliže se Vám zdá absurdní v této formě, je to proto, že producent a konzument jsou zde jedna a táž osoba.“

„Dobrá, pak tedy vzhůru ke komplikovanějšímu případu.“

„S potěšením“.

O nějaký ten čas později, poté co Robinson potkal Pátka, spojili svoje úsilí a začali spolupracovat ve společném podniku. Robinson osm hodin lovil a vracel se s čtyřmi koši zvěřiny, Pátek pracoval osm hodin na zahradě a vypěstoval čtyři koše zeleniny.

Jednoho dne přistála u pobřeží ostrova kánoe s cizincem. Cizinec vystoupil a byl pozván ke stolu našich dvou trosečníků. Ochutnal a velice si pochvaloval zeleninu ze zahrady a než své hostitele opustil, řekl jim toto:

„Drazí ostrované, já a můj kmen přebýváme na sousedním ostrově, kde je zvěř mnohem početnější než zde, ale zelenina je tam docela neznámá. Klidně bych Vám mohl přivést čtyři koše zvěřiny každý večer, pokud mi výměnou dáte dva koše zeleniny.“

Po těchto slovech Robinson s Pátkem odešli stranou, aby se poradili o jeho návrhu a vedli spolu velmi zajímavou debatu s níž vás nyní seznámím:

Pátek: „Co si myslíš o tom návrhu příteli?“

Robinson: „Jestliže na to přistoupíme, tak nás to zruinuje.“

Pátek: „Jsi si tím jistý? Zkusme promyslet, co to pro nás znamená.“

Robinson: „Všechno už to bylo promyšleno a nemůže být pochyb o následcích. Takle konkurence bude prostě znamenat konec našeho loveckého průmyslu.“

Pátek: „Jenže, jaký v tom bude rozdíl, když budeme mít tu zvěřinu?“

Robinson: „Teď jenom teoretizuješ! Ta zvěřina už nebude produktem mé práce.“

Pátek: „No, ale abychom jí dostali, tak za ní budeme muset dát dva koše zeleniny. Nalovit čtyři koše zvěřiny Ti teď trvá osm hodin. Když mi pomůžeš s prací na zahradě, kterou patřičně rozšíříme, tak oba dva zvládneme vypěstovat dohromady šest košů zeleniny, což bude znamenat šest hodin práce každého z nás. Takže tenhle obchod nám přinese dvě hodiny, které budeme mít k dispozici.“

Robinson: „Měl bys raději říct, dvě hodiny ztracené produktivní aktivity. To je přece přesně množství naší ztráty. **Práce je bohatstvím**, a jestliže ztratíme jednu čtvrtinu své pracovní doby budeme o jednu čtvrtinu chudší.“

Pátek: „Příteli, děláš velikou chybu. Budeme přece mít to samé množství zvěřiny i to samé množství zeleniny a navíc k dispozici dvě hodiny času. Tomu se přece říká pokrok, nebo není nic takového na tomhle světě.“

Robinson: „Mluvíš jen ve všeobecnostech! Co si počneme s těmi dvěma hodinami?“

Pátek: „Můžeme dělat **něco jiného**.“

Robinson: „No a jsme u toho! Nejsi schopný říct nic konkrétního. Něco jiného, něco jiného – to se snadno řekne, ale co jiného?“

Pátek: „Můžeme rybařit, můžeme si vyzdobit náš přístřešek a udělat ho trochu pohodlnějším, můžeš mě třeba naučit číst.“

Robinson: „Utopie! Kdo ví, kterou z těch věcí bychom měli dělat, nebo jestli vůbec nějakou z nich potřebujeme udělat?“

Pátek: „No, jestli bychom už neměli potřebu nic udělat, tak bychom mohli odpočívat. Není snad odpočinek dobrou věcí?“

Robinson: „Ale když lidé jen polehávají kolem a nic nedělají, tak umřou hladem.“

Pátek: „Můj příteli, vždyť budeme mít tolik zvěřiny i zeleniny jako předtím – což nám zajistí náš zahraniční obchod. A pouze za šest hodin práce místo za osm hodin, které potřebujeme k získání jídla dnes.“

Robinson: „Je zcela jasné příteli, že jsi nevyrostal v Evropě. Tam by Ti vysvětlili, že to, co chceme sníst, se musí taky vyrobit na našem ostrově a musíme si to vyrobit my sami. To, co pochází z dovozu a není tudíž přímým výsledkem naší vlastní práce, nemůžeme počítat jako svoje bohatství, ale jako naši ztrátu a zmenšení našeho bohatství. Tam to ví už každé malé dítě – když se maso do země přiváží, počítá se to jako ztráta pro zemi v obchodní bilanci. Víš, kdy budeš opravdu bohatý? Nesmíš měřit svoje bohatství rozsahem uspokojených potřeb, ale množstvím práce a počtem pracovních míst – tedy množstvím námahy, která se na uspokojení potřeb vynakládá. A za sebe, jelikož jsem člověk praktický a žádný teoretik, všechno, co vidím je, že přijdu o zaměstnání hlavního lovce na tomto ostrově. A to je to, co mě zajímá. Zbytek je pouze plané teoretizování.“

Pátek: „Jak neobyčejně zvrácené myšlení! Ale...“

Robinson: „Ale tady nejsou žádná ale. Navíc existují politické důvody pro odmítnutí sobecké nabídky toho cizince.“

Pátek: „Jaké politické důvody?“

Robinson: „Tak za prvé, určitě nám tu nabídku učinil jenom proto, že je výhodná pro něho.“

Pátek: „To je snad dobře, protože pro nás je výhodná také.“

Robinson: „Zadruhé, dovozem té zvěřiny se na něm staneme závislími.“
Pátek: „No, a on se zase stane závislým na nás. My budeme potřebovat jeho zvěřinu, on zase naši zeleninu, a tak s ním budeme žít v přátelství.“
Robinson: „Pořád se držíš nějakého abstraktního systému! Ale tohle Tě už určitě přesvědčí, že mám pravdu.“
Pátek: „Tak jen do toho. Stále čekám na nějaký dobrý důvod.“
Robinson: „Předpokládejme, že se cizinci díky kontaktu s námi naučí hospodařit na zahradě, a že jejich ostrov je úrodnější než náš. Už vidíš ty důsledky?“
Pátek: „Ano, potom už nebudou potřebovat naši zeleninu, protože si jí víc vypěstují doma. Pokud by pro ně dovoz od nás nebyl výhodnější, tak nám přestanou dovážet zvěřinu výměnou za zeleninu a budeme v přesně stejné situaci, jako jsme dnes.“
Robinson: „Lehkomyslný divochu! Nevidíš snad, že po zničení našeho loveckého průmyslu přívalem zvěřiny, by mohli zničit i náš pěstitelský průmysl a zaplavit nás zeleninou!“
Pátek: „To jako, že by k nám dováželi maso a zeleninu a nic za to od nás nechtěli?“
Robinson: „No jistě! Nesmím zapomenout, že nemáš zkušenost Evropana. Tohle je běžnou strategií evropských vládců – zaplavit trhy sousedů potravinami, které jsou skoro zadarmo. Invazí zboží můžeš ovládnout sousední zemi. A zabránit takové invazi je naší vlasteneckou povinností. V Evropě tohle chápou všichni a je tudíž mou povinností člověka vzdělaného a kulturního zabránit té katastrofě, kterou by pro nás byl dovoz zahraniční zvěřiny, ačkoli Tvůj mozek primitivního divocha není schopen pochopit ani tyto praktické důvody.“
Pátek: „Říkal jsi **skoro** zadarmo. Takže připouštíš, že budeme muset vyrobit **něco jiného**, co jim dáme výměnou za to maso a zeleninu?“
Robinson: „Něco jiného, něco jiného. To jsme zase tam, kde jsme byli. Jsi myslí stále někde v oblacích příteli místo abys uváděl praktické důvody.“
Tato diskuse, jak už to tak často bývá, zanechala každého z našich přátel s nezměněným přesvědčením. Přesto, jelikož Robinsonův vliv na Pátka byl větší, tak jeho názor nakonec převážil a Robinson se vrátil k cizinci s touto odpovědí:
„Cizinče, abychom mohli přijmout Tvou nabídku, musíme se ujistit o dvou věcech: Zaprvé, že zvěř na Tvém ostrově není hojnější než na našem, protože konkurovat si můžeme jen za **rovných podmínek**. A za druhé, že svou nabídku myslíš nezištně, což dokážeš tím, že budeš mít

ztrátu z každé uskutečněné výměny, protože při každé směně existuje ten co ztrácí a ten co získává. Co na to říkáš?”

Cizinec nic neřekl, se smíchem nasedl do své lodi a odplul.

„No tento příběh by neskončil tak špatně, pokud by se Robinson nechoval tak absurdně. Ale případ celého národa je snad něco docela jiného ne? Ve Vašem prvním příkladě byl jen jediný osamocенý člověk, a v tom druhém dva, kteří se spolu o všechno dělili. Tohle je přece na hony vzdálené od světa, ve kterém žijeme. Dělna práce, obchodníci a vynález peněz tu situaci přece značně změní.“

„Tyto podmínky způsobí, že transakce budou komplikovanější, ale nezmění jejich podstatu.“

„Cože? Chcete snad srovnávat moderní obchod s jednoduchým barterem?”

„Obchod není nic jiného než barter ve větším měřítku. Barter a obchod jsou totožné ve své podstatě, stejně jako je v podstatě totožná gravitační síla působící na atom a gravitační síla působící na celou planetu.“

„Takže podle Vašeho názoru, argumenty, které jsou jasně neobhajitelné v podání Robinsona jsou stejně neobhajitelné v podání našich protekcionistů?”

„Velmi správně. Ve Francii, díky jejím klimatickým poměrům, oblečení je velmi užitečnou věcí. A je tedy základní potřebou **vyrábět ho** nebo **ho mít?**

„Dobrá otázka! No, abychom ho mohli mít, tak ho nejdřív musíme vyrobit.“

„Nikoli nezbytně. Abychom ho mohli mít, **někdo** ho musí vyrobit, to je bez debaty. Ale již není nezbytné, aby tatáž osoba nebo tatáž země, kde se to oblečení bude nosit ho rovněž i vyráběla. Jistě si sám nešijete oblečení, které nosíte a stejně tak Francie neprodukuje kávu, kterou její obyvatelé pijí k snídani.“

„Já nakupuji svoje oblečení od krejčího a Francie nakupuje kávu z Peru.“

„Přesně tak, a čím?”

„Penězi.“

„Vy si ale nevyrábíte peníze a Francie nevyrábí peníze, kterými se platí v Peru.“

„Kupuje si je.“

„A za co?”

„Za zboží, které posíláme do Peru.“

„Takže ve skutečnosti je to Vaše práce, za kterou si kupujete oblečení a je to francouzská práce, která je vyměňována za kávu.“

„Bezpochyby.“

„Takže není absolutně nezbytné, abychom produkovali přesně to, co konzumujeme?“

„Ne, jestliže dokážeme vyprodukovat **něco jiného**, co nabídneme při výměně.“

„Takže jinými slovy, Francie má dva způsoby, jak si zajistit dostatek oblečení. Buď ho vyrobí sama nebo vyrobí **něco jiného** a to **něco jiného** pak vymění s cizinci za oblečení. Který z těchto dvou způsobů je lepší?“

„Těžko říct.“

„Nebude to ten, při kterém **za stejné množství práce obdržíme větší množství oblečení?**“

„Vypadá to tak.“

„A co bude pro národ lepší, možnost vybrat si mezi těmito dvěma způsoby získání oblečení, nebo mít zákon, který jeden z těchto způsobů zakáže?“

„Zdá se mi, že pro národ bude lepší když bude **mít možnost volby**, protože v takových případech se **vždy rozhodne moudře.**“

„Takže zákon, který zakáže zahraniční oblečení způsobí, že jestliže Francie bude potřebovat oblečení, bude si ho muset vyrobit sama a tudíž zabrání, aby bylo vyrobeno to **něco jiného**, za co by jinak bylo nakoupeno zahraniční oblečení.“

„Pravda.“

„A protože zákon přinutí k výrobě oblečení a znemožní výrobu **něčeho jiného**, přesně proto, že na výrobu něčeho jiného by bylo potřeba méně práce než na výrobu oblečení, můžeme klidně prohlásit, že za stejné množství práce Francie bude mít jen jeden oblek, který si udělá sama, když by mohla mít dva obleky, pokud by dělala **něco jiného.**“

„Ale **co jiného** probůh?“

„Probůh, co na tom záleží? Jakmile jednou bude možnost volby, bude se vyrábět **něco jiného** pokud **cokoli jiného** bude moct být vyráběno.“

„To je možné. Ale nemůžu se zbavit představy, že když nám cizinci prodají oblečení a nevezmou si od nás **něco jiného** na oplátku, tak tím hodně utrpíme. No a v každém případě nabízí se námitka i z Vašeho úhlu pohledu. Souhlasíte s tím, že Francie vyrobí to **něco jiného** na výměnu za oblečení s využitím menší práce než kdyby si vyráběla přímo to oblečení?“

„Bezpochyby.“

„Čili určitá část dostupné pracovní síly bude nezaměstnaná.“
„Pouze v oděvním průmyslu a bez toho, aniž bychom byli hůře oblečení – což je ten drobný detail, který znamená veškerý rozdíl na tomto světě. To je to, čeho si nevšiml Robinson, a co nevidí naši protekcionisté nebo předstírají, že nevidí. Naplavená prkna rovněž připravila Robinsona o dva týdny práce, což by ho ve skutečnosti jistě neodradilo od jejich využití. Musíme tudíž velmi dobře rozlišovat mezi dvěma způsoby, jakými lze přijít o práci: tím, jehož následkem je **strádání** a tím, jehož příčinou je **uspokojení**. Ty jsou od sebe na míle vzdálené, a jestliže je považujete za shodné, pak Váš rozum trpí stejným defektem, jako rozum Robinsonův, neuvědomující si tu prostou skutečnost, že se místo výroby prken může zaměstnat čímkoli jiným. Stejně tak práce dělníků, nepotřebná již více při výrobě oblečení, najde využití při uspokojování dalších lidských potřeb. V těch nejkomplicovanějších případech stejně jako v těch nejjednodušších, sofisma pochází z **posuzování užitečnosti práce podle jejího trvání a intenzity místo podle výsledků**, což vede k politice **redukce výsledků práce za účelem zvětšení trvání a intenzity**.“

MALÝ ARZENÁL OBHÁJCE VOLNÉHO OBCHODU

Pokud Vám někdo řekne: „Neexistují absolutní principy. Zákaz může být špatný a restrikce dobrá.“

Odpovězte: „Restrikce *zakazuje* dovoz všeho, čemu zamezí ve vstupu.“

Pokud Vám někdo řekne: „Zemědělství je základnou, která živí celou zemi.“

Odpovězte: „To co živí celou zemi není nezbytně zemědělství, ale *pšenice*.“

Pokud Vám někdo řekne: „Přežití národa závisí na zemědělství.“

Odpovězte: „Přežití národa závisí na pšenici. To proto zákon, který nutí národ aby získal dva hektolitry pšenice zemědělskou prací místo toho, aby měl čtyři hektolitry, kdyby aplikoval totéž množství práce v průmyslové produkci, není zákon zajišťující lidské přežití ale naopak hladovění.“

Pokud Vám někdo řekne: „Omezení dovozu zahraniční pšenice povede k rozšíření domácího zemědělství a tudíž k rozšíření domácí produkce.“

Odpovězte: „Povede k rozšíření zemědělství na skalnaté svahy hor a neúrodné pobřežní písčiny. Pokud dojdete krávu a nechcete přestat, tak z ní dostanete více mléka, protože kdo může říci, kdy už nebudete schopní vymáčkout z jejího vemene další kapku? Bude ale tato kapka stát za tu námahu?“

Pokud Vám někdo řekne: „Ať je chléb drahý, zemědělci na něm zbohatnou a pak obohatí i průmyslníky.“

Odpovězte: „Chléb je drahý pokud je ho nedostatek; ale nedostatek ochuzuje lidi, nebo jste viděl hladovějící bohaté lidi?“

Pokud někdo bude dále tlačit a řekne: „Když se zvýší cena chleba, zvýší se i mzdy.“

Odpovězte poukazem na to, že v dubnu 1847 pět šestin dělníků žilo z dobročinnosti.

Pokud Vám někdo řekne: „Zvýšení mezd musí nezbytně následovat zvýšení životních nákladů.“

Odpovězte: „To je jako tvrdit, že na lodi bez zásob budou mít všichni tolik jídla, jako by byla dobře zásobená.“

Pokud Vám někdo řekne: „Člověku, který prodává, musí být zajištěna dobrá cena.“

Odpovězte: „Dobrá. Ale v tom případě tomu, kdo kupuje musí být zajištěna dobrá mzda.“

Pokud Vám někdo řekne: „Vlastníci půdy, kteří vytvářejí zákony, zvýšili ceny chleba aniž by se starali o mzdy, protože vědí, že když se zvýší ceny chleba tak se mzdy zvýší *docela přirozeně*.“

Odpovězte: „Podle téže logiky, když budou dělat zákony dělníci, neobviňujte je, pokud si uzákoní vysoké mzdy aniž by se obtěžovali s ochranou pšenice, protože vědí, že když budou zvýšeny mzdy, životní náklady se zvýší *docela přirozeně*.“

Pokud se Vás někdo zeptá: „Co tedy máme dělat?“

Odpovězte: „Budte ke všem spravedliví.“

Pokud Vám někdo řekne: „Pro velkou zemi je nezbytné mít železářský průmysl.“

Odpovězte: „Pro velkou zemi je ještě nezbytnější *mít železo*.“

Pokud vám někdo řekne: „Pro velkou zemi je nezbytné vyrábět oblečení.“

Odpovězte: „Pro občany této velké země je mnohem nezbytnější *mít oblečení*.“

Pokud vám někdo řekne: „Práce je bohatstvím.“

Odpovězte: „To není pravda.“

A na vysvětlenou dodejte: „Pouštění žilou není zdravím; a důkazem je, že jeho cílem je zdraví obnovit.“

Pokud Vám někdo řekne: „Přinutit lidi aby kopali důl a získávali unci železa z quitalu železné rudy znamená rozmnožit jejich práci a následně i jejich bohatství.“[1]

Odpovězte: „Přinutit lidi aby kopali studny tím, že jim zakážete brát vodu z řeky znamená rozmnožit *zbytečnou práci*, nikoliv bohatství.“

Pokud Vám někdo řekne: „Slunce dává své světlo a teplo bezplatně.“

Odpovězte: „Tím lépe pro mě; jelikož mě nic nestojí vidět jasně.“

A pokud Vám někdo odpoví: „Ale průmysl obecně ztrácí to, co byste mohl utratit za umělé osvětlení.“

Kontruujte: „Nikoliv, protože co ušetřím tím, že nemusím platit slunci, to využiji na nákup oblečení, nábytku a obuvi.“

Obdobně pokud Vám někdo řekne: „Ti angličtí zlosyni *amortizovali* své investice.“

Odpovězte: „Tím lépe pro nás, protože už nás nebudou nutit platit úrok.“

Pokud Vám někdo řekne: „Ti perfidní Angličané našli železo a uhlí v jedné díře.“

Odpovězte: „Tím lépe pro nás, protože už nebudeme platit za to, aby je svezli dohromady.“

Pokud Vám někdo řekne: „Švýcaři mají šťavnaté pastviny s nízkými náklady.“

Odpovězte: „Výhoda je na naší straně, protože to znamená, že na nás bude požadováno méně práce výměnou za jejich jídlo.“

Pokud Vám někdo řekne: „Pole na Krymu jsou zadarmo a neplatí žádné daně.“

Odpovězte: „Zisk je na naší straně, protože nakupované obilí bude o to levnější.“

Pokud Vám někdo řekne: „Polští nevolníci nedostávají žádné mzdy.“

Odpovězte: „Neštěstí je jejich a zisk je náš, jelikož cena obilí, které nám jejich pánové prodávají, je o to nižší.“

Pokud Vám nakonec někdo řekne: „Jiné národy mají oproti nám mnoho výhod.“

Odpovězte: „Skrze směnu jsou ve skutečnosti nuceni, aby nám přenechali podíl z těchto výhod.“

Pokud Vám někdo řekne: „Díky volnému obchodu budeme zaplaveni chlebem, hovězím, uhlím a oblečením.“

Odpovězte: „Tak nebudeme trpět ani hladem ani zimou.“

Pokud se Vás někdo zeptá: „A co se stane s penězi?“

Odpovězte: „Nemějte obavy. Pokud budeme zaplaveni, stane se to tehdy, když budeme schopní zaplatit; pokud nebudeme schopní zaplatit, nebudeme zaplaveni.“

Pokud Vám někdo řekne: „Byl bych pro volný obchod, pokud by cizinci, kteří k nám přinášejí své produkty si vzali výměnou naše; ale ne pokud by si vzali naše peníze.“

Odpovězte: „Peníze, stejně jako káva, nerostou na polích Beauce[2] ani nejsou vyráběny v dílnách Elbeufu.[3] Pro nás je platit cizincům v hotovosti stejné jako platit jim kávou.“

Pokud Vám někdo řekne: „Jezte maso.“

Odpovězte: „Povolte jeho dovoz.“

Pokud Vám někdo řekne, jako *La Presse*: „Pokud nemá člověk prostředky k nákupu chleba, musí koupit hovězí.“

Odpovězte: „Tato rada je stejně moudrá jako ta, kterou dal pan Vulture svému nájemníkovi: „Pokud člověk nemá na zaplacení nájemného, měl by si pořídit vlastní dům.“[4]

Pokud Vám někdo řekne, jako *La Presse*: „Vláda by měl naučit lidi proč a jak by měli jíst hovězí.“

Odpovězte: „Vláda by měla pouze povolit dovoz hovězího; nejcivilizovanější lidé na světě jsou dostatečně vychovaní, aby ho uměli jíst.“

Pokud Vám někdo řekne: „Vláda by měla všechno vědět a všechno předvídat aby mohla řídit životy lidí a lidé by jí měli nechat se o ně starat.“

Odpovězte: „Existuje nějaká vláda oddělená od lidí? Existuje nějaká lidská předvídavost mimo lidstvo? Archimédes mohl opakovat každý den svého života, „Dejte mi pevný bod a já pohnu zemí“; nikdy nebyl s to jí pohnout bez tohoto bodu. Pevným bodem státu je národ a nemůže být nic nesmyslnějšího než vkládat tolik očekávání do státu, tedy předpokládat existenci kolektivní moudrosti a předvídavosti poté, co máme za prokázanou individuální imbecilitu a neprozřetelnost.“

Pokud Vám někdo řekne: „Dobré nebe! Já nežádám o výhody, ale jen o dovozní clo na pšenici a maso, které vykompenzuje tíživé daně, kterými je Francie sužována; pouze malé clo rovnající se tomu, co tyto daně přidají k prodejní ceně mojí pšenice.“

Odpovězte: „Promiňte prosím, ale já také platím daně. Pokud tedy protekce, kterou si odhlasujete, zvýší cenu pšenice o sumu, kterou zaplatíte na daních, pak Vaše medová slova ve skutečnosti znamenají požadavek, aby se mezi námi vytvořila dohoda, jejíž podmínky by šly vyjádřit následujícím způsobem: „Jelikož jsou daně tíživé, tak ti, kdo prodávající pšenici, nebudu platit nic, a ti, kdo jí kupují, budou platit dvojnásobek, tedy i podíl daní prodávajících.“ Obchodníky s pšenicí můžete mít na své straně, ale jistě nejste v právu.“

Pokud Vám někdo řekne: „Je ovšem velmi těžké pro mě, kdo platí daně, konkurovat na mém vlastním trhu cizincům, kteří daně neplatí.“

Odpovězte:

„1. Zaprvé to není *vás* trh, ale *náš* trh. My, kteří spotřebováváme pšenici a platíme za ní snad taky něco znamenáme.“

„2. Jen málo cizinců je v dnešní době osvobozeno od daní.“

„3. Pokud se Vám daně pro které hlasujete vracejí ve formě cest, kanálů, bezpečnosti, etc., pak nejste oprávněni se zbavovat, na moje náklady, zahraniční konkurence, která neplatí daně, ale nežívá si výhod bezpečnosti, cest, kanálů etc., které Vy využíváte. Dávalo by stejný smysl říkat: „Požaduji kompenzační clo, protože jsem si koupil lepší oblečení, silnějšího koně a lepší pluh než Ruský rolník.“

„4. Pokud se Vám daň nevrací, nehlasujte pro ni.“

„5. A nakonec, poté, co si odhlasujete nějakou daň, tak toužíte být výjimkou z jejího placení? Pak zkuste vymyslet nějaké schéma, kterým ji přesunete na cizince. Tarif ale způsobí, že toto břemeno spadne na mě a já nesu už dost svojí vlastní zátěže.“

Pokud Vám někdo řekne: „Pro Rusy je volný obchod nezbytný aby jim umožnil výhodně směňovat jejich produkty.“ [Názor vyjádřený panem Thiersem na výboru, duben 1847.]

Odpovězte: „Volný obchod je nezbytný všude a z toho samého důvodu.“

Pokud Vám někdo řekne: „Každá země má svoje potřeby a musí podle nich jednat.“ [pan Thiers.]

Odpovězte: „Ve vlastním zájmu již tak jedná, pokud jí v tom není bráněno.“

Pokud Vám někdo řekne: „Jelikož nemáme železný plech, musíme povolit jeho dovoz.“ [pan Thiers.]

Odpovězte: „Vřelé díky!“

Pokud Vám někdo řekne: „Naše obchodní loďstvo potřebuje náklad. Málo zboží na zpátečních plavbách znemožňuje našim lodím konkurovat cizím plavidlům.“ [pan Thiers.]

Odpovězte: „Pokud chce země vše vyrábět doma, nemůže mít zboží ať už pro export nebo pro import. Je stejně absurdní chtít obchodní loďstvo, jemuž je zakázáno přivážet zahraniční výrobky, jako chtít dostavníky, kterým by bylo zakázáno přepravovat poštu.“

Pokud Vám někdo řekne: „I za předpokladu, že protekcionistický systém je nespravedlivý, vše již bylo zorganizováno na jeho základě: kapitál byl investován, práva byla získána; systém nemůže být změněn bez obtíží.“

Odpovězte: „Každá nespravedlnost je pro někoho výhodná (možná s výjimkou restriktce, z níž dlouhodobě neprofituje nikdo); vyjadřovat pochybnosti nad přesunem, kterým končí nespravedlivá příležitost pro osobu z ní profitující znamená říkat, že nespravedlnost, která existuje nyní, musí trvat navěky.“

Poznámky:

- 1) Bylo by neekonomické zpracovávat rudu s tak nízkým obsahem železa.
- 2) Bohatý zemědělský region v centrální Francii.
- 3) Průmyslové město v sousedství Rouenu.
- 4) Citace ze hry *Pan Vulture (Monsieu Vulture)* od Francouzského dramatika Antoina Madeleine Déaugierse (1772-1827). Jméno se stalo běžným označením pro bezcitného lichváře, věřitele a majitele půdy.

PRAVÁ A LEVÁ RUKA

(Zpráva pro krále)

Sire,

když vidíme obhájce volného obchodu, jak drze šíří svoje doktríny a trvají na tom, že právo kupovat a prodávat je obsaženo v právu vlastnit (kousek nestoudnosti, kterou objevil jejich obránce pan Billault[]), můžeme docela oprávněně pociťovat vážné obavy o osud našeho *domácího průmyslu*; protože čím by zaměstnal francouzský lid svoje ruce a svoje mysli, kdyby žil v systému volného obchodu?

Vláda, kterou jste poctil svojí důvěrou, plní svou povinnost zabývat se touto vážnou situací a věnuje se ve své moudrosti objevování nových způsobů *protekce*, které by mohly nahradit současné, jež se zdají ohroženy. Navrhuje, *abyste všem svým věrným poddaným zakázal používat jejich pravou ruku*.

Sire, nedopusťte se nespravedlnosti, že byste nás podezíral z lehkomyšlného přijetí prostředku, který se může na první pohled zdát bizarním. Důkladná studie *protekciohistického systému* nám odhalila sylogismus, na kterém je celý systém založen:

Čím víc člověk pracuje tím je bohatší.

Čím více nesnází musí překonávat, tím více pracuje.

Ergo, čím více nesnází musí překonávat, tím je bohatší.

Čím je ve skutečnosti *protekcioismus*, jestliže ne geniální aplikací tohoto způsobu uvažování, tak pádného a přesvědčivého, že musí odolat i důvtipnosti samotného pana Billaulta?

Pojďme si personifikovat zemi a představme si ji jako jedinou bytost s třiceti miliony ústy a šedesáti miliony rukou. Vyrobí hodinky, které chce vyměnit s Belgičany za deset centů železa.

Ale my řekneme: „Vyrob si železo sám.“

„Nemohu,“ odpoví, „to by trvalo příliš dlouho. Nemohl bych udělat více než pět centů za stejnou dobu, za kterou vyrobím jedny hodinky.“

„Utopický snůlku!“, odpovíme, „to je přesně důvod, proč Ti zakazujeme vyrobit hodinky a nařizujeme vyrobit železo. Nevidíš, že zvyšujeme tvoji zaměstnanost?“

Sire, nemohlo uniknout Vaší pozornosti, že toto je přesně totéž jako bychom zemi řekli: *Pracuj jen svou levou rukou a nikoliv pravou*.

Starý systém restrikcí byl založen na představě, že vytvořit překážku znamená rozmnožit pracovní příležitosti. Nový systém restrikcí, který navrhuje, aby nahradil starý, je založen na téže představě. Sire, tvořit zákony v tomto duchu neznamena inovaci; je to pokračování na tradiční cestě.

A účinnost takového opatření bude nepopíratelná. Je obtížnější, daleko obtížnější než si lidé myslí, dělat levou rukou to, co jste si zvyklí dělat pravou. O tom se Sire, můžete sám přesvědčit, pokud se uvolíte osobně vyzkoušet náš systém v praxi na nějaké činnosti, která je Vám známá, například míchání karet. Můžeme se tudíž pochválit, že jsme vymysleli jednoduchý způsob, jak vytvořit neomezený počet pracovních míst.

Jakmile budou mít dělníci ve všech odvětvích našeho průmyslu přikázáno používat pouze levou ruku, představte si Sire, ten ohromný počet lidí, který bude potřeba, aby byla uspokojena současná poptávka po spotřebním zboží, za předpokladu, že zůstane konstantní, což je náš obvyklý předpoklad při porovnávání jednotlivých systémů výroby. Tak úžasný nárůst poptávky po manuální práci nám musí přinést citelné zvýšení mezd a pauperizace tak zmizí z této země jako mávnutím kouzelného proutku.

Sire, Vaše paternalistické srdce se jistě zaraduje nad pomyslením, že tento zákon přinese své výhody i oné krásnější části velké rodiny, jejíž osud se těší veškerému Vašemu zájmu. Jaká budoucnost dnes čeká ve Francii ženy? Troufalejší a silnější pohlaví je pomalu vytlačuje ze všech průmyslových odvětví.

Bývaly časy, kdy mohly vždy najít práci na Úřadu pro loterie. Ty byly zrušeny s bezcitným humanitářstvím a z jakého důvodu? „Ušetřit chudým drobné.“ Běda! Zažili snad někdy chudí, za cenu jediné mince, zábavu tak mírnou a nevinnou, jakou jim mohla poskytnout mysteriózní urna Fortuny? Zbavení veškerých životních slastí, když sázeli týden za týdnem svou denní mzdu na *quaterne sec*[2], pomyslete kolik hodin vzrušeného očekávání dali svým rodinám! V srdcích je vždy místo pro naději. Podkrovní místnost byla naplněna iluzemi: manželka doufala, jak zastíní své sousedky nádherou svého šatníku; syn se už viděl vojenským kapelníkem; a dcera si představovala, jak jí vede snoubenec k oltáři.

Něco se koneckonců musí říct, ve prospěch překrásných snů![3]

Loterie dala chudým poetické vize a my jsme jí nechali zmizet!

Teď je loterie pryč a jaké prostředky nám tedy zbývají k péči o dámy, které chceme ochránit? Tabákový průmysl a poštovní služba.[4]

Ať je to prodej tabáku, rozhodně; jeho užívání se rozšiřuje, díky bohu a díky nóbl zvyku, kterému jsou naši elegantní mladí pánové velmi dovedně učeni příkladem mnohých vznešených osobností.

Ale poštovní služba! O té teď nebudeme mluvit; ta bude předmětem zvláštní zprávy.

Takže s výjimkou prodeje tabáku, jaké zaměstnání zbývá pro naše ženské protějšky? Žádné krom vyšívání, pletení a šití - ubohá provizoria, která ta barbarská mechanizace omezuje čím dál více.

Ale jakmile náš nový zákon vstoupí v platnost, jakmile budou všechny pravé ruce spoutány, věci se změní. Dvacetkrát, třicetkrát tolik praden, šiček a krejčovských nestačí uspokojit národní poptávku (hanba tomu, kdo o tom smýšlí zle), vždy za stejného předpokladu, že zůstane konstantní.

Je pravdou, že tento předpoklad může být zpochybněn chladnými teoretiky; když obleky i sukně budou dražší, neprodá se jich tolik. Totéž se dá říct i o železe, které těžíme v našich dolech, ve srovnání s tím, co bychom mohli získat *výměnou za produkci našich vinic*. Tudíž tento argument nemůže být přijatelnější proti *jednorukosti*, než je proti *proteccionismu*; protože tato vysoká cena je sama o sobě znakem hojnosti pracovních míst a ta je tak či onak základnou, na níž spočívá prosperita dělnické třídy.

Ano, můžeme poukázat na dojemný obrázek prosperity v oděvnickém průmyslu. Takový shon! Taková aktivita! Taková činorodost! Výroba každých šatů zaměstná sto prstů místo deseti. Žádná mladá žena již více nebude zahálet, a my nemáme potřebu Sire, chlubit se naším důvtipem při popisu morálních důsledků této velké revoluce. Nejenže více mladých žen najde zaměstnání, ale každá z nich také bude vydělávat více, protože ani všechny dohromady nebudou schopny uspokojit poptávku; a pokud se konkurence znovu objeví, již to nebude konkurence mezi švadlenami, které šaty vyrábějí, ale mezi elegantními dámami, které je nosí.

Vidíte Sire, náš návrh není jen v souladu s ekonomickými tradicemi naší vlády, ale je i morální a demokratický.

Abyste mohl docenit jeho důsledky, představte si, že již byl zaveden a přeneste se v myšlenkách do budoucna. Představte si, že funguje již dvacet let. Zahálka zcela zmizela z celé země; jistota zaměstnání přinesla hojnost, harmonii, spokojenost a morálku do každého stavení; chudoba a prostituce jsou již věcí minulosti. Levá ruka je velmi nemotorná při práci a tak jsou pracovní místa hojná a mzda je uspokojivá. Vše je organizováno na tomto základě; dílny a továrny praskají ve švech. Není pravdou Sire, že kdyby se v takové době objevil nějaký utopický snílek,

který by požadoval svobodu používat pravou ruku, že by způsobil paniku v celé zemi? Není pravdou, že taková reforma by všem převrátila život? Tudíž takový systém musí být dobrý, protože ho nelze zrušit bez zmatků a pobouření.

A přesto máme chmurnou předtuchu, že by jednoho dne vznikla (tak perverzní je už lidská povaha!) asociace pro svobodu používat pravou ruku.

Máme pocit, jako bychom už slyšeli obhájce svobody pro pravou ruku řečnit v Montesquiého sále:[5]

„Přátelé, myslíte si, že jste bohatší, protože Vám bylo zabráněno používat jednu ruku? Pak berete do úvahy jenom dodatečná pracovní místa, která Vám to přineslo. Ale prosím Vás, abyste zvážili také vyšší ceny, které jsou toho důsledkem, a nucené snížení nabídky spotřebního zboží všech druhů. Toto opatření neučinilo kapitál hojnějším a kapitál je fond, ze kterého jsou placeny mzdy. Voda která vytéká z této velké nádrže je usměrněna do jiných kanálů; ale její množství se nezvětšilo a konečným následkem pro národ jako celek je ztráta bohatství rovná tomu, co by tyto miliony pravých rukou mohly vyprodukovat. Tudíž založme asociaci a za cenu určitého nevyhnutelného zmatku a přesunů, získáme právo pracovat oběma rukama.“

Naštěstí Sire, pak také vznikne *asociace na obranu práva pracovat pouze levou rukou*, a obhájci tohoto práva nebudou mít problémy rozdrtit všechny tyto všeobecnosti, spekulace, předpoklady, abstrakce, snění a utopické fantazie. Bude jim stačit vyhrabat *Moniteur industriel*[6] z roku 1846 a v něm najdou připraveny argumenty proti *svobodě obchodu*, které se stejně dobře hodí proti *svobodě používat pravou ruku* tak, že stačí vyměnit jeden výraz za ten druhý:

„Pařížská liga pro *svobodný obchod* nepochybuje, že bude mít podporu dělníků. Ale dělníci již nejsou muži, kteří by se dali vodit za nos. Mají otevřené oči a lepší informace o politické ekonomii než naši promovani profesori. „Volný obchod,“ odpoví, „ten by znamenal ztrátu našich pracovních míst, a pracovní místo je to jediné, co doopravdy máme. Zaměstnanost je nejvyšším panovníkem, který vládne nad našimi osudy. *Se zaměstnáním, s hojností pracovních míst, ceny komodit nikdy nebudou mimo náš dosah.* Ale bez zaměstnání, i kdyby chleba stál jenom jeden sou za libru, je dělník nucen umřít hladem. Jestliže Vaše doktrína místo zvětšení počtu pracovních míst přinese jejich zmenšení, tak to znamená, že nás odsuzujete k chudobě.“ (*Moniteur industriel* ze 13. října 1846).

„Když je na trhu hojnost komodit, je pravdou, že jejich cena klesá; ale protože mzdy klesají, když klesá cena komodit, tak výsledkem je, že místo, aby toho mohli lidé nakoupit více, nebudou moci nakoupit nic. Tudíž právě tehdy, když jsou komodity nejlevnější, jsou dělníci v nejhorší situaci.“ (Gaultier de Rumilly, *Moniteur industriel* ze 17. listopadu 1846).

Pro obhájce práva pracovat pouze *levou rukou* bude vhodné se sblížit s několika hrozbami obklopujícími jejich ušlechtilé teorie. Tady je takový příklad:

„Cože! Vy chcete pracovat oběma rukama a tudíž stlačit dolů a třeba zcela zničit mzdy, ten hlavní zdroj blahobytu našeho národa?!”

„A dnes, v čase, kdy špatná sklizeň již uvrhla bolestné oběti na dělníky, kteří se musejí strachovat o svoji budoucnost a jsou tak náchylnější naslouchat špatným radám a opustit moudrý směr jednání, kterého se dosud drželi!”

Jsmo si jisti Sire, že vyzbrojeni tak pádnými důvody, pokud dojde k bitvě, pak levá ruka bude vítězem.

Možná také bude zformována asociace, jejímž cílem bude bádát, jestli se obě strany náhodou nemýlí, a jestli by se nedala najít nějaká třetí ruka, která by je vzájemně usmířila.

Po vypodobnění obhájců svobody pro pravou ruku jako pomýlených *zjevnou liberálností principu, jehož správnost dosud nebyla v praxi ověřena*, a obhájců levoruké práce jako zakopaných v pozicích, které získali, tato asociace by mohla argumentovat následovně:

„Může někdo popřít, že existuje třetí pozice, jež se dá zaujmout uprostřed tohoto konfliktu? Není evidentní, že dělníci se musejí chránit jak před těmi, kteří nechtějí žádnou změnu současné situace, jelikož je pro ně výhodná, tak před těmi, kteří sní o ekonomické revoluci, jejíž rozsah a celkové následky ovšem dosud nezházili?” (*National* ze 16. října 1846).

Nicméně nechceme zakrývat před Vaším Veličenstvem, že existuje jeden aspekt, ve kterém by náš projekt mohl být zranitelný. Může se stát, že za dvacet let budou levé ruce stejně šikovní jako jsou dnes pravé, a už se nebude možné spoléhat na to, že budou působit na zvětšení počtu pracovních míst v této zemi.

Ale podle našich učených lékařů je levá strana lidského těla přirozeně slabší, což je dobrá záruka pro budoucí práci.

Pokud se tedy Vaše Veličenstvo rozhodne podepsat tento dekret, bude ustanoven velký princip: *Veškeré bohatství pramení z intenzity práce.*

Bude jednoduché rozšířit a obměňovat jeho aplikace. Můžeme například přikázat, že se nadále smí pracovat pouze nohama. To není nemožnější (jak jsme viděli) než těžít železo z bahna v Seině. Jsou známé příklady lidí, kteří dokáží psát bez použití svých rukou.

Vidíte Sire, že nikdy nebudeme postrádat prostředky k tomu zvýšit množství pracovních příležitostí ve Vaší říši. A jako poslední prostředek se můžeme spolehnout na neomezené možnosti amputací.

Nakonec Sire, pokud tato zpráva nebude určena očím veřejnosti, bychom Vás chtěli, upozornit na obrovský vliv který námi navrhovaná opatření propůjčí vládnoucím mužům. Ale o této záležitosti Vám raději preferujeme při soukromé audienci.

Poznámky:

- 1) Auguste Adolphe Marie Billault (1805 - 1863) ekonom a poslanec.
- 2) Jeden los měl šanci na výhru 75 000 ku 1.
- 3) Citace Collina d'Harleville (1785 - 1806) dramatika a autora rozverných veršovanék.
- 4) Oboje bylo tehdy ve Francii státním monopolem.
- 5) V Montesqieho sále bylo první veřejné shromáždění Francouzské Asociace pro volný obchod 28. srpna 1846.
- 6) *Moniteur Industriel*: Noviny vydávané Výborem na obranu domácího průmyslu, protekcionistické organizace založené P. A. H. Mimerelem de Roubaix.

DOMINANCE SKRZE PRŮMYSLOVOU PŘEVAHU

„Stejně jako v čase války, kdy národ získává převahu nad svými nepřáteli skrze své technicky dokonalejší zbraně, může národ v čase míru získat převahu nad svými konkurenty skrze svůj pokročilejší průmysl?“

Toto je otázka nejvyššího zájmu ve věku kdy nikdo, jak se zdá, nepochybuje o tom, že na poli průmyslu stejně jako na poli válečném *silnější rozdrťí slabšího*.

Aby tomu ovšem tak bylo, tak někdo musel nalézt mezi prací, která je vykonávána na věcech a násilím páchaným na lidech melancholickou a nešťastnou analogii. Jak by mohly tyto dva druhy činností být identické ve svém efektu, jestliže jsou protikladné ve své podstatě?

A pokud je pravdou, že v průmyslu, stejně jako ve válce, je převaha nutným následkem technologické nadřazenosti, proč se potom zabýváme pokrokem nebo politickou ekonomii, když žijeme ve světě, v němž bylo vše Prozřetelností uspořádáno tak, že tentýž efekt – útlak – je nevyhnutelným následkem principů, které jsou v přímém protikladu?

S ohledem na docela novou politiku ke které volný obchod dovedl Anglii, vznáší spousta lidí následující námitku, která, jak musím připustit, si získala určitou váhu i u nezaujatých lidí: dělá snad Anglie něco jiného, než že míří k tomu samému cíli odlišnými prostředky? Neaspirovala snad vždy na světovou nadvládu? Jistá si nadřazeností svého kapitálu a práce, nezavádí volnou konkurenci aby udusila průmysl na kontinentu a získala tak pro sebe privilegium krmit a oblékat národy, které zruinovala?

Bylo by pro mě snadné demonstrovat, že těmto obavám chybí jakákoliv opora ve faktech; že naše údajná podřadnost je velmi přeháněna; že všechna naše hlavní průmyslová odvětví nejenže si drží své pozice, ale ve skutečnosti expandují pod vlivem zahraniční konkurence a že nevyhnutelným efektem je všeobecné zvýšení spotřeby které dokáže absorbovat domácí i zahraniční produkci.

Dnes chci ovšem podniknout čelní útok proti této námitce a umožním jí veškerou sílu a veškerou výhodu místa, které si pro sebe zvolila. Odhlédnu tedy od konkrétních případů jako je Anglie a Francie a budu se snažit obecně promyslet, jestli země, které se díky své technické nadřazenosti v nějakém průmyslovém odvětví podařilo eliminovat zahraniční konkurenci v tomto odvětví a tudíž učinit krok k dominanci nad jinou zemí, a současně i závislosti na ní; jestli jinými slovy nevydělají na

této operaci obě země a jestli to není náhodou ten národ, který je sužován touto obchodní rivalitou, který na tom vydělá nejvíce.

Dokud je produkce vnímána pouze jako *příležitost k rozmnožení pracovních míst*, tak je poplach, který spouští protekcionisté, na místě. Pokud uvažujeme o oceli jenom v souvislosti s jejími výrobci tak zajisté dostaneme strach, že konkurence z jiné země, kterou příroda bezplatně obdařila bohatšími nalezišti železné rudy, uhasí oheň ve vysokých pecích té země, kde je rudy i paliva nedostatek.

Je tohle ale kompletní pohled? Je snad ocel spojena pouze s těmi, kteří jí produkují? Nemá náhodou také spojení s těmi, kteří jí používají? Je jejím jediným účelem zkrátka být produkována? A má se její užitečnost posuzovat podle množství práce, které poskytla zaměstnání, nebo podle množství služeb, ke kterým se díky své tvrdosti a kujnosti hodí? Neplyne z toho, že když cizinci sníží jeho cenu i dokonce na takovou úroveň, že bude výroba v naší zemi zcela ztrátová, prokáže nám více dobra v tom druhém ohledu než v tom prvním?

Měli bychom mít na mysli, že existuje spousta věcí, které nám cizinci, z důvodů jejich přirozených výhod, brání přímo produkovat, a ve vztahu k nimž jsme situováni do *stejně* pozice, jako je tato hypotetická pozice s železem. U nás neprodukujeme ani čaj, ani kávu, ani zlato či stříbro. Znamená to, že náš průmysl kvůli tomu trpí nějakým zmenšením? Nikoliv. Znamená to pouze, že na vytvoření ekvivalentní hodnoty nezbytné pro získání těchto komodit prostřednictvím směny je potřeba *méně* práce, než by bylo potřeba k jejich přímé produkci. Tudiž nám zbývá více práce, kterou můžeme věnovat na uspokojování našich dalších potřeb. Náš průmysl je o to bohatší a silnější. Vše, co zahraniční konkurence může způsobit, i v případech, kdy nás zcela vytlačí z nějakého průmyslového odvětví, je úspora práce a zvýšení naší výrobní kapacity. Je tohle snad způsob, jakým by cizinci nad námi mohli získat *nadvládu*?

Pokud by někdo ve Francii objevil zlatý důl, tak to automaticky neznamená, že by bylo v našem zájmu odsud zlato těžit. Ve skutečnosti je jisté, že bychom se neměli do takového podniku pouštět, pokud by vytěžení jedné unce zlata absorbovalo více práce než dovoz jedné unce zlata z Mexika výměnou za látky. V takovém případě by bylo lepší považovat naše prádelny za zlaté doly. A co platí o zlatu, platí stejně i o železu.

Iluze má svůj zdroj v naší neschopnosti vidět, že zahraniční průmyslová nadřazenost snižuje potřebu pouze jednoho konkrétního druhu práce na

našem domácím trhu a činí tento konkrétní druh práce zbytečným jenom aby nám dala k dispozici výsledky té samé práce takto eliminované. Pokud by člověk žil v potápěčském zvonu pod vodní hladinou a musel si do tohoto zvonu čerpat vzduch pumpováním, pak by tato činnost pro něj byla nekonečným zdrojem pracovních příležitostí. Učinit cokoliv, co by zasahovalo do zaměstnání jeho práce touto činností, zatímco jeho podmínky by zůstali nezměněné, by pro něj znamenalo velké potíže. Pokud by ale tato práce ustala jenom proto, že by už nebyla nutná, jelikož by se člověk ocitl v prostředí, kde může nasát vzduch do svých plic bez zvláštního úsilí, pak ztráty této práce nemusí vůbec litovat. Taková ztráta je politováníhodná jen v očích těch, kteří vidí celou hodnotu práce jen v práci samotné.

Je to přesně tento druh práce, který stroje, volný obchod a technologický pokrok všeho druhu postupně eliminuje; nikoliv produktivní práce, ale práce, která se stává zbytečnou, přebytek práce zbavený smyslu či výsledku. Na druhé straně protekcionismus nám práci vrací; ponořuje nás opět pod vodu, aby nám dal pracovní příležitost při používání vzduchové pumpy; nutí nás hledat zlato v nepřístupném domácím dole raději než v našich domácích přádelnách. Jeho celý efekt by se dal vyjádřit frází: *mrhání energií*.

Rozumí se samo sebou, že zde mluvím o obecném účinku a nikoliv o dočasných poruchách způsobených přechodem od špatného systému k dobrému. Takové poruchy nutně doprovázejí každý pokrok. To může být důvodem k usnadnění přechodu jak jen to bude možné; ale není to důvodem pro systematické bránění veškerému pokroku, a ještě menším k jeho odmítnutí.

Průmyslová konkurence je všeobecně zobrazována jako konflikt; to ale není pravdivý obrázek, nebo je pravdivý pokud se omezíme pouze na sledování toho, jaký má jeden podnik vliv na jiný obdobný podnik a v myšlenkách je oddělíme od zbytku lidstva. Co by ale mělo být bráno v úvahu především je účinek na spotřebu a na všeobecný blahobyt.

To proto není vhodné srovnávat obchodní vztahy s válkou a brát je jako analogické.

Ve válce silnější poráží slabšího.

V obchodě *silnější dodává sílu slabšímu*. Toto zcela ruší jakoukoliv analogii.

Angličané mohou být silní a zruční; mohou mít enormní *amortizované* investice; mohou mít k dispozici dvě velké produktivní síly: železo a

palivo; to vše znamená, že produkty jejich práce jsou levné. A kdo má prospěch z nízké ceny výrobku? Člověk, který ho kupuje.

Není v moci Angličanů absolutně zlikvidovat jakoukoliv část naší práce. Vše, co mohou dokázat, je učinit ji nadbytečnou vzhledem danému výsledku, který již byl dosažen, poskytnout nám vzduch a v tentýž okamžik vybavit pumpou, zvýšit tudíž výrobní kapacity jež jsou nám k dispozici a – co je obzvláště pozoruhodné – učinit svou údajnou dominanci nad námi méně možnou čím více se jejich průmyslová nadřazenost stává nepochybnou.

Tudíž jsme dospěli k závěru, že *práce a násilí*, které jsou tak odlišné ve své podstatě, nejsou o nic méně odlišné ve svých důsledcích, ať už o tom protekcionisté a socialisté říkají cokoliv.

Abychom dospěli k tomuto závěru, vše co musíme je umět rozlišit mezi prací, která byla *opuštěna* a prací, která byla *ušetřena*.

Mít méně železa *protože* člověk pracuje méně nebo mít více železa *ačkoliv* člověk pracuje méně, to jsou věci, které nejsou pouze odlišné; jsou protikladné. Protekcionisté je zaměňují; my ne. To je celé.

Měli bychom si uvědomit, že pokud se Angličané pustí do podnikání, které zahrnuje velký podíl aktivity, práce, kapitálu, inteligence a množství přírodních zdrojů, tak to nedělají jen proto, aby se s tím mohli chlubit, ale proto, aby si zajistili uspokojení svých potřeb výměnou za své výrobky. Jistě očekávají, že dostanou nejméně tolik, kolik dávají a tím, co *vyprodukují ve své zemi platí za to, co si kupují jinde*. Pokud nás tudíž zaplavují svými produkty, je to proto, aby byly zaplaveni našimi. V tom případě nejlepší způsob jak získat pro nás co nejvíce produktů je svoboda volby mezi dvěma způsoby jejich získání: přímou produkcí nebo nepřímou produkcí. Veškeré umění Britského machiavellismu nás nemůže přinutit, abychom učinili špatnou volbu.

Zanechme tedy této dětinské praktiky srovnávání průmyslové konkurence s válkou; jakkoliv může mít tato falešná analogie prvek přijatelnosti když dojde na izolované porovnání dvou konkurenčních továren, aby se určil výsledek jejich soutěžení. Jakmile do této kalkulace zahrneme účinek tohoto soutěžení na všeobecný blahobyt, tato analogie neplatí.

V bitvě ten, kdo je zabit, je již nadobro zničen a armáda je o něj slabší. V průmyslu továrna zavírá jen pokud to, co produkuje, je nahrazeno a přebytek je využit domácím průmyslem. Představte si ten stav věcí, v němž za každého muže zabitého v boji vyskočí ze země dva plni síly a energie. Pokud se na nějaké jiné planetě taková věc děje, pak musíte

připustit, že válka za takových podmínek se natolik odlišuje od toho, co známe zde, že si zaslouhuje i jiné pojmenování.

Toto je tedy rozlišující charakter toho, čemu se tak nepříhodně říká *průmyslové válčení*.

Ať tedy Angličané a Belgičané snižují ceny svého železa, pokud mohou; ať je sníží natolik, že nám budou posílat železo zadarmo. Těmito prostředky docela dobře mohou uhasit oheň v našich vysokých pecích, i.e. ve vojenském slovníku zabít jednoho z našich vojáků; ale jak zabrání vzniku tuctu nových průmyslových odvětví, jejichž vznik bude *nutným* důsledkem této levnosti a která se stanou výnosnějšími než to, které bylo zabito?

Náš závěr tudíž musí být, že dominance skrze průmyslovou převahu je nemožná a je to protiřečení, jelikož každá převaha, která se promítne do nižší ceny zboží nakonec pouze dodá sílu všem ostatním národům. Vykažme z politické ekonomie všechny výrazy vypůjčené z vojenského slovníku: boj za rovných podmínek, dobytí (trhu), porážka, invaze, tribut. Co tyto termíny naznačují? Zmáčknete je a nic z nich nevzejde. Nebo spíše z nich vzejdou absurdní chyby a škodlivé předsudky. Takové výrazy jsou nepřátelské k mezinárodní spolupráci, zastírají formování mírumilovné a nerozborné jednoty všech lidí světa a zpomalují lidský pokrok.[1]

Poznámky:

- 1) Pokud by autor žil déle, pravděpodobně by vydal i třetí díl Ekonomických sofismů. Hlavní obsah této knihy se již objevil ve sloupcích v *Le Libre échange*.